د (منوهر سنګ بتره) فرهنګي څېره

Ketabton.com

مینا مسعوده نیکیار

۱۳۹۴ لمریز کال

ketabton.com - The Digital Library

د کابل پوهنتون

ژبو او ادبیاتو پوهنځی

پښتو څانګه

د منوهر سنګه بتره فرهنګي څېره

(د ماسترۍ تیزس)

لیکواله:

مینا مسعوده «نېکیار»

۱۳۹۴ل کال

ketabton.com - The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم: د منوهرسنګه بتره فرهنګي څېره

لیکــوال: مینامسعوده«نېکیار»

خپرونـدی: د افغانستان ملي تحریك، فرهنګي څانګه

وېـبپـاڼـه: www.melitahrik.com

ډیزاینګر: ضیاء ساپی

پښتۍ ډیزاین: فیاض حمید

چـاپشمېـر: ۱۰۰۰ ټوکه

چـاپـکـال: ۱۳۹۴ ل کال/ ۲۰۱۵م

د تحریك د خپرونو لړ: (۷۳)

یادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسولیت لیکوال پورې اړه لري.

ketabton.com - The Digital Library

نیولیک

سرلیک **مخونه**

پیلیزه..........ا
لنډیز..........ج
سریزه..........١
دموضوع موخه یاهدف دموضوع..........٢
شالید..........۴
دخیړنې میتود..........۵
١- په معاصرهند کې پښتو
په علمي موسسو کې..........٩
په مطبوعاتو کې..........١٠
١-٢-١ نن پرون..........١١
١-٢-٢ ژوند..........١٢
١-٢-٣ دنیا..........١٣
١-٢-۴ هندلید..........١۴
١-٣ په داستاني آثارو کې دپښتو..........١۴
١-٣-١مرزا صاحبان..........١۵
١-٣-٢هیررانجها..........١۵
١-٣-٣ابدي دوستان..........١٢
١-٣-۴راجه هریش چندر..........١٢
١-٣-۵دپاندوشهزاده ګان..........١٢
١-٣-٦پدمنی..........١٢
١-٣-٧طلس می ښار..........١٢
١-٣-٨اووه خویندې..........١٢
١-٣-٩ځلورزرین اقوال..........١٢
١-٣-١٠کنچن مالا..........١٧
١-٣-١١دیوې پوتلي..........١٧
١-٣-١٢دهوالا مارو..........١٧
١-٣-١٣بلنګامه کتها..........١٧

ketabton.com - The Digital Library

۱-۳-۱۴باچا برهم دق اوزرینه هوسی.................................۱۷
۱-۳-۱۵ماهي، چونګانښ او کیکړی.................................۱۷
۱-۳-۱۶وزیراو کم عقل.................................۱۷
۱-۳-۱۷دناوې روپۍ.................................۱۷
۱-۳-۱۸دصندل امبیل.................................۱۷
۱-۳-۱۹شهزاده بهرام او ګل اندامه.................................۱۸
۱-۳-۲۰جمال خان اوزیب النسا.................................۱۸
۱-۳-۲۱کابلي والا.................................۲۴
۱-۳-۲۲منتر.................................۲۴
۲۳-۳-۱ نجومي.................................۲۴
۲- دمنوهرسنګهـ بتره ژوند
۲-۱زوکړه اوزده کړه.................................۲۵
۲-۲هڅې اودندې.................................۲۷
۲-۳آثار.................................۲۹
۲-۴چاپ شوي آثار.................................۳۰
۲-۴-۱خان عبدالصمد خان اڅکزی.................................۳۱
۲-۴-۲د خان عبدالصمد خان اڅکزي د وفات د خلو ښتم.................................۴۱
۲-۴-۳خان عبدالصمد خان اڅکزی.................................۴۹
۲-۴-۴پیرروښان بایزید انصاري.................................۵۵
۲-۴-۵د امیر کرور ویاړنه.................................۷۳
۲-۴-۶داباسین سپېدې.................................۷۴
۲-۴-۷په افغانستان کې کرکېچ.................................۷۴
۲-۴-۸بزکشي.................................۷۴
۲-۴-۹له کافرستان څخه تر نورستان پورې.................................۷۴
۲-۴-۱۰یو یتیم ماشوم.................................۷۵
۲-۴-۱۱تش.................................۷۵
۲-۵ناچاپ آثار.................................۷۵
۲-۵-۱دافغانستان په بیا ودانۍ کې د هند برخه.................................۷۶
۲-۵-۲په افغانستان باندې د ترهګرو توره وریځ.................................۷۶
۲-۵-۳دهندیانو او پښتنو ترمنځ ټینګه دوستي.................................۷۶

ketabton.com - The Digital Library

۲-۵-۴په سویلي اسیا کې د افغانستان نوعیت...............................۸۱
۲-۵-۵د هند په علمي ادارو کې د پښتو تصنیفونه...........................۸۶
۲-۵-۶دآل انډیا راډیو د پښتو پروګرامونو د شپیتو کلونو سفر..........۹۱
۲-۵-۷د هند او افغانستان مناسبات د تاریخ په منځنۍ دوره کې..۹۵
۲-۵-۸د هند یانو او د پښتنو ترمنځ یووالی...................................۹۹
۲-۵-۹د فخر افغان خان عبد الغفار خان په یاد او ویاړ کې...............۱۰۳
۲-۵-۱۰د هند د فن او کلتور په ارتقا کې د پښتنو برخه..................۱۱۴
۲-۵-۱۱د هند او افغانستان ترمنځ لرغوني مناسبات.........................۱۱۹
۲-۵-۱۲د شلمې پېړۍ د پښتو عظیم شاعر بناغلی ګل پاچا الفت.۱۲۴
۲-۵-۱۳د هند د آزادۍ په جدا و جهد کې د پښتنو او د بلوڅانو برخه.۱۲۸
۲-۵-۱۴د ډېرې مودې راهیسې افغانستان د منځنی.........................۱۳۳
۲-۵-۱۵د هند او افغانستان ترمنځ او سني مناسبات..........................۱۴۴
۲-۵-۱۶د هند او افغانستان مناسبات په ۍوویشمه پېړۍ کې.......۱۴۸
۲-۵-۱۷په هند کې د افغانانو تاریخي آثار...۱۵۲

۳- دلیکوال کلتوري څېره

۳-۱ بتره په افغانستان کې...۱۵۸
۳-۲بتره په آل انډیا راډیو کې...۱۶۰
۳-۳بتره، پښتو او پښتانه...۱۶۱
پایله...۱۶۴
مناقشه...۱۶۶
نتیجه ګیري...۱۶۹
وړاندیزونه...۱۷۱
اخځلیکونه...۱۷۲

ketabton.com - The Digital Library

د تحریك یادښت

د افغانستان ملي تحریك د (۱۳۹۳ ل) كال په پیل كې له خپلو ګرانو هېوادوالو سره ژمنه كړې وه چې د دې كال په بهیر كې به (شل عنوانونه) بېلا بېل دیني، علمي، ادبي او ټولنیز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې كوي. ملي تحریك دا ژمنه د یاد كال د كب پر (۲۸)مه نېټه پوره او د یوې پرتمینې غونډې په ترځ كې یې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې كړل. ملي تحریك په یاده غونډه كې ژمنه وكړه چې د (۱۳۹۴ ل) كال په بهیر كې به انشاء الله د خدای (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې كوي. طبیعي خبره ده چې دا اسانه كار نه دی، ډېر زیات زیار او زحمت ته اړتیا لري، خو ملي تحریك ټینګ هوډ كړی چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملی كوي. دا اثر چې ستاسو په لاس كې دی د همدې (سل عنوانونو) ژمنه كړو اثارو له جملې څخه دی، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحریك هیله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې ګټه پورته كړي. ملي تحریك له ټولو هغو لیكوالو، ژباړونكو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندویانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهیر كې یې یو بل سره مرسته او ملګرتیا كړې او دا فرهنګي بهیر یې بریالی كړی، د زړه له كومې مننه كوي او كور ودانې ورته وایي.

د هېواد د فرهنګ د ښېرازۍ په هیله

د افغانستان ملي تحریك فرهنګي څانګه

ketabton.com - The Digital Library

سریزه

د «منوهر سنګهـ بتره فرهنګي څېړه» تر نامه لاندې دا اثر، زما د ماسترۍ تېزس دی. دا موضوع په درېو (۳) څپرکو کې بشپړه شوې ده.

ددې اثر په لومړي سرکې پېلیزه ده، چې په کې ددې اثر د لیکلو ټول جریان لیکل شوی دی او له هغو کسانو څخه چې ددې اثر په لیکلو کې یې مرسته راسره کړې ده مننه ترې شوې ده. وروسته بیا لنډیزدی په دې کې راغلي دي، چې دا کتاب په څه ډول شروع شو او کومې موضوعګانې په کې ذکردي. په همدې ترتیب بیا لړ لیک راځي، چې د ټولې موضوع سرلیکونه په کې ذکر شوي دي.

بیا سریزه ده او سریزې څخه وروسته د موضوع موخه یا هدف دی. چې په کې ددې تېزس هدف، ارزښت او ګټه څه ده، ښودل شوې ده. بل عنوان د موضوع شالید دی په دې کې هغه کتابونه معرفي شوي دي، چې همدې اثرکې ګټه ترې اخېستل شوې ده.

له دې وروسته د څېړنې میتود دی. په دې عنوان کې راغلي دي، چې ددې اثرپه څېړنه کې له کوم میتود څخه کار اخېستل شوی دی.

بیا لومړی څپرکی پېلېږي، چې سرلیک یې (په معاصر هند کې پښتو) دی. په دې څپرکي کې راغلي دي، چې په هند کې په معاصره دوره کې پښتو ادبیاتوڅومره پراختیا موندلې، په کوم مقام کې وو او څه بدلونونه په کې پېښ‌ېدل.

همدارنګه ددې دورې د پړاوونو یادآوري هم په کې شوې ده. همدا څپرکی درې برخې لري. لومړی برخه یې د یپارتمنتونه دي. په دې کې راغلي دي، چې د هند په کومو پوهنتونونو کې پښتو شته او څه ډول یې پرمختګ کړی دی.

بله موضوع یې مطبوعات دي. په دې کې راغلي دي، چې پښتو په رسنیو، آثارو او مطبوعاتو کې څه ډول ده؟ شته او کنه؟

دریمه برخه یې آثار دي، په دې کې راغلي دي، چې د معاصرې دورې په آثارو کې ایا پښتو موجوده وه او کنه؟.

ketabton.com - The Digital Library

له دې څخه وروسته دویم څپرکی راځي (دمنوهرسنګهـ بتره ژوند)په دې څپرکي کې د بتره ټول ژوند ذکر شوی، چې نوموړی چېرته زیږیدلی دی ؟څه کارونه او دندې یې کړي دي. آثار یې کوم دي چاپي آثار یې څومره دي او ناچاپ آثار یې څومره دي او ټول په کې ذکرشوي دي.

آخري څپرکی یعنې دریم څپرکی چې سرلیک یې (د لیکوال کلتوري څېره)ده او درې برخې لري. یوه برخه یې بتره په افغانستان کې په دې څپرکي کې بیا راغلې دي، چې بتره په افغانستان کې څه کړي دي او بله برخه یې بتره په آل انډیا راډیو کې. په دې کې ذکرشوي دي ،چې بتره په آل انډیا راډیو کې کومې دندې ترسره کړي دي. بله یې وروستی برخه ده یعنې بتره ،پښتو او پښتانه او په دې کې مهمه خبره داده ،چې پښتو او پښتون ته یې څه خدمتونه کړي دي او افغانستان لپاره یې کومې دندې ترسره کړي دي ،چې دا ټول موضوعات په بشپړه توګه په دې تیزس کې ذکر شوي او په وروستی برخه کې پایله ،مناقشه،نتیجه ګیري ،وړاندیزونه او مأخذونه راځي او له همدې سره دا اثرپای ته رسیږي.

دموضوع موخه یا هد ف:

له ګاونډي هېوادهندوستان سره د پښتنو او افغانستان اړیکې ډېرلوغوني تاریخ لري.له څوپېړیوراهیسې پښتانه دځینوسیاسي ،تاریخي او ټولنیزو مسایلوله امله له خپل ټاټوبي افغانستان او پښتونستان څخه کوچیدلي دي او دهندوستان په بېلابېلو سیموکې مېشت شوي دي.

همدارنګه له هندوستان څخه هم زیاتره هندوستانیان افغانستان او پښتونستان ته راغلي او همدلته میشت شوي دي. په دې کوچېدلي خلکو اوکډوالو کې هم عادي خلک شته او هم لیکوالان، شاعران، سیاستوال، باسواده اوبیسواده.خو په دې خلکو کې زیاتره داسې خلک دي ،چې یا یې خپله مورنۍ ژبه پښتو ده او یا یې زده کړې ده.دې دواړو ډلو په دې ژبه یعنې پښتو باندې آثار لیکلي دي.نوځکه ددې دواړو هېوادونو اړیکې نه جلاکېدونکي دي.ځکه په دواړو کې پښتانه موجود دي او ترنن ورځې پورې دې همدې ژبې پراختیا په انداوسوچ کې دي. پرته له ژبې څخه په نوروبرخو کې لکه: ټولنیز،تاریخي،سیاسي او ادبي

ketabton.com - The Digital Library

برخوکې سره ورته والی لري ،نوله همدې کبله ددې مشترکو ځانګړنوله امله نشي کولی، چې سره جلا او سي.

دهندوستان لـه نيمې وچې لـه ويش څخـه وروسـته بيـا هـم د څېړونکـو او ليکوالانـو هڅــې روانــې دي، چــې يومثــال يــې هندوســتان کــې دآل انــډيا راډيو دپښـتوڅانګې نشـرات دي، چې هندوسـتاني پښـتانه اوس هـم پـه همـدې هڅوکې دي، چې پښتوژبې ته وده په کې ورکړي.

نودې همدې خبروپربنسټ بايدټول پښـتانه پـه دې پـوه شـي ،چـې پښـتانه کـه پـه هندوسـتان کـې دي اوکـه پـه افغانسـتان کـې څـومره کـاريې پښـتوژبې تـه کـړی دی اوڅومره آثاريې په پښتوژبه ليکلي دي. نودهمدې خبروپه ارزښت او اهميت داده دااثر، چې « دمنوهرسنګهـ بتره فرهنګي څېره »ترنامه لاندې ليکل شوی دی مکمل شواوداهم هغه هندوستانی دی، چې پښتوژبه يې زده کړې اوزده کـړه يـې وربانـدې کړې ده اوهمدې ژبې لپاره يې کارهم کړی.

نوددې اثر موخه او اهميت دادی، چې پرته له افغانسـتان څخـه پـه نـوره نـړۍ کـې هم داسې کسان او پوهان شته چې پښتو ژبې ته يې کـار کـړی دی، آثـار يـې ليکلـې او جوړ کړي دي.

زماددې اثردليکلويوازينی هدف داو ،چې دا شـخص (منـوهر سنګهــ بتـره) چـې يو سياسي ،فرهنګي، ادبي او کلتوري شخصيت دی او ددې لارې يې پښـتو ژبـې او ادبيـاتو تـه ډېـر څـه کـړي او کلـه مـې چـې دده آثـار، مقـالې او ليکنـې ولېـدې اوولوستې نـو زمـا ليوالېتـا لا پسـې زياتـه شـوه ،نـو مـې غوښـتل چـې دغـه لـوړ شخصيت او پوه حتماً نورو ته هم وروپېژنم. تر څو له ده آثارو نه نور هم ګټه واخلي نو اصلي موخه ددې اثر داده، چې پرته له افغانانو څخه د نـورو ملکونـو پـوهـان هم شته، چې له پښتوژبې سره مينه لري او خدمت يـې ورتـه کـړی دی او پـه دې ژبـه يـې آثارليکلي دي اوژباړې يې کړي دي.

ketabton.com - The Digital Library

دموضوع شالید:

په هندوستان کې د پښتوژبې او ادبیاتو ډېر آثار او کتابونه موجود دي.همدارنګه نورې ډېرې رسالې او مقالې هم د پښتوژبې دودې او پراختیا لپاره لیکل شوي دي.

په هندوستان کې ډېر لیکوالان ،څېړونکي او ادیبان موجود دي ،چې پښتوژبې لپاره یې کار کړی دی.خو څرنګه چې زموږ د اتیزس د منوهرسنګهـ بتره په ژوند او ندو باندې لیکل شوی دی نو موږ باید هغه آثار را جمع کړو ،چې په بتره باندې او یا د هغې په اړه یې یو څه لیکلي وي را واخلو.نو اوس دلته هغه آثار معرفي کوو ،چې د بتره په اړه معلومات را په ګوته کوي:

۱ – په هند کې دپښتوژبې اوادبیاتودایجاداوودې پړاوونه:

دا اثر ښاغلي استاد سرمحقق زلمي هېواد مل د سرمحققۍ علمي رتبې ته د ترفیع په موخه پر ۱۳۶۹ ل کال په ۲۲۰ مخونو کې لیکلی او دلومړي ځل لپاره پر ۱۳۷۰ ل کال کې چاپ شوی دی.خو لومړی چاپ یې ټول سوځیدلی او پر ۱۳۷۳ل کال د دویم ځل لپاره په ۵۰۰ ټوکوکې دلاهور په شرکت پرنټنګ پریس کې چاپ شوی دی.په دې اثر کې نسبت نوروآثاروته د منوهرسنګهـ بتره د ژوند ،ادبي او ژورنالیستي کارونو او د نورو لیکنو په برخه کې ډېر مهم معلومات شته،چې د دې اثر د لیکلو پر مهال ډېره ګټه ترې اخېستل شوې.(۱۹:۲۰۵-۲۰۷)

۲ – په خارج کې پښتوڅېړونکي:

دا اثر ښاغلي خدای بښلي عبد الرحیم «رحیم» په ۱۳۵۳ل کال کې په ۱۰۰مخونو کې لیکلی دی.دا کتاب د بایزید روښان د سمینار په مناسبت د محمد شیرین (سنګري) په مهتممۍ په زرو ټوکو کې د پښتوټولنې له خوا چاپ شوی دی .دا کتاب د محمد صدیق روهي د پښتوټولنې ریس په سریزه پیل شوی او په دې اثر کې د نړۍ هغو لیکوالانو او پوهانو بیوګرافي راغلې دي ،چې پښتو او بهرنیو ژبو ته یې کار کړی دی .

همدارنګه په دې اثر کې د منوهرسنګهـ بتره ژوندلیک هم په دوو مخونو کې راغلی دی او دده ژوند او زده کړه یې په کې بیان کړې ده،چې ما په دې اثر کې ګټه ترې اخېستې ده.

ketabton.com - The Digital Library

(۶۲:۱۲-۶۵)

۳ – داباسین سپېدي (The dawn over Abasin) :

دا دښاغلي سليمان لايق هغه اثر دی، چې ښاغلي منوهرسنګهـ بتره له خوا ژباړل شوی دی.

دا اثرچې ليکوال يې سليمان لايق او مهتمم يې نعمت الله اندړدی ، په ۱۳۶۲ ل کال کې په ۵۰۰۰ ټوکوکې د دولتي مطبعې له خوا چاپ شوی دی. دا کتاب چې يو هنري او ادبي کتاب دی ۱۲۷ مخه لري او ټول په کې په پښتوژبه نثرونه ليکل شوي او دا کتاب دښاغلي بترا له خوا دلومړي ځل لپاره په ۲۰۱۱ زکال کې په کارول باغ نوي ډيلي کې چاپ شوی دی ، چې په آثاروکې مې هم يادونه کړې ده. (۱۹)

۴ - منوهرسنګهـ بتره:

دا دښاغلي زړور هغه مقاله ده، چې د کابل مجلې په ۱۳۵۲ ل کال په دويمه ګڼه کې چاپ شوې ده. دا مقاله موږته دا ښيي ، چې بتره له افغانانو سره او له پښتوليکوالانو سره څومره مينه اوليوالتيا لري. که څه هم دا يوه ښکاره خبره ده، چې بتره له افغانانو سره ډېره مينه لري. (۱۳:۶۹-۷۰)

په دې پورتنيو آثاروکې يو ازينی اثرچې په دې تيزس کې ډېرکارترې اخېستل شوی دی دښاغلي هېوادمل صيب (په هند کې د پښتوژبې او ادبياتو د ايجاد او ودې پړاوونه) کتاب دی ، چې په دې اثرکې ډېره ګټه ترې اخېستل شوې ده او دا اثريوازينی کتاب دی، چې دبتره په اړه يې پوره اوسم معلومات ورکړي دي.

د دې تيزس دبشپړولو لپاره ماله څېړنې د کمپوزيت له ميتود څخه مې ډېره استفاده کړې ده، ځکه ما په خپله له بتره سره ټيلفوني او د ايمېل له طريقه ورسره اړيکه ټينګه کړې ده ، له هندوستان څخه مې دده له کوره او آل انډيا راډيو څخه مې دده آثارراغوښتي دي او خپل اثرمې وربانـدې بشپړ کړی دی. دا آثارمې دښاغلي استاد هېوادمل اورفيع الله نيازي په مرسته لاسته راوړي دي.

دڅېړنې ميتود :

په دې اثرکې په عام ډول له کمپوزيت ميتود څخه کاراخېستل شوی دی او معلومات داړتيا او پېښو له مخې په کې وړاندې شوي دي. نو دهمدې خبرې

ketabton.com - The Digital Library

پر اساس د دې اثر یا تیزس د بشپړو لو لپاره له دوه ډوله څېړنو څخه کار اخېستل شوی دی، کتابتوني او ساحوي.

کتابتوني څېړنه کې له منابعو او مأخذونو څخه ګټه اخېستل شوې ده او ساحوي برخه کې له مخامخ خبرو، مرکو او تیلفوني خبرو څخه کار اخېستل شوی دی. یعنې د کره کتنې اصول په کې مراعات شوي دي.

موضوعات د تیزس د نیو لیک په اساس څېړل شوي او برابر شوي دي. ځینې ځایونه په خپله بڼه نه دي پاتې شوي. یعنې د ژبې په لحاظ لاس په کې وهل شوی دی.

همدارنګه موضوعات په اوسني لیکدود راسا پیل شوي دي. هیڅ ډول مقدمو او اضافي خبرو ته ځای نه دی ورکړل شوی. د دې تیزس د لیکلو پر مهال په خپله هېواد مل او رفیع الله نیازي ډېره مرسته را سره کړې ده، چې نه هېرېدونکې ده او زه ډېره زیاته مننه ور څخه کوم.

ketabton.com - The Digital Library

۱- په معاصر هند کې پښتو

په تاریخ کې د پاچاهانو په بېلا بېلو دورو کې ډېر افغانان او پښتانه هندوستان او د نړۍ نورو هېوادونو ته کډه شوي دي او د مهاجرت ژوند یې پېل کړی دی.

دې کډوالو ډېر څه (کلتوري، ټولنیز، سیاسي او اقتصادي) شتمنۍ له ځان سره وړې دي یا یې پرېښي دي او یا یې له ځان سره په هماغه او یا له بدلون سره بېرته راوړي دي.

« هغه پښتانه چې د پېړیو په اوږدو کې هندوستان ته تللي دي، نو دوی خپله ژبه هم له ځان سره وړې ده او تل یې له خپلې کورنۍ، عزیزانو او خپلو نورو هندوستاني پښتنو ورونو سره په پښتو خبرې کولې. په دغه تللو پښتنو کې ځوک شاعران او لیکوالان وو او ځینو له ځان سره پښتو اشعار او آثار هم پاتې کړې دي.

په هندوستان کې یو زمان پښتنو او پښتو داسې مقام هم درلود، چې پښتو ویل به دربار ته د قرب یوه وسیله ګڼل کېده. په هندوستان کې د ځینو تېرو شوو پښتنو پاچاهانو له خولو ځینې پښتو خبرې تاریخونو ثبت کړې دي، چې دا اسناد په خپله په دې دلالت کوي، چې دوی په خپلو منځو کې پښتو ویله او په پښتو پوهېدل.

په هند کې تېر شوي پښتانه پاچاهان نه یوازې دا چې په پښتو پوهېدل، پښتو یې ویله، بلکې پښتو پرې ګرانه هم وه. اما له دې سره سره هم د هندوستاني پښتنو اخلافو خپله ژبه ونه ساتله او هند ته زیاترو تللیو پښتنو په درېیم، څلورم پښت کې پښتو له لاسه ورکړې ده». (۱۹:۴۱-۴۳)

بالاخره نن ورځ را ورسیدله، چې پښتو بالکل هېره شوه. حتی خپل دود او کلتور یې هم له لاسه ورکړ او هماغه د هندوستان په ژبه، دود او دستور باندې ژوند کوي او ځانونه هندوستانیان بولي.

اوس راځو اصلي موضوع ته چې د پښتو ادبیاتو معاصره دوره په هند کې له کوم وخته پېلېږي او کوم پرمختګونه په کې شوي دي او پښتنو ته یې څه ګټه رسېدلې ده.

ketabton.com - The Digital Library

« د هند په ځمکو کې د مېشتو پښتنو د معاصرو پښتو ادبیاتو دوره په داسې وخت کې پیل کېږي، چې د بریتانوي استعمار سلطه په ګرده هندوستان خوره او حتی له هندوستان سره پراته مجاور ولسونه همددې استعمار له ګزند او آلام څخه محفوظ نه وو پاتې شوي.

دروه او بلوچستان په شمول په ګرده هندوستان کې د هند د آزادۍ او استعمار د سلطې د خاتمې لپاره منظم سیاسي تحریکونه شروع شوي وو او د هندوستان د آزادۍ لپاره مبارزه په زور او شور کې روانه وه.

د هند په بېلا بېلو برخو او مهمو ښارونو کې چاپ او طباعت د خپل پراختیا او پرمختیا لومړني پړاوونه تېر کړي او مخ په بره روان وو.

د هند په بېلا بېلو ژبو کتابونه او آثار چاپ شوي وو او هم د هند په مهمو ښارونو کې د ورځپاڼو، جریدو او مجلو د چاپ بازار تود و او په هند کې د مېشتو زیاترو اولسونو په ژبو اخبارونه او مجلې جاري شوې وې. له دې سره سره په انګریزي او پارسي ژبو کې هم د هند په ځینو ښارونو کې اخبارونه او مجلې چاپېدلې او د غرب ادبیاتو او نویو غربي ادبي ژانرونو هم د هند د اولسونو پر ادبیاتو خپل خاص اثرات څرګند کړي وو او د غربي ادبیاتو په پیروۍ د هند د اولسونو په ادبیاتو کې هم نوي تجربې شوي وې او یا کېدلې. تر دغو نویو او د هغه وخت په تناسب پرمختللیو شرایطو لاندې د هند په ځمکو کې د پښتو ادبیاتو د ایجاد او ودې دربیمه دوره شروع شوه.

د هندوستان پښتنو فرهنګي فعالیتونه، کله چې د تېرو دورو په ځینو خاصو زماني مقاطعو کې د افغانستان او روه له ادبي جریانونو سره مربوط وو. دغه رنګه ارتباطات مونږ په معاصره دوره کې هم وینو.

په زیاته له روه او بلوچستان سره دغه ارتباطات له څو جهتونو زیات وو او هغه هم په دې دلیل چې د روه سیمې انګریزانو په زور د افغانستان له پیکره بېلې کړې وې او په بریتانوي هند پورې یې تړلې وې او تر یوه واحد سیاسي، اجتماعي نظم لاندې د هندوستان په څېر په روه هم د انګریزي راج حکمراني جاري وه.

ketabton.com - The Digital Library

د هند په ځمکو کې چې موږ د پښتو د معاصرو ادبیاتو او پښتو آثارو مطالعه کوو ، اړ یو ، چې د غه معاصره دوره د خپلو خصوصیاتو له پلوه په دوو پړاوونو کې مطالعه کوو.

لومړی پړاو یې تر آزادۍ د مخې پړاو دی، چې په دې پړاو کې پښتو ادبیات او پښتو ژبه په دې ځمکه کې خپل خاص موقف لري او پښتو آثار او پښتو ادبیات په کې د یو لړ ځانګړو شرایطو تر اغېز لاندې ایجادېږي او وده کوي.

دویم پړاو یې د هند د نیمې وچې تر وېش او آزادۍ وروسته پیل کېږي او تر نن ورځې پورې دوام کوي. دا دویم پړاو او د نویو اوځینو تازه شرایطو تر اغېز لاندې خپل انکشافي سیر طی کوي».(۱۹: ۵۰۶-۵۰۸)

موږ په معاصره دوره کې په هند کې پښتو ته یو نظر واچولو او د ځانګړتیاوو له مخې مو هم یو څه پرې بحث وکړ، نو اوس راځو نورو څانګواو ګورو ، چې په علمي موسسواو رسنیو کې په دې معاصره دوره کې پښتو څه ډول وه او کوم پرمختګونه یې کړي دي.

۱-۱- په علمي موسسو کې:

د نړۍ د نورو هېوادونو په پرتله نن ورځ په هندوستان کې پښتوژبې ته ډېره پاملرنه کېږي اوددې ترڅنګ چې د عامو خلکو ترمنځ یو څه شته په تحصیلي ادارو کې هم پښتوژبه تدریسیږي.

« د هند له مشهورو پوهنتونونو څخه یو پوهنتون د هند په مرکز دیلي کې دجواهرلال نهرو پوهنتون دی.ددې پوهنتون د ژبو د سکول د افریقایي او اسیایي ژبو په مرکز کې (Rre Degree Courses) په لړ کې پښتو هم شامله ده. دا کورس یو کلن دی او په کال کې دوه سمستره تدریس کېږي، په دواړو سمسترونو کې د پښتو دزده کړې ضروري مسایل تدریس کوي.

دا کورس په ۱۹۷۳ز کال کې پیل شوی، ښوونکي ورته له کابل نه لېږل کېږي ترکومه ځایه چې لیدل شوي دا کورس عملي فایده ډېره نه لري» .(۱۹: ۲۱۸)

ketabton.com - The Digital Library

لکه څرنګه چې پورته راوړل شوي دي، چې د پښتوژبې دزده کړې کورس یو کلن دی ،لیکن اوس مهال دا کورس دزلمي هېواد مل په وینا په **۲۰۱۵** کال کې درې کلن شو.یعنې دلیسانس په دوره باندې تبدیل شو.

۱-۲- په مطبوعاتو کې :

لکه څرنګه چې هند کې په علمي ځایونو (پوهنتونونو) کې پښتو مروجه ده، په همدې ډول په مطبوعاتو او رسنیو کې هم پښتو ژبې ته ځای ورکړل شو او پښتنو له دې لارې څخه پښتو ژبې ته یې کار کاوه نو په دې ډول (لومړی ځل د **۱۹۳۹**زکال د اکتوبر د میاشتې په لومړۍ نېټه دهندوستان په راډیویي خپرونو کې پښتو ته هم ځای ورکړل شو او د آل انډیا له راډیو (دیلي) نه پښتو پروګرام پیل شو.
د آل انډیا راډیو دیلي په خارجي خپرونو کې پښتو ته ځای ورکول ؛د دویم جهاني جنګ د مسایلو اوپېښود نشر پر موضوعاتو اړه لري او انګریزانو دا کار د خپلې جنګي او سیاسي پروپاګندی په منظور شروع کړی و.
که دوی دا پروګرام د خپلو پروپاګنډونو لپاره شروع هم کړ، خو ګټه یې پښتو ژبې ته دا شوه، چې پښتو ته د هند په خاوره کې د جمعې مفاهمې د الکتریکي وسایلو له لیارې د نشر او اشاعت زمینه مساعده شوه.
دهند دراډیو پښتو څانګې له **۱۹۳۹**نه تر **۱۹۴۷**زکال پورې د بریتانوي هند د حکومت په دوران کې فعالیت درلود.
دآل انډیا راډیو دیلي په خپرونو کې پښتو ته د برخې ورکول په دویم جهاني جنګ نه په را زیږیدلو حالاتو اړه لري. دغسې په دیلي کې د پښتو مجلو نشر مساله هم ددغه جنګ له وقایعو سره اړه پیدا کوي.
ددغو ملي مبارزو اثرات له یوې خوا اوددویم نړیوال جنګ مسایل له بلې خوا. د بریتانوي هند حکومت اړ کړ، چې په ډیلي کې د یونایټېډ پبلیشنز په نامه یوه اداره جوړه کړي. له دې ادارې څخه انګریزانو په عربي، پارسي، پښتو،

ketabton.com - The Digital Library

انګلیسي، روسي او فرانسوي ژبو د ځینو موقوته او غیر موقوته خپرونو نشر ته ملا وتړله.

له دې ادارې څخه خپریدونکو مطبوعاتو په افغانستان، ایران، سرحدي علاقو او اسلامي ممالکو کې د انګریز په ګټه پروپاګنډي اهداف تعقیبول.

له دې ادارې له خوا چې کومې مهالنۍ خپریدې، د هغو نشرات داسې عیارېدل، چې پروپاګنډي او تبلیغي مطالب به د نورو ذوقي، معلوماتي، ادبي، تاریخي او ژبنیو مطالبو او مسایلو په ترڅ کې راوړل کېدل او لوستونکو به ضرور د نورو مطالبو تر څنګه پروپاګنډي مطالب هم لوستل.

د یونایتېډ پبلکیشنز نوې ادارې د تاسیس له ورځې ان د هند د نیمې وچې د وېش او آزادۍ تر مهاله پورې په پښتو ژبه ځینې تبلیغي او معلوماتي کوچنی وسایل او ورسره درې (۳) پښتو مجلې خپرې کړې دي، چې لاندې به توضیح کړی شي.

۱-۲-۱- نن پرون :

دا یوه مصوره پنځلس ورځنۍ مجله وه، چې په لویه قطع کې له رنګینې پښتی سره د متحده مطبوعاتو د ادارې له خوا په زاړه دیلي کې په دوه دیرشو مخونو کې چاپېده. د دې مجلې په ځینو ګڼو کې به عکسونه دومره ډېر وو، چې بې نمرې به ورسره چاپېدل. دا مجله لومړی پنځلس ورځنۍ وه، بیا میاشتنۍ شوه.

د دې مجلې مسوؤل مدیر میررحمن غازي و او درې کاله یې نګران ارواښاد مولانا عبدالقادر و. د نن پرون پښتو مجلې د ۱۹۴۱ ز کال د مې د میاشتې په ۵ (پنځمه) نېټه په خپرونو پیل وکړ او لومړۍ ګڼه یې همدا وخت له چاپه راووته.

دې مجلې سرمقالې، سیاسي تبصرې، رسمي وېناوې او نور پروپاګنډي مطالب نشرول. د دغو پروپاګنډي مطالبو تر څنګه د نن پرون د مجلې په ګڼو کې اجتماعي مقالې، شعرونه، د پښتو مشاهیرو معرفي، د پښتونخوا د سیمو معرفي، د پښتو ژبني مسایل، لنډې کیسې او ډرامې نشریدل.

ketabton.com - The Digital Library

ددويم کال په څلورم مه ګڼه کې د قطب الدین بختیار کاکي معرفي، د همدې کال په اتمه ګڼه کې د میرویس نیکه په اړه مقاله، د همدې کال په ۱۲شپاړسمه ګڼه کې د افغان شیر شاه سوري په اړه مقاله د مشاهرو د پېژندنې د لړۍ عمده او مهمې مقالې دي.

د پښتو رسم الخط په باب اقتراح چې د مولانا عبدالقادر د یوې مقالې نه پېل شوې ده، د نن پرون په ډېرو ګڼو کې یې نشر دوام کړی دی.

ډېرو پښتنو لیکوالانو برخه په کې اخېستې ده او د پښتو رسم الخط په اړه یې خپل نظریات څرګند کړي دي.

د نن پرون د مجلې بشپړ ریکارډونه د پښتو خپرونې دانشمند مؤلف نه دي پیدا کړي. نو ځکه سړی په دقیق ډول نشي ویلای، چې دا مجله کله بنده شوې ده؟ د اروابناد مولانا عبدالقادر د یوې لیکنې له مخې سړی ویلای شي، چې د نن پرون مجله د دویم جهاني جنګ په وخت کې چاپېده او د نوموړي مولانا (د فکر یون) په مجموعه کې چې له نن پرون څخه د مولانا کومې مقالې اقتباس شوې دي، وروستۍ مقالې یې د ۱۹۴۴ز کال د سپتمبر د ګڼې دي. په همدې د فکر یون کې د څلورم نشراتي کال لومړنۍ سرمقاله هم اخېستل شوې ده.

له دغو مضامینو سړی اټکل کوي، چې مجلې به څلورم نشراتي کال یا بشپړ کړی وي او یا نه وي بشپړ کړی؟ او همدا مهال بنده شوې ده.

۱-۲-۲- **ژوند** :

په ډیلي کې د خپرېدونکو پښتو مجلو په لړکې دویمه فرهنګي او معلوماتي مجله د (ژوند) په نامه خپره شوې ده. ددې مجلې لومړۍ ګڼه د ۱۹۴۵ز کال د مارچ په میاشت کې د یونایټېډ پبلکیشنز نومي ادارې له خوا نشر شوه. د مخونو شمېر یې د ۲۰-۲۲ په حدودو کې و.

ددې مجلې مسؤول مدیر نصر الله جان او مرستیال مدیر یې عبدالرووف خان سواتي و.

دا مجله هره میاشت یو ځل په ډیلي کې چاپېده او په بریتانوي هند کې ویشل کېدله.

ketabton.com - The Digital Library

د ژوند د لومړي کال بشپړې ۱۲ ګڼې یې نشر شوي دي او د دویم کال د مې د میاشتې ګڼه یې نشر ده او بیا بېرته بنده شوې ده.

د ژوند د مجلې د ۱۹۴۶ز کال د مې د میاشتې د ګڼې یا ددې مجلې وروستۍ ګڼې په پښتی کې موږ لاندې خبرتیا لولو: «ژوند په مارچ سنه ۱۹۴۵ز کې جاري شوې وه او له هغه وخت راهیسې په اسانه پښتو ژبه کې په مزیدار طرز ښه ښه مضمونونه او معلومات پېش کړل. اوس څه واقعات داسې را پېښ شو، چې موږه ددې رسالې په بندولو مجبور کړو، دا یې اخري شماره ده.

له لوړه بیا نه ښکاري، چې د ژوند مجله تو له پنځلس ګڼې نشر شوې ده او په خپلو دغو پنځلسو ګڼو کې یې د تبلیغاتي مطالبو او سرمقالو تر څنګه په بېلا بېلو ګڼو کې شعرونه، لنډۍ، کیسې، ډرامې، فیچرونه، معلوماتي مطالب، د خوراکي شیانو د پخلي خبرې، بوختوونکي مطالب، لکه: طنزونه، ټوکې، شعرونه، اړونه، ټوکې او نور خپاره کړېدي، د هندوستان د اجتماعي مسایلو په خصوص کې یې هم مطالب نشر کړي دي. معلوماتي خبرې هم لري او په هره ګڼه کې یې ډېر عکسونه چاپ کړي دي.

۱-۲-۳- دنیا :

دا مجله هم د یادې شوې د متحده مطبوعاتو د ادارې له خوا چاپ شوې ده، دا مجله په انګریزي، روسي، هندي، اردو، ګجراتي، تامیل، پښتو او چینایي ژبو چاپیده.

ددې مجلې یوازې یوه ګڼه ده، چې د ۱۹۴۲ز کال ۸مه ګڼه ده او له پاسه پرې لیکل شوي دي.(درېیم جلد) له دې لیکنې ښکاري، چې دې مجلې د ۱۹۴۴ز کال په شاوخوا کې په خپرونو پېل کړی و او په غالب ګومان چې د هند د نیمې وچې له آزادۍ نه وروسته بنده شوې ده.

د ژوند د یادې شوې مجلې په یوه ګڼه کې د دنیا د مجلې په اړه دا لاندې اعلان نشر شوی دی: «د دنیا په ځلورویشتو (۲۴) مخونو کې د هندوستان په هکله مضمونونه او تصویرونه چاپ کېږي او په هغوی کې د هندوستان د وچې، لمدې

ketabton.com - The Digital Library

او هوايي فوځونو او تمدني، اقتصادي او صنعتي کارونو اهميت ښوولی کېږي دا په پښتو ژبه کې چاپ کېږي او ورسره اردو ترجمه هم وي».

دا مجله یوه معلوماتي او ذوقي مجله ده، چې ادبيات يې نه نشرول. د هندوستان او ځينو نورو هېوادونو د پرمختياوو، صنعتي او تجارتي کاروبار، سپورتي لوبو اونورو

مسايلو خپرولو ته يې هڅه کوله).(۱۹:۵۳۵-۵۳۹)

۴-۲-۱- هند ليد:

« دهندليد مجله یوه مياشتنی مجله ده، چې په نوي ډيلي کې دهند دبهرنيوچاروو زارت لپاره چاپېږي.

دهندليد مجله هره مياشت په عربي، اندونيزيايي، بنګالي، انګليسي، فرانسوي، جرمني، هندي، ايټاليوي، پښتو، فارسي، پرتګالي، روسي، سينالي تأملي، ترکي، اردو او ويتنامي ژبو باندې په نوي ډيلي کې خپرېږي او موضوعات يې کلتوري، هنري، تاريخي او سياسي دي.

ددې مجلې يوه ګڼه چې د ۲۰۰۸ کال په مارچ کې چاپ شوې ده، ټوله مهاتما ګاندي ته ځانګړې شوې ده. دمجلې په مخنۍ اوورستۍ پښتۍ باندې هم دمهاتماګاندي تصويرونه چاپ شوي دي).(۱۹)

۱-۳- په داستاني آثارو کې دپښتوژبې کتابونه :

د هند په معاصره دوره کې ډېر پښتانه او هندوستاني ليکوالان شته، چې پښتو ته يې کار کړی دی او ډېر آثار يې په پښتو ژبه ليکلي يا ترجمه کړي دي او دا کسان په پښتو مين خلک دي. نو اوس په دې بحث باندې يو لنډ غوندې نظر اچوو.

« ديوندرنات ستيارتهي له هغو هندوستانيانو ليکوالو او فولکلور پوهانو څخه دی، چې په بريتانوي هندوستان کې د مېشتو قومونو د فولکلوري آثارو د ټولولو په لړ کې يې د پښتو ځينې فولکلوري سندرې هم راټولې کړې دي او ددغو سندرو په ټولولو پسې تر پېښوره هم رسيدلی دی، ده په خپل يو کتاب (ګايې جا هندوستان) کې پښتو «اله هو» له اردو ترجمې سره چاپ کړې ده او په خپل دويم

ketabton.com - The Digital Library

کتاب (مین هوی خانه بدوش) کې یې د ماموني سندره له اردو ترجمې سره راوړې ده.

سیتارتهي د رابندر ناته ټاګور شاګرد و. له علامه اقبال سره یې هم روابط درلودل او د هندوستان ډېرو سیاسي شخصیتونو دی پېژانده او دده په اړه یې نظریات څرګند کړي دي. دی په لاهور کې زوکړی و، په هندوستانیانو کې دی لومړنی سړی دی، چې د پښتو فولکلور ټولوني او ترجمې ته یې هڅه کړې ده.

دراڼیو په پښتو څانګه کې له پنځوسمو (۵۰) کلونو را په دې خوا د هندي اولسي ادبیاتو ځینې قصې په پښتو لیکل شوي او یا ترجمه شوي دي.

موږ د دې څانګې په آرشیف کې دواړه کټیګوری د هندي اولسونو فولکلوري داستانونه په پښتو ژبه موندلی شو.

دا قصې د پښتو د اولسي ادبیاتو په ذخیره کې یو غټ زیاتوب راولي. له هندي فولکلور سره زموږ ژبه او فرهنګ اشنا کوي. دا کټګوري آثار د پښتو اولسي ادبیاتو د څېړنې لپاره خورا غنیمت او په زړه پورې دي.

هغه اولسي داستانونه، چې په پښتو لیکل شوي، دا دي:

۱-۳-۱ **مرزا صاحبان**:

د پنجابي فولکلور یوه قصه ده، چې پښتو لیکلی متن یې په پښتو څانګه کې شته.

۱-۳-۲- هیررانجها:

د پنجابي فولکلور یوه ډېره مشهوره بله قصه ده، چې لیکلي اشکال هم لري او څو شاعرانو او لیکوالو دا دواړه قصې میرزا صاحبان او هیررانجها په نظم او نثر لیکي دي. دا دواړه قصې په پښتو څانګه کې په یوه خط دي او سړی فکر کوي، چې یوه سړي به لیکلي وي.

منوهرسنګه بتره وایي: چې د هیررانجها د قصې کوم متن چې په پښتو څانګه کې موجود دی، هغه اچرج سنګه هوړه لیکلی دی که دا خبره سمه وي نو د میرزا صاحبان قصه به هم اچرج سنګه هوړه لیکلې وي؟ یوه بله پنجابي فولکلوري قصه هم په همدې خط په دې څانګه کې شته.

ketabton.com - The Digital Library

دهیر رانجها په ارتباط د یادونې وړ خبره داده، چې دا قصه کشوري لال تلواړ ترجمه کړې هم ده او په دې څانګه کې ددې قصې دا دویم متن دی.

۱-۳-۳ ابدي دوستان:

د هند د اترپردیش د ایالت یوه فولکلوري قصه ده، چې رامسرن کپور لیکلې ده.

۱-۳-۴ -راجه هریش چندر:

دا هم ددغه راجه اود ماشومانو فولکلوري قصه ده، کشوري تلواړلال لیکلې ده.

۱-۳-۵ د پاندو شهزاده ګان:

دا قصه هم کشوري لال تلواړ لیکلې ده او د زاړه هندوستان فولکلوري قصه ده.

۱-۳-۶- پدمنی:

دراجستهاد چتوړ د شهزاده راجه دتن سنګهـ او د لنکا د شهزادګۍ فولکلوري قصه، چې کشوري لال تلواړ لیکلې ده.

دغسې ځینې نورې اولسي قصې هم په دې څانګه کې شته، چې په پښتو ژبه لیکل شوې دي. ددغو لیکل شوو قصو تر څنګه ترجمه شوې اولسي قصې هم په دې څانګه کې مومو، چې څو یې دادي:

۱-۳-۷- طلسمی ښار:

دچکرورتي کپور ترجمه، داد بنګال د یو پاچا او ملکې فولکلوري قصه ده.

۱-۳-۸-اووه خویندې:

دتریبینیي لال کپور ترجمه،داندهیا دغرو د لمنې د اوسیدونکو ګورو ګوبندا فولکلوري داستان دی.

۱-۳-۹- ځلور زرین اقوال:

یوه کلیواله هندي قصه ده، چې چکرورتي کپور ترجمه کړې ده. د سویلي هند یوه عوامي قصه، ددې قصې مترجم تریبینیي لال کپور دی.

ketabton.com - The Digital Library

۱-۳-۱۰- کنچن مالا :

دبنګال د فولکور یوه قصه ده، چې د روپ لال او کنچن ملال د مینې داستان بیانوي، دا قصه کشوري لال په پښتو ترجمه کړې ده.

۱-۳-۱۱- د یوې پوتلي :

دیوه زرګر فولکلوري قصه ده، چې پښتو مترجم یې چکرورتي کپور دی.

۱-۳-۱۲- د هوالا مارو :

دراجستان د ایالت فولکلوري قصه ده، چې کشوری لال تلوار په پښتو ژباړلې.

۱-۳-۱۳- بلنګامه کتها :

داندهرا پردیش د سیمې اولسي قصه، چې چکرورتي کپور ترجمه کړې ده.

۱-۳-۱۴- باچا برهم دق او زرینه هوسۍ :

دا اولسي قصه تریبینیي لال کپور پښتو کړې ده.

۱-۳-۱۵- ماهي، چونګاښ اوکیکری :

دماهي، چونګاښ او کیکری فولکلوري قصه، چې تریبینیي لال کپورترجمه کړې ده، دا قصه د همالیه په سیمو پورې اړه لري.

۱-۳-۱۶- وزیر او کم عقل :

وزیر او کم عقل دا قصه تریبیني لال کپور په پښتو ترجمه کړې ده. دا د بنګال د سیمې په فولکلور اړه لري.

۱-۳-۱۷-د ناوې روپې :

په ګجراتي فولکلور پورې مربوطه قصه ده، چې چکرورتي کپور ترجمه کړې ده.

۱-۳-۱۸- دصندل امیل :

دجنوبي هند یوه اولسي قصه ده،دکشوري لال تلوار پښتوترجمه. دهند دبېلابېلو اولسونودلوړیادو شویولیکلواوترجمه کړواولسي قصو سربېره په دې ځانګه کې د پښتني اوشرقي فولکلور ځینې نوراستانونه هم تهیه شوي دي ،لکه:

ketabton.com - The Digital Library

۱-۳-۱۹- شهزاده بهرام او ګل اندامه :

د شهزاده بهرام او ګل اندامې د قصې لنډيز په پښتو نثر، دې ځانګې د فياض د منظوم متن په استناد تهيه کړی دی.

۱-۳-۲۰- جمال خان او زيب النسآ :

د جمال خان او زيب النسأ د قصې متن د نورو سيب روغاينوال د داستان د متن په استناد کشوري لال تلوار تهيه کړی دی.

د شير عالم او مامونۍ د داستان متن هم دلې په دې ځانګه کې د دې داستان د يوې خاکې له مخې تهيه شوی دی. د طوطي قصه دا د شرقي فولکلور يوه قصه ده، چې د يوه سوداګر او يوه بندي طوطي احوال په کې بيان شوی دی. د دې قصې ليکواله په متن کې راضيه اکبر ښودل شوې ده. د کشوري لال تلوار دا ارايه ده، چې دا قصه به په بله ژبه کې نوموړې راضيه اکبر ليکلې وي او چا به په پښتو ځانګه کې پښتو کړې وي.

په پښتو ځانګه کې د ليکل شويو لنډو کيسو ترڅنګه په کافي اندازه لنډې کيسې ترجمه شوې هم دي.دا لنډې کيسې يا دنړۍ د مشهورو ليکوالانو دي او يا هم د هند د بيلابيلو ژبو د ليکوالو.ترکومه ځايه چې ښکاري دا کيسې له انګريزي ،هندي ،اردو او پنجابي ژبو په پښتو اوښتي دي.په دغو لنډو کې ځينې د هند د مشهورو ليکوالانو ،لکه : رابندرناتهـ ټاګور ،دده د دغولاندې کيسو ترجمې په پښتو ځانګه کې له نظره تيرې شوي دي:

= د قطعو پاچاهي ،د تريبني لال کپور ترجمه.

= د ماشوم راستنيدل ،د هربهګوان ملهوتره ترجمه.

= د طوطي تربيه ،د تريبني لال کپور ترجمه.

= پوست ماستر،د چکرورتي کپور ترجمه:دا کيسه روشن لال ملهوتره هم پښتو کړې ده.

= برې ،د هربهګوان ملهوتره ترجمه.

= رخصتي ،د روشن لال ملهوتره ترجمه.

ketabton.com - The Digital Library

دغـه راز د منشـي پـريم چند کيسـې هـم روشـن لال ترجمـه کـړې دي .لـه دغـو مشهورو ليکوالانو سربيره د نورو هندوستاني او د سيمې د ليکوالانو ،لکه: چونهي لال پراشو ،انورنزهت، پـريم پاتهـک ،علي عبـاس حسـيني ،منوهرسنګهـ بتـره، فکرتونسـوی ،يوسـف نـاظم او نور.همدغـه راز د ځينو اروپـايي ليکوالانو لنـډې کيسې هم په پښتو ترجمه شوي دي.» (۱۹:۵۳۵-۵۹۴)

دا وو د ځينو آثارو نومونه، چې په پښتو ليکل شوي او يا ژباړل شوي.

دا آثار ټول هغه ګڼور آثار دي، چې د لويو لويو ليکوالانو له خوا ليکل شوي او لوستلو ته چمتو شوي دي. په همدې ډول نور آثار او ژباړې هم شته، چې ځينې چاپ او ځينې ناچاپ دي.همدارنګه نظمونه شته، چې د روشن لال ملهوتره په پښتو ژبه ژباړلي دي او ما د ښاغلي رفيع الله نيازي د ماسترۍ له تيزس څخه راخيستي دي، چې لاندې يې راوړم دا د هندوستان د ملي ترانې بشپړه ژباړه ده، چې په لاندې ډول ده:

د هند ملي ترانه

ښايسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه
ښايسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه
مونږ ټول يې بلبلان يو
دا ګلستان زمونږه زمونږه
ښايسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه
د نګ د نګ يې دي غرونه
شنه شنه يې سيندونه
ښايسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه
هېواد کې دا ځلموټې

ketabton.com - The Digital Library

ټول پاسبان زمونږه زمونږه
ښایسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه
آزادۍ د خیال و فکر
د دین او د سجدې دا
ښایسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه
امن او امان دی هرې خواته
دغه ایمان زمونږه زمونږه
ښایسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه
په وینو ده ګټلې
سوباش ګاندي کلام دی
رپیږي هر لور ته
قومي نشان زمونږه زمونږه
ښایسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه
ټوله دنیا چې پرې نازیږي
خیالي وطن زمونږ دی
ښایسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه
هندیانیو مونږ هندیانو مونږ
وطن دی هندوستان زمونږه زمونږه
ښایسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه
مونږ ټول یې بلبلان یو

ketabton.com - The Digital Library

دا ګلستان دی زمونږه زمونږه
ښایسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه
ښایسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه (۱۷:۱۲۰)

اوس د استاد خلیل اله خلیلي د بوداګانو جرګه اثر چې په نظم لیکل شوی دی او ښاغلي ملهوتره په پښتو ژبه ژباړلی دی یوه برخه را اخلو او دا هم د ښاغلي رفیع الله نیازي له تیزس څخه:

راغونډ شوي باغیچه کې پتنګان وو ینمه شپه
راغلي له هر خوا وو چې ستي شي په ډیوه
ناڅاپه مچۍ راغله خواست یې وکړ د مجلس
په ښهاروه نابلده سندره وویله هغې
بیا یې وکړله دعوه د پتنګانو د شجرې
څه شور ما شور دی، تپوس وکړ یو پتنګ
څنګه ورکه غلې غلتیا شوه زمونږه په وخت د زنکدن
لرې وشړی اغیار زمونږ د مینانو له پالنګ
راپورته بل پتنګ شو ادعا یې وکړه په اخلاص
اول یې معلوم پښت کړی هسې مه کوئ قیاس
د مینې په میزان یې ازمښت وکړئ د حواس
که ناکامه شو لو دا یې بیا مه پریږدئ خپل پاس
پتنګانو امنا کړه بیا یې وویل مچۍ ته
هر څوک چې یې ته منډه وکړه دغه ښار ته
ګوټ په ګوټ یې معاینه وکړه، شمعې واړه د ښاره شماره
که دې ولیده یوه بله، خبر راوړه په رادو
مچۍ خواره نابلده د محبت له راز اسراره

ketabton.com - The Digital Library

ناتربیه د درو او اور د مینې له آهنګه
ویې لیده بله شوې شمع په هر کور
لیدی به یې
بس لیدې به یې
د کلي بلې شمعې واړه
ښه شوه ډاډه مطمینه
ببرته په ببړه شوه د پتنګانو ترور پورې
ور یې کړ خبر د تحقیق له مخه ترسره پورې
شمعې بلې هره خواوې رڼا خیژي له هر کوره
لیکن چغې کړې پورته په ګډه پتنګانو
ته مین کیدلی نشې
دا محفل د عاشقانو
که پتنګ وای ته له ښته
خبر نه وای د عشق له بخته
ستي شوی به په اور وای
په لومړۍ شمعې له وخته
هر لیونی مجنون کیدی نشي
هر کیرړی د پتنګ زړه لری نشي
بله ببلګه یې:
یا د سحر باده نن څه راوړي تا
د زړه خوږه مېلمه قرار راکړی تا
نفس کې دې پټه د ژوند ده زمزمه
زه خبر یا زړه له کومې راغلې دا وږمه
زړه مې روښانه یار به په خپل نور کړه
تته ډیوه مې بله یار به په خپل نور کړه
بلبل ته تا زده کړې نغمه ده د سحر یار به

ketabton.com - The Digital Library

ماته هم یاده کړه سوانده د نیمې شپې یار به
څرخ د ژوند که ځواني بېرته راکولی
خوږه جانان ژوند به مې له تا وای قربان کړی
غاړه غړۍ به له تا داسې پیوست شوی
اغز و اخیر زما ستا چې هېڅ نه معلومېدی
یا الهی وبښی مد مست د میو
وبښه یاغي خپه بند په ځولنو د ګناه
خلیل بت شکن چا دی بښلی
د خلیل بت پرسته حشر به څه وی له تا
کله کله تاج ولوا په توره شپه مېلمه شوي
کله کله باچاهانو تاج و تخت د بل په چل بیللی
رښتیا ده، بس دی یو اوښکې د درویش
د لاس توري او نیزې ټيټولو سره د شاه
کله یو څاڅکی دوینې چې رالوېږي یاالله په زمکه
لعل و جوهر له آسمانه غورزېږي یاالله په زمکه
سلګۍ د یتیم او د مظلوم یاربه
لکه خس پوه پناه کړي سل بندونه
جومات دی، کلیسه که معبد
کمبختي مې مل وه هره خوا
لروبر په دې جهان کې
نظر اچوم په چا
درد دی غم ماتم اه و فغان
وژنه د اولس بللی شي سیاست
ساینس ورته وایي، چې فنا شي طبیعت
په نوم د اختراع
راپارول شوې تباهۍ دي هم داد نن ورځې استعداد و لیاقت (۱۷:۱۲۰-۱۲۳)

ketabton.com - The Digital Library

دا د ښاغلي خليل الله خليلي د يوه نظمي اثر يوه برخه وه، چې ملهوتره په پښتو ژبه ژباړلې ده، چې دا هم د هند د معاصرې دورې د ادبياتو يوه برخه ده او دا د پښتو ژبې لپاره يو لوی کار او افتخار دی، چې نوموړي ليکوال کړی دی. په همدې ډول نور نثري آثار هم موجود دي او دا د مختلفو ليکوالانو له خوا ژباړل شوي دي، چې دلته يې راوړم.

۱-۳-۲۱-کابلي والا :

دا يوه لنډه کيسه ده، چې رابندناتهـ ټاګور ليکلې ده او روشن لال ملهوتره په پښتو ژبه ژباړلې ده. دا د مينې او کابلي والا (رحمان) کيسه ده، چې کابلي والا يو سوداګر وي او مينې يوه وړه جينۍ او کابلي والا له مينې سره د خپلې لور په شان مينه کوي.

۱-۳-۲۲-منتر :

دا د يوه ډاکټر او بوډا پاړوګر کيسه ده، چې منشي پريم چند ليکلې ده او روشن لال ملهوتره ژباړلې ده.

۱-۳-۲۳-نجومي :

دا هم يوه لنډه کيسه ده، چې ليکوال يې ار. کی، ناراين دی او ښاغلي مهلوتره ژباړلې ده. دا د يوه نجومي کيسه ده، چې د خلکو طالع او فال ګوري.(۱۷:۱۲۴-۱۴۸)

نو په همدې ډول دغه نوموړی ليکوال نورې ډېرې ژباړې هم لري او پرته له نظمونو او لنډو کيسو فيچرونه، لکه:(بهار، جنوبي بنګال) او فلمي کيسې يې ژباړلې دي، چې دا ټول د معاصرې دورې په ژباړو کې راځي.

همدارنګه په هند کې دادبياتو په معاصره دوره کې نورو علماوو اوليکوالانو لکه: جمناداس تلواړ، هربهګوان ملهوتره، کنور بهان نارنګ، رامسرن کپور، تريبيني لال کپور، چکرورتي کپور، کشوري لال تلواړ، روشن لال ملهوتره او داسې نورو هندي ليکوالانو ليکنې او ژباړې په آثارو، مجلو او آل انډيا راډيو ته کښلې دي.

ketabton.com - The Digital Library

۲- د منوهر سنګهـ بتره ژوند

بتره د خپل ژوند په اوږدو کې ډېر څه خپلو خلکو لپاره کړي دي او له ډېرو ستونزو او کړکېچونو سره مخامخ شوی دی لیکن بیا یې هم تر خپل وسه پښتو ژبې ته خدمت کړی، آثار یې لیکلي، ژباړلي او ترتیب کړي دي.

دغه لیکوال که څه هم هندوستانی دی، مګر پر ته له نورو ژبو څخه یې پښتو ژبې لپاره هم کار کړی دی. ځکه چې دا له پښتو ژبې سره ډېره مینه لري. له ډېرو خبرو څخه به تېر شو او دده د ژوند او هڅو ته به راشو، چې د دې درانه او ځواکمن لیکوال او ژورنالیست ژوند څه ډول پیل او تر او سه رسیدلی دی.

۱-۲ - زوکړه او زده کړه :

ښاغلی منوهر سنګهـ بتره په ۱۹۲۷ز کال په راولپنډۍ کې زیږیدلی دی او په ۱۹۴۷ز کال د هند د نیمې قارې د وېش په وخت کې له پاکستان نه هند ته ولاړ، چې د هغه وخت نه را په دې خوا تر اوسه پورې په نوي ډیلي کې هستوګنه لري.

تر لیسانس اخېستو پورې یې په راولپنډۍ کې تعلیم وکړ او د لاهور د پوهنتون نه یې شهادتنامه واخېسته، ماستري تیزس یې د هند له پنجاب څخه ترلاسه کړه. دی همدارنګه د خصوصي پوهنې د سند په اخېستلو هم بریالی شوی دی.

ښاغلی بتره په ۱۹۶۳ز کال کې کابل ته راغی او د ادبیاتو په پوهنځي کې یې د پښتو په زده کړه پیل وکړ. د یوه کال زده کړې او هستوګنې نه وروسته بېرته ډیلي ته وګرځېد او د آل انډیا راډیو د پښتو څانګې د مشر په حیث یې وظیفه اشغال کړه.

ښاغلی بتره په انګلیسي، پښتو، پنجابي، اردو او هندي ژبو کې ډېر مهارت لري. ده په عربي او اسپانوي ژبو کې هم سندونه ترلاسه کړي دي او د دغو ژبو په ازموینه کې له امتیاز سره بریالی شوی دی. نوموړی په دري ژبه هم خپل مشکلات حل کولای شي. (۱۲: ۲۵ - ۲۶)

ketabton.com - The Digital Library

همدارنګه ښاغلی بتره په یوه لیکنه کې چې په خپل قلم یې لیکلې او ماته یې رالیږلې ده داسې لیکي:

زه غواړم په ډېرې مهربانۍ سره دغه لاندې واقعیتونه ذکر کړم:

دآل انډیارادیو دعمومي ریاست دمعاونیت له دندې ترتقاعد وروسته ما دهندله ولسمشر سره کار پیل کړ او له هغه سره مې مرسته وکړه. ترڅو د هند او پاکستان پروړاندې د پښتنو په احساساتو پوه شي.

ما د نوموړي او دهغو قدرمنو افغانانو ترمنځ چې له نوموړي سره به یې په (Rashtrapati Bawan) (راشترپاتي باون) د ولسمشر کور کې کتل د ژباړې چارې پر مخ بیولې. نوموړی زما له دې کار نه ډېر خوښ و.

زه د هند د بهرنیو چارو وزارت له لوري د هند افغانستان فونډیشن د غړي په توګه وټاکل شوم. هغه مهال ښاغلی رهین په نوي ډیلي کې د افغانستان سفیر و او ښاغلي (Jayant Prasad)(جاینت پراساد) په کابل کې د هند سفیر و .ما دوه کاله د یاد فونډیشن دغړي په توګه دنده ترسره کړه.

ماله پیاوړي عالم ډاکټر جي. ان. ناندا (J.N. Nanda) سره په ګډه د (RESURGENT WDIA) تر نامه لاندې یو کتاب لیکلی دی. په دې کتاب کې ما د افغانستان او هند پر اړیکو بحث کړی. دغه کتاب په ۲۰۱۱ ز کال په نوي ډیلي کې د (Concept Publishing Company PVT) له خوا خپور شوی.

ما د ښاغلي سلیمان لایق کتاب د اباسین سپیدې په انګریزي ژبه کې (THE DAWN OVER ABASIN) تر نامه لاندې وژباړه او په نوي ډیلي کې خپور شو. د علمي کړیو په منځ کې ددې کتاب تود هر کلی وشو.

ددې تر څنګ ددې کتاب څو کاپۍ د هند دولسمشر مرستیال او د بهرنیو چارو وزیر ته واستول شوې.

زه په نوي ډیلي کې د جواهر لعل نهرو پوهنتون کې د پښتو ژبې درس ورکوم. هغوی له ما غوښتنه وکړه څو دا دنده ومنم ما په ډېرې خوښۍ د هغوی دا غوښتنه ومنله.

ketabton.com - The Digital Library

(انګلیسي ته د پښتو شعرونو ژباړه)به مې ډېر ژر د کتاب په بڼه چاپ شي.ماله بی بي سي، امریکا غږ او چک راډیو سره د روانو چارو په څانګړې توګه د افغانستان او نړیوالې سولې په اړه په پښتو ژبه مرکې کړي دي. زه ځینې وختونه په ژوندیو بحثونو کې هم ګډون کوم.(۱۱)

په همدې توګه منوهر سنګهـ بتره ډېرې هڅې کړي دي او ترنن ورځې پورې هم غواړي کوښښ وکړي تر څو د غه خوږه ژبه پیاوړي شي. نوموړي په شمشاد او ژوندون تلویزیون کې په فرهنګي او ادبي خپرونو کې هم ګډون کړی او مرکې یې کړي دي.

۲-۲- هڅې اودندې:

منوهر سنګهـ بتره د هندوستان هغه عالم او لیکوال دی، چې پښتو ژبې ته یې ډېر کارونه کړي دي او په دې ژبه کې یې د لیسانس او ماسترۍ سندونه اخیستې دي.

منوهر سنګهـ بتره په هندوستان کې د پښتو ژبې له مسلمو استادانو او خورا مشهورو علمي کسانو څخه ګڼل کېږي.

بتره له ۱۹۵۰زکال وروسته د آل انډیا راډیو دیلي په څانګو کې د مامور په حیث وګمارل شو. په ۱۹۲۳زکال کابل ته د پښتو د زده کړې لپاره راغی او په یوه کال کې یې دلته پښتو زده کړه. ده پښتو تردې حده زده کړه، چې په کابل کې یې دخپل لومړني یو کلن اقامت په دوران کې له انګریزی او هندي ژبو آثار په پښتو ترجمه کړل او پښتو آثار یې په انګریزي وژباړل.

منوهر سنګهـ بتره د (۱۹۲۳-۱۹۲۴) زکلونو ترمنځ په لسګونو پښتو شعرونه له امیر کروړ او ابو محمد هاشم ابن زید السراني نه نیولې ان تر زیاره پورې په انګریزي ترجمه کړي.په کابل ټایمز کې چاپ شوي دي او ورسره په افغانستان نومي مجله کې هم دده مقالې او ترجمې چاپ شوې دي.

کله چې بتره دیلي ته ورغی، خپلو هڅو ته یې د پښتو ژبې او ادب په برخه کې دوام ورکړ. په دې ترڅ کې د آل انډیا راډیو دیلي کې د پښتو څانګې مشر شو.

ketabton.com - The Digital Library

پښتو څانګې دده د مشرۍ په دوران کې ډېره ترقي وکړه او ډېر اوریدونکي یې پیدا کړل او ښه مطالب په کې ایجاد شول.

بتره ددې څانګې لپاره هم د ځینو پښتنو شاعرانو او افغان او هند د روابطو په خصوص د قدر وړ مقالې وکښلې، چې اوس هم د راډیو په آرشیف کې دده په خط موجودې دي.

بتره د پښتو څانګې سوپروایزرۍ، د راډیو سټېشن ډایرکټرۍ او د راډیو مرستیالۍ ته هم ورسید او بیا متقاعد شو.

د هند د ولسمشر ریس ګیاني زایل سنګهـ مشاور او اوس په ډهلي کې د پنجابي اکاډیمۍ مشاور او مغزز شخص دی.

منوهر سنګهـ بتره په هر حال او هر ځای کې چې و، له پښتو سره یې مینه وه او ده د پښتو ژبې او پښتني فرهنګ په معرفۍ کې په خاصه توګه او د افغانستان په معرفۍ کې په عامه توګه کارونه کړي دي.

د هندوستان په مرکزي اخبارونو کې یې د پښتو اشعارو انګریزي ترجمې چاپ کړې دي.

په اردو، هندي او پنجابي ژبو یې د پښتني فرهنګ او پښتو ژبې په خصوص کې ګڼې مقالې لیکلې دي، چې د هندوستان په مطبوعاتو کې چاپ دي.

دده له ګټورو کارونو څخه یو کار د اکاډیمسین سلیمان لایق (د اباسین سپیدې) نومې ادبي اثر انګریزي ترجمه ده، چې دده د انګریزي ترجمه په **۱۳۶۵**ل کال کې د پښتو څېړنو د بین المللي مرکز له خوا په کتابي بڼه چاپ شوې ده. دا مجموعه ۲۰۱۱ زکال بیا په ډیلي کې چاپ شوه.

ددغه مرکز په نشراتي ارګان پښتو مجله کې هم دده ځینې ترجمې چاپ شوي دي. منوهر سنګهـ بتره د تحصیل تر دورې وروسته څو ځله نور هم کابل ته راغلی دی.

په سیمینارونو او علمي غونډو کې یې ګډون کړی دی او مقالې یې لوستې دي مصاحبې یې کړې دي او له پښتو ژبې او افغانانو سره یې خپله عقیدتمندي اظهار کړې ده».

ketabton.com - The Digital Library

(۲۰۷-۲۰۵:۱۹)

بتره پرته له پښتو څخه په نوروژبو هم کار کړی دی. ښاغلی بتره په عربي اوهسپانوي ژبو هم تحصیل کړی دی او سند و نه یې ترلاسه کړي دي.

ده یو کال په افغانستان کې تیر کړی و او په دې موده کې بامیان ،غزني او جلال آباد ته تللی و.ښاغلی بتره په پښتوژبه هم ځینې اشعار لري.(۱۳: ۷۰)

په همدې ډول یې ډېرې دندې ترسره کړې دي، آثاریې لیکلي دي او پښتو ته یې کار کړی دی.دا شخص په پښتو او افغانستان مین سړی دی ،چې همدې لپاره یې ډېرڅه ترسره کړي دي.

۲-۳- آثار :

منوهر سنګهـ بتره خورا ډېر آثار لري، نوموړی هغه هندوستانی دی، چې پښتو ژبې ته یې ډېر کارونه کړي دي. آثار یې په پښتو ،انګلیسي، اردو ،پنجابي اونورو ژبو لیکلي او ژباړلي دي.

همدا راز په پښتو ژبه کې ډېر آثار او مقالې لري او لیکلې یې دي، چې په دې آثارو کې یې ډېر داسې آثار او مقالې شته، چې لیکل شوي دي، لیکن چاپ شوي نه دي.

دښاغلي بتره په آثارو او لیکنو کې ادبي، سیاسي، تاریخي، ټولنیز او ژباړې موجودې دي، دده د لیکنو ژبه ډېره خوږه ده، پښتو یې ښه ده، لیکن په ځینو ځایو کې املايي تیروتنې په کې لیدل کېږي او زیاتره لغتونه یې په پخوانی املا او انشأ کارولي دي، لکه:-(کښې، چه، لاکن، برښه) اوداسې نور او په یاګانو کې هم یو څه غلطي موجوده ده.

منوهر سنګهـ بتره ژباړې هم لري، لکه د سلیمان لایق اثر (د اباسین سپیدې) او یا د امیر کروړ ویاړنه یې له پښتو نه یې انګلیسي ژبې ته ژباړلې ده، په همدې ډول نورې سیاسي، تاریخي او فرهنګي مقالې هم لري، چې ځینې چاپ او ځینې ناچاپ دي. یعنې بتره د هندوستان له هغو تکړه لیکوالانو او ژورنالیستانو څخه دی، چې د ژوند د چارو تر څنګ یې دغه کارونه هم سرته رسولي او خپله دنده یې په ډېره ښه طریقه پای ته رسولې ده.

ketabton.com - The Digital Library

نوموړي د ژوند تردې شپږ پورې قلم له لاسه نه دی اچولی او تل هڅه کوي، چې کتاب ولیکي، مطالعه وکړي او خپلې پوهې ته وده ورکړي.
تردې ټولو موضوعاتو تر څنګ او له موضوع سره برابر اوس د ښاغلي بتره چاپ شوي آثارو ته راځو، چې ځینې یې د اثر په ډول په مجلو او کتابونو کې چاپ شوي دي.

۲-۴- چاپ شوي آثار:

د ښاغلي بتره زیاتره لیکنې چاپ شوي دي، ډېرې مقالې او ژباړې لري، چې د کابل مجلو، ورځپاڼو او د مقالو په مجموعو کې چاپ او وړاندې شوي دي او لو یو لویو لیکوالانو او څېړونکو دده د آثارو په اړه یې په خپلو لیکنو اوآثارو کې ډېر څه بیان کړي، چې له دې جملې څخه یو هم ښاغلی زلمی هېواد مل دی، چې په خپل اثر (په هند کې د پښتو ژبې د ادبیاتو د ایجاد او ودې پړاوونه) کې په لنډه توګه داسې لیکلي او وایي: د بتره دا لاندې مقالې د کابل په اخبارونو کې چاپ شوي دي:
- تېریو او غلط فهمیو په پانامه کې شخړې پیدا کړي دي. د منوهر سنګهـ بتره ترجمه، اصلاح، د ۱۳۴۲هـ ش کال، د دلو د میاشتې ۲۱مه ګڼه.
- د فقید جواهر لال نهرو په یاد کې د منوهر سنګهـ بتره لیکنه.
- ډاکتر ویریر ایلون او خدایي خدمتګار بتره ترجمه، اصلاح. ۱۳۴۳ل د سرطان د ۱۳مه ګڼه. دده دا لاندې مقالې هماغه مهال د هېواد په ورځپاڼه کې چاپ شوي دي.
- په هند کې د تصوف تحریک، رابندرناتهـ ټاګور، دجواهر لال نهرو وصیت.
دهېواد د ۱۹۲۴ز کال دجون ۲۱مه. دغه راز کابل مجلې د بایزید روښان په باب دده یوه ښکلې ترجمه په پښتو چاپ کړه.(۲۰۲:۱۸)
اوس د ښاغلي بتره دلیکنو مفصلو معلوماتو ته راځو اوکوم آثار اولیکنې یې چې چاپ شوي دي له بېلګې سره یې را اخلو:

ketabton.com - The Digital Library

۲-۴-۱- خان عبدالصمد خان اڅکزی :

داد منوهر سنګهـ بتره هغـه ارزښتناکه لیکنـه ده، چې (خـان عبدالصمد خـان اڅکزي) په اړه جوړ شوي علمي سیمینار کې یې لوستلې ده او د ننګ او فرهنګ اتل شهید خان عبدالصمد خان اڅکزي په نامه د مقالو مجموعه کې چاپ شوې ده. داکتاب د افغانستان دعلومو اکاډمی د سیمه ییزو مطالعاتو دمرکز له خوا پـه ۱۳۸۷ل کال کې چاپ شوی دی او دا لیکنـه هم پـه ۱۳مخونو کې پـه همدې کتـاب کې چاپ شوه، چې موږ یې دلته د بېلګې په توګه را اخلو :

خان عبدالصمد خان اڅکزی

تر ټولو نه اول زه دخدای (ج) په دربار کې سجده کوم او تشکر ورڅخه کوم ، چې ماته دافغانستان د پیاوړي هېواد په سپیڅلي ځمکه باندې دقدم دایښودلو یو ځل بیا موقع راوبښلی شوه ، چې دخان شهید ښاغلي عبدالصمد خان په باب په جوړ کړی شوي دغه سیمینار کې ورته دخپل عقیدت ګلان وړاندې کړم.
خان عبدالصمد خان اڅکزی یو داسې شخصیت دی ، چې زما دهېواد هند ټول خلک پرې ویاړي ځکه ، چې ده دفرنګیانو له امپراطورۍ څخه د هند دنیمې وچې دآزادولو په غورځنګ کې ډېره فعاله برخه اخیستـه او ډیرې قربانۍ یې ورکړي.
خان شهید د هغو زعیمانو څخه و ،چې د آزادۍ په تحریک کې یې په خپل ځان ډېر کړاوونه زغمل او د تاریخ په پاڼو کې یې یو ژور چاپ پرېښود. لکه:څنګه چې فخـر افغـان خـان عبـدالغفار خـان صـاحب دومـره مصـیبتونه او ربړونـه پـه ځـان اخېستل او د سرحدي ګاندهي په نامـه مشـهور شو ، خـان شـهید عبدالصمد خـان صاحب هم د خپلو قربانیو له امله دبلوچ ګاندهي په حیث وپیژندل شو.
ګرانو وروڼو او خویندو بې له شکه تاسو دخدای ښبلي خان شهید د ژوند لـه حالاتو څخه زمـا پـه نسبت زیات خبر یاست ، لکـه څنګـه ، چې مـا ددغـه عظیم شخصیت د سیاست ا ودآزادۍ په ډګر کې د ونډې په باب مطالعـه کړې ده. زه پـه هغې ډېر متاثره شوی یم.

ketabton.com - The Digital Library

خان عبدالصمد خان صاحب (په ۱۸۹۵م) کې په ګلستان کې، چې د بلوچستان له مرکز کویټې سره نږدې دی، دخان نورمحمد خان په کور کې زوکړه وکړه، خان نورمحمد د ډېرو ځمکو خاوند او د اڅکزو دقبیلې مشر و، خان عبدالصمد خان خپله زده کړه په خپل کلي کې وکړه او له پښتو څخه پرته په اردو او پارسي ژبو کې هم مهارت ترلاسه کړ.

کله، چې دی له ۱۹۵۹م کال څخه تر ۱۹۲۸ م پورې په پاکستانی بندي خانه کې و، نو ده دلسم، دولسم او څوارلسم ټولګیو امتحانونه ورکړل او په امتیاز سره یې بریالی شو.

عبدالصمد خان د ډېرې سادګۍ ژوند خوښ کړو او په خپلې ځوانۍ کې یې د مهاتما ګاندهي تر اغېزې لاندې راغی او د سولې او د انساني مینې او د عدم تشدد اصولونه یې خپل کړل.

په هند کې به هر چا ورته بلوڅ ګاندهي وایه. خان عبدالصمد خان د پنځوویشتو کلو په عمر کې د یو څو بلوڅو زلمیانو په ملګرتیا انجمن وطن په نامه دیوه ګوند ډېره کېښوده، چې په هغه کې پښتانه او بلوڅ غړي شول. دوی په سیاسي هڅو پیل وکړ او ټولنیز اصلاحات یې هم شروع کړل.

هغه غوښتل، چې د بلوچستان هغه خلک، چې په اجتماعي توګه پاتې شوي وو، هغوی ویښ کړي او د روښانفکری ډګر ته راوستل شي. هغوی په خپلو وظیفو او حقوقو پوه کړای شي.

خان عبدالصمد خان په خپل ګران هېواد کې د مکتبونو یوه شبکه قایمه کړه او د ټولنیزو بدو په ضد یې په مبارزه پیل وکړ، ده د بلوڅو خلکو د قانوني او سیاسي حقوقو د ترلاسه کولو لپاره هم هلې ځلې پیل کړې، د یوه نه ستړي کیدونکي مجاهد په حیث ده په بلوڅ وګړو کې سیاسي بیداري راوستله.

خان عبدالصمد خان د یوه قام پرست مشر په حیث خپل اجتماعي نهضت د هند له قامي تحریک سره یو ځای کړو. دی په انډین نیشنل ګانګرس کې شامل شو او خپل انجمن وطن ګوند یې له ګانګرس سره یو ځای کړ د هند له قام پرستو مشرانو سره یې رابطه ټینګه شوه کله، چې د شمالي هند د یوه انقلابي تنظیم نوجوان

ketabton.com - The Digital Library

بهارت سبها سره يې ډېر نږدې تماس پيدا شو نو په ۱۹۲۸ او ۱۹۲۹ کلو کې ډير امتياز ور په برخه شو.

په ۱۹۲۹ م کال کې خان شهيد داندين نيشنل کانګرس دلاهور په غونډه کې ګډون وکړ او بيا وروسته په بيلو بيلو نورو کنفرانسونو کې هم شرکت کاوه. په لاهور کې يې په بلوچستان کې د حکومت لخوا په کيدونکې ارتجاعي فعاليتونو په باب وينا وکړه. ده په لوی شمير کې سياسي مطبوعات له ځان سره وړل او په بلوچستان کې يې په يوه سياسي تحريک پيل وکړ. په ۱۹۳۰ م کال کې خان عبدالصمد خان خان عبدالسلام او خان محمد ايوب خان سره کوټې ته راوستل شو او حکومت په ضد د کار کولو لپاره دوه کاله په جزا محکوم کړی شول .نوموړي خان له خوشې کيدو وروسته بيا په خپلو پخوانيو فعاليتونو او قومي تحرکاتو پيل وکړ. سره له دې چې وربانديې د حکومت له خوا ډېر ټينګ بنديزونه هم ولګول شول ،خوهغه د ۱۹۳۳ز په ډيسمبر مياشت کې د سندهـ د ايالت په حيدر آباد کې د بلوچستان خواری په ګوته کړې، ده د هند له نورو ايالتونو څخه غوښتنه وکړه، چې هغوی دې د بلوچستان د مساواتو په سويه د راوستلو لپاره مرسته وکړي.په دغه کانفرانس کې يو قرارداد لاسليک شو، چې په کې د بلوچستان د يوه کامل ايالت په توګه ده ته د راوستلو په باب غوښتنه وشوه.

د ۱۹۳۴ز کال په جنوري کې خان عبدالصمد خان په کراچۍ کې په يوه بله غونډه کې ګډون وکړو، چې ترتيبات يې د هغه ښار د بلوچستان د اصلاحاتو د کمېټې له خوا نيول شوي وو. هلته يې د برتانوي حکومت له خوا بلوچ خلکو ته د سياسي حقوقو د ورکولو لپاره آواز اوچت کړو. بلوچستان ته په راستنېدو دی بيا ونيول شو او د دريو کالو لپاره په بامشقته بند کې واچول شو .د بلوچ ځلميانو د انجمن او د کراچۍ د بلوچستان د اصلاحاتو د کمېټې له خوا دده د خوشې کولو په غرض سخت احتجاجونه وکړل.د بلوچستان حکومت د خان عبدالصمد خان په فعاليتونو او په ځلمو باندې د هغو په اغيزو ډېر مشوش شول.حکومت دا وېره څرګنده کړه ،چې که ددغه مشر د فعاليتونو مخه ونه نيولی شي نو دهشت ګران به منځ ته راشي د ټولنيزو اصلاحاتو او د سياسي حقوقو په مبارزه کې خان

ketabton.com - The Digital Library

عبدالصمد خان به د قبایلو په سردارانو او ملکانو دا تور پورې کاوه، چې هغوې د برتانوي حکومت مریبي دی.

د دویم لوی جنګ له شروع کېدو څخه وروسته ښاغلي عبدالصمد خان خپل سیاسي فعالیتونه زیات کړل. په ۱۹۴۰ز کې ده د وردها مسافرت وکړ. چې په بلوچستان کې د ستیه اګره د شروع کولو په باب د ګاندي جی سلا واخلي ده. د جنګ په ضد د کانګرس په مبارزه کې له کانګرس سره لاس یو کړ او د ۱۹۴۲ز په تحریک کې د شاملیدو تیاریې ونیوله دا د مهاتما ګاندي له خوا شروع کړی شوی یو زور آور تحریک و، چې په واسطه یې انګریزانو ته اخطار ورکړی شو، چې هغوی دې له هندوستان څخه پښې سپکې کړي. هغه د اګست په میاشت کې د هند د دفاع تر قاعدو لاندې ګرفتار کړی شو. درې کاله وروسته په خوشي کېدو خان شهید بیا خپل سیاسي کار پیل، د انډین نېشنل کانګرس او د مسلم لیګ ترمنځ په سیالۍ کې خان عبدالصمد خان په مکمل ډول د کانګرس په پله ولاړ پاتې شو. دی د مسلم لیګ او د پاکستان دجوړولو د غوښتنې سخت مخالف و. د ه د پنجاب او د صوبه سرحد د مسافرت په دوران کې په مسلمانانو باندې غږ وکړو ،چې هغوې دې د آزادۍ په مبارزه کې د کانګرس ملاتړ وکړي.

د ۱۹۴۶ز په پای کې کله چې دا خبره څرګنده شوه ،چې برتانوي حکومت د هند نیمې وچې د ویشلو لپاره د مسلم لیګ دغوښتنې منلو ته چمتو دي نو د پاچاخان عبدالغفار خان په ملګرتیا د پاکستان له نظریې سره مخالفت ښکاره کړو. هغوی د پټانو او د بلوڅو د خپلواکۍ لپاره غږ وکړو، کله چې د کانګرس مشرانو د نیمې وچې ویش ومانه نو خان عبدالصمد خان او پاچاخان ډېر مایوسه شو او هغوی دا حس کاوه ،چې هغوی لېوانو ته اچول شوي دي.

کله چې پاکستان منځ ته راغی نو خان شهید په مېړانه د یوه خپلواک بلوچستان لپاره مبارزې ته دوام ورکړ. د ښاغلي محمد علي جناح په امر باندې هغه ونیول شو او په ۱۹۵۴ز کې خوشې شو، ده د ورور پښتون ګوند جوړ کړو.

په ۱۹۵۸ز کې بیا ونیول شو او تر ۱۴کالو د بند په جزا محکوم شو. مګر په ۱۹۶۸ز کې آزاد کړی شو. د اجتماعي اصلاحاتو او د سیاسي ویښتیا خپل

ketabton.com - The Digital Library

تحریک ته د دوام ورکولو په غرض خان عبدالصمد خان په ۱۹۳۴ز کې د استقلال په نامه یوه ورځپاڼه شروع کړې وه، لیکن د فرنګیانو د حکومت له خوا وربانديې دکوم سیاسي موادو په خپرولو بندیز لګولی شوی و. په ۱۹۴۷ز کې د پاکستان د حکومت له خوا هغه ورځپاڼه او انجمن وطن دواړه غیر قانوني اعلان کړی شوي وو.

خان عبدالصمد خان د یوه ټینګ شخصیت خاوند او یو سوچه قام پرست مسلمان و، چې له فرقه دارانه جذباتو څخه باندې و. هغوې نه یوازې د برتانوي امپراتورۍ مخالفت کاوه بلکې د فرقه دارانه عناصرو په ضد هم و.

د فخر افغان پاچاخان په شان خان عبدالصمد خان به د خلکو د رهبر او عظیم مشر په توګه به په یاد ساتل کیږي، دی د یو ستر وطن دوست د نه ستړي کیدونکي مبارز او د اجتماعي او سیاسي انصاف یو لوی قهرمان په حیث منل کیږي.

یوه خبره باید بې له شکه د یوه تاریخي حقیقت له مخې وکړو، چې کله دهند او افغانستان تاریخونه لولو هلته دغه ټکی تر هر څه دمخه راجوتیږي، چې دغه دوه ملتونه هیڅکله هم د یوه او بل څخه نه بېل شوي او نه چا د دوی د بېلولو په نیمګړو هڅو کې بری موندلی دی. د هند خلک پښتون، پټهان او افغان داسې د زړه له کومې پېژني، چې د هغه په هکله کله هم داسې فکر نه کوي، چې دوی له افغانانو څخه بېل دي. مانا دا چې هندي کلتور، تاریخ او فرهنګ پښتون فرهنګ تاریخ او فرهنګ له خپل ځان څخه بېل او پردي نه بولي او نه زموږ دواړو ملتونو تاریخي هلې ځلې او فرهنګي ګډون دا اجازه ورکوي، چې له یوه او بل څخه بېل شي.

ما په تېرو څلورو لسیزو کې دخپلو مقالو، خبرنو او مرکو په ترڅ کې دا خبره تل کړې، چې د هند او افغان دوستي او تاریخي تړاو د پښتون هندوستان له تړاو څخه پرته بله مانا نه لري او نه یې د هند ملت په بل شان سره تعبیر او تفسیر کولای شي.

ketabton.com - The Digital Library

لکه څنګه چې تاسو ته معلومه ده هند د اګست په ۱۵مه نېټه د آزادۍ ۲۰مه کليزه ولمانځله په دغه ويار، چې کومې خپرونې کوم فلمونه د تلويزون په پردو باندې د هند د آزادۍ په اړه ښکاره کېدل، په هغو کې د هند د آزادۍ د سيالیو مهاتما ګاندي او جواهر لال نهرو تر څنګ د سرحدي ګاندي پاچاخان اتلولۍ، مېړانه او د استعمار په وړاندې مقاومت دهند ملت په درنښت او قدر سره ياد کړل.

دهند د آزادۍ په تحريک کې د پاچاخان او د هغه دنوميالیو ملګرو لکه په پښتونخوا بلوچستان کې د لوی خان عبدالصمد خان د ډېرو نورو برخه اخيستنه خورا مهمه او د پاملرنې وړ ده. خدايي خدمتګاران د هند د آزادۍ سالاران او فدايان وو. د دوی قربانۍ او ملاتړ و، چې د هند نوميالي مشر مهاتما ګاندي د دوی فداکارانه مبارزه وستايله او ددوی د عدم تشدد مبارزه او مقاومت يې د يوه عالي عبادت په توګه وارزاوه، غواړم چې دلته يو ځل بيا د خان عبدالصمد خان په مبارزه او کرکټر باندې يو څو ټکي ووايم.

دهند د نيمې وچې په تاريخ کې چې څومره شهرت، د خيبر په برخه شوی په همدغه اندازه په دغه تاريخ کې د کوژک او هلته د پښتنو مبارزې په وياړ او سرلوړی سره ياده شوې ده.

نامتو شاعر علامه اقبال ته خيبر د مقاومت درس ورکاوه تردې حده پورې چې دی د ژوندتر پايه پورې يې په ستاينه سترې نشو. د ۱۹پېړۍ په وروستيو لسيزو کې د استعمار د سرتېرو آوازونه نه يوازې پښتونخوا او د هند وچه ولړزوله بلکې د لندن په کوڅو او لارو کې هم ملي انګازې خورې شوې. د آزادۍ اتلانو دا وکولای شول، چې د هغوی مقاومت هنګامه د انګريزي امپراتورۍ پر زړه باندې د يوه داغ په توګه د افغانستان د تاريخ وياړ شي همدغه وياړ او سرلوړي وه، چې د شلمې پېړۍ په اوږدو کې يې هم انګازې ارامې نه شوې. د جنوبي پښتونخوا د مقاومت څپه د خان عبدالصمد خان په مدبرانه لارښوونې سره لارښوونه شوه او عملاً يې د پښتنو د راپاڅولو غورځنګ د عصر له غوښتنو سره سم رهبري کړ.

ketabton.com - The Digital Library

زه د خان د مبارزې د بریالیتوب لوی راز په دې کې ګورم، چې ده هم پښتانه د خپل حق خود ارادیت ډګر ته یو ازې له تورې سره نه را هڅول، بلکې لوی هدف یې دا و، چې دغه بهادر او مېړنی قوم باید قلم هم له یاده ونه باسي خان په خپله یوازې سیاست مدار نه و هغه په خپل وخت کې د پښتني فرهنګي او تعلیمي حکومت یو فعال غړی و.

د هغه مقاومت یو فرهنګي او سیاسي مقاومت و، داسې لکه چې له خوشال خټه پښتنو ته مېراث ورسېدلی و، خان په پوره مېړانې سره قلم او سیاست پښتنو په مخ کې کېښودلو، چې ورو ورو پښتنو هغه د یوه حقیقت په توګه د زړه له کومې هر کلی وو ایه خان په خپله د قلم خاوند و، چې پښتانه او د پښتو ژبې څېړونکي، پوهان باید دده ځانګړې ادبي هلې ځلې دده د سیاسي کوښښونو په څنګ کې له یاده ونه باسي.

بله مهمه ځانګړنه چې زه د خان د مبارزې په هسکو ټېټو کې ګورم، هغه دده رښتني مبارزې دوام دی. په نړۍ کې د آزادۍ غوښتنې هغه مقاومت یو بری مقاومت او غور ځنګ بلل کېږي، چې هغه په مدبرانه توګه د پیاوړو او مفکرو لارښوونکو له خوا لارښوونه شي.

د خان عبدالصمد خان لویوالی په همدې رمز کې و، چې د خپل عصر د مبارزې د بهیر ځنځیر تر خپل ځوان پښت پورې په بری سره را وغزاوه زه فکر کوم، چې د یوه ملي مقاومت په مبارزه کې د هغه مقاومت لارښوونه تر هر څه مهمه او د پاملرنې وړ ده. خان موږ ته دا ثابته کړه، چې د شلمې پیړۍ په سختو حالاتو کې د نړیوالې سړې جګړې په ترخ کې د لوید یځ او ختیځ د درنې سیالۍ په ترخ کې دده د ځای ناستو او لارو ایانو له خوا دده مبارزه نه د افراط او نه هم د تفریط پر خوا ولاړه، دده مبارزه لکه چې ما یې یادونه وکړه؛ په خپل ملي او فرهنګي جوړښت همداسې ژوندی او فعاله پاتې شوه، پیاوړې شوه او د پښتنو یو بل یعنې «ځوان» نسل یې په ملي فرهنګي او پښتونواله روحیه باندې وروزله. زه په جنوبي پښتونخوا کې د اوسنیو روښانفکره ځوځون لامل د لوی خان د همدغه فرهنګي،

ketabton.com - The Digital Library

سیاسي حرکت ثمره ګڼم ، چې اوس هم د ښاغلي محمود خان او نورو ملي او فرهنګي څېرو او مشرانو له خوا په ویاړ سره پرمخ بېول کیږي.

دویم ټکی چې دلته یې دغې علمي او فرهنګي غونډې ته کول غواړم هغه د لوی خان د پښتون کرکټر یوه ځانګړنه ده ، چې باید اشاره ورته وشي په دې نږدې وختو کې د هند د نومیالي مبارز راجه مهندر پرتاپ د یوه نادر اثر ترجمه چې د پوهنملې رحېمې له انګریزي ژبې څخه په پښتو ژباړلی او یوازینی نسخه یې د هند په ملي آرشیف کې خوندي ده لاس ته راغله راجه منهدر پرتاپ چې د هند او افغانستان دواړو هېوادو نو تابعیت یې درلود او د ژوند ترپایه چې هند او افغانستان خپل کورونه بلل، د دغه اثر په پیل کې د افغانستان او پښتنو په اړه یې داسې لیکلي دي:

«په وچه پورې تړلی هېواد دمېوو په ونو پټې درې په کانو او معدنو بډایه غرونه یعني افغانستان !حاصل خېزه خاوره، د اور د سپرغۍ په شان ځلاند روان سیندونه، سره او روغتیا ښونکي هوا ، دا هم یعني افغانستان !

دزړه ورو غښتلو او ښکلو ځوانیو لرونکی هېواد ، چې هر وخت میلمه پالنې ته تیار دی او کېدای شي ، په هر وخت او هر شان انساني معاملو کې باور وربانده وشي، هو دا ګرده شیان په افغانستان کې شته.

زه د دغې یادونې د وروستی برخې په پام کې نیولو سره دومره ویلای شم ، چې خان عبدالصمد خان د پښتونخوا دخپلواکۍ په مبارزه کې داسې یو کرکټر دی ، چې دهغه په لارښوونه او ارشاداتو باندې سړی په هر ډول انساني معاملو کې باور کولای شي، زه دده پښتون کرکټر د پښتون تاریخ د اوږدې تجربې محصول بولم ، چې په دغه ټولنه کې یې د دغه قام له تلپاتې ارزښتونو سره وده کړیده. وفا ، تعلیم، مقاومت او آزادي هغه جوړونکي ټکي دي ، چې دده پښتني کرکټر وربانده ولاړ دی استعمار او سامراج ډېره هڅه وکړه ، چې ببلا بېلو فشارونو ، شکنجو په ترخ کې دده په هوډ او عزم کې خنډ واچوي ،لیکن هغوی په دې کې بریالي نه شول.

ketabton.com - The Digital Library

د دې وروسته غواړم ،چې د ښاغلي جي ډي ټنډولکر د هغه کتاب نه يو څو اقتسابات در وړاندې کړم ،چې د خان عبد الصمد خان پورې اړه لري .هغه ليکلي دي، چې « د ۱۹۵۴ز د جنورۍ په مياشت کې د کلياني له غونډې څخه د انډين نېشنل کانګريس له خوا خان عبد الغفار خان، ډاکټر خان صاحب او خان عبد الصمد خان ته د ډېرو کالو د بندي خانې له او سيدنې څخه وروسته يو پيغام ولېږل شو ، چې شکر دی، چې دوی له بندي خانې څخه خلاص شوي دي.

په دغه موقع په خپله وينا کې ښاغلي نهرو وويل :- «زه د خپل ملګري او مشر خان عبد الغفار خان چې د خدايي بنده دی او له يوې پيړۍ څخه زيات ه موده د رښتيا او ميړانې سمبول پاتې شوی دی ،په خوشي کيدو يې ژوره خوښي څرګندوم، موږ د ډاکټر خان صاحب او د خان عبد الصمد خان صاحب په خوشې کيدو خوښي څرګندوو ، چې دوی د آزادۍ ډېر مېړني مبارزين دي .د دوی په خوشې کيدو د دوی مصيبتونه ختم شوي نه دي موږ دغو ټولو ته خپل سلامونه مينه او نيکې ارزوګانې وړاندې کوو.

د ۱۹۵۵ز د سپتمبر په ۱۲مه نېټه خان عبد الغفار خان په پېښور کې اعلان وکړو ،چې هغه به په بلوچستان کې د يوه يونټ د منځ له راوستلو په ضد د اجتماع لپاره يوه مبارزه شروع کېدونکې ده. هغه ته د ورور پښتون د بانې بلوچ ګاندهي خان عبد الصمد خان له خوا بلوچستان ته د راتګ بلنه ورکړی شوې وه.

د ۱۹۵۶ز د جون په ۱۲مه نېټه له اتمانزو څخه تقريباً ۸ مېله لرې خان عبد الغفار خان صاحب ونيول شو او وربانـدې دا تـور ولګول شو ،چې ده د پاکستان د سيمه ييز يووالي ته د زيان رسولو په غرض په خلکو باندې د اغيزې کولو اداره لرله او دا هم چې ده په قانوني ډول تاسيس شوي حکومت په باب په اولس کې د کرکې را پيدا کولو پلان درلود په پاچاخان باندې دا الزام هم و، چې هغوی د عوامو د بيلو بيلو طبقو ترمنځ دښمني او نفرت را پيدا کړی دی. له پاچاخان سره سره د عوامو د تحفظ د قانون تر لاندې خان عبد الصمد خان هم ونيول شو.

ketabton.com - The Digital Library

د ۱۹۵۸ز د اکتوبر په ۱۱مه نېټه خان عبدالغفارخان او د ختيځ پاکستان ۸نامتو ليډران ګرفتا رکړې شول.پاچاخان د چارسدې د تحصيل په يوه کلي کې د غني په هستوګن ځي کې ونيول شو، خان عبدالصمدخان هم ګرفتار شو او ورته د ۱۴کالو د سخت قيد جزا ورکړې شوه.

دغه پيښې چې پاچاخان او د خان شهيد ترمنځه د زړونو، د افکارو د وطن دوستۍ او کړاوونو ګاللو په باب يو شان تلوسې وې او په روحي ډول هغوی د يو او بل سره ډېر نږدې وو. هغو دواړو د استعمارچيانو له منګلو څخه د وطن د آزادولو په لاره کې په ګډه قربانۍ کولې ،ليکن افسوس خو دا دی ،چې دامپراتوريت له ايجنټانو څخه وروسته دا دواړه زعيمان او داسې نور د پاکستاني مشرانو له خوا به ځورېدل او ډېر کاله يې د پاکستاني بندېخانو د تورو تنبو په شا تېر کړل.

فخرافغان خان عبدالغفارخان صاحب په خپلو سوانحو زما ژوند او جدوجهد کې خان عبدالصمدخان اڅکزی د بلوچستان د پښتنو رښتنی خدمتګار او رهنما بللی دی.هغوی په خپل کتاب کې ليکلي دي ،چې خان عبدالصمدخان د پاکستان دجوړېدو په حق کې نه و عبدالصمدخان د پنجابيانو نه ډېر زړه سترې و او له پنجابيانو سره يوځای کيدو ته تيارنه و.

پاچاخان دا هم وايي ،چې زړه يې په دې ډېر خوشحاله شو، چې پښتانه او بلوچ راوېښ شوي دي او دا د پښتنو او بلوچو اتفاق و.

فخر افغان ليکلي دي ،چې موږ د بلوچستان د هغې ټولې سيمې دوره وکړه ،چې په برټش بلوچستان کې د پښتو اکثريت په کې و زما او د عبدالصمدخان دا رايه وه ،چې د بلوچستان هغې برخې ته هم لاړ شو، چې بلوچ په کې آباد دي.

په ټول بلوچستان کې حکومت کوښښ کړی و، چې زموږ جلسو کې ګړبړي پيدا کړي، ليکن په پښتنو کې دومره پښتو لا پاتې وه ،چې د خپل ميلمه عزت وکړي. خان عبدالغفارخان صاحب ليکلي دي، چې موږ خدايي خدمتګار د چا نه بدل نه اخلو موږ مظلومان يو زموږ بدل خدای پاک اخلي خدايي خدمتګاري يو قومي ملي تحريک دی، چې په هندو او مسلمان کې د همدردی او ورورولی جذبه

ketabton.com - The Digital Library

پیدا کوي او بل تحریک په مسلمانانو کې تعصب پیدا کوي باید موږ د فخر افغان یوه توصیه په یاد وساتو؛ هغوی ویلي دي، چې د هر یو تحریک انحصار به لیډر وي، چې بهادر او هوښیار وي نو د تحریک خلک هم زړه ور او پوه وي ، چې لیډر کمزوری او تنګ نظره وي نو د تحریک خلک هم بې زړه او تنګ نظره وي.(۱:۱۷۰-۱۸۲)

۲-۴-۲-دخان عبدالصمد خان اڅکزي د وفات د ځلوېښتم تلین په مناسبت :

داد ښاغلي بتره یوه بله لیکنه ده، چې د خان عبدالصمد خان په اړه یې لیکلې او موجوده ده. دا لیکنه یې هم په یوه اثر چې د مقالو ټولګه ده او د افغانستان دعلومو اکاډمی د سیمه ییزو مطالعاتو مرکز له خوا د څېړنیار رفیع الله نیازي په اهتمام لیکل شوې ده؛ په کې چاپ شوې ده. دغه ټولګه د (پوهې او خپلواکۍ لاروی) په نامه یادېږي او په ۱۳۹۱ل کال کې چاپ شوې ده ، دا لیکنه په (۹) نهو مخونو کې په همدې ټولګه کې چاپ شوه، چې دلته یې د بېلګې په ډول راوړم:

دخان عبدالصمد خان اڅکزي د وفات د ځلوېښتمې کالیزې په مناسبت

خان شهید خان عبدالصمد خان اڅکزي د هند نیمې وچې د هغو لوړو شخصیتونو څخه و ، چې هغوی د دې سیمې په آسمان کې د ځلانده ستورو په شان ځلېدل هغوی له وطن سره د مینې شهیدان او د قربانۍ او ایثار خاوندان وو. دا سې ښکاري ،چې هغوی د الله تعالی له خوا ددې لپاره دغې نړۍ ته استول شوي وو ، چې هغوی له جابرانو ، استعمارچیانو سره مجادله وکړي او له هغوی څخه خپل ګران هېواد او ټاټوبی خلاص کړي او له دې الهام سره خلکو ته توان ورکړي ،چې هغوی دې بېله د چا د لاسوهنې له عزت الغني سره ژوند وکړي. هغه لافاني شخصیتونه چې موږ پرې ویاړلی شو په هغو کې فخر افغان خان عبدالغفار خان او خان شهید مخصوص مقام لري.د هند په نیمې وچه کې کومو نورو زعیمانو د میلیونو خلکو په زړونو باندې پاچاهي کوله په هغو کې مهاتماګاندهي، جواهر لال نهرو ، سردار وبهـ بهایي پټېل، مولانا ابوالکلام ازاد ، نیتاجي سونهایش

ketabton.com - The Digital Library

چندر بوس، رفیع احمد قدوایي، آصف علي او ډاکټر خان صاحب ډېر د ذکر وړ دي.

نن موږ محترم خان شهید خان عبدالصمد خان صاحب ته د خپل عقیدت ګلان وړاندې کوو، چا چې د خپل وطن هند او د بلوچستان د آزادۍ او بقا لپاره په خپل ځان زحمتونه وګالل او د ژوند اوږدې مودې د بندي خانو د تورو تنبو په شا تیر کړل.

د خان شهید د قربانیو او فداکاریو په یادولو ورته خپل سرونه ټیټوو او دعاګانې کوو، چې خدای دې د هغوی د عزم او ټینګې ارادې یو څاڅکی موږ ته هم راوبښايي، چې موږ په دې سیمه باندې د امن او سولې د لمر لپاره زیار وباسو او د وینو او بې ځایه تویدلو د دور مخه ونیسو.

کله چې هندي خلکو به خان عبدالغفار خان صساحب سرحدي ګاندهي ویله هماغه وخت هغوی خان عبدالصمد خان صاحب په ډېر عزت او احترام سره د بلوچ ګاندهي په نامه یاداوه.

بلوڅ ګاندهي په ځان ډېر کړاوونه زغمل او د تاریخ په پاڼو کې یې یو ژور چاپ پرېښود تر هغې چې ما د خان شهید د سیاست او د آزادۍ په ډګر کې د اخېستل شوې ونډې په باب مطالعه کړې ده په هغې ډېر متاثره کړی یم.

خان عبدالصمد خان صاحب په ۱۸۹۵ز کال کې د بلوچستان په ګلستان کې د خان نور محمد خان په کور کې زوکړه وکړه د خان شهید محترم پلار د اڅکزو د قبیلې مشر و او د ډېرو ځمکو خاوند و. خان شهید له پښتو څخه پرته په اردو او پاړسي ژبو کې هم مهارت ترلاسه کړو. هغه په پاکستان محبسونو کې د پوهنې په ترلاسه کولو تر څوارلسم ټولګي پورې امتحانونه ورکړل او په امتیاز سره یې بریالیتوب ته ورسېد.

خان عبدالصمد خان صاحب د آزادۍ د جنګ سالار مهاتما ګاندهي تر اغېزې لاندې راغی او د عدم تشدد اصول یې خپل کړل. خان شهید د پنځه ویشتو کالو په عمر کې د یو څو بلوچو ځلمیانو په ملګرتیا انجمن وطن په نامه د یوه ګوند ډېره

ketabton.com - The Digital Library

کېښوده ،چې په هغه کې پښتانه او بلوڅان يې غړي شول.دوی په سياسي هڅو پېل وکړ او ټولنيز اصلاحات يې هم پېل کړل.

هغه غوښتل چې د بلوچستان هغه خلک چې په اجتماعي توګه پاتې شوي وو هغوی ويښ کړي او د روښان فکری ډګر کې راوستل شي.هغوی په خپلو وظيفو او حقوقو پوه کړی شي.

خان عبدالصمد خان په خپل ګران هېواد کې د مکتبونو يوه شبکه پېل کړه او د ټولنيزو بديو په ضد په مبارزو پېل وکړو. ده د بلوڅو خلکو د قانوني او سياسي حقوقو د ترلاسه کولو لپاره هم هلې ځلې شروع کړې ،د يوه نه ستړي کېدونکي مجاهد په حيث دوی په بلوڅو وګړو کې سياسي بيداري راوستله.

په هند کې په ۱۸۸۵ز کال کې د انډين نېشنل کانګرس بنسټ کېښودل شوی و ، چې په کې يو شمېر منورين شامل شوي وو. خان شهيد د يوه قام پرست مشر په حيث خپل اجتماعي نهضت د هند له قامي تحريک سره يو ځای کړو ، دی په انډين نېشنل کانګرس کې شامل شو او خپل انجمن وطن ګوند په کانګرس سره مربوط کړو داد هند د نيمې وچې نېکمرغي وه ، چې د آزادۍ په سوله ناک جنګ کې فخر افغان خان عبدالغفار خان او خان شهيد خان عبدالصمد خان اڅکزي له مهاتما ګاندهي سره اوږه په اوږه په کار پيل وکړ.

له انګريزي استعمارچيانو څخه د هند د نيمې وچې د ميليونونو خلکو د ځانونو د خلاصولو لپاره دغو دريو زعيمانو له نورو درنو مشرانو سره يو ځای کوښښونه کول هم له دې کبله د هند لوی ولس لا هم پاچا خان او خان شهيد په لوی احترام او ژوره مينه ور په يادوي.

نن موږ د خان شهيد د وفات په څلويښتمه کاليزه ورته د عقيدت ګلان وړاندې کوو. هغوی د لوړ همت، شجاعت او ننګ څښتن وا و تروسه پورې د هغوی د خصوصي صفتونو او صلاحيتونو ستاينه کېږي.

هغه د ډېر خواږه شخصيت خاوند و. ليکن د کلک عزم رهنما هم و.هغه په بلوڅو قبايلو کې د آزادۍ اود پرمختګ احساس پيدا کړو هغه د پښتنو او

ketabton.com - The Digital Library

بلوڅانو د سیاسي حقوقو د ګټلو لپاره شپه او ورځ یوه کړه، هغوی په بلوڅو خلکو کې د سیاسي بیداري په را پیدا کولو بریالی شو.

د کانګرس له مشرانو سره یې ډېر نږدې مناسبات قایم شول او د هند د آزادۍ او د پاکستان د جوړېدو تر وخته پورې هغوی د ټول هند د یوه ملي مشر په حیث مشهور و.

کله چې پاکستان منځ ته راغی نو خان شهید په مېړانه ډول د یوه خپلواک بلوچستان لپاره مبارزې ته دوام ورکړو.

د ښاغلي محمد علي جناح تر امر لاندې هغه ونیول شو او په ۱۹۵۴ز کال کې خوشې کړی شو، بیا په ۱۹۵۸ز کال کې بیا ګرفتار کړای شو او د محاکمې له خوا ورته د څوارلسو کالو د بند جزا ورکړی شوه .لیکن په ۱۹۲۸ز کال کې بیا ازاد کړای شو.

نوموړي لا له بندیخانې څخه نه و وتلی، چې بېرته د یوه کال لپاره زندان ته ورو غورځول شو. هغوی د پاکستان په هرې پورجېل، حیدراباد جېل، مچ جېل، سکهر جېل، ملتان جېل او د کویټې په جېل کې ډېر کلونه تېر کړل ،د مارشال ایوب خان د ون یونټ پیشنهاد د پښتنو او د بلوڅانو د بربادۍ منصوبه وه کله چې موږ د خان شهید په خوځنده مبارزه نظر واچوو او د هغوی د زنداني کېدو په مختلفو دورو غور وکړو نو راته معلومه به شي ،چې هغوی تل خپلو سیاسي هلو ځلو ته نوې بڼه ور په ګوته کړه نوموړی د خپلې سیمې یو داسې با نفوذه شخصیت و ،چې ټولو خلکو یې د یوه رهبر او لارښوونکي په نظر کتل هغوی په جرګو کې د انګریزي امپراتوریانو په ضد ډېرې ویناوې کولې.

فخر افغان پاچا خان په خپل کتاب کې لیکلي دي:

ډېرې مودې نه زموږ بلوڅو ورونو دا خواهش و، چې زه دې بلوچستان ته ولاړ شم .ما ډېر ځله کوښښ وکړو نو حکومت نه پرېښودم په دغه ورځو کې عبدالصمد خان اڅکزي چې د بلوچستان د پښتنو رېښتنی خدمتګار او رهنما دی په ما زور ولګاوه ،چې ته بلوچستان ته ولاړ شه.

ketabton.com - The Digital Library

د محترم ښاغلي عبدالله بختاني خدمتګار په وینا د خدای خدمتګارو د مشر او رهبر په تېرو لنډو عباراتو کې دده او عبدالصمد خان ترمنځ نږدې روابط، د زړه له کومې مینه او احترام په ښه شان ځلېږي.

برتانوي استعمارګرانو هېڅکله هم نه غوښتل، چې پښتونخوا او بلوچستان، خان عبدالغفار خان او خان عبدالصمد خان یوتر بله سره ارتباط ولري.

زه د خان د مبارزې د بریالیتوب نوی راز په دې ګورم ،چې ده هم پښتانه د خپل حق خود ارادیت ډګر ته یوازې له تورې سره نه هڅول، بلکې لوی هدف یې دا و، چې دغه زړه ور او مېړنی قوم باید قلم هم له یاده ونه باسي خان په خپله یوازې سیاستمدار نه و هغه په خپل وخت کې د پښتني ،فرهنګي او تعلیمي حرکت یو فعال غړی و .د هغه مقاومت یو فرهنګي او سیاسي مقاومت و لکه چې له خوشحال ځخه پښتنو ته په میراث ور رسیدلی و په نړۍ کې د آزادۍ غوښتنې هغه مقاومت یو بری مقاومت او غورځنګ بلل کېږي ،چې هغه په مدبرانه توګه د پیاوړو او مفکرو لاربنوونکو له خوا لاربنوونه وشي فکر کوم ،چې د یوه ملي مقاومت په مبارزه کې د هغه مقاومت لاربنوونه تر هرڅه مهمه او د پاملرنې وړ ده.

یونامتو لیکوال چې ډې تنډولکر په خپل کتاب کې لیکلي دي ،چې د ۱۹۵۴ز کال د جنوري په میاشت کې د کلیانۍ له غونډې ځخه د انډین نېشنل کانګرس له خوا خان عبدالغفار خان، ډاکتر خان صاحب او خان عبدالصمد خان ته د ډېرو کلونو د بندیخانې له اوسیدنې ځخه وروسته یو پیغام ولېږل شو ،شکر دی چې دوی له بندیخانې ځخه خلاص شوي دي په دغه موقع په خپله وینا کې پنډت جواهر لال نهرو وویل: زه د خپل ملګري او مشر خان عبدالغفار خان چې د خدای بنده دی او له یوې پېړۍ ځخه زیاته موده د ربنتیا او مېړانې سمبول پاتې شوی دی په خوشې کېدو ژوره خوښي ځرګندوم. موږ د ډاکتر خان صاحب او د خان عبدالصمد خان په خوشې کېدو خوښي ځرګندو، چې دوی د آزادۍ ډېر مېړني مبارزین دي. د دوی په خوشې کېدو هم د دوی مصیبتونه ختم نه دي موږ دغو ټولو ته خپل سلامونه، مینه او نیکې ارزوګانې وړاندې کوو.

ketabton.com - The Digital Library

ډېرې پېښې دا ثابتوي چې د پاچا خان چې د فخر افغان او د خان شهيد تر منځه د زړونو ، د افکارو ، د وطن دوستی او د کړاوونو د ګاللو په باب يو شان تلوسې وې او په روحي ډول هغوی له يوه او بل سره ډېر نږدې وو.

هغوی دواړو له استعمارچيانو څخه د وطن د مور د آزادولو په لاره کې په ګډه قربانی کولې ليکن افسوس خو دا دی ،چې د امپراتوريت له ايجنټانو څخه وروسته دا دواړه زعيمان او د اسې نور د پاکستان مقاماتو له خوا به څورېدل او ډېر کاله يې په پاکستاني بنديخانو کې تېر کړل.

فخر افغان خان عبد الصمد خان اڅکزي د بلوچستان د پښتو رښتنی خدمتګار بللی دی پاچا خان دا هم ويلي دي ،چې زړه يې په دې ډېر خوشحاله شو ، چې پښتانه او بلوڅ راويښ شوي دي او دا د پښتنو او بلوڅو اتفاق و.

فخر افغان ليکلي دي،چې مونږ د بلوچستان د هغې ټولې علاقې دوره وکړه ،چې په برټش بلوچستان کې د پښتنو اکثريت په کې و. زما او د عبد الصمد خان دا رايه وه ،چې د بلوچستان هغې برخې ته هم لاړ شو ، چې بلوڅ په کې آباد دي.

په ټول بلوچستان کې حکومت کوشش کړی و ،چې زمونږ جلسو کې ګړبړې پيدا کړي ليکن په پښتنو کې دومره پښتو لا پاتې وه، چې د خپل مېلمه عزت وکړي.

بايد مونږ د فخر افغان يوه توصيه په ياد وساتو هغوی ويلي دي ،چې د هر يو تحريک ليډر چې بهادر او هوښيار وي نو د تحريک خلک هم زړه ور او پوه وي که ليډر کمزوری او تنګ نظره وي نو د تحريک خلک يې هم بې زړه او تنګ نظره وي.

خان شهيد د يوه لوی او پراخ زړه څښتن و ، هغوی له نورو ادبي او ژبني کارونو څخه پرته د هند د قامي ليډر مولانا ابو الکلام آزاد د مشهور اثر ترجمان القران پښتو ترجمه هم کړېده .هغوی د پښتو ادبياتو له ودې او رشد سره جدي مينه ساتله.

نوميالی اديب او شاعر همېش خليل ليکلي دي: « اڅکزی خان د آزادۍ يو نوموړی جرنيل او د پښتو ادب هغه نامتو ليکوال دی ، چې د قامي خدماتو ، د

ketabton.com - The Digital Library

وطن د آزادۍ د کارنامو او د تورې نه علاوه نن ټوله پښتونخوا د هغوی په ادبي کارونو هم نازېږي.

د شرقي ژبو پروفیسور نیکولای الیکساندرویچ دوریانکوف لیکلي دي، چې د بلوچستان د سیاسي پارټۍ مشر او موسس خان عبدالصمد خان اڅکزي له خپلې ژبې پښتو سره طبیعي مینه لري او ډېر خدمت ورته کوي ده په دې لار کې ډېر کار کړی دی، ډېر آثار یې لیکلي دي او ډېر آثار یې ترجمه کړي او پښتو یې وربانده غني کړې ده. ده پښتو ته مخصوصه الفبا وضع کړې ده او د خپل مخصوص لیکدود چې ده منځ ته راوړی دی کلک پلوی یې دی او ټینګار وربانده کوي.

پروفیسور سیال کاکړ په خپل کتاب «د پښتنانه لیکوال» کې لیکلي دي: « شهید ملت خان عبدالصمد خان نه یوازې دګرانې پښتو یو لوی پلوی و، بلکې موږ دغه پتوال پښتون د خپلې ژبې د هغو خوږ ژبو لیکوالو په کتار کې دروو، چې د خپلو هراړخیزو لیکنو له کبله د ادبي درجې حق لري.شهید ملت د پښتو لیوااله او ددغې تاریخي ژبې یو بې مثاله علاقمند و. خان شهید ډېر کتابونه او آثار په پښتو ترجمه کړي او اولس ته یې په روانه پښتو وړاندې کړي دي ،همدارنګه دی خپل تالیفات هم لري ،چې آثاریې دي ترجمې نه دي.

پروفیسور سیال کاکړ دا هم لیکلي دي ،چې خان عبدالصمد خان صاحب په پښتو مشاعرو کې ګډون کاوه دا د هغوی د پښتو د مینې علاقې ښکاره ثبوت دی، چې هغه یې له خپلې ژبې او ادب سره لري. خان غوښتل چې په پښتنني ټولنه کې د شاعر مقام د درناوي وړ وګرځي.

خان شهید د یوه ټینګ شخصیت خاوند و او یو سوچه قام پرست مسلمان و ،له فرقه دارانه اختلافاتو څخه د باندې و هغوی نه یوازې د برتانوي امپراتوریت مخالفت کاوه بلکې د فرقه دارانه عناصرو په ضد هم وو هغه یو ستر وطن دوست، نه ستړی کېدونکی مبارز او د اجتماعي انصاف یو لوی قهرمان منل کېږي.

یوه خبره باید د تاریخي حقیقت له مخې وکړو دغه ټکي تر هر څه دمخه را جوتېږي ،چې هند او افغانستان هېڅکله له یوه او بل څخه نه بېل شوي او نه چا د

ketabton.com - The Digital Library

دوی د بېلولو په نیمګړو هڅو کې برې مونډلی دی. هندي کلتور، تاریخ او فرهنګ، پښتون کلتور، تاریخ او فرهنګ له خپل ځان څخه بېل او پردي نه بولي.

خدای خدمتګاران د هند دآزادۍ سالاران او فدایان وو د هغوی قربانۍ او ملاتړ و، چې د هند نومیالي مشر مهاتماګاندهي د دوی فداکارانه مبارزه وستایله او د دوی د عدم تشدد مبارزه او مقاومت یې د یوه عالي عبادت په توګه وارزاوه.

د پاچا خان او د خان شهید ترمنځه د زړونو، د افکارو، د وطن دوستی او د کړاوونو د ګاللو په باب یو شان تلوسې وې او په روحي ډول هغوی له یو او بل سره ډېر نږدې وو .هغوی له استعمارچیانو سره په مجادله کې په ګډه قربانۍ کولې لیکن افسوس خو دادی ،چې له امپراتوریانو څخه وروسته دا دواړه زعیمان او داسې نور د پاکستان په بندي خانو کې د جزاګانو زغملو ته اړ کړی شول.

داوخت دی ،چې موږ د هغوی سیاسي او فرهنګي مشرانو یادګېرنه کوو. موږ ته یې د یوه جابر استعماریت په ضد د مبارزې لارښوونه وکړه او په خپلو ځانونو باندې د اذیتونو په زغملو د عدم دتشدد له لیاري د آزادۍ د ناوې د ګتلو ثواب راوبخښلو.

تلپاتې دې وي ددغو مشرانو سیاسي کارنامې او ښاد دې وي د هغوی پاک روح . (۲:۱۳۱-۱۳۹)

۳-۴-۲- خان عبدالصمد خان اڅکزی :

دا هم د ښاغلي بتره بله لیکنه د خان عبدالصمد خان اڅکزي په اړه ده، چې دمقالو په ټولګه کې چاپ شوې ده. دا ټولګه د سرحداتو چارو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو ریاست له خوا په ۱۳۷۰ل کال کې چاپ شوې ده.

دا لیکنه په یوولسو (۱۱) مخونو کې چاپ شوې ده. په دې لیکنه کې د خان عبدالصمد خان د مبارزو بیان په کې شوی دی او دده شجاعت او توره په کې ذکر شوې ده، چې لاندې به یې ذکر کړم:

ketabton.com - The Digital Library

خان عبدالصمد خان اڅکزی

دا منلې خبره ده، چې غلامي بد بختي ده او دا له مرګه هم بد شی ګڼل کېږي.هر کله چې يو قام د کوم استعماري طاقت تر سلطې لاندې راځي، نو دهغه غيرت مندان زامن دغلامۍ دجغ له غاړې څخه دا يستلو لپاره ميدان ته وځي او ځان هرشان قربانيو ته چمتو کوي .يو وخت انګلستان يو لوی استعماري طاقت و، چې دهند په ټوله نيمه وچه باندې يې غلبه قايمه کړې وه، انګريزانو نه يوازې په سياسي ډول دهند دخلکو دروح ټکولو هڅې کولې ،بلکې په اجتماعي او ذهني ډول يې هم په اولس پرهارونه کول او دخلکو په وينو يې دخپل جابرانه امپراتوريت پيالې ډکولې.

په هند کې په ۱۸۸۵ زکال کې دانډين نيشنل کانګرس بنسټ کېښودل شو، چې په کې يو شو تنه منورين او مفکران شامل شول .ددې نه تقريبا پنځه ديرش کاله وروسته څه وخت چې موهن داس کرمچند ګاندهي په سويلي افريقا کې دسپين پوستکو دنسلي توپير دسياست په ضد دلومړۍ مجادلې په پای کې خپل وطن هند ته راورسيد ،نو دپرنګيانو استعماري حکومت ډېرپياوړی شوی و.

ګاندهي جي په سويلي افريقاکې دعدم تشدد په اساس مجادله کوله او ترڅه حده پورې يې برياليتوب هم موندلی و.ګاندهي جي دهند په نيمه قاره دپرديو له استعمارڅخه ډېرخپه و او دوی غوښتل چې دوطن دنجات لپاره دعدم تشدد لاره اختيار کړي ،ليکن دځينو خلکو نظريه ددې برعکس وه.دهغوی په فکر دهند په شان لوی هېواد کې به دا لاره ګټه وره نه ثابتيږي.هغوی د زياتو اغېزناکو قدمونو د اوچتولو وکالت وکړ.

ليکن ګاندهي جي په خپل عزم ټينګ ولاړ و او ددوی يقين و، چې دومره لوی امپراطوريت دهند له سرحد ونو څخه يوازې په زورنشي شړل کېدای بايد دملي هدف دترلاسه کولو لپاره نوي تجربه وکړی شي.نو دوی دسيته ګره ،دلوړې داعتصاب او دتشدد په مقابل کې دتحمل او دزغملو لاره ونيوله.په يو څو کلونو کې دغه سياست ديوه پراخ انقلاب بڼه اختيار کړه او په ټول هېواد کې دآزادۍ او خپلواکۍ نهضت خپور شو.

ketabton.com - The Digital Library

دا د هند د نیمې قارې نیکمرغي وه، چې د آزادۍ په سوله ناک جنګ کې فخر افغان خان عبد الغفار خان او خان شهید عبد الصمد خان اڅکزي د ګاندي هې جي سره اوږه په اوږه په کار پیل وکړ. د آزادۍ د مجادلې د ګډ مقصد د ترلاسه کولو لپاره چې دغه درې زعیمانو د نورو درنو مشرانو سره یو ځای کوښښونه کول، نوله دې کبله پاچا خان ته به خلکو په مینه سرحدي ګاندهي ویل او خان شهید ته د بلوچ ګاندهي خطاب ورکاوه. تردې ورځې پورې د هند خلک دغه دواړه مشران په لوی احترام او په ژوره مینه په همدا سې توګه درپه یادوي. نن موږ د خان شهید د زیږیدنې د اتیا یمې کالیزې ورځې د نمانځنې او درته د عقیدت ګلانو د وړاندې کولو لپاره دا سمینار جوړ کړی دی. نو په دې ورځ د خان شهید مقدس یاد تازه کیږي او د هغوی د فعال او له غورزو پرزو څخه ډک ژوند انه څخه د مثال اخېستلو موقع را پیدا کیږي.

خان شهید عبد الصمد خان اڅکزی په ۱۹۵۷ز کال کې د بلوچستان په تاریخي سیمې ګلستان کې وزیږیده. د دوی پلار خان نور محمد خان اڅکزی د خپل قام یو نومیالی مشر و او د خلکو ډېر محبوب سړی و. هغه د لوړ همت، شجاعت او ننګ څښتن و، خان عبد الصمد خان په وړکتوب کې د لوی صلاحیت او زیار مثال پیدا کړو. په زلمیتوب یې د قام پرستی او خپلو وګړو سره د مینې او د هغوی د ښیګڼې احساسات ښکاره کړل. هغوی د انګریزانو د استعمار په ضد مبارزه شروع کړه او د دې کار لپاره د سویلي محکوم پښتونستان کویټه غوره کړه. په هند کې د ۱۹۲۸ز کال په شاوخوا کې د آل انډیا کانګرس له خوا منظمه مبارزه شروع ده. په سرحدي صوبه کې د فخر افغان تر قیادت لاندې پښتنو د مجادلې بیرغ له کانګرس سره سره او چت کړو. په بلوچستان کې خان عبد الصمد خان د خان محمد ایوب خان اڅکزي او د نورو مشرانو په همکارۍ یو قام پرست ګوند انجمن وطن جوړ کړو. د دې ګوند ملي فعالیتونه دومره درانه او اغېزه ناک وو، چې د ادا استعمار چیانو لپاره ډېر ګران ثابت شول. د غو فعالیتونو اډین نیشنل کانګرس پام بلوچستان ته راواوښت. په سویلي محکوم پښتونستان کې د خلکو جوش لا زیات شو. خان عبد الصمد خان څو وارې بندي خانو ته ولېږل شو. په دغو زندانو کې خان شهید

ketabton.com - The Digital Library

دلسم ،دولسم او څوارلسم ټولګیو امتحانونه خلاص کړل.هغه د ډېر خواږه شخصیت خاوند لیکن د کلک عزم رهنماو ګرځید. هغې غوښتل چې په پلوچي قبایلو کې د پرمختګ احساس پیدا کړي او دوی لپاره د علم او پوهې ضرورت و.نو هغوی د اجتماعي تحول د راوستلو په غرض یو شمیر زیات مکتبونه پرانیستل . په خپلو ګړو کې د رڼا د خوزولو او د زاړه افکارو د لرې کولو په غرض ډېر کوښښونه وکړل .هغوی د پښتنو او بلوڅانو د سیاسي حقوقو د ګټلو لپاره هم شپه او هم ورځ یوه کړه.د خپلو نه ستړه کېدونکو فعالیتونو په برکت هغوی په بلوڅي خلکو کې د سیاسي بیدارۍ د پیدا کولو کامیابي وګټله.هغوی د کانګرس له مشرانو سره ډېر نږدې مناسبات قایم کړل او د نیمې قارې د آزادۍ او د پاکستان د جوړېدو تر وخته پورې هغوی د ټول هند د یوه ملي مشر په حیث مشهور و.او س هغوی د پښتونستان غوښتنه وکړله، لیکن په ۱۹۲۸م ع کال کې هغوی د تورو تنبو په شا واچول شول.دا نجمن وطن سیاسي ګوند له منځه لاړ.څه وخت چې دوی خوشې کړی شول. نو دوی په زیاتو فعالیتونو پیل وکړ او یو نوی ګوند ورور پښتون ،تاسیس کړو.د غه ګوند ډېر فعال پاتې شو لیکن خان شهید ،د فیلډ مارشال ایوب خان د صدارت په دوره کې ونیول شو او د څوارلسو کالو د قید جزا یې ورکړه .لیکن له لسو کالو څخه وروسته له بندي خانې څخه خلاص کړی شو.

هغوی بیرته د یوه کال لپاره زندانونو ته واستول.هغوی د پاکستان په مختلفو جیلونو کې، لکه: چې دهرې پور، حیدرآباد ،مچ، سکه، کویټه او ملتان په بندي خانو کې ډېر کلونه تیر کړل او د اسې د یوه پولادي عزم ،ټینګې ارادې ،د قام مینې او د جنګ اصولو د مبارز په حیث د تاریخ یو لوی قهرمان ثابت شو.

په هند کې خلکو د خان عبد الصمد خان اچکزي لپاره ډېر محبت او احترام درلود ،ځکه چې هغوی د انګریزانو پرضد پرله پسې مبارزې کولې.خان شهید څو ځلې له مهاتما ګاندهي، پنډت جواهرلال نهرو او مولانا ابو الکلام آزاد او له نورو ملي مشرانو سره یې مرکې وکړې او د عدم تشدد په اساس د استعماریت او امپراتوریت د لرې کولو لپاره یې خپلې مبارزې ته دادامه ورکولو په پروګرام ټینګار وکړو.په خصوصي ډول له فخر افغان سره د دوی مینه بې ساري وه.پاچاخان

ketabton.com - The Digital Library

پـه خپـل اثـر «زماژوند او جد و جهـد» کـې د خـان شـهـید ذکر په تو د وا حسا سـا ت و کړی دی.هغـوی خـان عبد الصـمد خان د د بلو چسـتان د پښتنو رښـتنی خد متګارا و رهنما ګڼلی دی.پاچا خان دخان شهید په مشـوره بلو چسـتان تـه لاړ او هلتـه لـه مشرانو سره دهند و سـتان پـه سیا ست ډېرې خبرې وکړې.پا چاخـان یو څـو ورځې پـه کویټـه کـې تیرې کړې او بیا یې د بلوچستان او دنوروځایونو دوره وکړه.دغـه دوره دخوشحالی او کامیـا بی دوره وه او د پا چاخـان پـه وینـا دهغـوی زړه پـه دې نـورهم ډېرخوشحاله شــو ، چې پښـتانه او بلــوخ را و یښ شــوي وو.پــه جلسو او جلســونو کې دپښـتنو او بلوڅود ورورولۍ خبـرې وشـوې.پا چاخـان دبلو چسـتان دهغـې تـولې سیمې دوره وکړه ، چې بر ټش بلو چستان کې د پښتنو اکثریت په کې و.

دخان شـهید په پېشنهاد پا چا خان ور سره دبلو چسـتان هغې برخې تـه هم لاړل ، چـې بلــوخ پــه کــې آباد وو.هلتــه د ســرکاری افســرانو په اشــارت ځینو شـرانګیزو خلکو په جلسـو کې دګډېـړی پیـد اکولو هڅې وکـړې ، ولـې پـه پښتنو کې دومره پښتولا پاتې وه ، چې دخپل میلمه عزت وکړي.

پا چاخــان او خــان شــهید افســرانو ته وویــل :- چــې موږ د چانــه بــدل نـه اخلو ، موږ مظلومـان یو.زموږ بـدل خدای پـاک اخلي.خدایي خدمتګاران یو قـوي تحریک دی ، چې په هندو او مسلمان کې د همدردۍ او ورورولۍ جذبه پیدا کوي.

هر کلـه چـې موږ د هنـد د آزادۍ پـه تـاریخ بانـدې نظرا چوو نو موږ پـه آسـمان کـې د پا چاخان او دخان شهید عکسونه یو ځـای ګـورو.دوه دوه رښتني او نیـک سیرت انسانان ، په وطن مینان ، دخلکو د ښیګړې شیدایان او د آزادۍ دډېوې پتنګان.

خان شهید د نورو ملي مشرانو په څېر تل دخامتا کالي اغوستل.هغوی دخارجي او خصوصاًد استعمار چیانو دلباس او عیش او عشرت له نوروشیانو څخه کرکه لرله دهغـوی دژونـد هدف لـه استعمار څخه دځان دخلاصول وو.هغـوی داهم غوښتل ، چې پـه ټول پښتونستان کې یـو والی منـځ تـه راولـي ، پـه دې لړ کې خان شـهید د ســویلي پښتونســتـان پـه ټولو ســیمو کې دوره وکـړه او هر ځـای ددوی هر کلـی وشــو ، دوی تــل دا خبــره دخپــل ژوند نــه بیلیــد ونکي خبــره ګڼلــه ، چې د ټولو پښتنو یو هېواد پښتونستان دی.ځکه چې د پښتونستان خلک د خپل اسارت

ketabton.com - The Digital Library

په ژوند باندې هېڅکله راضي نه وي. پښتانه پښتونستان غواړي او دوی هدف د ترلاسه کولو لپاره مجادله کوي. خان عبدالصمد خان اعلان کړی و، چې زه پوخ یقین او باور لرم، چې پښتونستان به هرومرو جوړېږي خوز یا لړ وروسته. آزادي د انسان فطري حق دی او د پښتونستان ولس هم خپله آزادي غواړي. خان شهید د خپل ژوند زیاتره برخه په جیلونو کې تیره کړه او هغوی یقین درلود، چې د هغوی جدوجهد به هرومرو نتیجه ورکړي. که د هغوی ژوند پای ته ورسید. نو نور خلک به پیدا کیږي، چې د پښتنو د ژوند کاروان د آزادۍ هدف ته تل روان وي. د پښتنونستان ولس به خپل سرنوشت په خپله وټاکي. خان شهید یو ځل د آدم خیلو اپریدو ته په وینا کولو وویل، چې زموږ له هیچ سره دښمني نه بلکې یوازې د پښتنو د حقوقو غوښتنه ده. هغوی د پښتونستان د آزادۍ غوښتنه بیا تکرار وله او د افکریې څرګند کړ، چې پښتانه د بل چا وطن نه غواړي، بلکې خپل وطن پښتونستان غواړي. په پښتونستان کې بلوچستان هم شامل دي او څوک د دې نه انکار نشي کولای. د پېښور په یوه جلسه کې خان شهید د پښتنو نصب العین پښتونستان ښکاره کړ او دیوه آزاد او خپلواک پښتونستان مطالبه وکړه.

خان شهید د پاچاخان په شان د یوه یونټ د پلان سخت مخالفت وکړ، ځکه چې دا پلان د پښتنو د مفاداتو په ضد و. هغوی ته په پښتونستان باندې د هیچا سلطه منظوره نه وه. د ۱۹۴۷ ز کال د جون په میاشت کې په بنو کې یوه قومي لویه جرګه جوړه شوه، چې په کې قاضي عطاالله خان پیشنهاد وړاندې کړ، چې د پښتنو لپاره دې یو آزاد حکومت جوړشي، چې د غه ملت په خپل ثقافتي بنیاد ولاړ وي. دا پیشنهاد د رایو په اتفاق تصویب شو او د پښتونستان په ټولو برخو کې د دې تایید او ملاتړ وشو.

څه وخت چې بریتانوي وایسرای د پښتونستان په باب د پاچاخان غوښتنه و نه منله نو د انډین نیشنل کانګرس په عامه مجلس کې دا غوښتنه تصویب شوه. په ۱۹۴۸ م زکال کې د پاکستان پولیسو پاچاخان ونیو او جیل ته یې ورواستول.

فخر افغان او خان شهید دواړو مشرانو انګریزانو او پاکستانیانو په جیلونو کې د خپل عمر ډېر کلونه تیر کړل او د هرډول قربانۍ ته ځانونه پیش کړل. انګریزان

ketabton.com - The Digital Library

د پښتنو مشرانو په فعالیت ټینګ وو ،لیکن د پاکستان له جوړیدو څخه وروسته دغه هېواد لیډرانو هم د پاچاخان او د خان عبدالصمد خان غوندې مشران پرې نه ښودله او د هرډول اذیتونو ساماان یې مهیا کړ.خان شهید د افغانستان خلک او د پښتونستان وګړي سره ورونه ګڼل او له همدې کبله څوځوځلې افغانستان ته راغی.د پښتونستان د نظریې د ښمنانو د لوی مشرخان عبدالصمد خان له منځه وړلو سازش جوړکړاو ځینې قاتلان یې د دغه ستر انسان د ځان د ختمولو لپاره وټاکل.هغوی په خپل کورکې د خوب په حال کې د یوه بم د چاودنې په اثرپه شهادت ورسیدل.دوی به داسې فکرکړی وي، چې د یوه لوی مشرد حق په رسیدو به دا تحریک ختم شي.لیکن دا بیخي غلط او بې بنیاده نظریه ده.داسې تحریکونه او جنبشونه په یوه شخصیت باندې تکیه نه لري.دا د خلکو د احساساتو او آرزوګانو پورې اړه لري.پښتانه هیڅکله خپل ملي هدف څخه اړول کېدای نشي،د دغه زعیم په شهادت به هند او افغانستان کې د رنځ وغم څپې وچلېدې .په هند کې د تعزیت په غونډه وکې د بلوڅ ګاندهي خان عبدالصمد خان د هېواد د آزادۍ د ګټلو په لاره کې زغملي کړاونه په یاد کړی شول او هغوی د آزادۍ او خپلواکۍ یو لوی قهرمان وبلل شو.همدغه راز د افغانستان مشرانو د لوی خان په شهادت افسوس او خواشیني څرګنده کړه.

یو ځل فخرافغان سرحدي ګاندهي خان عبدالغفار خان فرمایلي وو ،چې که لیډربهادر او هوښیار وي نو د تحریک خلک هم زړه وراو پوه وي.

خان شهید په حقیقي ډول د ډېرو خاصیتونو او صلاحیتونو څښتن و او هم دغه شان فخرافغان هم یو لوی قهرمان او د خلکو رهنما و او له دې کبله دا یقین دی ،چې پښتانه او بلوڅ فخرافغان د دغو ملي مشرانو په ښودلې لاره تګ وکړي او د هغوی له خوا د پریښودلي میراث قدر او مننه وکړي.مبارزه اوس هم روانه ده.د دې لپاره ایمان او عزم په کاردی ،ځکه چې د ایمان او عزم قوت غرونه هواروی شي.د لوېې کامیابۍ د حاصلولو لپاره د خپلو شخصي احساساتو ،خواهشاتو او ګټو څخه د تیرید لوضروت دی.په تیرو پیړیو کې د پښتنو لویه تاریخي جامعه څوځلې د استعمار له سیلاب سره مخامخ شوې ده او اوس به هم په خپل فولادي عزم مخ په

ketabton.com - The Digital Library

وړاندې روان دی. کـه پښــتنو دخپل ملـي مشـرخان شـهيد لـه زنـدان څخـه درس واخيسـت اودهـرډول سـربازيوته ځـان چمتوو سـاته نودابـه دشـهيد قهرمـان درانـه يادته معنوي عقيدت وي.(۳:۴۱-۵۱)

۲-۴-۴- پيرروښان بايزيد انصاري :

دا دمنوهر سنګهـ بتره يوه بله ليکنه ده، چې د بايزيد انصاري کابو ټول ژوند يې په کې بيان شوی دی. د هغـه ماشومتوب، جګړې او مخالفتونـه پـه کـې راوړل شوي دي.

داليکنه په ۱۳۴۳ل کال په کابل مجله کې چاپ شوې ده، چې اصلي ليکوال يې ډاکټر ظهورالدين دی او ژباړن يې بتره صيب دی. دا ليکنـه پـه دو پرلـه پسـې ګڼو کې راغلې ده، چې دلته يې راوړو:

پيرروښان بايزيد انصاري

بايزيد انصاري ته د پير روښان لقب د هغـه مريدانو ورکړی و، چې دا شخص د مغل اعظم اکبر په دوره کې د روښاني تحريک مشر او پياوړی مبلغ و.

متعصـبو مـذهبي عالمـانو او خـارجي ليکوالـو دده پـه خصـوص کـې دا بـې انصـافي وکـړه، چې دی يـې خلکـو تـه بې دينـه او د خلکـو د اخلاقـو خرابوونکی معرفي کړ. مګر هر کله چې دده آثار پيدا او مطالعه شول نو دا حقيقت څرګند شـو، چې بايزيد يو ډېر شريف او پاک انسان و او په خلکو باندې يې ډېر ښه او قوي اثـر درلـود. پخوا لـه دې چې زه دا ولـيکم ،چې ليکوالـو د بايزيـد پـه خلاف کـوم کـوم الزامونه لګولي وو او پخوا له دې چې زه هغه رد کړم او يا يـې ځوابونـه ولـيکم، زه دا خبره غوره ګڼم، چې د هغه د ژوند صحيح حالات او د هغه د زيږيدنې او لوييدلو واقعات وړاندې کړم.

ketabton.com - The Digital Library

زيږيدنه او کوچني توب :

دبايزيد د ژوند د حالاتو بنسټ حالنامه نومي هغه کتاب دی، چې علي محمد ابوبکر قندهاري زوی ليکلی دی او د حالنامې بنسټ د بايزيد انصاري هغه سوانح دي، چې ده په خپل قلم ليکلي دي. هر کله چې دی د ايوب انصاري (چې د رسول اکرام له اصحابو څخه و) له پښت څخه و نو له دې کبله ده ته انصاري ويل کېږي. د ده د نسب سلسله په دې ډول بيان شوې ده.

بايزيد بن عبدالله بن شيخ محمد بن شيخ بايزيد پرنده بن شيخ سراج الدين بن چراغ دين بن شيخ ابراهيم دانشمند بن شيخ زاده حمزه بن خواجه محمود بن شيخ داود بن شيخ خليل بن شيخ نعمان بن شيخ خداداد بن شيخ منصور بن شيخ محمد بن شيخ زاده بن خواجه ايوب انصاري.

د تذکرة الانصار مصنف د بايزيد شجره او نسب په پنځو بندونو کې په دې ډول ښودلې ده، چې په هغې کې يې د ده د کورنۍ د ميندو مانديو او زامنو نومونه ښودلي دي. (د اورنيټل کالج ميګزين، فبروري ۱۹۰۰/ ۱۹۵۵) مونږ د پورته مطلب د پوره وضاحت د پاره دا لاندې شجره وړاندې کوو :

ketabton.com - The Digital Library

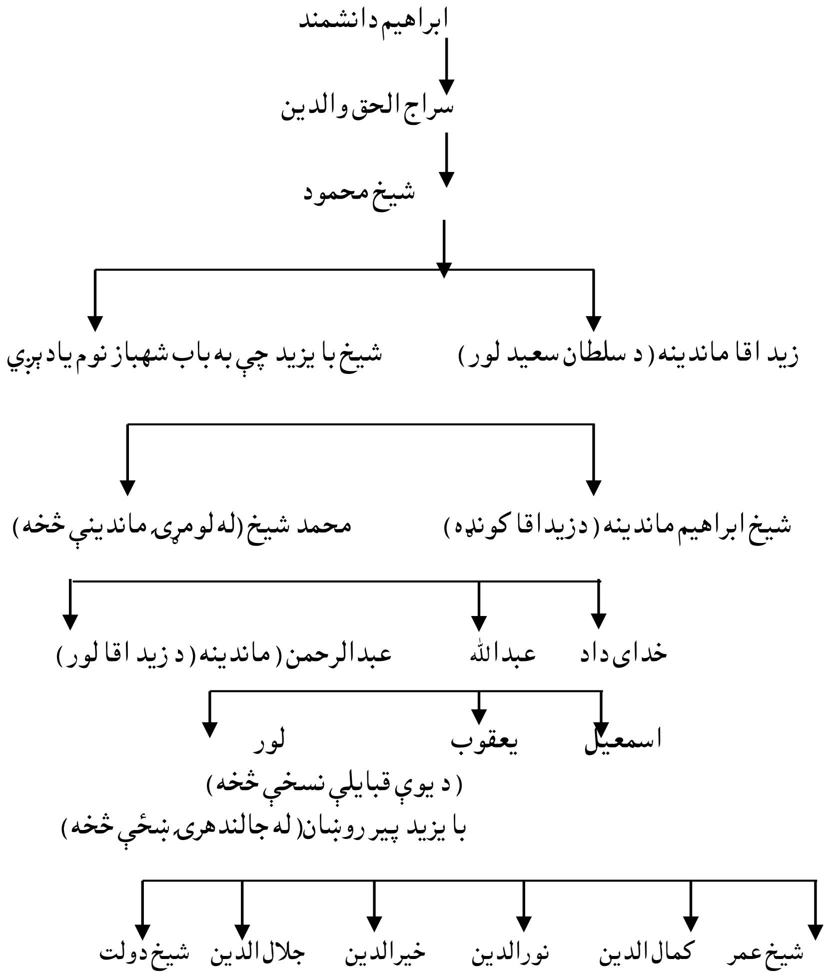

دبایزید روښان پلار عبدالله په وزیرستان کې اوسېده .دده نیکه شیخ محمد د اسونو تجارت کاوه او په دې سلسله کې به هندوستان ته تلو. شیخ محمد به اکثره په جالندهر کې له خپل هغه ورور سره اوسېده ،چې په جالندهر کې مېشت شوی و.

ketabton.com - The Digital Library

ده یو ځل د خپل ورور نه د خپل زوی عبدالله لپاره د هغه لور وغوښتله ،دوی واده نه وروسته بایزید په جالندهر کې په ۹۳۰هـ کال کې پیدا شو.

عبدالله خپله کډه په جالندهر کې پرېښوده او دی خپل خور ملک ته ولاړ او د هغه ځای نه به یې د خپلې کډې د ګوزارې لپاره پېسې رالېږلې.

په ۹۳۱ هـ کال کې چې بابر په هندوستان حمله وکړه، نو هغه پښتانه چې په جالندهر کې یې استوګنه لرله ټول یوې خوا بلې خوا ته خپاره شول او په بهار کې یې پناه وغوښته چې په دغه ځای کې تر دغه وخته پورې افغان لښکر پروت و. لیکن اخر هغوی له دغه ځای څخه ووېستل شول او د خپل ځان ساتلو لپاره وتښتېدل. دعبدالله ورور خداداد د بایزید او دده مور سره پردې بریالی شو، چې د تېښتې او په کانیې ګرم وزیرستان کې له خپل ورور سره یو ځای شي.

زده کړه او تعلیم:

بایزید اووه کلن و، چې کانیې ګرم ته ورسېده دده د پلار عبدالله یوه بله قبایلي ښځه وه، چې له هغې څخه یې یو زوی او یوه لور پیدا شوي وو.

دبایزید مور د کور دغه وضعیت نه خوښېده.له بایزید مور سره د ښې بدسلوکۍ او د مېړه سوړ وضعیت دغه حالات لا ډېر خراب کړل، چې په نتیجه کې دغه کار د دوی د بېلتون سبب شو.

د بایزید پلار داغوښتل، چې دده زوی زما په پل روان او زما په شان قاضي شي. عبدالله خپل زوی بایزید مکتب ته ولېږه. بایزید قران کریم زده کړ او عمدة السلام، مینه، قدوري، لبوب الاخبار او داسې نور کتابونه یې ولوستل هر کله چې بایزید له قضا سره هېڅ مینه نه درلوده؛ نو په دې لاره کې یې خپله مطالعه پرېښوده. یو ځل د هغه په زړه کې دا فکر پیدا شو ،چې له یوې قافلې سره مکې ته لاړ شي او په هغه ځای کې خپلې مطالعې ته دوام ورکړي. مګر دده پلار دغه کار ته پرې نه ښوده که څه هم بایزید په عربي ګرامر ښه نه پوهېده مګر سره له دې هم ده په عربي کې مقصود المومنین نومي یو کتاب ولیکه او د قرآن کریم په آیتونو ډېر ښه پوهېده او په پوره اعتماد به یې دهغو توضیحات ورکول.

دبایزید زلمیتوب :

ketabton.com - The Digital Library

بايزيد په سوداګرۍ او کرهڼه ګوتې پورې کړې. دده پلار اسونه، څاروي، د کرهڼې وړ ځمکه او د دانو اوړه کولو يو ماشين يعنې ژرنده هم لرله.څه وخت چې دده پلار د يوې تجارتي معاملې په لړ کې هندوستان ته روان شو، نو دی هم ورسره ولاړ. ليکن دی په زړه کې د مېرې مور د بد سلوک او د خپل پلار له سوړ وضعيت څخه خپه و. يو ځل دده مېرې مور په ده د غلا تور پورې کړ.

په دې کار دی ډېر خواشينی شو او ددې تور د لرې کولو د پاره يې په خپل خدای قسم قسم وخوړ. ددې د پاره چې خپل ځان د زړه له دغه نول او تکليف څخه خلاص کړي او د هرې ورځې له شخړو او جګړو څخه ځان بې غمه کړي په ډېره زړه ورتيا يې خپل پلار ته وويل:، چې خپل جايداد وويشه او ماته خپله برخه را جلا کړه، چې زه په خپله خوښه آزاد ژوند تېر کړم که څه هم دعبدالله دا کار خوښ نه و. مګر د کلي مشرانو عبدالله دې کار ته اړ کړ او دا خبره يې ومنله. بايزيد ته د جايداد په برخه کې يو مزدور هم ورسيد ،چې دغه مزدور د هغه پلار په موقتي ډول له ځان سره وساته او دا وعده يې ورکړه ،چې څو ورځې پس به يې درکړم. ليکن وروسته په خپله وعده پښېمانه شو او ددغه مزدور له ورکولو څخه يې انکار وکړ. بايزيد په دې کار مرور شو او خپل پلار څخه يې چې د قدوري او لبوب الاخبار کتابونه شروع کړي وو د هغو درس يې پرېښود .دې نه وروسته بايزيد خپل کور برابر کړ او په تجارت يې پېل وکړ ده د خپل تره شيخ حسن لور بي بي شمسي سره نکاح وکړه.

د صداقت لټون :

بايزيد په خپل ځلمي توب کې له تفکر او عبادت سره ډېره مينه لرله او ده داسې لارې پلټلې چې د هغو په وسيله بشري ټولنه له تکليفونو څخه خلاصه کړي. دی به د مذهبي قانون پوهانو په خپلو منځو کې په مخالفتونو او د صوفيانو په خود غرضيو او دعامو خلکو په منځ کې به په شخړو ډېر خواشينی کېده.

دی ديو داسې شخص په تکل او لټه کې و ،چې هغه ده ته دانساني عظمت اودزړه د سکون لار وروښايي هر کله چې بايزيد د رسول اکرم صلی الله عليه وسلم دا خبره واورېده ،چې تر څو چې د انسان د خدای صحيح علم په برخه نشي تر هغې

ketabton.com - The Digital Library

که هغه زر کاله عبادت هم وکړي نو خدای به د هغه دعا او عبادت قبول نه کړي. نو په دې خبره بايزيد په فکر کې يو نوی رنګ او قوت پيدا شو.

دده د تره خداداد او بايزيد د هغه نه لارښوونه غوښتله، چې زه د خواجه اسمعيل مريد کېدلو خيال لرم، ليکن هغه وويل:، چې «ستا د دې کار په نتيجه کې به په خلکو کې زما وقار ډېر لږ شي ځکه چې زه د شيخ محمد په دولسو زامنو کې له ټولو څخه ډېر زيات عالم او مشهور يم او که ته زما د ورور په زوی پسې د يوه شاګرد په حيث ولاړ شي نو دا کار به زما د بدنامۍ سبب شي او زه به له تانه ډېر خپه شم. ته ملتان ته لاړ شه او هلته د شيخ بهاوالدين ذکريا له لارې څخه روحاني لارښوونه وغواړه. زه به تا ته د لارې خرڅ او د پير د پاره د نذر پېسې هم درکړم ما ورته په ځواب کې وويل «خلک نذرونه وړاندې کوي او د هغوی په عوض کې خولۍ، کاسه، کمربند، شجره نسب او نورې نښې راوړي مګر خدايي علم او خدايي عبادت نه راوړي». زما پلار زما په دې خبره قانع نشو او زما خبره يې ونه منله زه شيخ اسمعيل ته ورغلم او د هغه نه مې وغوښتل، چې ما په خپلو شاګردانو کې شامل کړي. ليکن هغه راته وويل تر څو چې ته د څه مودې د پاره سختي په ځان تېره نه کړې تر هغې به زه تا په خپلو اصولي شاګردانو کې وانه خلم.

د دې کار په نتيجه کې ما په خپل ضمير تکيه وکړه او قرآن کريم مې خپل لارښوونکی ومانه. ما قرآن کريم پرانېست او دا آيت مخې ته راغی. مونږ په بني نوع انسان دا خبره لازمه کړې ده، چې د خپلو والدينو خدمت وکړو او که هغوی تاسې په دې خبره مجبور کړی، چې ما سره شريک پيدا کړي، چې تاسو په هغه علم نه لرى. نو په دې کار کې د هغو خبره مه منی. د دې نااميدی په اثر ما خپله لاره ونيوله او د اسعميل د مريدانو په تعقيب مې د کمو خوړلو، کمو ويلو او لږو بېده کېدلو پېل وکړو.

بايزيد د خپلو دعاګانو او روحاني وړاندې تګ په باره کې داسې ليکي: ما څو مياشتې په خوشي ځای کې يوازې تېرې کړې او په دې موده کې زما د خوړلو او څښلو شيان خلاص شول، ما د خپل تجارت په سلسله کې کندهار ته سفر وکړ. په هغه ځای کې يوه پېښه وشوه او هغه د اکبر د خان خانان بيرم خان سپاهيانو د

ketabton.com - The Digital Library

قافلې مال تالا کړ زه د نورو سړو سره لوی منصبدار ته ورغلم او شکایت مې ورته وکړ.

مونږ ټول د هغه د احترام دپاره د هغه په مخکې په ګونډو شو هغه مونږ سره د دې خبرې د تحقیق وعده وکړه مګر خپله وعده یې په ځای نه کړه. د دې سپک کار په ذریعه زه خپل ضمیر ملامت کړم هر کله چې زه کور ته بېرته راغلم نو ما دا پخه اراده وکړه ،چې زه به تر پنځو کلونو پورې یوازې استوګنه کوم. د یوازې والي په دې پنځو کلونو کې ما د خپل ځان او د خپلو مېلمنو د خوړلو او څښلو په شیانو کې کوم تکلیف او لږ والی ونه لید. خلک به ما ته راتلل او ما به هغو ته دا نصیحت کاوه، چې ښه کارونه کوی او د بې وزلو او بې لاسو خلکو سره مالي مرستې کوی.

بایزید چې کوم تبلیغ کاوه په هغه یې پوره عقیده لرله او مسلمانانو ته به یې په دې قهر کاوه، چې تاسو مذهبي خلق نه یاست او تاسې منافقان یاست او ښه کارونه نه کوی.

دې خبرې په خانانو او عالمانو کې ناارامي پیدا کړه دوی د بایزید پلار قاضي عبدالله ته ورغلل او هغه ته یې د شکایت په ډول وویل: ،چې ته خپل زوی خلکو ته له دوه مخیز ویلو څخه منع کړه. بایزید خپل پلار ته وویل ،چې ته زما کارونو ته ګوره او که زه د قران او سنت څخه مخالف کار کوم نو ته ما منع کړه عبدالله ورته وویل، چې ته د پټ الهام تبلیغ کوې آیا تا سره په دې شي کې کوم دلیل شته؟ بایزید ورته د قرآن کریم یو آیت ولوست ،چې مضمون یې دادی:

« تاسو خپل خدای په عذر او عاجزۍ یادوی که په پټه وي او که په جګ آواز او که سهار وي او که ماښام» او دې ته یې د بني اکرم صلی الله علیه وسلم یو حدیث ولوست چې مضمون یې دادی:

« د ټولو نه ښه دعا هغه ده چې ورو او په پټه وکړی شي او د ټولو نه ښه خوراک هغه دی چې لوږه ورکه کړي» د دې خبرې په اورېدو عبدالله چپ شو او ولاړ.

بایزید به قاضي، ملا او صفتي ته دا ویل:چې تاسې مذهبي فعالیتونه د خپل مادي ګټو دپاره کوی او هر څوک چې دیني فعالیتونه د مادي ګټو دپاره کوي ،هغوی په اخرت کې هېڅ برخه نه لري هغه د قران کریم نه دا آیت ولوست: « که

ketabton.com - The Digital Library

ځوک د خدای له قانونو سره سم حکم نه کوي هغه حقیقي منکر دی» هغه خلکو ته دخطاب په لړ کې وویل: « هر کله چې تاسو په خپلو کې له یو بل سره په مبارزو بوخت یاست نو آیا تاسې داحق لري ،چې ځانونو ته مسلمان وو ایاست آیا تاسې دخدای له دې حکمونو څخه خبر نه یاست، چې مومنان ورونه دي او د ورونو په منځ کې روغه او امن پیدا کوي».

نبي اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلي: « چې مسلمان هغه دی ،چې په خپله خوله او لاسونو د بل مسلمان ابرو او عزت وساتي» خلکو ددې قوي دلیلونو په مقابل کې حیران پاتې شول. لیکن سره ددې دغو خلکو له خپل مخالفت څخه لاس وانه خیست.

دبایزید شهرت په شاوخوا قبیلوکې خپورشود هغه داعادت و ،چې دورځې به یې جماعت کې پنځه وخته لمونځ کاوه د قران کریم او نور کتابونو درس به یې ورکاوه او پاتې وخت به یې په دعا او عبادت کې تېراوه خلک په ده را مات شول د بارکي قبیلې ځینو خلکو دی په خپله مشرۍ ومانه دملاماما ورور او شاعر ملا ارزاني ،چې د هندوستان نه راغلي وو له ده څخه لارښوونه وغوښته بایزید د خپل کلي نه د باندې ووت او خلکو ته یې د امن او خوشحالی پیغام ورکړ. اورکزو، اپریدو او تیرایانو ده ته د خپلې وفادارۍ وعده ورکړه بایزید سیرین ته ولاړ او په دغه ځای کې د خلیلو، مهمندو او داودزیو قبیلو خلک دده پیروان شول د ګګیانو او یوسف زوی قبیلو خلکو به هم دده په مجلسونو کې ګډون کاوه.

د بایزید ددې رسوخ او اثر په مقابل کې دده رقیبانو ده سره حسد پیدا شو لیکن دغو خلکو دده په مقابل کې کوم عملي اقدام ځکه نشو کولای، چې دده په تابع دارانو کې ډېر پیاوړي او قوی خلک موجود وو ددې کار په اثر د بایزید رقیبانو د هغه وخت د حکومت دمداخلت غوښتنه وکړه په دې لړ کې حبیب په خپل نومي سړی د دولسو زرو روپو سره د کابل او پېښور حکمران مرزا محمد حکیم ته چې په کابل کې و، ورغی او هغه ته یې وویل: ، چې د بایزید خیالات د مذهب نه مخالف دي او هغه د حکومت په خلاف کارونه کوي. وزیرانو ددې الزامونو تایید وکړ.

ketabton.com - The Digital Library

مرزا محمد حکیم د پېښور د ګورنر جنس خان په ذریعه بایزید خیالات او نظریات معلوم کړي. قاضي ورته وویل: «ته وایې، چې په ما وحي راځي» بایزید ځواب ورکړ: «په ما وحي نه راځي، بلکې الهام راته کېږي او د خپلې دې خبرې د دلیل د پاره یې د نبي اکرم صلی الله علیه وسلم دا حدیث وړاندې کړ، «الهام هغه رڼا ده، چې په زړه را کښته کېږي او په دې رڼا کې انسان د شیانو په حقیقت پوهیدلی شي». قاضي پوښتنه وکړه: «چې ته د مقصد الهام او د شیطاني وسوسې په منځ کې څنګه فرق کولای شي». بایزید ورته په ځواب کې وویل: «کوم الهام چې د قرآن کریم د مقرراتو او پیغمبر د شریعت له اصولو سره سم وي یوازې هغه صحیح الهام دی».

قاضي ورڅخه یوه بله پوښتنه وکړه «دا عقل تاته چا ښودلی دی». بایزید ځواب ورکړ: «دا زموږ د زده کړې طریقه ده او د رسول الله صلی الله علیه وسلم د مهربانۍ نه د ډکې پاملرنې په ذریعه خدای دا علم ماته را ښبلی دی». د قاضي او حاضرینو دده په دې خبرو تسلي وشوه او د معاملې رپوټ یې مرزا حکیم ته وړاندې کړ. هر کله چې د بایزید مخالفین په خپله دې دسیسه کې ناکام شول نو هغوی په ده باندې بله حمله وکړه او هغه دا چې هغوی وویل، چې: «د بایزید مریدان پښتانه دي او دوی زموږ دښمنان دي له دې کبله دده دې سړي په ملک کې په ازادانه ډول ګرځېدل د ملک د اتحاد د پاره خطرناک کار دی». بایزید ورته په ځواب کې وویل: «باید زه هرومرو په پښتنو کې واوسېږم دده د پاره چې زه د دوی د نیکمرغۍ او لارښوونې لپاره کار کوم ځکه چې دوی ناپوه او بې لارې دي» په اخر کې مرزا حکیم دده په خبرو تسلي وشوه او ده ته یې د اعزاز په ډول یو اس او یوه چپنه ورکړه او هغه ته یې بېرته د تلو اجازت ورکړ.

هر کله چې بایزید له کابل نه په خیریت سره بېرته ستون شو، نو په دې کار دده دښمنان ډېر پریشانه شول هغوی د یوې بلې دسیسې په فکر کې شول او هغه دا چې دوی غوښتل چې د پېښور د نوي ګورنر معصوم خان په ذریعه دی ووژني. د بایزید له مریدانو څخه یو شخص دی له دې حقیقت څخه خبر کړ او بایزید د مامن زی قبایلي سیمې ته روان شو. بایزید په دې وخت کې د خپل تبلیغ لمن پراخه کړه. هغه

ketabton.com - The Digital Library

په شاوخوا سیمو کې خپل خلیفه ګان وټاکل او د دولت خا ن نومي سړي په لاس یې خپل صراط التوحید نومي کتاب د اکبر پاچا حضور ته ولېږه.
اکبر ډېر خوشحاله شو او بایزید ته یې یو څو قیمتي تحفې ولېږلې. بایزید خپل یوسف نومي خلیفه په بدخشان کې مرزا سلیمان ته د یو کوچني بهرت الطالبین (Bahrut Talibin) نومي کتاب سره ولېږه مرزا بایزید ته یو اس او یو پوستین د تحفې په ډول ولېږل او دا غوښتنه یې ورڅخه وکړه، چې زه یو ځل ستا د لیدو د پاره درځم.

دمغلو له لښکر سره جنګونه :

دحالنامې د (۴۰۷م) له لیکنو سره سم د توی د قبیلو ډېر خلک د بایزید مریدان وو. دې خلکو خپل پټ روحاني قوت په کار واچاوه او تل به یې د قیامت ورځ په زړه کې حاضره ګڼله. هغوی د دنیا د کارونو فکر بې فایدې او بې ګټې شی ګاڼه.
یوه ورځ یوه قافله له خپلو تجارتي مالونو سره د کابل خواته روانه وه. دغو خلکو چې له پخوا څخه یې په زړونو کې دغه خیال موجود و وویل: « خلک بې فایدې د دنیا په چارو بوخت شوي دي دوی له دې خوانه تجارتي شیان وړي او له کابله اسونه راولي په دې پرله پسې خوشو کارونو دوی څنګه خپل ژوندون ضایع کوي.» هغوی ددغې قافلې په خلکو حمله وکړه او د هغو مالونه یې اخوا دې خوا وشیندل او د اسونو د پښو لاندې یې لتاړ کړل. د قافلې خلکو داګومان وکړ، چې پښتنو په هغو حمله کړې ده هغوی ددې تالان په باره کې په کابل کې مرزا حکیم ته خبر ورکړ. هغه د حمله کوونکو ته د جزا ورکولو د پاره پنځه سوه سپاره عسکریان دغه ځای ته ورولېږل ددې لښکر مقابله یوازې د پنځلسو کسانو له خوا وشوه، چې دغه کسان د خپلو ښځو او کوچیانو سره د عسکریانو په لاس بندیان شول. بایزید مرزا حکیم ته ددې واقعې د اسبابو په خصوص کې پوره توضیحات ولېږل.
لیکن وزیرانو د بایزید په خلاف خبرې وکړې مرزا حکیم د پېښور ګورنر ته په دې مضمون یو خط ولیکه، چې بایزید بندي او مړ کړه. هر کله چې بایزید د خپل یو مرید په ذریعه له دې امرونو څخه خبر شو نو دی د مهمندو له قبیلې سره کلپانې او توی ته لاړ د پېښور ګورنر بایزید ته په دې مضمون یو خط ولیږه ،چې ماته مرزا

ketabton.com - The Digital Library

حکیم امر را رسیدلی دی، چې زه تا بندی کړم. د پېښور ګورنر ټولې لارې او سړکونه یې بند کړل د بایزید ملګرو پخه اراده کړې وه ،چې مونږ به په خپل ټول طاقت سره مقابله کوو هغوی د بدر دغزا په څېر (۳۱۳) تنه د جنګ دپاره تیار کړل او د مغلو لښکرو ته یې ماتې ورکړه په کوم ځای کې چې دا جنګ وشو دهغه ځای نوم (آغاز پور) شو.

د بایزید شخصیت او کرکټر:

ددې جنګ نه وروسته د قبیلو او مغلي لښکرو ترمنځ په ښکاره ډول جنګونه پیل شول. هر کله چې مرزا سلیمان له بدخشان څخه راغی نو د اپریدو قبیلو دده لارونیوله څه وخت چې د مغلو لښکرې له پېښور څخه راغلې نو د اورکزو، اپریدو او تیرایي قبیلو د هغو په مقابله پیل وکړ او دهغوی ترمنځ ډېرې نښتې وشوې بایزید له دې شخړو څخه د ځان ژغورلو لپاره د افریدو قبیلې ته لاړ او په دغه ځای کې په ۹۸۰ هجري کال کې وفات شو. په دغه وخت کې دده زوی او وارث شیخ عمر د خپلو ملګرو په مرسته د بایزید تابوت واخیست او په غرونو او درو کې روان شول.

د شیخ عمر مخالفینو ددوی لارونیوله لیکن هغوی په خپل تګ کې بریالي شول او هغوی د بایزید مړی په بیت پور نومي ځای کې د محمد کمال (چې دده لومړی خلیفه و) د قبر په څنګ کې ښخ کړ.

د بستان المذاهب ددې بیان تایید کوي. ملا درویزه چې د بایزید له سختو دښمنانو څخه و دده د مرګ په خصوص کې جلا خبرې کړې دي. ملا درویزه وایي: چې « هر کله چې محسن خان غازي په بایزید حمله وکړه نو بایزید غرونو ته وتښتېده بایزید د لوږې، تندې څخه په اشنغر کې مړ شو او په همدې ځای کې ښخ کړی شو. د بایزید زوی شیخ عمر له خپلو ملګرو سره د بایزید هډوکي په یوه صندوق کې واچول او هغه یې له دې لپاره ځان سره راوړل ،چې هر کله دی ببرته ژوندی شي نو ما سره به د ضرورت په وخت کې مرسته وکړي.

یوسف زو د هغه مړي ته اور واچاوه او دغه منحوص صندوق ایرې شو دهغه د هډوکو څخه لږې ډېرې ټوټې چې پاتې شوې وې هغه یې په سیند کې وغورځولې.

ketabton.com - The Digital Library

د بایزید مریدانو د بایزید زیارت په کاڼي ګرام کې جوړ کړی دی او په دې کار هغوی خلک تېر باسي.

بایزید یو مذهبي شخص و او د خپلو مذهبي مقرراتو او فرایضو په ادا کولو کې لکه د نورو مسلمانانو ډېر ټېنګ و هر کله چې بایزید یو پوه متجسس سړی و نو له دې کبله به یې دعاګانو او اسلامي مقرراتو د اصلي حقیقت او مطالبو د پوهېدلو د پاره ډېر کوښښونه کول هغه دا کوښښ درلود ، چې په کوم شي ،چې مسلمانان عقیده لري باید د هغو په حقیقت هم پوه شي او عمل ور باندې وکړي.

د بایزید په زړه کې د خپل پلار او مېرې مور له هغه بد سلوک څخه چې ده سره یې په زلمیتوب کې کړی و کرکه پیدا شوې وه او دا هم یو منل شوی حقیقت دی، چې د خپلې مور څخه د جلا کېدلو په اثر ده ته ځان یو ازې ښکارېده. که څه هم ده د پلار سره علاقه نه درلوده مګر سره د دې به یې هم ده ته تحفې ور لېږلې مګر هر کله چې بایزید د خپل پلار په سوړ وضعیت کې د مینې کومه ګرمي و نه لیدله نو له پلار سره یې خپل دغه دوستانه وضعیت پرېښود.

بایزید یو زړور انسان و او چې کوم شی ورته صحیح ښکاره شو په هغه به یې عمل کاوه په کومو کبرجنو او بې باکو خلکو کې به یې چې کومه نیمګړتیا او نقص ولید نو په ښکاره ډول به یې ورته وویل او ډېرو جابرو حکمرانانو په مخ کې به یې هم په ډېره زړورتیا او بې پروایۍ سره خبرې کولې. بایزید یو مجدد او مبلغ سړی و اول ده د بندګۍ او روحاني مشق په ذریعه خپل شخصیت لوړ کړاو بیا یې کوم شی، چې د خلکو د پاره ګټور ولیده هغو ته یې د هغه تبلیغ وکړ. بایزید د خپل شخصیت د لوړتیا لپاره چې کوم خصوصي او شخصي طریقې استعمال کړې دي هغه دده په لیکلو کې نه دي راغلي.

لیکن دا څرګنده خبره ده ،چې بایزید د روحاني رڼا د حاصلولو لپاره اسم اعظم یو لومړی او ضروري شی ګاڼه ده ته پیر روښان ځکه ویل کېږي، چې ده خلک د ناپوهۍ له تیارو څخه رڼا ته راوستل دده زامن او لمسي ټول ښه خلک وو له دوی څخه ځینې د دښمنانو د لاسه ووژل شول. او ځینې د سیاسي فشار په مقابل کې

ketabton.com - The Digital Library

تېتې شول او د پادشاه او دربار سره يې همکاري وکړه او په سلطنت کې منصبونه قبول کړل.

د بايزيد فلسفه او تعليم :

د بايزيد عقيده تقريباً د نورو مسلمانانو غوندې ده ،چې په سنت او اسلام يې لرله بايزيد به تل په خپلو مجلسونو کې د قران کريم او حديث شريف په مطالبونو حوالې ورکولې او هغه پهن کړې ده او هغه څلور کتابونه دادي: حالنامه، صراط التوحيد ، خيرالبيان او مقصود المومنين هغه په دې خبره عقيده لرله ،چې د هر عبادت مقصد خداى ته رسېدل دي او همدې شي ته هغه علم التوحيد وايي: د خداى د وحدت د علم د حاصلولو لپاره د يو کامل پير لارښوونه ډېر ضروري کاردی. د خپلې دې مدعا د اثبات لپاره به هغه دا حديث شريف وړاندې کاوه:

« انسان که په سوريا ، ايران يا چين کې دی د هغه لپاره دا خبره لازمه ده، چې هغه د يوه مناسب لارښوونکي په لټه شي. ځوک چې لارښوونکی نه لري هغه هېڅ عقيده نه لري ،صحيح لارښوونکی هغه دی، چې خلک د خداى لوري ته بيايي او هغوی د مادي بندونو څخه خلاصوي په يو قوم کې يو شيخ په يو لوی قوم کې د يو پيغمبر حيثيت لري».

مونږ په صحيح ډول دا فيصله نه شو کولای، چې دا پورته حقيقتاً د پيغمبر خبرې دي ليکن بايزيد په دې خبرو پخه عقيده لرله او په دې حديثونو د بايزيد نه پخوانيو صوفيانو هم ډېرې حوالې ورکړې دي.

بايزيد شيخ ته دومره اهميت ورکوي، چې وايي: د شيخ تابعداري عيناً د پيغمبر تابعداري ده. د بايزيد په عقيده رښتنی شيخ هغه دی ،چې خپل مريدان د رياضيت د دورې نه وروسته ورو ورو د خداى د وحدت وروستي پړاو ته ورسوي. د هغه په فکر دا درجې خداى ته د رسېدلو پورې دي: شريعت، طريقت، حقيقت، معرفت، قربت، وصلت، وحدت او سکونت د مذهبي پوهانو د ټاکلو قوانينو د پيروی نوم شريعت دی. د طريقت مطلب د مادي هوسونو مغلوبول او خپل ځان د فرشتو په شان په عبادت مصروفول دي. د حقيقت مطلب بې له خداى څخه د نورو خيالونو له زړه څخه وبستل او يوازې د خداى (ج) د ذات او د هغه د جمال فکر کول

ketabton.com - The Digital Library

دي. دمعرفت مطلب د خدای(ج) موجودیت ته په زړه کې ځای ورکول او د دلیل په رڼا کې د خدای موندل دي.

دقربت مطلب په کایناتو کې د خدايي نغمو اورېدل او په هغو ځان پوهل دي. د وحدت مطلب خپل ځان له هر شی څخه جلا ساتل او په هره معامله کې یوازې له خدای (ج) څخه مرسته غوښتل دي. د توحید مطلب ځان د خدای (ج) په ذات کې ورکول او د خپل تعریف نه ځان ژغورل دي. د پورته اتو منزلونو څخه څلور یعنې شریعت، طریقت، حقیقت او معرفت په صوفیانو کې عمومیت لري او پاتې څلور یعنې قربت، وصلت، وحدت او سکونت کې څه هم په ظاهر کې نوي نومونه لري لیکن په حقیقت کې دا منزلونه له فنا او بقا څخه جلا شیان نه دي.

بایزید وایي: چې زه ددې منزلونو وروستی جګې پوړۍ ته رسیدلی یم او هرې خواته چې ګورم نو بې دخدای نه بل شی نه وینم ماته یې د هغه له ذات څخه بل هېڅ شی نه ښکاري او نه زه بې د هغه د عظمت له نغمو څخه بل کوم شی اورېدلی شم.

دبایزید د تعلیمونو لنډیز :

هرکله چې بایزید خپل ځان په دغه راز لوړ مقام کې ولید ؛ نو هغه نورو خلکو ته داسې وویل: « هر څوک چې ماته راشي او زما د نګرانۍ لاندې روحاني ریاضتونه وکړي او د قرآن کریم په اصولو عمل وکړي او د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د حدیثونو او د ولیانو او صوفیانو او د رسېدلو خلکو د ویناګانو پیروي وکړي. نو هغه به دخدای په فضل د توحید لوړ مقام ته ورسېږي او دخدای(ج) یو سپېڅلی بنده به ور څخه جوړ شي.

بایزید دخپلو تعلیمونو خلاصه اولنډیز داسې بیانوي:

دمریدانو لپاره اول دا خبره لازمه ده، چې د ټولو غیر قانوني شیانو څخه ځان وژغوري او هغوی باید لږ وخوري، لږ وڅښي او بې ځایه مصارف ونه کړي. لږې خبرې وکړي او له بدو خبرو او ښکنځولو څخه ځان وساتي او په شپه کې خدای(ج) یاد کړي او که مرید ته خوب ورشي نو هغه دې په اړخ باندې پریوزي او چې یو پاو شپه پاتې شي نو پاڅېده او اودس دې وکړي د خدای په شکرانه کې دې دوه رکعته لمونځ دې وکړي او خپل لاړښوونکي ته دې مخ کړي د هغه خیال

ketabton.com - The Digital Library

او تصور دې په زړه کې راولي او چې سهار شي نو په ډېر خلوص دې لمونځ وکړي او تل دې د ښو خلکو ملګری او سي. له بدو او بې باکو خلکو څخه دې ډډه وکړي ، په پټ ډول دې تل ځان د خدای په عبادت کې مصروف ساتي او تر څو چې د توحيد حقيقي منزل ته نه وي رسيدلی تر هغې دې آرام نه کوي.

دا پورته خبرې د بايزيد د تعليمونو او فلسفې حقيقي تصوير دی دا څرګندونه خبره ده، چې بايزيد ډېرې مطالعې وکړې او په ډېرو شيانو يې ځان پوه کړ او د خپل شخصيت د لوړتيا او تکميل لپاره يې ډېر زيار ونه کښل سره د دې ټولو خبرو هغه د خدايي مرستې يادونه هم کوي بايزيد وايي: چې ما په خوب کې خواجه خضر وليد يا مې د هاتف غيبي آواز واوريد او يا ماته پټ الهام وشو.

د بايزيد مخالفت :

د بايزيد په عصر کې دده لوی دښمن اخند درويزه و ، چې هغه به د خپل استاد سيد علي ترمذي سره له بايزيد سره بحثونه او مناظرې کولې.

اخند درويزه يو متعصب ملا ؤ او هغه د اسلامي رواياتو او قوانينو په التزامي او ظاهري معناګانو پسې روان و او که چا به د دغو اسلامي مقرراتو له روايتي معناګانو څخه لږه بې پروا يي هم وکړه نو د اخند درويزه په خيال کې به دغه يو نوی شی ښکاريده او دغه شی به هغه له خدای څخه د انکار علامه ګڼله.

اخند درويزه هغه سړی دی، چې ده د بايزيد روښان لقب په پير تاريک بدل کړ. هغه چې کوم کتابونه ليکلي دي په هغو کې يې بايزيد ته د خدای نه منکر او غير مذهبي شخص ويلي دي او هغه کتابونه دا دي: تذکرة الابرار و الاشرار او مخزن السلام اخند درويزه خپلو مريدانو ته هدايت وکړ، چې په هر ځای کې چې د بايزيد ليکنې په لاس درشي هغه وسوځوی.

د چا په زړه کې چې دومره تعصب موجود وي بايد د هغه د بيانونو او خبرو په منلو کې له ډېر احتياط څخه کار واخېستل شي د ډېرې خواشينۍ وړ خبره داده ،چې هر کله اخوند درويزه په بايزيد څه الزامونه لګولي دي نو په يو ځای کې يې هم د بايزيد په ليکنو څه حواله نه ده ورکړې. راځي چې مونږ د اخوند درويزه هغه

ketabton.com - The Digital Library

الزامونه چې په بايزيد يې لګولي دي هغه په خپله د بايزيد د تحريرونو په رڼا کې وګورو ، درويزه وايي:

۱ـ بايزيد دا عقيده لرله ،چې د يو انسان روح د هغه د مرګ نه وروسته په بل جسم کې بېرته اچول کېږي او دا څرګنده خبره ده، چې دا الزام غلط دی، ځکه څوک چې په قران او سنت پخه عقيده لري هغه هېڅکله د روح د تناسخ سلسله نشي منلی.

۲-د بايزيد هر موجود شي او ژوندي مخلوق ته خدای وايي دا الزام د يوې غلط فهمۍ په اساس لګول شوی دی بايزيد په خپله وايي: « ټول مخلوق، د کايناتو ټول ذرات او زه په خپله له خدای څخه جلا کوم بل شی نه يو».

۳ـ بايزيد دا دعوه کوي ،چې زه خدای او رسول يم ملا درويزه وايي: « چې بايزيد دا لاندې الفاظ په خپله ګوته کې ليکلي وو».

« مقوس د قدرت خاوند دی او پاک دی ،چې هغه د روڼا نړۍ د اور له نړۍ څخه جلا کړه. بايزيد انصاري».

د دې الفاظو نه يو ازې يو متعصب انسان په بايزيد الزام لګولی شي، چې هغه د خدايي دعوه کړې ده، په هغه وخت کې دې رواج عموميت درلود ،چې هر چا به په خپله ګوته کې يا يو بيت، يا يو آيت او يا يو متل ليکه او له هغې سره به يې خپل نوم ليکه په دې الفاظو کې بې د خدای له عظمت او خصوصيتونو څخه بل هېڅ شی نشته او دې نه لاندې د بايزيد نوم ليکل شوی دی.

په يو بل مهر کې بايزيد د االفاظ وړاندې کړي دي.

با يزيد مسکين:

درويزه له دې لفظونو څخه دا مطلب واخېست ،چې بايزيد ځان ته پيغمبر وايي: حال دا چې د دې لفظونو اصلي مطلب دا دی « بايزيد غريب د هغو خلکو لارښوونکی چې بې لارې شوی.» کټ مټ همدا خبره په خپله د ملا درويزه تعريف هم کيدلی شي. ځکه چې ده هم د بې لارې خلکو په صحيح لارې ته راوستلو او د دې لپاره يې کار کاوه پيغمبر هم همدا کار کوي ليکن هغوی ته د خدای له خوا الهام کېږي بايزيد د خپل مقصود المومنين نومي کتاب په مقدمه کې خپل ځان د

ketabton.com - The Digital Library

حضرت محمد صلی الله علیه وسلم تر ټولو کوچنی حقیر او کمزوری، تابعدار معرفي کړی دی نو داسې شخص به څنګه د خپل ځان لپاره د پیغمبری دعوه وکړي دا الزام بیخي درواغ دي.

۴. بایزید خلک د شرعي احکامو د منلو نه منع کول یعني د روژې نیولو لمونځ کولو، حج کولو، زکوة ورکولو او نورو څخه. بایزید خلکو ته ددې خبرې اجازه ورکړه، چې هغوی قتلونه وکړي، د خلکو مالونه تالا کړي، زنا وکړي، شراب وڅښي، ډیري وخري، او تېرو پیغمبرانو ته ښکنځلې وکړي. دا بېخي دروغ الزامونه دي او دا ځکه چې که هغه پښتنو ته دا خبرې کړی وای نو هغوی به بایزید فی الحال وژلی وای.

د بایزید له لیکنو څخه دا حقیقت په پوره ډول څرګندېږي، چې هغه خلکو ته په ډېر ټینګار دا ضرورت ښودلی دی، چې هغوی د مذهبي مقرراتو او اصولو پیروي وکړي.

۵. بایزید د ملا سلیمان سره وکتل او ملا سلیمان له خدای(ج) څخه منکر شخص و او هغه د بایزید عقیده بیخي خرابه کړه او بایزید بیخي خدای(ج) نه منکر او بیګانه شو.

مولانا عبدالقدوس په خپله هغه مقاله کې چې د پښتو درې میاشتنی مجلې دویم ټوک دویم نمبر کې خپره شوې ده ددې خبرې کوښښ کړی دی، چې د نوموړي ملا سلیمان په راه کې احوال ولیکي په دغه مقاله کې ده ملا سلیمان، سلیمان بن حسن هندي ښودلی دی، چې د اسماعیلي فرقې مبلغ ؤاو دده پیروانو ته سلیمانیان ویل کېږي. که د اخوند درویزه په زړه کې ددې سلیمان په باره کې څه فکر وای نو ده به د خپلې عقیدې تبلیغ کړی وای لیکن د بایزید او د هغو اسمعیلیانو په لیکنو کې هېڅ کوم مناسب نه لېدل کېږي. د اسمعیلیانو اساسي عقیده تاویل دی. هغوی د قرآن کریم آیتونه فقط د یوې نښې او علامې په ډول ګڼي او یوه غیبي پټه معنی ورسره تړي او بایزید چې د قرآن کریم له آیتونو څخه کوم مطلب اخلي هغه بېخي څرګند او ښکاره دی او نه په هغې کې کوم غیبي او

ketabton.com - The Digital Library

پټ شي وي او نه کومه بله معنی لري. د اسمعاعیلي فرقې یوه بله غټه خبره داده ،چې هغوی د امام تابعداري کوي.

دبایزید په خصوص کې شاید چا دا خیال کړی وي، چې بایزید اسماعیلي عقیده قبوله کړې ده، ځکه چې دده په پیر کامل او مرشد کې د اسمعیلي امام ځینې صفات موجود وو، لیکن د اسمعیلیانو په امام او د صوفیانو په پیر کې ډېر زیات فرق او توپیر شته دی.

۲. سربېره په ملا درویزه ځینو نور منصفانو هم بایزید بد سړی معرفي کړی دی د (دبستان مذاهب) نومي کتاب منصف لیکي، چې بایزید به د خپلو زامنو سره یو ځای لارې نیولې او مسافر به یې شکول. دغه منصف لیکي ،چې ده به له دغه مال څخه پنځمه برخه خپل بیت المال ته ورکوله او پاتې پیسې به یې په نورو مستحقو خلکو یعنې غریبانو ویشلې. په اسلام کې دارې او شکونې ښځې نه شوې کولای او داخبره امکان لري، چې د مغلو له لښکرو سره دده د مریدانو جنګونه شوي دي او په دغو جنګونو کې د دواړو خواو نه مړي او ژوبلې شوي وي او په دې لړکې تالانونه او ولجې شوي وې او په جنګ کې د ولجو اوغنیمت اخېتسل روا دي.

دایشیایي پلټنو (Asiatic Researches) ګڼه ۱۱ مخ ۳۲۳ کې لاییډن (Lyden) دفخرن الاسلام او دبستان مذاهب دځینو برخو د ترجمې نه وروسته لیکي، چې بایزید ښېټ سړی و. په دغه لیکنه کې بایزید د اسماعیلي عقیدې پیرو ښودل شوی او دده ډېره غندنه شوې ده. دلایډن نه وروسته القسټون (Elephantine) د بایزید په خصوص کې ډېرې سپورې او سپکې خبرې لیکلې دي.

میجر ایچ - جي - راوړټي دالقسټون په حواله وایي، چې بایزید دجوګیانو اصل منلی او د تناسخ د عقیدې پیرو شوی وا و په دې اصولو بایزید ځینې خپل نور اصول ور زیات کړي وو او په هغو کې د ټولو نه ډېره د پاملرنې وړ خبره داده ،چې دمقدسو اشخاصو په ذات کې د خدای(ج) ذات موجود دی.

ketabton.com - The Digital Library

سرالف کیرو (Sir Olaf Caroe) پټان نومي کتاب منصف د راورټي د نظریاتو د تایید په لړ کې داسې لیکي، چې د بایزید ملګرو خپل ځان ته دا حق ورکړی و، چې ځوک چې د نوي علم خاوندان نه وي هغه تباه او برباد کړي او د هغو جایدادونه او مالونه غصب کړي او په دې خبرو په قبیلو کې دده د سیاسي مرستیالانو حوصلې ډېرې لوړې شوې وې. سرالف سربېره په دغو خبرو دا هم وایي چې د بایزید اصول د (Kharjite) خارجیتي نومي عقیدې بېرته ژوندي کول وو.

۷.عبدالقادر بدایوني د خپل منتخب په **۲۵۲**مخ کې په دغو افواهاتو یقین کړی او بایزید یې په بدو کارونو یو مشهور او د خدای (ج) نه منکر شخص معرفي کړی دی. فرشته په خپل نومي کتاب کې لیکي چې بایزید یو هندوستاني سړی او خپل ځان ته یې د پیرروښان لقب ورکړی و هغه پښتنو ته ورغی او هغوی یې خپل مریدان کړل. که دا پورته خبرې د بایزید داصلي عقیدو او تعلیمونو سره مقایسه کړی شي نو په ځرګند ډول به ورځخه دا نتیجه واخېستلی شي، چې دغو ټولو منصفانو او لیکونکو له بایزید سره ډېره بې انصافي کړې ده.

د بایزید د عصر لیکونکی شیخ فرید بخاري په خپل ذخیرة الخوانینین (Zakiratul Khwaninin) نومي کتاب مخ **۲۵** کې د بایزید ډېره ستاینه کړې او دهغه لیکنې یې ډېرې ستایلي دي. دې لیکي چې بایزید د ډېر جاذب شخصیت خاوند و، چا چې به ده سره رابطه پیدا کړه هغه به دده مرید شو هغه د قرآن کریم او سنت تبلیغونه کول دده د کرامتونو د لیدلو په اثر پاک زړي پښتانه به ده ته را ټول شول بایزید هغو ته دا حکم ورکړ، چې کوم شی جایز او روا وي د هغه پیروي وکړی او د ناجایزو او ناروا او شیانو ځخه ځان وژغوری.هغه د خپل مرګ نه وروسته په خپل ځای سپېځلي خلیفه ګان پرېښودل او هغوی د اسلام سنتو اوارکانو په حیث خلک په رښتني او سمه لار روان کړل.

(۸:۱۴- ۲۵ \ ۳۰- ۳۷)

۲-۴-۵- د امیر کروړ ویاړنه :

دادمنوهرسنګهـ بتره هغه انګلیسي لیکنه ده، چې په کال **۱۹۲۴**ز یا **۱۳۴۳**ل کې په افغانستان نومې مجله کې چاپ شوې ده. دا لیکنه له پښتو نه انګلیسي ته

ketabton.com - The Digital Library

ژباړل شوې ده او دا په هغه وخت کې ژباړل شوې ده، چې بتره په افغانستان کې په کابل پوهنتون کې د پښتو ژبې د زده کړې په خاطر له هندوستان څخه را لېږل شوی و. ددې لیکنې په لومړي سر کې دامیر کروړ پېژندنه ده او ورپسې یې شعر ژباړل شوی او په وروستۍ برخه کې یې دهمدې شعر ځانګړتیاوې په ګوته شوي دي او په (۲) شپږو مخونو کې چاپ شوې ده(۹: ۹-۱۴)

۲-۴-۶-داباسین سپېدې :

دا هغه اثر دی، چې منوهر سنګهـ بتره له پښتو نه انګلیسي ژبې ته ژباړلی دی. دا کتاب چې اصلي لیکوال یې سلیمان لایق دی د لومړي ځل لپاره په ۱۳۶۵ل کال یا ۱۹۸۶زکال کې چاپ شوی او د دویم ځل لپاره بیا په ۲۰۱۱زکال کې په کارول باغ نوې ډیلي کې چاپ شوی دی.

دا کتاب په ۱۴۹ مخونو کې په ډېره ساده او خوږه ژبه ژباړل شوی، چې د هر لوستونکي زړه کېږي چې ویې لولي.(۲۰)

۲-۴-۷- په افغانستان کې کړکېچ :

داد ښاغلي منوهرسنګهـ بتره هغه لیکنه ده، چې په هندي ژبه لیکل شوې ده او د پنجابي ټریبون په نامه یوه ورځپاڼه کې په ۲۰۰۹زکال د فبروری په ۲۰ نېټه چاپ شوې ده، لکه څرنګه چې وویل شول دا لیکنه په هندي ژبه لیکل شوې ده نو موږ یې دلته یوازې سرلیک راوړ او ددې لیکنې له ژباړې څخه عاجزه یو.(۴)

۲-۴-۸- بزکشي:

بزکشي د منوهر سنګهـ بتره هغه چاپ شوې لیکنه ده، چې په هندي ژبه لیکل شوې ده، خو له بده مرغه موږ ته ددې اثر یا کتاب نوم نه دی څرګند، چې په کوم اثر کې چاپ شوې ده. یوازې یې موږ ته دوه پاڼې په لاس راغلې دي او دا په دوو مخونو کې چاپ شوې لیکنه ده.(۱۵)

۲-۴-۹-له کافرستان څخه تر نورستان پورې :

دا د ښاغلي منوهر سنګهـ بتره په هندي ژبه لیکل شوې لیکنه ده، چې په (لویه زمانه) ورځپاڼه کې په ۱۹۹۲زکال د جون په ۲۴مه نېټه چاپ شوې ده او همدارنګه

ketabton.com - The Digital Library

همدا لیکنه په یوه بل اثر کې چې نوم یې لاس ته نه دی راغلی په درو (۳) مخونو کې چاپ شوې ده.(۴:۵)

۲-۴-۱۰- یو یتیم ماشوم (An Orphans ID):

دا دعبدالروف بېنوا یو ښایسته شعردی، چې منوهر سنګهـ بتره په انګلیسي ژبه ژباړلی دی او د (LMES) په نامه یوه ورځپانه کې چاپ شوی دی.

دغه ورځپانه په ۱۹۲۳ز کال کې د دسمبر په ۲۲مه نېټه په دې ورځپانه کې چاپ شوې ده.(۸)

۲-۴-۱۱- تش :

دا دسید شمس الدین مجروح پښتو شعردی، چې منوهر سنګهـ بتره په انګلیسي ژبه ژباړلی دی او په یوه اثر کې چې له بده مرغه یې نوم موږ ته په لاس نه دی راغلی په ۱۹۸۲ز کال کې چاپ شوی دی.(۱۲)

داو د ښاغلي منوهر سنګهـ بتره هغه چاپ شوي آثار، چې ما د ښاغلي استاد هېواد مل او رفیع الله نیازي په مرسته تر خپل وسه پورې پیدا کړي وو او په دې تیزس کې مې ذکر کړل.

بتره په همدې ډول نورې هم زیاتې په پښتو، انګلیسي، هسپانوي، اردو او هندي ژبه لیکنې لري، چې په آثارو، ورځپانو او مجلو کې چاپ شوي دي.

۲-۵- ناچاپ آثار:

ښاغلی منوهر سنګهـ بتره چې د هندوستان له تکړه لیکوالانو او ژورنالیستانو څخه ګڼل کېږي. نه یوازې دا چې چاپ شوي آثار لري، بلکې ډېرې ناچاپ لیکنې هم لري، چې تر اوسه په کوم اثر یا رسنۍ کې نه دي چاپ شوي او اوس ددې وخت را رسیدلی دی، چې زه یې په خپل تیزس کې راولم او چاپ یې کړم.

دا لیکنې ددې ښکاروندې کوي، چې ښاغلی بترا تر نن ورځې پورې چې د ناروغۍ په بستر کې پروت دی، قلم یې له لاسه نه دی غورځولی او خپل کوښښ یې کړی دی اودا په خپله دده مینه له قلم، کتاب او پښتو سره ښیي. نو دا ده اوس په ترتیب او په پرله پسې توګه یې دلته ذکرکوم اوراوړم.

ketabton.com - The Digital Library

۲-۵-۱- دافغانستان په بیا ودانۍ کې د هند برخه :

دا یوه انګلیسي لیکنه ده، چې په ۲۰۱۱ز کال کې د بترا په قلم لیکل شوې ده. دا لیکنه په کوم اثر، ورځپاڼه او مجله کې نه ده چاپ شوې، خو یوازې د آل انډیا د بهرنیو نشراتو په ټولو څانګو کې ویل شوې ده(۱۰).

۲-۵-۲-په افغانستان باندې د ترهګرو توره وریځ :

دا دمنوهر سنګهـ بتره په هندي ژبه یوه لیکنه ده، چې تر اوسه نه ده چاپ شوې او دا لیکنه دده په خپلو یادښتونو کې موجوده ده(۲).

نواوس دلته د بتره ټولې هغه لیکنې را اخلو، چې چاپ شوي نه دي او په ترتیب سره یې یو تربله لیکو، چې په دې کې زیاتره هغه لیکنې دي چې په خپله له بتره صیب سره موجودې وې. تر څو تاسو هم ګټه ترې واخلي.

۲-۵-۳-دهندیانواوپښتنوترمنځ ټینګه دوستي:

دهندیانو او د پښتنو ترمنځ سیاسي او کلتوري مناسبات د تواریخ د اوږدو کې روان دي ددغو روابطو رڼې پلوشې تر اوسه پورې ددغو ملتونو په زړونو باندې غورځېږي او روښانه کوي یې. په هند باندې ډېرو پښتنو پاچاهانو حکومتونه کړي دي او په دې ترڅ کې د خلکو ګډ کلتور منځ ته راغلی دی. د پښتنو زاړه آثار د هند د کلتوري میراث یوه شتمنه برخه ګرځېدلې ده.

قطب مینار په ډیلي کې د پاچا قطب الدین له خوا جوړ شوی دی له هغه څخه مخکې محمد غوري د ډیلي په مهرولي کې قوت الاسلام نومي جومات ودان کړی و دا دواړه آثار نن ورځ هم قایم دي او د هندیانو او د پښتنو د روابطو نمایندګي کوي.

له قطب الدین څخه وروسته د غوري کورنۍ هغه پښتانه پاچاهان تېر شوي دي، چې په هغوی کی ملکه راضیه بیګم هم شامله ده. هغه د هند په تواریخ کې یو لوړ مقام لري.

د سلطان شمس الدین شمس په مړینه هغه په قوت الاسلام نومي جومات کې ښخ کړی شو د هغه په دوره کې د حوض خاص او حوض شمسي او نورو څخه

ketabton.com - The Digital Library

ګرد چاپېره لوی لوی باغونه اود تفریح ځایونه جوړ کړی شول، چې خلکو به ډیلي دعرب آباد په نامه یاداوه.

له سلطان ناصر الدین څخه وروسته دده یوه وزیر غیاث الدین بلبن په تخت کېښناست هغه د بیتي نظام الدین تر څنګ په کلا کې یو سور محل جوړ کړ، چې خلکو به دا ځای د غیاث پور په نامه یاداوه.

د غلجي کورنۍ پاچا سلطان علاوالدین غلجي د سیري په نوم یو لوی ښار ودان کړ، چې ددغه ښارکې د ورانو او نړېدلو کنډرونو او کنډوالو آثار اوس هم لیدل کېږي.

له هغه سره نږدې د کلتوري پروګرامونو لپاره یو لوی تالارهم جوړ شوی دی، چې د سیري ښاریې یونامتواو مشهورښارد یادولو وړ او لافاني ګرځولی دی.

دغه پاچا د قوت الاسلام علایي جومات دروازه هم جوړه کړه اود جومات په لمر پریواته خوا کې یې محل هم تیار کړو.

حوض خاص ددې پاچا یادګار دی ،چې اوس یې په هند کې د تروستانو دپاره د یوه ډېرښه په زړه پورې ځای په حیث وده موندلې ده اوترنن ورځې پورې نور ډېر پرمختګونه هلته کېږي.

تخلق پښتنو دریم ډیلي د تخلق اباد په نوم ودان کړی و. سلطان غیاث الدین تخلق ددغه ښار ودانونکی و. دده مقبره اود کلا دیوالونه اوس هم د یادګار په توګه موجود دي.

څلورم ډیلي چې دجهان پناه په نامه یې شهرت وموند د تخلق پښتنو دویم پاچا محمد تخلق ودان کړی و چراغ ډیلي، مسجد بېګم پور او نورې ودانۍ د هغه ډیلي یادګارونه دي.

دفیروز شاه تخلق له خوا پنځم ډیلي فیروز آباد کې جوړ شو دا ډیلي د زاړه ډیلي د باړه هندوراو څخه تر نوي ډیلي پورې خپور دی. له ډیلي دروازې څخه د باندې کابلي دروازه ده. د فیروز شاه د کوټیلی کنډرونه اوس هم موجوددي. په باړه هندو راو کې قدم شریف د فیروز آباد یادګار دی ،چې هلته د فیروز شاه تخلق د زوی شهزاده فتح خان قبر هم موجود دی.

ketabton.com - The Digital Library

شپږم ډيلي دغياث الدين بلبن له خوا دنظام الدين اوليا له درګاه سره نږدې جوړ کړی شو ،چې دغياث پور په نامه يادېده.

اووم ډيلي هم غوري پښتنو ودان کړو. د پښتنو له خوا جوړ شوي ښارونه او يادګارونه زمونږ د دوارو هېوادونو نږدې مناسبات په ښه شان سره ښيي. قطب مينار ډېر مشهور يادګاردی دا ۳۳۸ فټه جګوالی لري.ددې مينار په لومړي منزل کې د قران کريم آيتونه کښل شوي دي. سلطان بهلول لودي دا مينار ترميم کړ. ددې په هر منزل کې ډول ډول نقشونه جوړ شوي دي.

له مهر ولي سره نږدې د سلطان ناصر الدين محمود بن شمس الدين الشمس قبر دی د سلطان غياث الدين شانداره مقبره چې اوس ودانه شوې ده له مهرولي سره نږدې ده.

زمرد پور اوس د نوي ډيلي برخه ګرځېدلې ده دا کلی دغوري پښتنو د وخت او عصر دی. په دې کلي کې له ډېرو او چونې څخه جوړ پنځه برجونه دي او په دغو برجونو کې ډېر قبرونه هم شته. د زمرد پور په څنګ کې د لنګرخان پښتون مقبره ده دا هم د غوري پښتنو يادګار دی .

د تخلق کلا ته نږدې هزارستون نومي عمارت پروت دی، چې سلطان محمد تخلق ودان کړی و د شارع بدر چهاچی په وينا دا يو ډېر ښکلی اونفيس عمارت و.

د حضرت نظام الدين اوليا مقبره سلطان محمد تخلق ودانه کړې وه ،چې په پښتني طرز جوړه شوې ده.

د شيخ نصيرالدين محمود روشن چراغ دهلوي په زيارت باندې سلطان فيروزشاه تخلق ډېره عقيده لرله ده ددغه يادګار ګنبد هم ودان کړو.

د ډيلي د پير روشن چراغ زيارت ته نږدې ست پلي نومي يو ځای دی، چې په اصل کې د فيروز شاه تخلق د ښکار ځای و.

ست پلي ته نږدې کړکۍ جومات دی، چې په پخوا زمانو کې دلته د کړکۍ په نامه يو کلی و، چې نن هم په يوه کنج کې موجود دی.

ketabton.com - The Digital Library

په دې اساس دغه جومات د دغه کلي په نوم مشهور شوی دی.دا جومات مربع او څلور ګنبدې لري.دریو اړخونو ته یې په دې جومات کې په نهو ځایونو کې نهه برجونه جوړ کړي دي.

نورې ډېرې زينې هم شته. په ۱۸۵۷کال کې د انګریزانو په ضد د هند د آزادۍ لومړۍ جګړې په سلسله کې ډېر خلک په دې جومات کې راټول شوي وو ؛ تر ډېرو وختو پورې دلته خلکو به اورونه بل کړل او پخلي به یې کول.

دفيروز آباد په ښار فيروزشاه دمسافرو د استوګنې دپاره يو سل و شل سرايونه ودان کړي وو. دغه پاچا ۱۹ کاله پاچاهي وکړه. ددې مينار جامع جومات او د هغه مينار ډېر شهرت درلود.

فيروزشاه تخلق د اشوکا مينار له کوم ځای څخه راوړ او د فيروز آباد په کلا کې یې ښخ کړ او مينار زرين نوم يې ور باندې کېښود.

ددې شهزاده په سينه يوه ډبره پرته ده، چې په هغه باندې د رسول اکرم (ص) د مبارک قدم نخښه ده دا ډبره د بغداد د خليفه له خوا سلطان فيروز شاه ته د سوغات په توګه لېږل شوې و ؛په دې زيارت کې دهند قومي شاعر حضرت شيخ محمد ابراهيم ذوق زيارت هم دی.

د فيروز شاه وزير فيروز شاه جهان د ترکمان دروازې او سيتارام بازار په منځ کې يو عظيم الشان جومات جوړ کړی دی ،د خان جهان قبر هم په دغه جومات کې موجود دی.

دا جومات ډېر ښکلی دی دا ويل کيږي ،چې د زلزلې ، برق او تندر غونډې آفات هم دې ودانۍ ته زيان نشي رسولی د وزير خان جهان له خوا ډېر نور جوماتونه لکه :څنګه چې د کالو سرای مسجد ، د بېګم پور مسجد ، د چوبرجي مسجد او نقد هم ودان کړی شوي دي.

د فيروز شاه د زوی محمد شاه تفلق له خوا په حوض باندې يې د خپل پلار مقبره جوړه کړه چې اوس د کنډوالي په شکل بدله شوې ده.

دلودي پښتنو يادګارونه په ښه صورت اوس هم موجود دي. د سلطان سکندر لودي مقبره ډېره شانداره ده. ددې مقبرې تر څنګه د لودي خاندان نور نامتو

ketabton.com - The Digital Library

اشخاص هم ښخ دي دا ځای د لودي باغ په نامه یادېږي او ډېر خلک د سیل لپاره هلته ځي.
د شیر شاه سوري کلا جوړول د مغل پاچا همایون له خوا پیل شوه کلا تکمیل شوه دې کلا ته خلک زړه کلا هم وايي.
ددې کلا فوسیلونه سیلم شاه سوري په چونه پاخه جوړ کړل په دې کلا کې شیر شاه سوري بې ساري عمارتونه ودان کړل.
په ۱۹۰۷م کال د پښتون پاچا حبیب الله خان په وینا ددې کلا په صحن کې یوه څاه وکیندلی شوه.
له زړې کلا څخه یو میل لرې د عیسی خان سوري کلی دی ،چې هلته د عیسی خان سوري زیارت او جومات هم دی.
د شیر شاه سوري د پنځو کالو په حکومت کې دده د پاخه تدبیر او عدالت په برکت داسې کارونه سرته ورسول شول، چې په تواریخ کې یې مثال نه موندل کېږي .دده سیاسي شعور او باداري صلاحیت بې ساری دی.
شیرشاه د اسیا له ډېرو پوهو پاچاهانو څخه ګڼل کېږي، دده د پښتونوالی خویونه او د انسانیت لوړ خصلتونه د ډېرې ستاینې وړ دي.د شیر شاه د عدالت او انتظام نښې نښانې لا تراوسه ددې هېواد په خاوره کې موندل کېږي.
هغه یو ډېر عادل، مدبراو منتظم پاچا و. هغه د بزګرانو د حالت ښه کولو ته یې ډېرپام و. هغه نهایت متین او انصاف ښوونکی پاچا و. شیر شاه له بنګال څخه تر اباسیند پورې لوی سړک وویست د سړک په غاړو یې هر ځای مسافر خانې جوړې کړې د پستې او ډاک تیاری یې ونیولو ، باغونه، شفاخانې اومکتوبه یې هم جوړ کړل.
د شیر شاه سوري تر مړینې وروسته هغه د بهار په ساسرام کې د خپل پلار قبر ته نږدې خاورو ته وسپارل شو او هلته یې ور باندې یوه ښکلې مقبره جوړه کړه دده د قبر ګومبت یو قسم مخصوص عظمت لري دده د مرګ نه وروسته دده کشر زوی بلال خان په تخت کېښناست اود سلیم شاه لقب یې غوره کړو هغه اته کاله حکومت وکړو.

ketabton.com - The Digital Library

د ډيلي سليم ګړه کلا دده له يادګارونو څخه ده ،د مړينې وروسته هغه هم په ساسرام کې ښخ شو.

له دغو خبرو څخه په واضح ډول معلومېږي، چې د دومره نږدو اړيکو او روابطو په برکت د هنديانو او پښتنو ترمنځه ډېره راکړه ورکړه وشوه اويو او بل په ثقافت او ژوندانه باندې ژورې اغېزې وشوې.

هنديانو او په خصوصي ډول د پنجاب خلکو د پښتنو کالي اوخواړه خپل کړل د دواړو خلکو ژبو هم په يو او بل اغېزه وکړه او ډېر زيات تفاوتونه په غير ارادي توګه خلکو په خپلو ليکنو او ويناګانو کې شامل کړل. د شمالي هند وګړي د پښتنو په شان مېړانه او زړه ور دي او د يو او بل په خويونو په ښه شان سره پوهېږي.دهنديانو او افغانانو ترمنځ د دوستۍ او ملګرتيا احساسات تل ژوندي دي.

۲-۵-۴-په سويلي اسيا کې دافغانستان نوعيت :

په جغرافيايي اوتاريخي ډول افغانستان د اسيا د څرخ په حيث پېژندل کېده. ددغې لرغونې خاورې بېلا بېلې منظرې د شلمې پېړۍ په فضا کې ډېرې دلچسپې او حيرانوونکي ښکارېدې.

افغانستان تل له ملګرو ملتونو سره مرسته، د غېر تحريک طرفداري او د استعمار او د نژادي توپېر مخالفت کړی دی. افغانستان د بې وسلې کولو د اصولو له حمايت کوونکو هېوادونو څخه دی او دا په بين المللي اقتصادي همکارۍ او له سولې سره په ګډ ژوند کې اعتماد لري. ددې خبرې په پېژندلو، چې د بېلا بېلو هېوادو ترمنځه زياترې جګړې په اقتصادي علتونو کېږي، افغانستان له ټولو ممکنو منابعو څخه د دوستانه اقتصادي مرستې د ترلاسه کولو هڅې کړې دي.

ليکن دغه هېواد هېڅکله له مرستې ترلي کوم داسې شرطونه نه دي منلي، چې د هغه په عزت النفسۍ تجاوز وکړي او يا ددې له نيکو سياسي اصولو سره تضاد ولري.

ketabton.com - The Digital Library

سربېره د منځنۍ اسيا له کومو هېوادو سره د نږدې مناسباتو په لړلو سترو افغان مشرانو د هند، جاپان او نيپال په شان د ختيځې او د سويلي اسيا له هېوادو سره ډېر نږدې مناسبات را پيدا کړل.

فقيد پاچا محمد ظاهر شاه په ۱۹۶۹ع کال د جاپان په رسمي مسافرت ولاړ او درې مياشتې وروسته د جاپاني انجينرانو يوه ډله د هريرود د پروژې د مطالعې په غرض افغانستان ته راغله او په دې پروژه کې يې له افغانستان سره مرستې پېل کړې.

د يوه اسلامي هېواد په حيث افغانستان له نورو اسلامي مملکتونو سره نږدې همکاري کړې دي، ليکن له بده مرغه تراوسه پورې د ډيورنډ د کرښې لانجه هماغسې ځای په ځای پاتې ده.

د يوځو لسيزو د ناکرارۍ سربېره افغانستان اوس د منځنۍ اسيا، سويلي اسيا او د لويديځې اسيايي سيمې ترمنځه د يوه ځمکني پل په حيث له خپل قدرت څخه د استفادې کولو توان ځانته پيدا کړی دی. د افغانستان دې ته چمتو دی، چې د خپل مرکزيت ګټې له خپلو ګاونډيانو سره شريکې کړي.

د سيمه ييزې همکارۍ په اړه د سويلي اسيا د اتحاديې د څوکۍ د مشرانو په څوارلسمه غونډه کې د افغانستان ولسمشر ښاغلي حامد کرزي وويل:- چې « نور د افغانستان سياسي او اقتصادي جلاتوب نه دی په کار، ددې په ځای د سيمه ييزې اقتصادي او سياسي استحکام په خاطر د زياتې اقتصادي همکاری ضرورت دي».

په همدې ډول د بهرنيو چارو وزير ډاکټر سپانتا د سارک د وزيرانو د قونسل په غونډه کې وويل:- چې « افغانستان له خپلو ګاونډيو هېوادو سره د ترانسپورت په شبکو، د انرژۍ په وسايلو او د خلکو او د افکارو په ازادانه تګ او راتګ کې ژوره دلچسپي لري».

د ۲۰۰۵م کال په دسمبر کې په کابل کې د سيمه ييزې اقتصادي همکارۍ په اړه يوه کاميابه غونډه وشوه د ۲۰۰۶م کال په نوامبر مياشت کې همدا شان په نوي ډيلي کې يو کانفرانس جوړ شو، په دې کانفرانس کې د کانونو، صحت، د کارګرانو، د

ketabton.com - The Digital Library

انساني وسايلو او په وچو سيمو کې د تجارت او د ترانزيت مودې تر غور لاندې ونيولی شوې.

افغانستان د اقتصادي همکارۍ د انجمن يو فعال غړی دی او د دغه انجمن د هدفونو د ترلاسه کولو د پاره په شدت سره په کار کولو بوخت دی، ځو اقتصادي ودې ته دوام ورکړي او د خلکو د ژوند معيارونه اوچت کړی شي.

د ۲۰۰۷ز کال د اپريل په مياشت کې د سارک په څوارلسمه غونډه کې افغانستان د اتم غړي په حيث ومنل شو. سارک په ۱۹۸۵ز کال کې تاسيس شوی و، چې په کې بنګله ديش، بوټان، هند، مالديوز، نيپال، پاکستان او سريلانکا شامل وو.

د ۲۰۰۵ز کال په نوامبر کې د سارک د سترو مشرانو په ډهاکه کې شوې غونډه کې افغانستان هم شامل شو دا ټول کار د هند د لومړي وزير ډاکټر منموهن سنګه په هڅوو شو او نورو ټولو غړيو ددې پيشنهاد تاييد کړو، ځينې هېوادونه دا فکر کوي، چې افغانستان يوازې د منځنۍ اسيا برخه ده. ليکن يو شمېر زيات هېوادونه افغانستان د سويلي اسيا برخه ګڼي. ځکه چې دا هېواد په تاريخي، کلتوري او جغرافيايي ډګرونو کې له سويلي اسيا سره ټينګې اړيکې لري. چين، جاپان، سويلي کوريا، ايران، امريکا او اروپايي يونين ته ددې انجمن د مشاورينو حيثيت ورکړ شوی دی.

په تاريخي تجزيه دا ورمعلومېږي، چې هند او پاکستان دواړه له افغانستان سره د ملګرتيا مناسبات غواړي د شلو کالونه په زياته موده کې د جنګ او جدل له کبله د زيان په نتيجه کې افغانستان چې له ترهګرۍ سره په مجادله کې کوم رول لوبولی دی، په سويلي اسيا کې د مصالحت او د امن د په ځای کولو د پاره د دغه هېواد له ګډون څخه غير هېڅ امکان نشته.

که د سويلي اسيا مملکتونه د همکارۍ په خپلو هڅو کې بريالي شي، نو بنايي چې سارک به د اروپايي يونين او د اسيا غونډې انجمنونو په نسبت هم د نفوسو په لحاظ تر ټولو نه لوی وي او که داسې وي، نو په دې سيمه کې به د همکارۍ نوي ودوانۍ پرانزي کوم، چې دا هېوادونه زيات اقتصادي، سياسي او نظامي قدرت

ketabton.com - The Digital Library

ته هم ورسوي. هر چاته معلومه ده، چې سارک په کرهنې، کليوالي ودې، صحت، نفوسو، د ښځو او د ماشومانو ښېګړې، چاپېريال، ساينس او تکنالوجي، ترانسپورت او د انساني انکشاف په معاملو کې ډېره فعاله برخه لري. د افغانستان د سارک د غړيتوب په برکت د سويلي اسيا او د منځنۍ اسيا د سيمو ترمنځه د يوه نوي حرکت قوت را پيښ شوی دی.

افغانستان ليواله دی، چې د تجارت په اړه ښه موقع منځ ته راولي، د سيمه ييزو د اورګاډو او د سړکونو په شبکو کې شرکت ومومي د سيمه ييزو د انرژۍ په بازارونو کې د يوه مهم انډيوال حيثيت ولري ،د مخدره شيانو تجارت له منځه وباسي او د طلايي عصر د ودې مقصدونه ترلاسه کړي.

په افغانستان کې تخميناً د طبيعي ګاز سل بليون مکعب مترو ته نږدې ذخيرې دي. په اوسني حال کې هېواد اټکلاً شل ميليونه مکعب متره ګاز په کال کې پيدا کوي او دا ټول هېواد د ننه استهلاک کېږي.

د يوه او د بل هېواد د سړکونو د جوړېدو په واسطه به سيمه ييز تجارت پر مخ روان شي.

پاکستان نه پرېږدي چې هند د سړک له ليارې افغانستان ته صادرات وکړي نو دې قضيې سره به په جزي توګه د مجادلې د پاره هند د ديلارام او د زرنج ترمنځه له دوو سوو کيلومترو څخه زيات اوږد سړک جوړ کړ.

د سارک د غړيو هېوادو له خوا يوه داسې لوظنامه لاسليک شوې ده له کومې تر مخې چې به د تجارت يوه آزاده ساحه منځ ته راوستلی شي. د دې تر لاندې افغانستان به د منطقې يوه پراخ بازار ته ځان ورسولی شي ،چې په کې به د تجارت ترجيحي مواقع برابرې وي.

د سارک غړيو هېوادو يو لړ لوظنامې لاسليک کړې دي، چې د ترهګرۍ، د مخدره شيانو د تجارت، د ښځو او د ماشومانو د راوړلو وړلو او فعاليتونو سره مجادله وکړی شي. دوی د ترهګرۍ د پاره د پانګو د مخې نيولو او د هغو د چقولو په اړه يو اضافي پروتوکول هم امضا کړی دی. د سارک په واسطه اعتماد زياتېدی

ketabton.com - The Digital Library

شي. سیمه ییزې اداري منځ ته راوستلی کېدای شي، اساسي چوکاټونه تیار کېدای شي او له انکشافي مؤسسو سره په ګډه کار کېدای شي.

که په سویلي اسیا کې د افغانستان په شمول د خلکو ترمنځه تماسونه او په تجارت کې اسانتیاوې زیاتې شي نو یو نیم بلیون نفوس ترې ګټه کولای شي توله نړۍ ددې نه استفاده کولای شي.

دلرغونو تاریخي زمانو راهیسې افغانستان د سویلي اسیا د سلامتیا لپاره ډېر ارزښت ورډی. په نولسمه پیړۍ کې تر بریتانوي پالیسۍ لاندې د افغانستان حیثیت په هندي نیمې قارې کې دیفرستېټ یعنې د یوه بېطرفه هېواد په توګه ومنل شو.

لیکن کله چې د ثور انقلاب راغی نو له هغه وروسته په لوی شمېر کې د بې کوره شوو کسانو بهیر د پاکستان په لور روان شو او د مهاجرینو دحرکت په علت په پاکستان کې ډېر فشار را پیدا شو.

په افغانستان کې د مجاهدینو فدایي جملې زیاتې سختې او تندې شوي دي، د کومو له کبله چې ډېر ځاني تلفات کېږي د لویدیځو هېوادو ځواکونو هم په افغانستان کې موجود دي دهغوی او د مجاهدینو ترمنځه یو نه ختمېدونکي جګړه لا اوس هم روانه ده.

دا وضعیت یو شان د ټولې سویلي اسیایي دمنطقې د امن او سولې دپاره خطر دی.

په دې زمانه کې په سویلي اسیا کې د کرارۍ او د امن ضرورت دی. د پاکستان او افغانستان ترمنځه او ددغو هېوادو دننه د ترهګرۍ د فعالیتونو د مخې نیولو حاجت د میلیونو خلکو د ژوند د معیار د اوچتولو مسله د هر چا پام غواړي باید په دې منطقه کې سیاستمداران او مفکرین په ګډه کار وکړي او یو ځای تفاهم منځ ته راوړي باید زړه ور او پوه افغان ملت د پوهې او یووالي مثال وګرځي.

دافغانانو وروڼو او خویندو، په ویاړ د هند حکومت اعلان کړی دی ،چې په روانه میاشت کې یعنې په مارچ ۲۰۱۱ز کې افغانستان ته یو لک ټنه غله به په وړیا توګه ورکول کېږي. تل دې وي د هند او افغانستان وروالي.

ketabton.com - The Digital Library

۲-۵-۵- د هند په علمي ادارو کې د پښتو تصنیفونه :

کله چې زه په ۱۹۲۳-۱۹۲۴ ز کال کې د لومړي ځل لپاره مې د کابل مسافرت کړی و، نو له نورو نامتو ادیبانو څخه پرته د مشهور پښتو پوهاو نومیالی شخصیت پوهاند ښاغلي صدیق الله رښتین سره هم معرفي شوی وم. د دې کتنې په دوران کې هغه ماته وویل، چې څه موده پخوا هغه د هند په ځینو علمي ادارو او کتابخانو کې پښتو نسخې کتلې وې هغه په دغو موندنو ډېر خوشحاله و. نوموړي زیاته کړه، چې هغه یوازې د رامپور په رضا کتابخانه کې د پښتو څلوېښت قلمي نسخې موندلې وې. دغه شان د ډیلي د ملي میوزیم اټکلا او د کلکتې د ایشیایي ټولنې په کتابخانو کې او یا (۷۰)نسخې دده تر سترګو لاندې راغلې وې.

څو کاله وروسته یو بل روښنفکر ښاغلي زلمي هېواد مل هم د هند مسافرت وکړ، چې لومړی مقصد یې په بېلا بېلو کتابخانو کې د پښتو د ادبي مرغلرو لټول وو. هغه د ډیلي او رامپور څخه پرته د علیګړه مسلم پوهنتون مولانا ابوالکلام ازاد لایبریري (کتابتون) د لکنهو سټېټ ارکایوز، د پټني خدا بخش پبلک لایبریري(کتابتون)، د بنګال ایشیا ټک لایبریري(کتابتون)، د کلکتې وکټور یا میوریال، د کلکتې نیشنل لایبریري(کتابتون)، د حیدرآباد سالارجنګ میوزیم، د دکن اور ینټیل مینیو سکرپټ لایبریري او د تخلق آباد انډین انسټیټوټ اف اسلامک سټډیز ته لاړ. له دغو ادارو څخه پرته د ډیلي د پوهنتون په کتابتون کې، د ټونک په اینډبک پرشین ریسرچ انسټیټوت او په ځینو نورو ادارو کې هم د پښتو علمي نسخې موندلی شوو.

د رامپور په رضا لایبریري کې تفیسر افضلیه چې مترجم یې افضل خان عمر خېل دی موجود دی، نسخه د درې کرښیزو سرو او آبي جدولونو ترمنځ په توره سیاهي کښل شوې ده، خو قرآني ایات یې په سره رنګ کښلي دي. د نسخې د لومړي پاڼې د الف مخ پر تندي یو مربع ګلدار مهر لګېدلی دی.

د تفسیر افضلیه د دویم ټوک خصوصیات کټ مټ د لومړي ټوک په شان دي.بله د علي محمد مخلص په لیک یوه تصوفي رساله ده، چې منظومې برخې هم لري.

ketabton.com - The Digital Library

رساله د پېل او پای له خوا بشپړه ده. د نسخې په پای کې ځینې متفرق یادښتونه هم راغلي دي.

رشید البیان د عبدالرشید د نظمونو مجموعه د هنري ارزښت لرونکو نسخو په لړ کې حسابېدلی شي. دا د ډیلي موزیم په کتابتون کې موجوده ده.

همدغه شان د عبدالرشید پنځه نوري نسخې په هند کې پرتې دي، چې یوه ورځخه په رضا لایبریري (کتابتون) کې ده او یوه د تخلق آباد په انډین انسټیټوټ آف اسلامیک سټډیز کې ده.

فرحت المجتبی د بایزید روښان نسخه چې د بادشاه فرخ سیر په عهد کې لیکل شوې وه د ډیلي د میوزیم په کتابتون کې موجوده ده.

ددې خطاط ګل محمد روښاني دی. په دې کې ځای په ځای په سره رنګ عبارات هم راغلي دي. نسخه د کاتب په خط د پاڼو نومرې لري.

د خوشحال خان خټک فصلنامه د رضا لایبریري (کتابتون) په پښتو کولکشن کې ده، چې عناوین یې په سره رنګ دي تر بسم الله وروسته پېل یې داسې دی:

که سل سل ثنا په هغه ښایي چې ثنا یې هر څوک وایي

که څوک کوزدي که څوک پاس دي

دده واړه په سپاس دي

پای یې داسې دي:

که تر دا څوک ښه ووایي

مرګ یې مه وه تل یې پایې

و سلام خبره تم شوه

که په بیش وه که په کم شوه

داخوند قاسم تالیف، فواید الشریعت د رضا لایبریري د پښتو کولکشن یوه برخه ده.

د لومړۍ پاڼې پر اول مخ یې ګلدار مربع مهر او بیا دکتابتون ریاست رامپور مهرونه ځای په ځای لګیدلي دي.

پیل یې داسې دی :

ketabton.com - The Digital Library

عجب نور دي پيدا شوي د حضرت له خاندانه
و افغان ته راختلی تر مذله پاکه کانه

او په پای کې وايي:

قاسمه واوره په زړه يې پند کړه
په دا ځای غافل شه مه پر عمل کړه
دا دې ځای نه دی ته مسافر يې
په دا لارو تلل کړه

مخزان الاسلام

دا د درويزه او د نورو تاليف دی او دا د دکن په سالار جنګ موزيم کې پروت دی د نسخې په لومړۍ پاڼه د سالار جنګ ميوزيم اوږد مستطيلي مهر او بيا د منيرالملک مهرونه لګېدلي دي.

ددې پېل داسې دی:

تر بسم الله وروسته
په نامه د حق آغاز کړم
اوس له حق سره به راز کړم

د مقصود المومنين عربي ليکوال با يزيد روښان دی او د پښتو د مترجم نوم معلوم نه دی.دا کتاب د سالار جنګ د موزيم په عربي کولکشن کې موجود دی. د عربي متن تر هرې کرښې لاندې پښتو ترجمه په سره رنګ کښلې ده.

دارزاني روښاني د لوی ديوان څو ګڼې وړې پاڼې د ميرزا خان انصاري له ديوان سره يو ځای چاګڼې وړې ګنډلې دي.په دې کې د ارزاني ټول رباعيات راغلي دي، چې ده خپلې څو نورې رسالې په دغه شعري قالب کې ويلې دي.

د ارزاني د ديوان دغه برخه په دې رباعۍ پای ته رسيدلې ده:

که په غره دي که په رغونه
که غر څه دي که مرغونه
واړه ښاد د حق په ياد دي
که شاهان دي په توغونه

ketabton.com - The Digital Library

د رضا لایبریري په پښتو کولکشن کې د بابو جان د کلیاتو مجموعه یونا یاب شی دی، چې له ۳۱۲ پاڼو څخه جمله دي، د نسخې په منځ کې عناوین، نومونه او آیتونه په سره رنګ کښل شوي دي.

لومړی دفتر یې ۷۲ پاڼې دی په کوم کې چې الف نامه، حمد، نعت، د اصحابو کبار و محامد، مدرح شاه اورنګ، فصل توحید باري تعالی، باب در بیان ایمان او فرایض، فصل وصف رسولان و پادشاهان، قصه مریم اونور راغلي دي.

ددویم دفتر د ۷۲ مې پاڼې د (ب) مخ پای کې شروع شوی او د ۱۲۱ پاڼې د دویم مخ په نیمایي کې پای ته رسیدلی دی. په دې برخه کې د پیغمبرانو قصې، فقهي او دیني مسایل د اشعارو په بڼه بیان شوي دي. د ۱۲۱ پاڼې د دویم مخ په نیمایي کې قصیده سریاني پیل شوې او په ۱۲۹ پاڼه کې پای ته رسیدلې ده اوداسې متفرق اشعار او حکایات راغلي دي، چې یو هم په کې د یوسف – زلیخا لنډه قصه ده پیل یې تر (بسم الله) وروسته داسې دی:

د الف له برکته مرحمت کړه
ب ، بندګي مې کړه مقبوله عنایت کړه
ت ، تایب مې کړه له غیره
ث، ثواب مې فضلیت کړه
ج، جمال راته جلوه کړه
ح، ح لم مې خاصیت کړه

پای یې داسې دی:

قناعت توکل نقش د فقیری دی
بل هماشی رحلت نه کاله کړنګه
قدم په (سمه) لار ږده بابو جانه
ګوندې خدای دې خاتمه نه کاندي ړنګه

دحمید الله دیوان د ډیلي په میوزیم کې پروت دی: چې په اتیاو پاڼو کې پای ته رسیدلی دی خطاط یې ګل محمد پېښوری دی.

ketabton.com - The Digital Library

د خوشحال خان خټک کليات (لومړی ټوک) په رضا کتابخانه کې موندل کېږي نسخه د تذهيب او هنري ښېګڼو له پلوه لوړ معيار لري د نسخې تر ۲۸۲مخ پورې رباعيات ليکل شوي دي. په نسخه باندې ثوځايه د کتابخانې رياست مهرونه لګيدلي دي.

تر بسم الله وروسته يې پېل داسې دی:

که وا ړه خلق ثنا د خدای کا
نور هر څه پرېږدي خو د های های کا
ثنا يې ډېره ده تر حسابه تېره ده
څوک به يې کومه ثنا په ځای کا

پای دادی:

په يوه نفس الوځي چې عنقا د رومي څو کاله
دی ميوه د هغه باغ خوري چې يې ونه
چې په دا مشکل خبر شي نانهاله
ځان به خلاص کا له جنجاله

د خوشحال خان خټک د کلياتو دويم ټوک هم په رضا کتابخانه کې موندل کېږي. د نسخې پېل له غزلو شوی دی د نسخې په حاشيو کې هم په ډېر ښکلي هنري نستعليق خط د خان ټوټې او غزلې ليکل شوي دي. پر نسخه د کتابخانې رياست رامپور مهرونه لګېدلي دي.

تر بسم الله وروسته يې پېل داسې دی:

صورت ګر چې شه صورت په ديوال ساز کا
کل عالم يې په صفت زبان دراز کا

پای يې داسې دی:

پاک دی که ناپاک دی د خپل ځان ثنا صفت کا
خوش له خپله ځانه په خپل کار کې فراغت کا
هېڅوک محتاج نه دي چې به غوږ په نصيحت کا
خپل غرض ته ګوري کار د زړه په مصلحت کا

ketabton.com - The Digital Library

ولې فضولي کړی دم بخود او سه خوشحاله

دخوشحال خان ختټک د کلیاتو نسخه په دوو برخو کې تنظیم شوې ده. په لومړۍ برخه کې غزلیات، مربع، مخمسات، ترکیب بند او نور متفرق اشعار دي په دویمه برخه کې قصاید، مثنوي او رباعیات راغلي دي.

ددولت دیوان نسخه یې هم په رضا کتابخانه کې ساتلې شوې ده. دا په دوو دفترونو کې ترتیب شوې ده. د پېل له خوا بشپړه ده خو د پای له خوا ناقصه ده.

پېل یې تر بسم الله وروسته داسې دی:

ای کریمه، ای رحیمه، ای رحمانه
ای ستاره، ای غفاره، ای سبحانه
ای خالقه، ای رازقه، ای مالکه
ای روفه، ای معروفه مستعمانه

پای یې داسې دی:

ښه عمل به یې شاهد مه روی دلبر کا
تر ابده به یې مل همدم غمخور شي
په دیدن به یې خوښ ناست او سي بیغم تل
پرې مشفق به تر فرزنده هم ترمور شي

د هند په کتابخانو کې د پښتو د ادب ډېرې مرغلرې پرتې دي. که موقع را برابره شوه ؛نو دداسې نورو الماسو او جواهراتو نمونې به تاسو په خدمت کې وړاندې کړم. زه د ښاغلي زلمی هېواد مل د هڅو ستاینه کوم چا چې د داسې ارزښت ناکو ادبي نسخو په اړه پلټنه کړې ده او نسخې یې نړۍ ته وړاندې کړې دي.

۲-۵-۲- دآل انډیا راډیو دپښتو پروګرامونو دشپېتو کلونو سفر:

دتاریخ په اوږدو کې دهند او افغانستان ډېر نږدې مناسبات تېر دي ددغو دواړو هېوادونو ترمنځه د فن او کلتور په ډګر کې همکاري او نږدې والی د دوو ملتونو د خوښۍ او خوشحالۍ موجب ګرځېدلی دی. دداوړو هېوادونو ملي ارمانونه یو شان پاتې شوي دي. دواړه د خارجي غلبې او استعمار په ضد له مجادلې څخه پرته د خپلو ملتونو د اقتصادي ودې او پرمختګ په کارونو کې

ketabton.com - The Digital Library

بوخت پاتې شوي دي. د هند په نيمه قاره کې ځای په ځای د پښتنو بې شمېره آثار او يادګارونه موندل کېږي.

په افغانستان کې هم د بوډا ډېر زاړه آثار د دواړو هېوادونو د ګډ ميراث ياد تازه کوي. آريانا د افغانستان بل نوم دی او په هغه خاوره زمونږ ګډ کلتور بنسټ کېښودل شو.

ښايي چې د دغو ټينګو اړيکو په علت او د نړدې دوستۍ په پېروۍ د آل انډيا راډيو د خارجي نشرياتو په څانګه کې تر ټولو نه اول په پښتو پروګرامونو پيل وشو، فعلاً د پښتو د پروګرامونو له معرفي کولو سره په دې هېواد کې د خارجي نشرياتو پيل وشو. دا په ۱۹۳۹ز کال کې وه، چې پښتو پروګرامونه د آل انډيا راډيو له سټوډيو ګانو څخه د افغانستان او د پښتونخوا په پياوړي سيمه کې زموږ پښتنو ورونو غوږونو ته ورسېدل او دا کار تر اوسه پورې په سپېڅلو احساساتو او نيکو ارمانونو په درنه توګه روان دي.

د دغو خپرونو په برکت زمونږ ګډ ثقافت او ژوندانه باندې ژورې اغېزې شوي دي. زموږ دواړو ملتونو له يوه او بل سره د انسان دوستۍ، تراحم، سولې او شرافت په اساس کړه وړه کړې دي. او د آل انډيا راډيو پښتو څانګې د همدغو احساساتو ترجماني کړې ده.

د دغو خپرونو د هند د پښتنو د پاره د دوستۍ تلوسو د هنداري کار کړی دی د تېرو نهه پنځوسو کلونو راهيسې د آل انډيا راډيو د پښتو څانګې د افغانستان د خير او عافيت دعاګانې کړي دي.

آل انډيا راډيو د خبرونو په ډګر کې ډېر شهرت ترلاسه کړی دی. د دې شبکې له خوا نشر کړی شوي خبرونه تل ريښتني او اتحاد وړ منل شوي دي. د پښتو څانګې په هڅو خپلو پښتنو ملګرو او ورونو ته د حقيقي او ريښتني پېښو احوال ورکول د دې څانګې لويه وظيفه ګڼل شوې ده. له خبرونو څخه پرته په روانو واقعاتو څېړنې او تبصرې د پروګرامونو مهمه برخه پاتې شوې ده.

يوه بله د پاملرنې وړ خبره، د مجلو او ورځپاڼو د سرمقالو په اساس له اخباري تبصرو سره اړه لري. د هندي او اسلامي اخترونو نمانځنې، په ديني او روحاني

ketabton.com - The Digital Library

مضامینو دافکارو څرګندونې او د قران کریم تلاوتونه د پښتو څانګې له عادي او جدي کارونو څخه دي.

د پښتو پروګرامونو د خپرونو په ساعتو کې څو ځله تبدیلۍ راغلې دي، لیکن اوس هره ورځ د سهار او ماښام له خوا دوه ساعته خپرونې کېږي له یو څو کالو راهیسې همدغه مهال ویش روان دی، په دغو خپرونو کې موسیقۍ ته مخصوص ځای ورکړل شوی دی. د هندي فلمي سندرو او بزمي اشعارو سره سره پښتو سندرو هم لوړ مقام حاصل کړی دی.

پښتو څانګه د هنر او ادب او نور تربیوي او اختصاصي او معلوماتي پروګرامونه هم لري، چې زیاتره د پښتو څانګې غړي په خپله لیکي.

کله چې زه په ۱۹۵۴ز کال کې د آل انډیا راډیو په خارجي نشراتو کې شامل شوم نو زما په یاد دي ،چې د پښتو څانګې مشري د ښاغلي انوارالحق ګران په غاړه وه، چې یو صلاحیت لرونکی او تحرک سړی و. ښاغلي سراج الحق ګران او عیسی خان جاله وان دده له مرستیالانو څخه وو. د نورو غړیو په جمله کې ښاغلي جمناداس تلوار، کشوري لال تلوار، چکرورتي کپور، تربیني لال کپور، هر بهګوان ملهوترا ، اچرج سنګهه هوړه، ولي محمد بابر، وزیر چند او ځېنې نور سړي هم وو، چې چا خپل ژوند پښتو پروګرامونو ته وقف کړی و. دوی ټولو د پښتو ژبې او ادب په غني کولو کې لویه برخه اچولې وه. د ښاغلي ګران او دده خپلوانو له هند څخه له تګ څخه وروسته ښاغلو ننګ یوسفزی، غلام غوث خیبري، ضامن مومند ، عبدالعلي ارغنداوي، عبدالکریم محب، ثنا الله خان، مالیا ، سیار او نورو د آل انډیا راډیو په پښتو څانګه کې وظیفه په ځای کوله.

له نیکمرغه زه په ۱۹۶۳ز کال کې د هند حکومت له خوا د پښتو زده کړې لپاره کابل ته واستول شوم، چېرته چې ما په یوه کال کې د کابل پوهنتون د ادبیاتو په پوهنځۍ کې ددې درنې ژبې علم ترلاسه کړو او د پښتو ژبې او کلتور د مینې په دریاب کې لاهو شوم. د پښتو علمي کارونه زما د ژوند لویه برخه وګرځېدله.

د پوهنتون له خوا ټاکل شوو معلمینو څخه پرته چا چې زما سره د پښتو د زده کړې په کار کې مرسته وکړه، په هغو کې ځنې لوړ او سپېڅلي پښتنانه ادیبان او

ketabton.com - The Digital Library

عالمان وو ، چې د هغو له جملې څخه ښاغلی صدیق الله رښتین، قیام الدین خادم، ګل پاچا الفت، عبدالرووف بېنوا ، عزیز الرحمان صیفي، میرحسین شاه، محمد ارسلان سلیمي، مجاور احمد زیار، سعدالدین شپون، بهاوالدین مجروح او عبدالحی حبیبي ډېر د قدر وړ او ستاینې وړ شخصیتونه وو.دوی سره زما اړیکې د پښتو او پښتونولۍ پورې محدودې وې. د دوی یادونه ما له دې لپاره کړې ده ،چې له دغو څخه هر چا چې وروسته د هند مسافرت وکړ، هغه د آل انډیا راډیو په پښتو خپرونو کې د خپل علم او قابلیت برخه واچوله.

ما به له هغوی سره مرکې کولې اوخپرولې به مې او د دوی د افکار د خوندي ساتلو لپاره به مې ثبت کولې.

ډیلي ته په راستون کله چې د پښتو څانګې مشري ماته راوسپارلی شوه،نوما د اوریدونکو دخطونو او فرمایشونو پروګرام پېل کړو. اوریدونکو ډېر جوش او خوښي ښکاره کړه او هره میاشت په زرګونو لیکونه رارسیدل. دا لیونتوب د دواړو خواوو څخه پیل شو.

اوریدونکو به پوښتنې کولې او مونږ به په هفته کې درې ځله د ځوابونو پروګرام جوړکړ د لیکونو یو داسې سیلاب راغی، چې تر قابو لاندې راوستل مشکل شول. وروسته ما د اوریدونکو د استفادې لپاره د اردو ژبې د یو سلو نه زیات درسونه خپاره کړل دوی لپاره به اوریدونکو ډېرې ښې خاطرې څرګندولې.

دآل انډیا راډیو په پښتو پروګرام کې کیسې، نمایشنامې یعنې فیچرونه، ډرامې، هنري او ادبي مضامین، اشعار، د ماشومانو ادبیات، معلوماتي مقالې او تفسیرونه نشر کېږي. زیات ارزښت د هندي وګړو او د افغانستان د نفوسو ترمنځه د دوستۍ د جذبې له ټېنګولو ته ورکول کېږي. څه موده پخوا د علامه رابندر ناتهه ټاګور د لیکنو په اساس به پروګرامونه ترتیب کېدل د سنسکریت د آثارو تربیتي پروګرامونه به هم وړاندې کېدل دمعاصرو هندي ادیبانو آثارو ته به مناسب ځای ورکېدل اواوس هم ورکول کېږي.

په هند باندې کومو افغان پاچاهانو پاچاهي کوله او د چا مقبرې ،مسجدونه او نور یادګارونه دلته موجود دي، دهغو په باب څو ځلې پروګرامونه نشر شوي

ketabton.com - The Digital Library

دي، له هغو سره سره د هندي جامعې عنعنوي اخلاقي ارزښتونه هم په دغو پروګراموونو کې راوړل کېږي.

د پښتو څانګې په ارشيف کې په سوونو دهندي اولسي ادبياتو د کيسو ژباړې موجودې دي. ددغې څانګې الماری د هندي فلمونو له قيصو څخه ډکې دي د افغانستان او پښتونخوا د نوميالو شاعرانو، ليکوالانو او قهرمانانو احوال هم په ډېرو متنونو کې ليدل کېداى شي.

دآل انډيا راډيو پښتو څانګې يو ډېر اوږد ژوند کړی دی او اوس هم په خپل مسافرت روان دی. ډېر برياليتوبونه ددې څانګې په برخه شوي دي. له ډېرو محدوديتونو او مشکلاتو سربېره دغه څانګه د هند او افغانستان د نږدې دوستۍ او ښو مناسباتو بېرغ پورته ساتلی دی. په تېرو شلو کلونو کې ګران دوست هېواد افغانستان له ډېرو ستونزو او رېړونو سره مخامخ شوی دی هلته ډېرې وينې توی شوي دي. د خارجي مداخلت او لاسوهنې له کبله ډېر زيات زيان خلکو ته رسيدلی دی. د آل انډيا راډيو د پښتو څانګه دهغې مبارکې ګړۍ انتظار باسي، کله چې په افغانستان کې سوله بيا ځاى په ځاى شي، خلک به بيا په خندا، هوساينې او خوشحالۍ ژوند وکړي، په فضا کې به بيا د خوږو سندورانګازې پورته شي او د ملي اتڼ جوش او ذوق به ليدل کېږي. متيقين يم، چې دهغې خوښۍ او ښادۍ انعکاس به د آل انډيا راډيو په پښتو پروګرامونو کې په ښه شان سره کېږي.

ددغې څانګې مستقبل د ځلمي روشن لال ملهوتره په لاس کې ځلاند او روښانه ښکاري خلک به راځي او ځي، نړۍ به استخدام کېږي او وبه ووځي ليکن دغه څانګه به د هند او افغانستان د ښو مناسباتو په توګه به قايمه وي او ډېر پرمختګ به وکړي.

۲-۵-۷- دهنداوافغانستان مناسبات دتاريخ په منځنۍ دوره کې:

د هند او افغانستان ترمنځه مناسبات له پېړيو پېړيو راهيسې روان دي. دهند په بېلا بېلو ځايونو کې د افغانانو تاريخي آثار د هغې زمانې ياد تل تازه ساتي، چې هغوی په هند کې دخپلې هستوګنې په دوران کې قايم کړي وو. تر ټولو نه اول مونږ د هغو آثارو ذکر کوو، چې اوس هم د ټولو خلکو پام خپلې خواته را کاږي د

ketabton.com - The Digital Library

هغې دورې څخه مخکې د افغانستان په بېلا بېلو برخو کې د هندي پاچاهانو لکه چې د کنشک او د نورو آثار او س هم ليدل کېږي.

په ۱۱۹۲ز کال کې سلطان محمود غوري په هند باندې دويمه حمله وکړه او له دې هېواد څخه دورستنيدونه مخکې يې قطب الدين ايبک د ډيلي د سپه سالار په حيث وټاکه.

کله چې محمود غوري ووژل شو نو قطب الدين ايبک خپل ځان د تاريخ په پاڼو کې د پاچا په حيث اعلان کړو، چې د تاريخ په پاڼو کې د غلام پاچا په نامه يادېږي.

د قوت الاسلام جومات يې ودان کړو، چې په هند کې لومړی جومات و. قطب مينار په ډيلي کې د پاچا قطب الدين له خوا جوړ شوی و. دا دواړه آثار نن هم شته او د هنديانو او د پښتنو د روابطو نماينده ګي کوي.

له قطب الدين څخه وروسته د غوري خاندان نهه پښتانه پاچاهان تېر شوي دي، چې په هغوی کې ملکه راضيه بېګم هم ده، هغه د هند په تاريخ کې يو لوړ مقام لري.

د سلطان شمس الدين الشمس په مړينه دی په قوت الاسلام جومات کې ښخ کړی شو. دده په دوره کې د حوض خاص او حوض شمسي او له نورو آثارو څخه ګرد چاپېره لوی لوی باغونه او د تفريح ځايونه جوړ کړی شول، چې خلکو به د ډيلي د طرب آباد په نامه ياداوه.

له سلطان ناصر الدين څخه وروسته دده پوه وزير غياث الدين بلبن پر تخت کېښناست هغه د بستي نظام الدين تر څنګ په کلا کې يو سور محل جوړ کړو، چې خلکو به دا ځای د غياث پور په نامه ياداوه.

د غلجي کورنۍ پاچا سلطان علاوالدين غلجي د سيري په نامه يو نوی ښار ودان کړو، چې د غه ښار د ورانو او نړېدلو او کنډوالو آثار اوس هم ليدل کېږي له هغه سره نږدې د کلتوري پروګرامونو لپاره يې يو لوی تالار جوړ، چې سيري يې اوس لافاني ګرځولی دی.

دغه پاچا د مسجد قوت الاسلام علايي دروازه هم جوړه کړه. ده د جومات په لمر پريواته خوا کې خپل محل هم تيار کړو. حوض خاص ددې پاچا يادګار دی،

ketabton.com - The Digital Library

چې اوس هند ته د تورستانو د پاره د یوه ډېر په زړه پورې ځای په حیث وده موندلې ده او ډېر پر مختګونه هلته کېږي.

د تخلق افغانانو دریېم ډیلي د تخلق آباد په نامه ودان کړ. سلطان غیاث الدین تخلق د دغه ښار ودانونکی و د ده مقبره او د کلا دیوالونه اوس هم د یادګار په توګه موجود دي.

څلورم ډیلي چې د جهان پناه په نامه شهرت وموند، د تخلق کورنۍ د دویم پاچا محمد تخلق ودان کړی و. چراغ ډیلي جومات بېګم پور او نورې ودانۍ د هغه ډیلي یادګارونه دي.

د فیروز شاه تخلق له خوا پنځم ډیلي فیروز آباد جوړ کړی شو. دا ډیلي له زاړه ډیلي څخه تر نوي ډیلي پورې غزیدلی دی، ددې ډیلي له دروازې څخه د باندې کابلي دروازه ده د فیروز شاه د کوټلی کنډرونه اوس هم لیدل کېږي. په باړه هندوراو کې قدم شریف د فیروز آباد یادګار دی ،چې هلته د فیروز شاه تخلق د زوی شهزاده فتح خان قبر هم پروت دی.

شپږم ډیلي دغیاث الدین بلبن له خوا د نظام الدین اولیا له درګاه سره نږدې جوړ شو، چې د غیاث پور په نامه یادېده اووم ډیلي هم غوري پښتنو ودان کړو.

د پښتنو له خوا جوړ شوي ښارونه او یادګارونه زمونږ دواړو هېوادو نږدې اړیکې په ښه شان سره ښايي. قطب مینار ډېر مشهور یادګار دی دا ۳۳۸فټه جګوالی لري ددې مینار په لومړي منزل د قران کریم ایتونه کښل شوي دي.

سلطان بهلول لودي دا مینار ه ترمیم کړ، ددې په هر منزل کې یې ډول ډول نقشونه جوړ کړي دي.

له مهرولي سره نږدې د سلطان ناصر الدین محمود بن شمس الدین الشمس قبر دی د سلطان غیاث الدین شانداره مقبره چې اوس ودانه شوې ده، له مهرولي سره نږدې ده.زمرد پور اوس د نوي ډیلي برخه ګرځېدلې ده دا کلی د غوري پښتنو د وخت او عصر کلی دی.په دې کلي کې له ډېرو او چونې څخه جوړ پنځه برجونه دي او په دغو برجونو کې ډېر قبرونه هم شته.

ketabton.com - The Digital Library

د زمرد پور په څنګ کې د لنګر خان پښتون مقبره ده ،دا هم د غوري پښتنو یادګار دی.

د تخلق کلا ته نږدې هزارستون نومې ودانۍ پرته ده، چې سلطان محمد تخلق جوړه کړې وه. د شاعر بدر چهاچې په وینا دا یوه ډېره ښکلې ودانۍ وه.

د حضرت نظام الدین اولیا مقبره سلطان محمد تخلق ودانه کړې ده، چې په پښتني طرز جوړه شوې ده. د شیخ نصر الدین محمود روشن چراغ دهلوي په زیارت باندې سلطان فیروز شاه تفلق ډېره عقیده لرله ده دده غه یادګار ګنبد هم ودان کړو.

د ډیلي د پیر روشن چراغ زیارت ته نږدې ست پله نومې یو ځای دی، چې په اصل کې د فیروز شاه تخلق د ښکار ځای و. ست پلي ته نږدې د کړکۍ جومات دی په پخوانو زمانو کې دلته د کړکۍ په نامه یو کلی و، چې نن هم په یوه صورت موجود دی.

په دې اساس دغه جومات د دغه کلي په نوم مشهور شوی دی دا جومات مربع او څلور ګنبدې لري دربیو اړخونو ته یې درې دروازې دي او د قبلې اړخ ته یې کومه دروازه نشته. په دې جومات کې په نهو ځایونو کې نهه برجونه جوړ شوي دي او د هر برج لاندې څلور څلور ستنې لګول شوي دي.

په دې جومات کې ډېرې ستنې هم شته په ۱۸۵۷ز کال کې د انګریزانو په ضد د هند د آزادۍ د لومړۍ جګړې په سلسله کې ډېر خلک په دې جومات کې راټول شوي وو تر ډېرو وختو پورې دلته خلکو به اورونه بلول او پخلي به یې کول.

دفیروز آباد په ښار کې فیروز شاه د مسافرو د استوګنې دپاره یو سل و شل سرایونه ودان کړي وو. دې پاچا ۲۹ کاله پاچاهي وکړه.

د دې ښار جومات او مینار ډېر شهرت درلود فیروز شاه تخلق د اشوکا مینار له کوم ځای څخه راوړو او د فیروز آباد په کلا کې یې ښخ کړو او مینار زرین نوم یې ورباندې کېښود.

په باړه هندو راو کې فیروز شاه تخلق یو زیارت جوړ کړی و، چې په کې دده د ځوی شهزاده فتح خان قبر دی د دې شهزاده په سینه یوه ډبره پرته ده، چې ورباندې د رسول اکرام (ص) د مبارک قدم نخښه ده دا ډبره د بغداد د خلیفه له خوا سلطان

ketabton.com - The Digital Library

فیروز شاه ته د سوغات په توګه لیږل شوی و. په دې زیارت کې د هند د نوي شاعر حضرت شیخ محمد ابراهیم ذوق زیارت هم دی.

دلودي پښتنو یادګارونه په ښه صورت کې اوس هم موجود دي د سلطان سکندر لودي مقبره ډېره شانداره ده. ددې مقبرې تر څنګه د لودي کورنۍ نور نامتو کسان هم ښخ دی. دا ځای په نوي ډیلي کې د لودي باغ په نامه یادېږي اوډېر خلک هلته د ګرځېدو لپاره ځي.

شیر شاه سوري د مغل پاچا همایون له خوا چې کومه کلا پېل شوې وه سرته ورسوله دې کلا ته خلک زړه کلا وایي، په دې کلا کې شیر شاه سوري بې ساري ودانۍ جوړې کړې.

له زړې کلا څخه یو میل لرې د عیسی خان سوري کلی دی، چې هلته د عیسی خان سوري زیارت او جومات دی.

دشیر شاه سوري په حکومت کې دده دپاخه تدبیر او عدالت په برکت داسې کارونه سرته ورسول شول، چې په تاریخ کې یې مثال نه موندل کېږي. دده سیاسي شعور او اداري صلاحیت بې ساری دی. دده افغاني خویونه او د انسانیت لوړ خصلتونه د ډېرې ستاینې وړ دي.

هغه د بزګرانو د حالت ښه کولو ته ډېره توجه لرله شیر شاه له بنګاله تر اباسیند پورې لوی سړک وویست.

د سړک په غاړو کې یې هر ځای مسافر خانې جوړې کړې او داسې نور کارونه یې وکړل، چې دغه انسان دوستي او متانت په ښه شان سره ښیي. شیر شاه سوري تر مړینې وروسته د بهار په ساسرام کې خاورو ته وسپارل شو.

له دغو خبرو څخه په واضح ډول جوتېږي، چې د تاریخ په منځنۍ دوره کې دهند او افغانستان تر منځه د ثقافت او د فنونو په ډګر کې ډېرې ژورې او ټېنګې اړیکې وې، چې انګازې یې مونږ په موجوده عصر کې هم اورو.

۲-۵-۸- دهندیانواوډپښتنوترمنځ یووالی:

هندیان او پښتانه په ډېرو ډګرونو کې سره یووالی لري. له ډېرو پېړیو راهیسې د دوی ترمنځه سیاسي، اجتماعي او کلتوري اړیکې روانې پاتې شوي دي.

ketabton.com - The Digital Library

دواړه ملتونه د ایمانداری، ملي غرور، مساواتو، د وطن د مینې، دفاع او سادګۍ په شان صفتونو باندې ویاړي. استقامت او ملي استقلال د دواړو قومونو لوی میراث دی دواړه اجتماعي عنعناتو، دودونو او مقرراتو ته ډېر ارزښت ورکوي.

په ځانګړې ډول د شمالي هند د خلکو او د پښتنو ترمنځه په احساساتي او روحاني سویه ډېر نږدې والی ښکاره کېږي. په دې ګډون کې هغه ټول شیان پراته دي، چې د دوی د فرهنګي عظمت او ملي روایاتو اساس ګڼل کېږي.

که د ژبو اړخ واخلو نو ګورو به، چې هندي او پښتو ژبې د یوه او بل سره ځو مره ورته والی لري او ځومره یو شان لغتونه او متلونه لري. پښتو د پښتنو د ملي ژبې نوم دی او د دوی د وطن نوم دی پښتونخوا یا پښتونستان. د هندیانو ملي ژبه هندي ده او د دوی ملک دی هندوستان د دواړو قومونو خلک تور ویښته او غنمي رنګ لري او د هغو له سترګو څخه د شجاعت، زړورتیا، ملي برم او د سخا رڼا ځلېږي. که څه هم د نورو قومیتونو عناصر د پښتنو او هندیانو سره ګډ شوي دي، لکه څنګه چې له ژوندیو او محرکو ټولنو سره پېښېږي، بیا هم د دوی په قامي روح او سیاسي افکارو کې هېڅ تغیر نه دی راغلی دا د دغو دواړو قومونو د استقلال او روحي استحکام مستقله نښه ده.

هندیان او پښتانه دواړه د عزت، شرف او شخصي حریت اعلي معیار ساتي له ذلت سره هېڅ ته سر نه ټېټوي، لیکن دواړه د خپلو مشرانو ډېر عزت او احترام کوي. د هغوی اطاعت قبلوي او په ډېره عاجزۍ یې امر مني. مشرانو ته خپل حق ادا کوي او له خپلې وظیفې څخه هېڅکله ځان نه ژغوري.

د مهربانۍ او خواخوږۍ په مخ کې خپل ځان قربانوي او د هر شي له لاسه ورکولو ته حاضر وي. د هندیانو او د پښتنو په زړونو کې د ملي غرور احساس کلک او ټېنګ دی، په دوی باندې ملت او وطن له هر شي نه ګران دی دوی د خپل ملي حریت د ساتلو په لاره کې د هېڅ ډول فداکارۍ صرفه نه کوي.

د استقلال د ساتنې د هدف د ترلاسه کولو لپاره دوی سختو او پېچومو لارو څخه تېرېږي. هندیان او پښتانه په خپل ملیت خورا نازان دي. دواړه د هېڅ سلطه

ketabton.com - The Digital Library

نه مني او د حاجت د مخې نيولو لپاره هر وخت مجادلې ته چمتو وي.د پښتنو ملي شاعر خوشحال خان خټک د خپل ملت په نازېدلو ويلي وو.

د افغان په ننګ مې وتړله توره
ننګيالی د زمانې خوشحال خټک يم

هماغه شان يو هندي شاعر ويلي دي:

سب سی پیاری مجھی وطن کې ابرو ھی
تلوار میری ھاتھو می چلتی ھر سو ھی
جو بھی اس پر بد نظر ڈالی گا
وہ صدیو تک اپنی دردو کو پالی گا

شرافت او غيرت د هنديانو او د پښتنو شيوه ده.

يو افغان شاعر ليکلې دي:

مغرور شو مه په دې چې افغان يمه زه
اګاه نه يمه هېڅ چې نادان يمه زه
د ځانه نه يم خبر، نه له بده حاله
والله خزان وهلی، ګلستان يمه زه

د علامه اقبال دا شعر ډېر ښکلی دی:

هندی هی هم وطن هی هندوستان همارا

د يوه هندي شاعر افکار د ملت له مينې څخه ډک له دې شعر څخه ښکاره ګند ېږي، چې د يوه پښتون له دې احساساتو سره ورته والی لري.

مجھی خبر ھی نه دین اور نه دنیا کی
می تو جیتا هو بس وطن کی لی
میری جان اور ایمان ھی اس په نچھاور
ایثار کی گھونټ پیتا هو بس وطن کی لی

هنديان او پښتانه د عاجزانو، فقيرانو، غريبانو او د حاجتمندانو خارنه کوي. له معيوبانو سره مرسته او مهرباني کوي، د مېلمنو هر کلی کوي. دواړه د

ketabton.com - The Digital Library

تنګ، لوړ همت او ټېنګ عزم ځښتنان دي ،لیکن دوی تکبر نه کوي او عجز له لاسه نه ورکوي د لوړ همت انسان له هر چا سره په ورین تندي غږېږي.

شگفته کرہ لکه لمر تندی هر چاته

چې په تله دې سیا پوش تمام جهان شي

په هندي ژبه کې دا شعر دی:

خنده پشیانی سی هر ایک سی بات کرو

کهلی دل سی مسکراو اور ملاقات کرو

هندیان او پښتانه د هیچا غلامي نه مني دواړه په شخصي سویه د شرافت، نرمۍ او له انسانیت څخه کار اخلي، لیکن هېڅوک خپل ثقافت او ملي برم ضرر رسولو ته نه پرېږدي. په خپل ځان اعتماد لري لیکن که ځېنې غلطی ورڅخه پېښېږي، نو ددې اعتراف کوي.سمدستي خپله خطا مني، تل د ترقۍ په لیاره پر مخ ځي پر هېچا ظلم نه کوي او د ظالمانو مخه نیسي دواړه ملتونه په مساواتو کې یقین لري، هر انسان ته په درنه سترګه ګوري له خلکو سره عزیزانه سلوک کوي او له بې تکلفۍ څخه کار اخلي.

ما څو ځلې د پښتونخوا مسافرت کړی دی او له بې شمېره پښتنو سره مې کتلي دي.ما تل دا فکر کاوه ،چې هندیان او پښتانه سره یو شان خلک، یو شان افکار، احساسات او عادات لري.

یوازې د ژبې فرق و هندیان هندي او نورې ژبې وایي پښتانه زیاتره پښتو وایي نور د دوی ټول خصلتونه یو شان دي په پښتونخوا کې د ځینو مشکلاتو له کبله یو شمېر زیات پښتانه هند ته مهاجرت کولو ته اړ شول.

ځکه زموږ خوراک یو شان و زمونږ کالي یو شان، پښتني او هندي ښځې یو شان شرم او احیا لري، زمونږ کړه وړه یو شان دي، زمونږ افکار او نظریې یو شان دي، زمونږ ماشومان هېڅکله خپل ځانونه بېګانه یعنې نابلده نه ګڼي ټول پښتانه په هندي ټولنه کې د خوښۍ او خپلوی حس کوي ؛پښتانه وایي، چې سلامت اوسی، هندیان او په ځانګړي ډول پنجابیان وایي: « رکهه سائیی دی» پښتانه وایي دا ستاسو خپل کوردی هر کله راشئ هندیان وایي «آپ کا اپنا گهر هی، پهر

ketabton.com - The Digital Library

ضرور آیی گا» پښتانه وايي « خدای دې مل شه» هندیان وايي « ایشور آب کې رکهشا کری» یعنې خدای دې محفوظ ساتي.

په هند او افغانستان کې د انساني ورورولۍ حس ډېر زيات ليدل کېږي. په پښتنو کې د جرگې روايت دی په هندیانو کې د پنچایت دستور دی جرگه او پنچایت چې کومې فیصلې کوي ، د کلي خلکو ته هغه منظورې وي ټول وگړي د هغو تصمیمونو احترام کوي. دا د جمهوریت یو ځلاند مثال دی هندیان او پښتانه دواړه جمهوریت او انصاف خوښونکي خلک دي. دوی د ژوند تر اخري سلگۍ پورې د خپل وطن دفاع کوي.

هندیان د خپل ټاټوبي هند لپاره ځانونه قربانوي پښتانه د خپل مسکن پښتونخواه لپاره د غازیانو په شان دتورې په تړلو پرله پسې مجادله کوي دواړو ته خپل وطن تر ټولو فضیلتونو لوړ دی دوی د خپل مملکت د گټې لپاره د هر څه نه تېرېږي.

ددوی دپاره وطن یوه داسې کلمه ده ، چې پرې ځانونه قربانوي د دفاع په لپاره کې په سرومال لوبې کول د هندیانو او د پښتنو فطرت دی.

زلمي ولاړ تورې تر ملا دي

غزا له ځي پر خپل وطن سرور کوينه

جانان مې سر په وطن کېښود

۲-۵-۹- دفخرافغان خان عبدالغفارخان په یاداوویاړکې :

کله چې پاد شاه خان خان عبدالغفارخان په ۱۸۹۰م کال کې له پېښور سره نږدې داتمانزو په اشنغر کلي کې زوکړه وکړه، چا ته نه وه معلومه، چې دغه هلک به یوه ورځ په نړۍ کې دانساني آزادۍ او دپښتني برم په آسمان کې دیوه ستوري په حیث وځلېږي. هغه خپل ټول ژوند دخلکو دخدمت او ښېگړې لپاره وقف کړ. هغه دهند دنیمې وچې دسرنوشت په بدلولو کې داسې برخه لرله، چې تراوسه پورې په میلیونونو خلک دهغوی یاد ته خپل سرونه ټیټوي او دیوه لوی رهبراوزعیم په حیث دهغوی احترام کوي. زه په یقین سره ویلی شم ،چې څومره ایثاراو قرباني پاچا خان په خپل اوږد ژوند کې وکړه. هغه په ټوله نیمه وچه کې دبل کوم قومي

ketabton.com - The Digital Library

مشـرپه برخـه ونـه شـوه.دانګلیس اسـتعمارچیانوله منګولوڅخـه دنیمـې وچـې دخلکودآزادولولپاره په مبارزه کې فخرافغان نه یوازې میړانه ښکاره کړه، بلکې ټول ملت یې لـه ژورخوب څخـه راویښ اومتحـد کړو.پښـتنوورته دفخرافغـان یـا دپاچا خان خطاب ورکړواوهندیان چې تراوسه پورې دسرحدي ګاندهي پـه نامـه یادوي.هغوی دلوړواخلاقوخاوند اوخپلووطنوالوته یې دلوړهمت ،ننګ اوغیرت اواسـتقلال لارښـوونه کوله.هغــه نــه یــوازې پــه پښـــتونخوا کــې دخــدایي خدمتګارانوتحریک شـروع کړ، بلکـې دهندلـه ملي کـانګرس سـره یـې یوځـای کړو.دکوم په نتیجه چې انګریزي استعمارچیان دهند لـه نیمـې قـارې څخـه د خپـل ټغرراټولولوته اړشول.

پاچـا خـان دهنـد دنیمـې وچـې دسیاسـي اوروحـاني مشـرپه توګـه ومنـل شو.نوموړی دعدم تشدد دعلمبرداړپه حیث مشهورشو. دی دسولې اودهم آهنګی مرستیال اودهنددآزادۍ دجنګ سترسالارمهاتماګاندي صمیمي ملګری و.دوی دواړو دیوه اوبل لپاره ډېره مینه اواحترام درلود.هرکله چې دهندملي کـانګرس لـه ګاندهي جي سره په کومه معامله موافقه نه درلوده،نوپاچاخـان تـل دګاندهي جي په پړه ولاړپاتې شواوورسره یې مکمله مرسته وښودله ،کله چې پـه ۱۹۳۱م ع کـال کې پاچاخان تـه دکـانګرس دګونـد دریاست دقبلولوپیشنهاد وشو.نوهغه دده پـه وینـا دهغـه لـه منلوڅخـه انکـاروکړ،چې هغـه یـوازې دخلکوخدمتګاردی اوورتـه ددې عهـدې ضـرورت نشـته ،لـیکن هغـه دیـوې اوږدې مـودې لپـاره دکـانګرس دکارکوونکې کمیټې دغړي پـه توګـه پـه کـارکې بوخـت پـاتې شو .دګاندهي جي اودپاچـا خـان ترمنځـه اخـلاص اودزړه درنښـت دومـره زیـات و ،چـې هغـوی دواړودوطن دآزادۍ په مجادله کې اوږه په اوږه دامپراتوریانوله وحشت سره ډک فعالیتونه په ځان زغمل.

خان عبدالغفارخان صاحب دهند دنیمې وچې دویش پـه بـاب دمسلم لیـګ دغوښتنې سخت مخالفت کاوه.کله چې دکانګرس ګوند دویش پلان ومنلونوپاچا خان ورته وویل ،چې تاسوموږلیوانوته اچولي یو ،هغوی لـه شروع څخـه ترآخره پـورې دیـوه متحـد اوسیکولرهند ارزولرله.همدغـه مقصـد دپـوره کولولپـاره یـې

ketabton.com - The Digital Library

دخدای خدمتګارانو تحریک منځ له راوستی واوورته یې ویلي وو ،چې زه ورته یوه داسې وسله ورکوونکی یم ،چې پولیسان او عسکران به ددې په ضد درید لی نشي.دا د رسول اکرم وسله ده ،چې تاسو ورسره بلد نه یی.هغه وسله د تحمل او د صداقت ده.د نړۍ هیڅ قوت ددې په ضد نشي درید لی.

په دې تحریک کې دیو لکونه زیات ځوانان شامل شول او هغوی په سرېه سینه دانګریزانو تر کنترول لاندې د قوا وو ظلمونه وزغمل.د خدایي خدمتګارانو له خوا د اعتصابونو په نیولو او د عدم تشدد په اساس د ناوړه فعالیتونو لاس ته راوتل.د پاچاخان مشر ورور ډاکټرخان صاحب د د غه تحریک سیاسي مشري کوله ،لیکن د مسلم لیګ د مشر ښاغلي محمد علي جناح له خوا دده حکومت ړنګ کړی شو.

د ۱۹۳۰ م ع کال د اپریل په درویشمه نیټه پاچا خان د مالګې د سیته اګره په علت د احتجاجونو په دوران کې د پولیسو له خوا ونیول شو.د خدایي خدمتګارانو یوه ډله د پېښور په قصه خوانۍ بازار کې راټول په دل .انګریزانو خپلو عسکروته امرو کړ ،چې په راټول شویو خلکو باندې د ماشین ګڼو په واسطه ګولۍ وچلوي.په هغه ساحه کې دوه نیم سوه بې وسلې مظاهره کوونکي کسان له ډېرې بې رحمۍ څخه په ګولیوو ویشتل شول.خدایي خدمتګارانو چې د پاچاخان له خوا د عدم تشدد په اصولو روزل شوي وو ،بې له تشدد د عکس العمل هغه بې انصافي وزغمله.

پاچاخان په پښتنو باندې غږوکړ ،چې ستاسو کور بربادۍ ته ولید لی دی.ودرېږئ او دا یاد وساتی ،چې تاسو له کوم نسل سره اړیکې لرئ ،کله چې د کانګرس د ګوند له خوا د هند د نیمې وچې دویش د منع کولو د پیشنهادونو له منلو څخه یې انکاروکړ ،نو پاچاخان او د هغوی پیروان د پاکستان او هند دواړو څخه خوابدي شول.لیکن کله چې له پاکستان سره شاملیدو په باب د ریفرنډم اعلان وشو ،نو پاچا خان د هند ملي کانګرس دواړو د ریفرنډم بیکاټ وکړ.په دې علت په ۱۹۴۷ ع کال کې د خیبر پښتونخوا له پاکستان سره شاملیدنه

ketabton.com - The Digital Library

د ډېرلږ اکثریت په اساس ممکنه شوه.په دې ریفرېنډم کې یوازې ۵۰،۱ فیصد خلکو درایو په ورکولو کې برخه واخېسته.

خان عبدالغفارخان صاحب د ۱۹۴۸ع کال دفبرورۍ په درویشمه نیټه د پاکستان د نوي مملکت دوفادارۍ لوړه وکړه، ځکه چې هغه وخت د پاکستان د اساسي قانون د جوړلو د اسمبلې اجلاس کېده.د هماغه کال دمۍ په اتمه نیټه پاچاخان لومړی قامي مخالفت ګوند جوړکړ، چې نوم یې د پاکستان آزاد ګوند کېښود ل شو.هغه د غیرفرقه دارانه فلسفې د خپلولو تصمیم ونیولو.

لیکن د پاکستان د حکومت له خوا په فخرافغان باندې هماغه شان شک او بدګمانۍ دوام درلوده او د غه عظیم مشرد ۱۹۴۲م څخه تر ۱۹۵۴م پورې په کورکې بند وساتلی شو.له بند څخه په خلاصیدو هغه په اساسي قانون سازه اسمبلۍ کې بیا وینا وکړه، په دې وینا کې په بابړه کې د هغه د مرستیالانو د وژلو غندنه شوه.

پاچاخان دلویدیځ پاکستان دیوه یونټ د جوړلو د مخالفت له کبله څوځلې و نیول شو.د هغه دوروړ ډاکټر خان صاحب له قتل څخه وروسته د حکومت له خوا سرحدي ګاندهي ته دیوه وزیرپه حیث په حکومت کې د شاملیدو پیشکش وکړی شو ،لیکن هغه ونه منلو .نومړی تر ۱۹۵۷م پورې په بندي خانه کې و اوپه بل کال کې بیا ونیول شو.لیکن په ۱۹۶۴م کې دی دومره ناروغه شو ،چې حکومت یې خوشې کولو ته اړشو.

د خپلو ناروغیو په باب پاچاخان په خپل پیغام کې وویل:«زه چې کله د علاج لپاره له ملک نه بهرتلم نو هغه وخت د پاکستان د جوړېدو اتلس کاله تیرشوي وو او په دې اتلسو کالو کې ما پنځلس کاله په جیل کې تیرکړي وو او پاتې درې کاله په نظربندۍ کې .زه له کوره دعلاج لپاره نشوم وتلی.دقام او ولس خدمت خولویه خبره وه ،زه یوخدایي خدمتګاریم اوله خپل خدای سره مې دا وعده کړې ده ،چې د هغه د مخلوق خدمت به کوم او ترمرګه به یې کوم .نو چې کله زما علاج مکمل شو نو ما ځان سره فکروکړو ،چې په پاکستان کې خو ماله څوک د خدمت موقع نه راکوي نو دامې بهتره وګڼله ،چې زه افغانستان ته لاړشم ولې ،چې هغه هم

ketabton.com - The Digital Library

زمو ږوړونه دي اودا باقي عمر مې له هغو ورونو سره تیر کړم نو ځکه تاسو ته معلومه ده، چې ما دغه ۸ کاله هلته دافغانستان داولس سره په خدمت کې تیر کړل اودا سې علاقه او کلی مې پرې نښود، چې ما هلته دوروولۍ او قامولۍ پیغام دهغوی غوږونو ته نه وي رسولی.

کله چې پاچاخان په سپتمبر ۱۹۶۴م کې د پاکستان له بندي ځخه خلاص شو .نو هغه دخپل علاج لپاره بریتانیا ته لاړ ،لیکن دوه میاشتې وروسته بیرته کابل ته راورسېدو.هلته دډېرو افغانانو له خوا یې تود هرکلی وشو.دپښتو دغه سترزعیم تر ۸کالو پورې په افغانستان کې هستوګنه لرله چیرته چې د دغه درانه هېواد له خلکو سره یې مناسبات نورهم نږدې اوپراخ شول.

پاچاخان صاحب په دسمبر ۱۹۷۲م کې بیا پاکستان ته لاړ، چېرته چې خیبرپښتونخوا اوبلوچستان کې دنیشنل عوامي ګوند ایالتي حکومتونه جوړشوي وو.هغه ۱۹۷۳م ع کال په نوامبرمیاشت کې دصدراعظم ذوالفقارعلي بهټو دحکومت له خوا ونیول شو اوفخرافغان ورته ترټولونه ناوړې حکومت په توګه بیان شو.بادشاه خان په ۱۹۸۵م کې دهند دملي کانګرس دسلمې کالیزې په نمانځلو کې دګډون لپاره هند ته تشریف یووړل اوبیا یې په ۱۹۸۷م کې دهند ترټولونه لوی اعزاز بهارت رتن په ورکېدو سره وویاړل شول.خلکو دسرحدي ګاندهي دامسافرت دیوه جشن په توګه ونمانځلو.

په ۱۹۸۸م کال کې کله چې دهند اوپاکستان دنیمې قارې اودافغانستان دعوامو ترټولونه زیات درانه اوپیاوړي مشرله دې فاني دنیا ځخه رخصت شو ،نوهغه وخت په پېښور کې په کور کې بندي و.ددوی په رضا دی دختیځ افغانستان په جلال آباد کې ښخ کړی شو اودده هدیره زمونږټولو لپاره دزیارت ځای ګرځېدلی و.دفقید ستر مشردا عقیده وه، چې دافغانستان په خاوره کې دهغوی دتدفین له کبله دخیبردداړو خوااوو پښتانه به کم ترکمه په احساساتي اوروحي ډول یوشي اودهغوی لرغونی تهذیب به په راتلونکي کې دلمرپه شان په ټوله نړۍ باندې وځلیږي.

ketabton.com - The Digital Library

په هند کې د پاچاخان په باب یو شو کتابونه چاپ شوي دي ، چې په کې د نیمې وچې له استعمار څخه د آزادۍ د سترمشر د برخې ویاړنه هم شوې ده. په دغو کتابونو کې د ښاغلي ایک ناتهه الیمورن ، راجموهن گاندهي ، چې د مهاتما گاندهي لمسی دی ، پیاري لال ډي جي تندوگر او د نهرو یادگاري موزیم او کتابتون له خوا چاپ شوې نسخې ډېرې مقبولې دي .لکه څنگه چې هرچاته معلومه ده د مهاتما گاندهي او د سرحدي گاندهي خان عبدالغفارخان صاحب ترمنځه ډېرنږدې والی او د یوه او بل لپاره ډېر احترام و .

په ۱۹۳۸ م ع کال کې پاچاخان مهاتما گاندهي له ځان سره د اتمانزو په خپل کلي او د ایالت نورو ځایونو ته هم بوتلو. څلورورځې په کلي کې له تېرېدو څخه وروسته دوی پېښور او نوښهره ته لاړل. هلته د اتمانزو او د پېښور په شان گاندهي جي د خدای خدمتگارانو له سالارانو سره یوه غونډه وکړه. سالارانو ورته په یوه تحریري استقبالیه بیان کې وویل: چې مونږ ستاسو څخه متشکریو ، چې تاسو مونږ ته د عدم تشدد یوه داسې وسله راکړې ده ، چې له پولادو څخه د جوړ شوو وسلو په نسبت زیاته اغیزه ناکه ده. هغوی مهاتما ته یقین ورکړو ، چې په عدم تشدد کې زمونږ اعتقاد مستقل او بې له شرطه دی او مونږ به تل په دې ټینگ ولاړ پاتې کیږو. گاندهي جي ورته مبارکي وویله او ورته یې توصیه وکړه ، چې که هغوی په دې عمل عقیده وکړي نو هغوی به یو نوی تاریخ جوړ کړي .

گاندهي جي د خدای خدمتگارانو د نظم او نسق ډېره ستاینه وکړه ویې ویل :چې «ما په خپل ژوند کې داسې خاموشه او منظمې جلسې ډېرې کمې لیدلې دي .»د فخرافغان په خپلو تورو کې د گاندهي جي د اامید پیدا شو ، چې د دې درنو او تورزنو پښتنو په ذریعه د خپل ژوندون مقصد حاصل کړي او لکه وایي:«زما دعا ده ، چې پښتانه دې نه یوازې دا چې هندوستان ته آزادي وگټي بلکې د دغه آزادۍ په برکت ټولې دنیا ته د عدم تشدد دا زرین اصول ورمعرفي کړي.»یو شو خدایي خدمتگارانو گاندهي جي ته وویل :مونږ منو ، چې مونږ خپگان په یوه پوره ډول له خپلو زړونو څخه لرې کولای نه شو. په پوره توان لگولو هڅه به کوو ، چې داسې ناتواني لرې کړو. گاندهي جي په دې وینا خوشحاله شول.

ketabton.com - The Digital Library

ګاندهي جي او فخر افغان خان عبد الغفار خان دیوه او بل په ملګر تیا د صوبه سرحد د ډېرو نورو ځایونو مسافرت هم وکړ او د بېلو بېلو رایو لرونکو شخصیتونو او له نورو خلکو سره د افکارو تبادله وکړه. هرځای ته چې دوی لاړو. د هغوی هر کلی وشو او په خصوصي ډول ګاندهي جي د پښتنو په خیالاتو پوه شو او ورته یې وویل چې هغوی ته په کار دي، چې د خپل ملک خدمت ته ملا وتړي.

فقید ښاغلی صادق علي د کانګرس یو لوی مشر او د هند له آزادۍ څخه وروسته د مهاراشترا او د تامل ناډو د ایالتونو والي و، د پاچا خان د بې ساري خصوصیتونو په باب د لیکلو په ضمن کې ویلي دي، چې سرحدي ګاندهي د هند د نیمې قارې د انګلیسانو له جنګ څخه د آزادولو د خپلو هڅو په وخت د خلکو په عمومي ویښتیا کې اغېزه ناکه برخه درلوده. د هغوی تر مشرتابه لاندې خدایي خدمتګارانو ډېرزړه ورکارونه وکړل. محترم پاچا خان یو سپېڅلی مسلمان او ګاندهي جي یو نیک هندو و. لیکن د دغو دواړو مشرانو افکار او نظریې یو شان وې، چې مقصد یې د ټولې نیمې وچې د خلکو د اخلاقو او له وطن سره د مینې د احساساتو ټینګول وو. د پاچا خان خپل ساده ژوند شجاعت، نه ویرېدنه، له شان وشوکت څخه پرهیز، له کړاونو څخه د تیرېدو چمتووالی د اسې صفتونه وو، چې هغوی په اسانۍ سره خپلو ګړوته د جدوجهد الهام ورکولی شو. پاچا خان چې خپل ځان لپاره کومه سمه او ټینګه لارغوره کړه هغوی کولی شول، چې په هغه د خپلو خلکو د انساني وروروليۍ، مساواتو، زغم، رښتیا او د عدم تشدد خویونه لا هم ټینګ کړي.

ښاغلي خورشید عالم خان چې د هند د خارجه وزارت مملکتي وزیر او بیا د کرناټک د ایالت والي و. د پیاوړي مشر خان عبد الغفار خان په ویاړ کې لیکلي دي، چې هغه د خلافت د غورځنګ په دوران کې د لومړي ځل لپاره له مهاتما ګاندهي سره په تماس کې شوی و. هغوی تر ډېره حده پورې د مولانا ابو الکلام آزاد، علي ورونو او د حکیم اجمل خان ګوندي مشرانو سره ورنږدې شول، چې د هغوی ټولو معزز قامي مشران وو. د پاچا خان د نا راحته اجتماعي او سیاسي جدیت له کبله مقامات ودرېدل. وربانـدې محاکمه وشوه او هغوی د ۱۹۲۱م کال د سپتمبر په

ketabton.com - The Digital Library

اوولسمه نیټه د دریو کالو تر با مشقت جزا لاندې بندي کړی شو. کله چې په ۱۹۹۲م ع کال کې د خدايي خدمتګارانو په غورځنګ پیل وکړ نو هغه خپل ځان د الله پاک د خدمتګارانو په حیث وګاڼه. هغه به تربګنی ختمې کړي ، خپلو ماشومانو ته به تعلیم ورکړي ، خپلو ښځو ته د مهربانۍ په سترګه ګوري، دواده مصرف به کم کړي. د ظالمانو په ضد به مجادله وکړي او په مکمل ډول د عدم تشدد لاره اختیار کړي. پاچاخان د پښتنو په زړونو کې د داسې تعمیري پروګرامونو د تعقیبولو جذبه راپیدکړه ، چې په واسطه یې خپل اقتصادي ، ټولنیز او علمي حالات ښه کړی شي.

ښاغلي خورشید عالم خان لیکلي دي، چې پاچاخان یو پاک دیني انسان و او له دې سره سره هغه یو پوه معقول او با سیرته مشرهم و. هغه ډېر رحم دله ، زړه ور ، تخیلي او نجیب شخصیت درلوده او له دې کبله هغه نه یوازې د فخر افغان بلکې د فخر هند د بللو مستحق هم دی. مونږ ته لازمه ده ، چې د پاچاخان د افکارو ، عملونو او د اجتماعي ، اقتصادي فلسفې مطالعه وکړو او له هر ډول جګړو او مخالفتونو څخه غاړه وغړوو.

میرمن سعیده سید بن حمید لیکلي دي ، چې کله خان عبدالغفارخان صاحب زوکړه کړې وه ، نو پښتنو له هغې څخه مخکې له انګریزانو سره په مجادله کې پنځوس کاله تېر کړي وو. پاچاخان د یوې نامتو کورنۍ فرزند و ، چې دوه هدفونه یې درلودل. یو د خپلو خلکو تر منځه د یووالي او بل له انګریزانو څخه د خلاصون. سربېره پردې د خپلو هڅو له امله برتانیوانو ونشول کولی ، چې پښتانه تر خپل لاس لاندې راولي او یا هغوی د ډیورنډ د کرښې په ختیځ او سویلي برخو کې مستقیما تر خپل کنترول لاندې راولي.

د خان عبدالغفارخان صاحب له انګریزانو سره مجادله وه او د کومې په واسطه چې هغه خپله سلطه قایمه کړې وه. قبایل وو. هغه وخت په ډېرې نا آوازۍ کې ژوند کاوه. د هغه کرهنیز تولیدات ډېر کم وو او تجارت یې د صفر برابرو. پښتنو نشول کولی ، چې د هند د ملي کانګرس په شان خپل کوم سیاسي ګوند وچلوي. ښاغلي عبدالغفارخان صاحب په یوه ملوک الطوایفي کلتور کې له خدايي خدمتګارانو څخه له انګریزانو څخه د آزادۍ د ترلاسه کولو او د خپلو

ketabton.com - The Digital Library

خلکو دا وچتولو لپاره د عدم تشدد عقیده خپله کړه.پاچاخان وویل:دیوه مسلمان یا دپښتون لپاره په عدم تشدد باندې اعتقاد کول بیخي د حیرانۍ خبره نه ده.دفخرافغان په خپل ځان کنترول اوله ځانه د تېرویدو لاره غوره کړه، چې دخپلو خلکو دښه والي او ښېګړې موقعې راپیدا کړي.

دفخرافغان فرزند خان عبدالولي خان صاحب دخپل ګران پلار په باب دلیکلو په ترڅ کې دهغه دلومړي ځل دګرفتارۍ کیسه داسې بیان کړې ده:دلومړۍ لوی جنګ په ختمیدو دانګریزانو حکومت دهند په مرکزي قانون سازه اسمبلۍ کې درولټ دقوانینو مسوده وړاندې کړه.هندې قام پرستانو دغې مسودې دملک دجارایستلو په حیث هڅې وګڼلې ،ځکه چې انګریزانو ژمنه کړې وه، چې دجنګ پای ته رسیدو څخه وروسته به هېواد ته یو رقم خود مختاري ورکړې شي.په ټول هند کې احتجاجي جلسې وشوې.یوه جلسه دپاچاخان په کورنۍ کلي اتمانزو کې وشوه ،کوم صدارت چې پاچا خان په خپله وکړو.نوموړی ونیول شو او هتکړۍ پرې ولګولی شوې. نوموړی له چارسده څخه تر پېښوره پورې ۱۲ میله پلي تلو ته اړ کړی شو، کله چې دهغه له لاسونو څخه وینې څڅېدلې.کله چې دخلافت غورځنګ شروع شو ،نو دهغه په اجلاس کې افغانستان ته دهجرت غږ وشو.پاچاخان افغانستان ته په راتلو دغازي امان الله خان سره وکتل چا چې له برتانیې سره په جنګیدو هغه استعماري قدرت ته له افغانستان سره دیوې لوزنامې کولو ته اړکړی شوی و.افغانستان دیوه آزاد او خپلواک هېواد په څېر دمنل شوا ودې نورو هېوادو سره ډیپلوماتیکي مناسباتو دقایمولو حق درلود.

پاچا خان لیوالـه و، چې پښتانه دې تربګنۍ او دښمنۍ پرېږدي او خپل اختلاف دټوپک په ځای دخبرو اترو او ورورولۍ او دمینې له لیارې حل کړي.له دې څخه پرته دوی دآزادۍ اسلامیه سکول (ښوونځی) دبنسټ تیږه هم کېښود له او دوخت په تېرېدو سره نور مکتبونه هم له دې سکول سره شامل شول.متعلمین به تشویقیدل ،چې هغوی دې دحضرت رسول الله دژوند او تعلیماتو ښوونه هم ترلاسه کړي.

ketabton.com - The Digital Library

انګریزانو به زیرزیرکتل ،چې ځلمي پاچاخان څنګه د پښتنو په ژوند کې اصلاح ګانې کوي ،دزړودردونو رسمونو یاد کموي،دوطنو والو په ژوند کې سادګي راپیدا کوي او وړې وړې دښمنۍ له منځه وړي.

د پښتنو ځلمي مشردا سلامي مکتبونو په واسطه دیوې روغې ،خوشحاله اوسرې غونډۍ ټولنې د تاسیس آرزو هم لرله.انګریزان په دغه مهمه او حساسه سیمه کې په دغو بدلونونو ډېر شکمن او خپه شول.هغوی دا سیمه له افغانستان څخه جلاکړې وه او دلته دغه سړي ترافغانستان له بادشاه سره دملګرتیا اړیکې ټینګې کړې ،هغه بادشاه چې دبریتانوي معیارونو دهغې لوی دښمن شوروي اتحاد سره ډیپلوماتیکي مناسبات قایم کړي وو.یوې خوا انګریزانو هڅې کولې ،چې دکتابونو په لیکلو دافغانانو او پښتنو په منځ کې نسلي بې اتفاقي راپیدا کړي اوله بلې خوا دغه ځلمی لګیاو ،چې دټولو پښتنو دیووالي تلقین کوي اوواېي،چې دا ملت هیڅکله سره جلا کیدای نشي.انګلیسان د بېلو بېلو قبایلو لپاره دبیلو بیلو ایجنسو په قایمولو دهغو په منځ کې دبې اتفاقۍ په راپیدا کولو کې بوخت وو اوله دې برعکس دوی دیوې ونې دتنې په شان دي او بېلې بېلې قبیلې دوه ښاښونه دي.له دې کبله انګریزان افغانستان په سیاسي ډول دویشلو په خپله ناوړه لوبه کې په اداري سویه هم پاتې شول.

ښایي چې دفخرافغان مخې ته ترټولو نه لویه مسأله دپښتني ټولنې دغه قند مزاجي وه،چې هغوی په ډېرې وړوکې پاړوني هم ټوپک په لاس کې ونیو ،پاچاخان خلک دیوه او بل لپاره احترام ،انساني خواخوږي او په ځانګړې ډول دعدم تشدد په مقدس اسلامي اصولو پوه کړل او ددې په نتیجه کې په پښتني ټولنه کې ډېر تغییرراغی او په خلکو کې له پیړیو راهسې د روانو دښمنیو د پرېښودلو تمایل وغوړېدل،ځکه چې انګریزانو دغه وضیعت نشوزغملی ،هغوی پاچاخان بندي کړو اوددریو کالو لپاره یې دتوروتنبو په شا واچاوه ،چېرته چې دهغه ځان په عذاب کې و.

پاچاخان په بندي خانه کې حس کړل،چې پښتنو ته دیوې ورځپاڼې او یا دجریدې ضرورت دی.له همدې کبله دوی دپښتون نومې جریدې آغازوکړ،ویل

ketabton.com - The Digital Library

کیږي چې غازي امان الله خان هم پـه دې ګـام ډېرخوشحاله شو.کله چې پاچاخان بنګال ته لاړونوانګریزانوهغه ونیولواودعیسویانویوې غونډې تـه دوینا کولوپـه الزام د دووکالولپاره په جیل کې واچول شو.

د۱۹۳۵م کـال کې پـه سرحدي صوبه کې انتخابات وشول پـه کومـه کې چې خدايي خدمتګارانو لـوی بریـالیتوب خپـل لاس تـه راوړ.هغـه نوابـانو، خانـانو، خطــاب لرونکــو جاګیردارانواونوروتــه مــاتې ورکړه.انګلیسانوصــاحبزاده عبدالقیوم دوزیراعظم پـه چوکۍ کېښـناوه، لـیکن کلـه چې کـانګرس دحکومت واګې پـه خپـل لاس کې دنیولو تصمیم ونیولو.دصاحبزاده دوزارت پـه ضد دعدم تشدد قرارداد تصویب وشواوډاکټرخان صاحب دوزیـراعظم عهده سنبال کړه.لـه انتخاباتوڅخه وروسته فخرافغان خان عبدالغفارخان صاحب تـه صوبه سرحد تـه دراتلواجازه ورکړې شوه.بریتـانوي مقامـاتوالزام ولګاوه ،چې یـوازې دپاچاخان صاحب دموجودیت لـه کبلـه دصاحبزاده وزارت مـاتې وخوړلـه،کله چې پاکستان منځ ته راغی نوګورنرجنرال ښاغلی محمدعلي جناح د ډاکټرخان صاحب وزارت رنګ کړاودهغه په ځای دمسلم لیګ حکومت وټاکل شو.دغه خبره بیخي لـه نظره وغورځولی شوه،چې ډاکټرخان صاحب ته په ایالتي اسمبلۍ کې د ۳۳ غړومرسته وه اودمسلم لیګ یوازې ۱۷ غړي وو.بادشاه خان اوددوی ډېرهمکاران ونیول شول اوبیا پـه چارسده کې دبابړه پېښـه وشوه پـه کومه کې چې ۲۰۰ تنه پـه بې رحمۍ سره پـه ګولیووویشتـل شول.بادشاه خان صیب بې لـه کوم عدالت لـه محـاکمې څخه دشپږوکالوتراوږدې مـودې پـورې پـه بنـدي خانـه کـې وسـاتل شـو اوهغـه دډېروسختواوکړاونوښکارشو.

دتـاریخ لـه پلـوه بـه داخبـره هیڅکلـه نشـي هېـره ،چې دپاچـا خـان غونـدې یوسپېڅلی مسلمان ،دپاک زړه انسان ،ریښتونی وطن پالونکی اودالله پاک نیک بنده دخپل ملک دسیاستمدارانوله لاسه دومره ظلمونه اوستمونه پـه ځان باندې زغملوتـه اړشي.دا دخواشینۍ خبره ده ،چې دهند اوپاکستان پـه نیمه وچه ،پـه قبـایلي سیمواو دګـران هېـواد افغانسـتان پـه ځینوسـیموکې اوس هـم دتشـدد اودترهګرۍ پېښې دوینودتویولوفعالیتونه دې بند شي اوپـه دې ټولـه سیمه کې

ketabton.com - The Digital Library

امن او سوله په ځای کړی شي او په دې ساحه کې میشته ټول وګړي په امنیت او خوشحالۍ کې ژوند وکړی شي.دا سې دعا ګانې به د پاچاخان پاک روح ته تسکین ورکړي او زما بله دعا دا وه ،چې دالله پاک دې رحم وکړي، چې د هند او افغانستان اولسونه دې د تل لپاره په نړۍ کې دورونو په شان و اوسیږي.دیوه او بل لپاره په خواخوږۍ ژوند وکړي او په هرډګرکې په سیاسي ،اقتصادي، کلتوري، معاشرتي ،تعلیمي او احساساتي ډول سره نور زیات نږدې شي ،چې په اوسني او په راتلونکي زمان کې هم د دوو ملګرو هېوادونو په شان وګڼل شي.

۲-۵-۱۰- دهند دفن اوکلتورپه ارتقا کې دپښتنوبرخه :

د هندیانو او پښتنو ترمنځ د فن او کلتور په ډګر کې نږدې مناسبات د تواریخ یوه روښانه پاڼه ده پښتنو د هندي ژوند په هره برخه کې لوی رول لوبولی دی، چې نښې نښانې یې تر اوسه پورې موجودې دي او د هغو وختونو یاد تازه کوي، کله چې د دغو دوو لویو قومونو ترمنځه مثبته همکاري په محرک ډول روانه وه.

آریانا د افغانستان بل نوم دی او په هغه خاوره زمونږ ګډ کلتور بنسټ کېښودل شو. ریګ وېدا د انسان تر ټولو نه پخوانۍ اثر دی او دا لوی کتاب یوازې د هند او افغانستان میراث نه دی ،بلکې ټوله نړۍ پرې ویاړي د هغو ورځو ګندهارا – عصري افغانستان د هغو اریاو وطن و چا چې له هندیانو سره ګډ اعتماد کړی ،ادارې او ګډ عنعنات یې درلودل.

کله چې لوی (بودا) خپل پیغام نړۍ ته ورکړو هغه د هندیانو او د هغه وخت پښتنو لپاره د مساوي تسکین باعث وګرځېد اوس هم د افغانستان په بېلا بېلو برخو کې دهغې زمانې بې شمېره زاړه آثار موندل کېږي په دنیا کې د بوډا تر ټولو نه جګه مجسمه په بامیانو کې ده په بګرامو کې د ډبرو او د فیل په غاښونو ښکاري اوس هم د هند او پښتونخوا د ګډ میراث یو په زړه پورې مثال دی. د تواریخ په اوږدو کې د پښتنو او د هندیانو ګډ سرنوشت د یادونې وړ خبره ده.د سکندر اعظم د راتګ له کبله یوناني کلتور د افغانستان له لیارې هند ته رسېدلی

ketabton.com - The Digital Library

و د باختري پاچاهانو د وخت د بلخ ښار ذکر په سنسکریت کې د باهلک په توګه راځي.

دافغانستان او دهند په ژوند کې ډېر داسې شیان چې اوس عادي ګڼل کېږي، له قدیم یونان څخه د مسافرو، فیلسوفانو، لیکوالانو او د مفکرینو په واسطه په دغه سیمه کې رسیدلي وو. دکالي او د قلم په لغتونو مونږ ټول پوهېږو، ځکه چې دا د افغاني او د هندي ژبو برخه ګرځېدلي ده. هر څوک چې د ښلا ښلو آریايي ژبو دجوړښت مطالعه کول غواړي، هغه ته لازمه ده، چې په افغانستان او په شمالي هند کې د هغو د مروجو ښو له یو او بل سره مقایسه وکړي په دې ډګر کې هم مونږ د پېړیو پېړیو راهیسې د ګډ کلتور او میراث ثبوت ګورو.

یوه عظیم شخصیت جمال الدین افغاني د اسیا او د افریقا قارو ته یو نوی فکر او فلسفه وښیله د هغې په برکت د لویدیځ د غلبې نښې نښانې له ختیځې نړۍ څخه لګیا دي. په نولسمه پېړۍ کې د آزادۍ لپاره د پښتنوالي ګولې د اسیا د خلکو لپاره د یوه روښانه مثال په توګه ثابتې شوې. هغوی به په داسې حال کې د ژوند دیموکراتیکي ښې ساتلې، له کومو سره چې داروپا د سیاست زده کونکي بلد نه وو. په جرګو کې او د سرو د آزادۍ په مفکوره کې او د قبایلو په ژوند کې همدا دیموکراسۍ تخم په ښه توګه ساتل شوي دي. په ټوله نولسمه پېړۍ کې د پښتنو د آزادۍ مبارزې د اسیايي هېوادونو د ولسونو لپاره دتشویق او د الهام باعث ګرځېدلی.

له لومړي لوی جنګ څخه وروسته افغانستان بیا د یوې آزادې هستۍ په توګه په خپلو حقوقو ټینګار وکړ په هغه وخت کې هندي خلک هم د غلامۍ له خوب څخه د آزادۍ رڼا ته راویښ شول هند په یو څو کالو کې د آزادۍ ناوې وګټله اوس موږ د یوې نوې ټولنې په حیث په یوه نوي اجتماعي نظام کې له پاتې نړۍ سره یو ځای پر مخ ولاړ یو. اوس هر څوک د مساواتو په اساس د خپل سرنوشت د ټاکلو په کار کې بوخت دي.

ketabton.com - The Digital Library

هندي کلتور له پښتونخوا ه څخه د صوفي بزرګانو او زلميانو په راتګ ډېر بډای شو د چشتيه صُوفي سلسلې باني غريب نواز حضرت خواجه معين الدين د افغانستان يو سوغات دی، چې په هند کې يې د يوه نوي روحاني ژوند اغاز وکړ.
ددې هېواد په زړګونو او لکونو خلک د هغوی د نېک ژوند او تعليم تر اغېزې لاندې راغلل لا تر اوسه پورې بې شمېره وګړي بېله د مذهب او دين امتياز په اجمېر شريف کې د هغوی مزار ته زيارت کوي او د خپلو آرزوګانو د پوره کولو لپاره دعاګانې ورته کوي هماغه شان بابا شيخ فريد الدين ګنج شکر هند ته د پښتونخوا تحفه ده هغوی هم د صوفيانو له چشتيه سلسلې سره اړه لري. هغوی د خواجه قطب الدين بختيار کاکي مريد او د حضرت نظام الدين اوليا مرشد و، چې په ټوله نړۍ کې يې ډېر شهرت ترلاسه کړو د بابا شيخ فريد دومره لوی او پاک شخصيت و، چې کلام يې د سکهانو په مقدس کتاب سری ګورو ګرنتهـ صاحب کې هم ثبت دی او د ټولې نړۍ سکهان په ډېر احترام د هغه عبادت کوي.
له دغو صُوفي زعيمانو څخه پرته ډېر نور لوی او پاک شخصيتونه له پښتونخوا څخه هند ته راغلل او د يوه ګډ کلتور په ارتقا کې يې وده ورکوله.
پښتنو په هند کې د ودانيو په جوړلو ډېرې مظاهرې کولې سلطان محمد غوري په ډيلي کې قوت الاسلام نومي جومات جوړ کړ. دده جرنيل قطب الدين د قطب مينار په ودانی پيل وکړو دا دواړه آثار تراوسه پورې موجود دي او د نړۍ له بېلا بېلو هېوادونو څخه د تورستانو د دلچسپۍ مرکزونه دي.
د قطب مينار د جوړولو کار شمس الدين الشمس پای ته رسولی و د الشمس په دوره کې د حوض خاص او حوض شمسي څخه ګرد چاپېره لوی لوی باغونه او د سيل د پاره داسې ښه د تفريح ځايونه جوړشول، چې خلکو به ډيلي د طرب آباد په نامه يادا وه.
سلطان ناصرالدين د جمنا د سيند په غاړه يوه سپينه ماڼۍ ودانه کړه، چې نوم يې هزارستون کېښود. غياث الدين بلبن د ډيلي د بستي نظام الدين تر څنګ په کلا کې يو سور محل جوړ کړ، چې خلکو دا ځای د غياث پور په نامه هم يادا وه.

ketabton.com - The Digital Library

په هند کې د اردو ژبې باني امير خسرو و، چې هغه په دې هېواد کې زيږېدلی وليکن دده نيکه د افغانستان د بلخ له مربوطاتو څخه د يوه کلي و. اردو ژبې د هند د بېلا بېلو قامونو ترمنځه د لساني او کلتوري يووالي په ټينګولو کې بې ساری رول لوبولی دی. امير خسرو د غياث الدين بلبن د دربار شاعر چې اصلاً افغان و او نيکه يې له بلخ څخه و، هند ته راغلی و.

د غلجايي کورنۍ سلطان علاو الدين غلجي په ډيلي کې د سيري په نوم يو نوی ښار ودان کړو، چې کنډرونه يې اوس هم ليدل کېږي.

دې پاچا د زړې کلا هزارستون ترميم کړ او د مسجد قوت الاسلام علايي دروازه يې هم جوړه کړه. هغه د علايي مينار په ودانولو هم پيل وکړ، چې ځګوالی يې تکيمل ته ونه رسيدو. دا مينار لا تر اوسه د قطب مينار په احاطه کې د ننه موجود دی. د نظام الدين اوليا د درګاه اکثر ځايونه د همدې پاچا په وختو کې ودان شوي دي.

د فيروز شاه تخلق په دوره کې څو برجې مسجد، د ترکمان ګيټ لوی مسجد، د کوټلې مسجد، د کالو سرای مسجد، د بېګم پوري مسجد او د مالويه نګر په څنګ کې کړکۍ مسجد، دا ټول جوړ او ودان شول. د فيروز شاه کوټله د همدې پاچا کلا وه، چې اوس د هغې کلا ځېنې وراني کنډوالي پاتې دي.

پاچا سکندر لودي د اګرې په خوا کې سکندر نومي ځای ودان کړو د اګرې قلا هم همدې پادشاه جوړه کړې ده، چې د غه کلا مغلو ترميم کړه او د پښتنو د دورې نه وروسته يې دغه کلا په خپل نوم کړه د ډيلي په لودي باغونو کې د لودي خاندان د ډېرو پاچاهانو مقبرې دي، چې ډېر خلک هلته ځي او د لودي سلاطينو ياد تازه ساتي.

پاچا شېرشاه سوري د شېر ګړه په نامه يوه کلا او يو ښار ودان کړو، چې آثار يې د يوه جګ فصيل او شانداري دروازې په شکل کې موندل کېږي. شېر شاه سوري له بنګاله تر پېښوره پورې لوی د پاچاهی سړک تېر کړو، چې په هر پړاو کې يې د مسافرو لپاره ښه سرايونه ودان کړای شول.

ketabton.com - The Digital Library

یو ازې دا سړک د پښتنو او هندیانو ترمنځ د تګ راتګ او راکړې ورکړې لویه وسیله وګرځېده او دا شان پښتنو له هند سره فرهنګي او اجتماعي اړیکو د لا ټینګولو لپاره لوی سامان مهیا کړو.

شېرشاه سوري به هولي او اختر یو ځای نمانځل هغه دواړه یې یو شان ګڼل او هر چاته یې ترغیب ورکړ، چې هغه دې په دواړو کې له خوښۍ سره ګډون وکړي. ددې تفصیل د شېر شاه سوانح نګار ناظم خان په ښه شان بیان کړې دي. شېر شاه دا هڅه کوله چې د هند له ټولو قامونو څخه د هېواد یو متحد قومیت جوړ کړي. همدغه راز یې پښتنو ته تل ددې خبرې تلقین کاوه ،چې ټول سره یو شی او قبایلیت په افغانیت کې مدغم کړی.

په هند کې د پښتنو له خوا جوړ کړی شوي ډېر زیات جوماتونه، کلاګانې، زیارتونه، مقبرې، باغونه، سړکونه او سرایونه موجود دي. دا د هغو فرهنګ او کلتور ته د پښتنو پایېدار سوغاتونه او یادګارونه دي ،چې په هره یوه مانۍ د پښتنو د فن او هنر چاپ پروت دی. هغوی د هند ګډ میراث په بډای کولو کې شتمنه برخه اخیستې ده. په تاریخي ډول دا دوه قومونه د یو او بل سره ډېر نږدې شوي دي.

په ادبي ډګر کې هم پښتنو په هند کې د ستاینې وړ کار کړی دی، چې ثبوت یې د پښتنو خطي نسخو کې موندل کېږي ،چې د هند په بېلا بېلو کتابخانو کې پرتې دي ددغو قلمي نسخو موجودیت زموږ دواړو هېوادو د فرهنګي همکارۍ علامه ده.

ددغو خطي نسخو مراکز د ډیلي ملي موزیم، رامپور رضا لایبریري او د بنګال ایشیا ټک سوسایتي دي. دا نسخې په علیګړھ، لکنهو، پټنه، کلکته، حیدراباد، تونګ او نورو ځایونو کې هم پیدا کېږي.

د پښتنو لوی شخصیت خوشحال خان خټک له هند سره نږدې اړیکې درلودې. د هند په اړه یې ډېر څه لیکل او داسې له هند سره یې فرهنګي او ادبي روابط ډېر زیات ټینګ کړل.

ketabton.com - The Digital Library

پښتنو په هر ډګر کې له دې هېواد سره مينه او علاقه ښکاره کړه او په دې کې به هېڅ مبالغه نه وي، چې د پښتنو او هنديانو کلتوري او فني علايق دومره نږدې دي، چې په دې ډول نورهېوادونه په دې سويه خپلې اړيکې نشي ساتلی، په وروستيو ورځو کې د ښاغلي سرآهنګ غوندې د موسيقۍ فنکار د دې هېواد په فرهنګ کې د يادونې وړ کار کړی دی.

په تېرو څو کلونو کې چې ګران افغانستان له ډېرو مشکلاتو سره مخامخ شوی دی په دغه وخت يو شمېر زيات پښتانه له خپلو کډو سره هند ته راغلي دي او ډېر دلته ميشت شوي دي.هغوی خپل کلتور او هنرونه له ځانه سره راوستلي دي او د يو او بل اغېزې په هر چا باندې کړې دي د فرهنګي کړه وړه او اجتماعي زغم عمل پرله پسې روان دی.

۲-۵-۱۱- دهنداوافغانستان ترمنځ لرغوني مناسبات :

د نړۍ په دغه سيمه کې چې هند او افغانستان نومېږي ،د تېرې پېړۍ په اوايلو کې له تاريخ پر مخ آثار لټونې د لويديځو علمي هستونوله خوا شروع شوې وې.له دغو علمي لټونو څخه دا نتيجه لاس ته راځي، چې د هند او افغانستان په خاورو کې د شپږو زرو کلونو په شاوخوا کې هنديانو مدنيت درلود.دهړپه دې سيمه کې ترتاريخ دمخه ددې سيمې مدنيت د کچهـ تر جزيره نما پورې هم غځېدلی و او د هغه ځای له زياتو غونډيو څخه دا سې آثار موندل شوي دي، چې دد هړ د مدنيت آثارو تـه بيخې ورتـه دي او د کشفياتو دا ساحه د راجکوټ د ښار سويلي خواتـه پرته ده.

ددوه نيم زره کاله قبل مسيح په شاوخوا کې د آريايي سپين پوستو انسانانو يو لوی جمعيت په آريانا نومي هېواد اودآمو په شمالي غاړو کې دکوچنيتوب او مالدارۍ ژوند تېراوه او شمېر يې چې زيات شو ، نو د آمو سويلي سيمو او د باختر ورشو ته راغلل او د هندوکش په شمالي او سويلي لمنو کې مېشته شول.

دغو خلکو د نفوسو او قبيلو د زياتوالي په سبب لمر ختيځې خواته هجرت وکړ او د هند شمالي ارتو سيمو ته تېر شول او دلته يې يو مدنيت جوړ کړو.

ketabton.com - The Digital Library

د دغه مدنیت د ویدا په پخوانیو څلورو کتابو کې انعکاس لیدل کېږي. په همدې دلیل ورته ویدي مدنیت وایي، چې د څوارلس سوه قبل مسیح په شاوخوا کې موجود و څلور ویده دي: دیگ وید، سام وید، اتهرو وید، میجر وید، تر ټولو پخوانی وید زیگ ویدا دی، چې په کې د افغاني قبیلو، پاچاهانو، نومیالیو خلکو، غرو او جغرافیایي ځایونو ډېر نومونه راغلي دي.

د آرین خلکو تاریخي دوره د ویدې سرودو سره شروع کېږي او له همدې تاریخي منبع څخه د آرین خلک افکار، عقاید، د ژوند طرز او د افغانستان له خاورې څخه د دوی مهاجرت څرگندېږي د ژبپوهنې له مقایسو څخه دا ښکارېږي، چې د افغاني ژبو او د ویدي او د سنسکریت د ژبو ترمنځ ډېر ژبني مشترکات موجود دي دا هم ویل کېږي، چې د ویدي د لرغونو ورک شوو سرودونو راتلل همدا د افغانستان او د باختر ورشو ده، چې د دې او سنیو موجوده سرودو نویوه برخه به هغو ورکو شوو سرودو نوې بڼه وي له لرغونې افغانستان سره د ویدي مدنیت ډېره ټېنگه رابطه له دې څخه څرگندېږي ،چې د ویدي او سنسکریت پخوانۍ ډېرې کلمې په پښتو او دري ژبو کې ریښې لري.

د ریگ ویدا په سرودونو کې د افغاني خاورې د ډېرو سیندو یادونه شوې ده په اتهرو ویدې کې د بلخ نوم د ببلگې په شکل یاد شوی دی. وروسته یې د مهابهارت په کتاب کې ببلگه راغلې ده.

په ویدي سرودو کې د لسو آریایي قبیلو جگړه یاده شوې ده، چې د روایۍ د سیند پر غاړه شوې وه او په دغو قبیلو کې د افغانستان د خلکو هم ډېر نومونه شته. لکه الینا (د الیشنگ او الینگار خلک) او بهالانه (د بولان د دې خلک او پکتهه (پښتون) له دې جملې څخه د ریگ ویدا په دویم ټوک کې د پکتهه د قبیلو او د هغو نومیالي کسانو او پاچاهانو څو وارې یادونه شوې ده له هغو څخه پکتهه نامتو پاچا توروهوني یعنې شمشرباز نومېده.

هند او افغانستان یو ډېر لرغونی او گډ تاریخ لري ،چې په کې د یونان د پاچا سکندر اعظم ذکر هم راځي.

ketabton.com - The Digital Library

دغه پاچا په ۳۲۲ قبل مسیح کال کې له خپل لښکر سره په هغه پله د هند خواته تېر شو، چې او سنې اټک ته نږدې یې د اباسین پر سیند تړلی و. هغه د ټېک سلا پلو لاړ او بیا جهلم خواته وخوځېد. ده د پنجاب له پاچا پروس سره جګړه شروع کړه د جګړې په پای کې سکندر خپل رقیب ته ټولې فتح کړې سیمې بېرته ورکړې او دی یې له خپلو دوستانو څخه وګاڼه سکندر او ده د لښکرو یوه لویه برخه د افغانستان له سویلي خوا څخه د فارس لوري ته ولاړ.

د سکندر تر مړینې وروسته دده جنرال سیوکوس د بابل حکمران شو او له هغه ځایه یې اسیا ته مخه وکړه هغه د افغانستان لمر ختیځو سیمو ته وخوځېد څو چې هند ته د سکندر د تګ لاره تعقیب کړي په ۳۰۵ ق م کې سیوکوس د کابل له لارې د سند او هند خواته ولاړ تر اباسین تېر شو خو د اباسین په لمر ختېځه غاړه کې د چندر ګپت له لښکرو سره مخامخ شو، څنګه چې د چندر ګپت لښکر ډېر غښتلی و نو سیلوکوس روغه ورسره وکړه او ډېر ولایتونه یې چندر ګپت ته پرېښودل په دې ډول د آریانا نیمه خاوره د هندوکش تر سویلي برخو پورې د چندر ګپت لاس ته ورغله او دا لومړی ځل و، چې د هندي آریایانو فرهنګي او سیاسي اغېزه د اندوس له لمر ختېځې خوا څخه د اندوس لمر لویدیځ پلو ته را تېر شو.

د چندر ګپت له مړینې وروسته دده زوی بندو سار پر تخت کېښناست د سیوکوس تر مرګ وروسته دده زوی انیاکوس پاچا شو او د موریا د پاچا بندوسار سره یې ډېر ښه دوستانه مناسبات درلودل بندوسار په ۲۷۳ قبل مسیح کې وفات شو او ده پر ځای دده نامتو زوی اشوک پر تخت کېښناست. اشوک د هند له لوري سترو او نامتو پاچاهانو څخه و، چې څلویښت کاله یې د هند له بنګاله د افغانستان تر ارغنداوه په ډېر برم پاچهي وکړه.

په ۲۶۰ ق م کې د کالنګا په جګړه کې اشوک یو لک تنه خلک ووژل او یو سل وپنځوس زره تنه یې بندیان ونیول تر سلو زرو پورې انسانان هم له لوږې مړه شول دغه خونړیو پېښو د اشوک پر شخصیت ژوره اغېزه وکړه او ده په روحي وضع کې څرګند بدلون راغی. ده د مهاتما بدهه وفات او امان دین ومانه او د یوه راهب او مذهبي سړي بڼه یې اختیاره کړه.

ketabton.com - The Digital Library

اشوک درې تنه بوډايي مبارزان د کندهار، کشمير او د لمر ختيځې آريانا (افغانستان) نو رو سيمو ته ولېږل.هغوی د بدهـ د تعليم په خپرولو ګوتې پورې کړې، چې همدې پلوه اوس د ګندهارا په ناوه او د افغانستان په لمر ختېځه سيمه کې ډېرې بوډايي نښې ليدلی کېږي او هم دا وايي چې اشوک د خپل هېواد په شمال کې څلور لوېې ستوې يې جوړې کړې وې، چې يوه يې د پېښور د بالاحصار پر غونډۍ وه د فرانسوي موريس فوشه په خوله ښايي دا به هم هغه ستوپه وي، چې د « سترګې د سوغات» په نامه يادېدله او هغه ځای و، چې د بوډايانو په ګروهه بدهـ خپله سترګه قرباني کړې وه.

د۱۲۰م کال په شاوخوا کې د کوشانيانو خورا نامتو او ډېر واکمن امپراتور د افغانستان د کوشاني پاچاهانو د دويمې کورنۍ موسس کنيشک پاچا شو، چې لقب يې د ګندهارا پاچا و او په سکو کې يې ځان د پاچاهانو پاچا باله. دده د امپراتورۍ لحن تر لرغونې آريانا او اوسني افغانستان د باندې په هند کې هم خبره شوه.دده د هېواد وېش لمر لويديځ پلو ته د خراسان سره نښتی و او په شمال کې يې کاشغر او يارکند هم فتح کړ او د چين له امپراتور څخه يې يرغمل اخېستی و د امپراتورۍ مرکز يې په ګندهارا کې و او دا هغه سيمه ده، چې د کابل سيند په کې بهېږي او چې له دې سيمې تېر شي، نو بيا د سند په سيند ګډېږي.

کنشک دوه پايتختونه درلودل د دوبي پايتخت يې په کاپيسا کې او د ژمي پايتخت يې په پېښور کې و.کنشک د ۱۵۱م کال په شاوخوا کې مړ شو او تر ده وروسته دده د امپراتورۍ ارت هېواد دده د زامنو ترمنځ ووېشل شو.

د ۱۲۹م کال په شاوخوا کې هوو ېشکا، د کنشک زوی په هند کې پاچا او خداوند زاده شهنشاه په نامه وباله شو. يوولس کاله وروسته يې د امپراتورۍ لمن د افغانستان تر لمر ختيځو سيمو پورې را ورسيدله دده سيکې د پروان په بګرام کې ډېرې موندل شوي دي، چې ور باندې په يوناني رسم الخط ليکل شوي وو. « شانن شا اووسپتکی کوشان، رهوويشکا زوی واسوشکا نږدې پنځه ويشت کاله پاچهي وکړه او دده د واکمنۍ په وخت کې دافغانستان ځينې برخې له کوشاني

ketabton.com - The Digital Library

امپراتورۍ څخه ورو ورو بېلې شوې او د اسوشکا واکمني زياتره د هند په سيمو کې پاتې شوه.

د ۲۲۰م کال په شاوخوا کې يو بل سړی کېداد چې د کوشانيانو له کهول څخه و، په باختر کې پاچا شو، هغه د کوچنيو کوشانيانو د کهول موسس بلل شوی دی.

دده امپراتوري د ملکو الطوايفۍ بڼه غوره کړه له واکمن سلطنت څخه بېل بېل کوچني کوچني حکومتونه منځ ته راغلل دآمو سيند له شال څخه کوچي قبيلو د باختر پر «کېداريانو» په يرغل لاس پورې کړ او د آمو له هغې غاړې څخه يې پردې غاړه ځو وارې ودانګل.

د پنځه سوم ميلادي کال په شاوخوا کې د زابلستان له نوميالیو پاچايانو څخه يو پاچا چې توره من يعنې شمشيري نومېدو، د هند خواته په بريالیتوب تللی او د هند د ګوپتا دولت يې لړځولی او د هند په ساکالا يعنې سيالکوټ کې يې خپل هندي پايتخت وټاکله. د توره من نوم د هند په دوو کتيبو کې ياد شوی دی. دده ذکر د «زاولي شاه مهاراجا توره من» په حيث مشهور شو.

ده په هند کې له بهانوګپتا او د ولابهي پاچا او دهند د نورو نورو محلي اميرانو او له شهزاده ګانو څخه جاج واخيست.

دده د مړينې وروسته کله چې دده زوی ميراکولا په تخت کېښناست نو دده پاچاهي د ګواليار په کتيبه کې ياد شو.

پوهاند عبدالحي حبيبي دده نوم هم پښتو بللی، چې هير« د لمر معنا او کول» د پښتو «کهول»، «خاندان» دی، يعنې « د لمر کهول» او ځينو څېړونکو خولا « مهرګلی» ګڼلی دی.

ميرا کولا په هند کې هندي منابعو په وحشتناکه خونړيو پېښو تعبير کړی دی.

دهند شهزادګان يو ځای شول او ټول په ګډه له ميراکولا سره وجنګېدل، څو چې تر يوې سختې جګړې وروسته د لومړي ځل لپاره مېراکولا ماته وکړه او کشمير ته رهي شو.

ketabton.com - The Digital Library

بيا د هند ټولو راجګانو په يوه اتفاقي «ميراکولا» ته پاڅېدل، چې په نتيجه کې د افغانستان د يفتلي دولت اغېزه ورو ورو له زاړه هند څخه راټوله او يوازې د کشمير په سيمه کې محدوده پاتې شوه.

د يفتليانو د هغو سکو له مخې چې په هډه، کابل، غوربند او نورو ځايونو کې پيدا شوي دي، د يفتلي پاچهانو بنې د پښتنو د غلجيو کوچيانو بنو ته ډېر ورته دي.

د هغه وخت له سکو او بوتانو څخه څرګندېږي ،چې يفتليانو د بودا مذهب منلی نه و بلکې د لمر رڼا او آتشکدې يې لمانځلې، ځکه چې د دوی پېر يوه سکه باندې د اتشکدې شکل د دوو نرو لرونکو ساتونکو سره کېندل شوي دي.

د تاريخ له دغو پېښنو څخه څرګندېږي، چې هند او افغانستان د لرغونو وختونو راهيسې ګډ تاريخ او کلتور لري په نورو ويناګانو کې به ددغو دواړو هېوادو د سياسي او فرهنګي اړيکو په اړه نور په زړه پورې معلومات وړاندې کړی شي.

۲-۵-۱۲- دشلمې پېړۍ دپښتوعظيم شاعرښاغلی ګل پاچا الفت :

ښاغلی ګل پاچا الفت د افغانستان د ادب د اسمان يو ځلانده ستوری دی، چې ساری نه لري.هغه يو داسې لوړ شخصيت دی، چې پرې ټول افغانان وياړي هغه اوس زمونږ په منځ کې نشته او درې لسيزې مخکې له دې فاني نړۍ څخه رخصت شو ، ليکن ده د خپل لياقت او شعور دومره رڼا په دې نړۍ کې خوروله ده، چې هغه په خپله اوس هم ژوندی ښکاري او دده آثار زموږ لپاره يو لوی وراثت غوندې دی. ښاغلي ګل پاچا الفت د يوه ګل په شان و، چې په خپل ژوند کې يې ښه خوشبويي کوله هغه په فطرت فياض او پاچا و او دده په زړه کې د نورو لپاره د ژور محبت او الفت دودونه بهېدل.

په لغمان کې زيږېدلی ګل پاچا د پښتو د ادب يو بهترين شاعر او ليکوال وګرځېد.هغه په نظم او نثر دواړو باندې ډېر نفوذ درلود هغه په خپلو ليکنو کې د فطرت ډېر نازک دقايق څرګند کړي دي.دده هر يو شعر د يوې مرغلرې په شان دی هغه به هر نظم ته ډېر ښکلی او زړه ښکوونکی رنګ ورکاوه.

ketabton.com - The Digital Library

د ښاغلي ګل پاچا الفت له خوا ليکل شوی نثر او نظم دواړه، له غريبانو سره دده د خواخوږکی او ميني عکاسي کوي. داسي معلومېږي، چي دده ټول آثار د مظلومانو او بې کسو خلکو په بدبختی او نيکو تجاوزاتو ته ګوته نيسي او خلک د بې انصافی په ضد اخلاقي مجادلې ته اماده کوي.

په شخصي ډول دا زما نيک مرغي ده، چې د نن نه پنځه څلويښت کاله مخکې د کابل د لومړي مسافرت په دوران کې زما پېژند ګلوي د دغه عظيم شخصيت سره وشوه. زما هغه مسافرت د کابل د پوهنتون د ادبياتو په پوهنځی کې د پښتو ژبې د زده کولو لپاره و. د زده کړې د هلو ځلو په وخت کې مې د ښاغلي الفت او له نورو پوهانو سره مې وليدل. له الفت صاحب څخه مې د يو څو معياري پښتو کتابونو لپاره پوښتنه وکړه، هغه وخت هغه د قبايلو د مستقل رياست رييس و او له پښتو سره زما په علاقه ډېر قايل شول په پراخ تندي او سړه سينه هغوی ما ته يو شمېر زيات کتابونه راکړل، چې ما د يوې قيمتي سوغات په توګه له ځانه سره هند ته راوړل.

څه موده وروسته مې د پښتو اشعارو اړول انګليسي ژبې ته چې زما يو ازينی هيله وه، پېل کړل او په هغه وخت کې مې د هغوی ځينې غوره اشعار ترجمه کړل.

زما ټولې ترجمې په انګليسي ورځپاڼه کابل ټايمز کې خپرې شوې او د تاريخ د انجمن په درې مياشتنی مجله افغانستان کې هم ورته ځای ورکړی شو، هغه کال زما لپاره ډېر ګټور او سودمند ثابت شو، ځکه چې د ښاغلي ګل پاچا الفت غوندې له لوړو شخصيتونو سره مې په پښتو کې د ګړېدو تمرين کاوه او ګټه مې ترې اخيسته.

ښاغلي الفت يو لوی محب الوطن و دده په هره ساه کې د خپل ټاټوبي مينه وه. له وطن سره مينه او وفا دده لپاره يو عبادت و، کله چې د رنځ په حال کې نوموړی د تداوی لپاره ډيلي ته راغلو نو يو څو ورځې له هغوی سره د ملګرتيا شرف زما په برخه شو ما ته معلومه شوه، چې د هغوی په هره وينا کې له خپلې خاورې سره د محبت موسيقي غږېده له د هغوی له خوا ويل شوې هره جمله د افغانانو د هوسايني لپاره دعا وه په اصل کې د هغوی په رګونو کې د وينو رنګ د پښتونوالی رنګ و.

ketabton.com - The Digital Library

د الفت صاحب د آثارو جدول لوی دی ،لیکن دهغه له آثارو څخه «د زړه وینا» زما ډېر خوښ شو ادبي بحثونه، غوره اشعار، غوره نثرونه، لوړ خیالونه او ژور فکرونه د پسرلي نغمه او عالي افکار نور داسې آثار دي، چې ډېر اغېز لرونکي دي. په «د زړه وینا» کې د ښاغلي الفت ځینې اشعار لکه چې مینه او دوستي، صلح کل، دهقاني، وطن خاوره، ګرانه وطنه، ملت او مملکت، د وطن ترانه، زخمي زړه او همدردي او نور هم ډېر اغېزناک او په زړه پورې دي. یو ځای هغه وايي:

وطن دې کور زمونږ د سترګو تور زمونږ
او به يې دي لکه شو دې د خپلې مور زمونږ

او بیا:

د وطن په محبت باندې قسم خورم
چې د ځان له غمه زیات د وطن غم خورم
د وطن د شرفت سپریم نه وبریږم
که د تورو ګزارونه دم په دم خورم

شاعر «د امید رڼا» نومي نظم کې دا وايي:

نوی دود دی راغلی یوه نوې رڼا وینم
دا زوړ خیال نه پاتې کېږي چې د وخت تقاضا وینم
توره شپه په ختمېدو ده رڼا يې د سبا وینم
نوی ژوند راځي هر ګوره نوې نوې هوا وینم
تحول دی چې دا درومي د افغان او پښتون کور ته
ښه موسم د تکامل دی، ځي چې ځو د کمال لور ته
زمانه راوړي هر وخت کې نوي نوي پیغامونه
معلم د زمانې تل راکوي نوي درسونه
دا دنیا یو پوهنتون دی شاګردان يې ولسونه
تا څه زده کړه له دې عصره ای افغانه ای پښتونه
امتحان دې ډېر نږدې دی، چې به څه درنه جوړېږي

ketabton.com - The Digital Library

هغه ورځ ده اوس راغلې چې احوال دې معلومېږي

ګرانه وطنه

ګرانه وطنه څومره زیبا یې
جنت د ځمکې زړه د دنیا یې
ښاغلې تاج ته د ایشیا یې
وړ د ستایلو ته په رښتیا یې
لعل او ګوهر شته ستا بدخشان کې
تمدن خور شو ستا په جهان کې
نیګیالي تا دي هر وخت روزلي
ښه ښه ځوانان دي تا زیږولي
کارنامې ستا دي تاریخ ساتلي
ستا فرزندان دي څومره غښتلي
زمریان پراته دي ستا په لمن کې
تل پسرلی وي ستا په چمن کې

په غوره نثرونه، تالیف کې ښاغلي الفت د خپلې پاکیزه روح قیمتي عکس وړاندې کړی دی د عقل په باب هغه وایي چې:

عقل هر کله زموږ خیر او ګټه راښیي

عقل د اخلاقو تابع دی، که اخلاق ښه وي، عقل هم ښه کېږي، که اخلاق بد و، عقل هم په بدو لارو روانېږي او بده لاره ښیي.

مؤلف په جبر او اختیار کې وایي چې:

د دنیا ډېر پوهان په دې عقیده دي، چې د انسان ډېر کارونه په ظاهره ارادي او اختیاري معلومېږي. مګر په حقیقت کې د مجبوریت اثر وي او خبره له اختیاره وتلې وي.

په خپل اثر «ادبي بحثونه» کې ښاغلي الفت د ادب تعریف، د ادب تقسیم، شعر د خوشحال په نظر کې، د حمید، شیدا، دعلیخان په نظر کې، او په ژوند کې د شعر او ادب اغېزه غوندې ډېر ښه ښه مضمونونه زمونږ لپاره پرېښودلي دي.

ketabton.com - The Digital Library

ښاغلي الفت د خوږې وینا څښتن و ، یو لوړ شخصیت یې درلود په وطن مین و ، د لاچارو خلکو دوست او همدرد و ، یو سوچه پښتون و ، د یوه اعلي اخلاقو انسان و ، په رښتیني مانا کې یو سپېڅلی مسلمان و ، یو عظیم شاعر و ، د مثبتو افکارو لیکوال و. له فطرت سره اشنا و ، د قادر کریم د کایناتو سندرغاړی و ، یو لوی مفکر او فیلسوف و ، هغه د ستاینې وړ شخصیت خاوند و ،هغه د صفاتو مجسمه وه او د سادګۍ او عاجزۍ سرچینه وه.

مونږ د دغه لوړ شخصیت یاد ته خپل سر ټیټوو او دده پاک روح لپاره له لوی خدای څخه رحم او برکت غواړو.

۲-۵-۱۳- دهند د آزادۍ په جداوجهد کې دپښتنو اودبلوڅانوبرخه :

له انګلیسي استعمارچیانو څخه د هند د نیمې وچې د آزادۍ په جدوجهد کې د پښتنو او د بلوڅانو هلې ځلې او قربانۍ د تاریخ په پاڼو کې په سرو زرو لیکلې شوي دي. په هغو قهرمانانو کې پوهان، عالمان، لیکوالان، شاعران او عام خلک ټول شامل وو ، که څه هم د هغو مشرتابه د دوو لویو مشرانو په لاس کې و ، چې د فخر افغان خان عبدالغفار خان صاحب او د ښاغلي عبدالصمد خان صاحب په نامه یادېدل.

دغه دواړه زعیمان د هند کانګرس د ګوند د مشرانو ، په خصوصي ډول د مهاتما ګاندهي او له ښاغلي جواهر لال نهرو سره ډېر نږدې وو او دواړو د کانګرس د عدم تشدد عقیده خپله کړې وه او دا ځکه چې د آزادۍ د تحریک مشران په دې خبره پوهېدل، چې رښتیا او عدم تشدد د دروا غو او د تشدد په نسبت زیات پیاوړي او اغېزه ناک دي.

پاچا خان د یوې اوږدې مودې لپاره د کانګرس د کارکوونکو کمېټې د غړي په توګه په کار کې بوخت پاتې شول د ګاندهي جي او د پاچا خان ترمنځه اخلاص او د زړه درنښت دومره زیات و ، چې هغوی دواړو د وطن د آزادۍ په مجادله کې اوږه په اوږه د امپراطوریانو له وحشت سره ډک فعالیتونه په ځان زغمل.

پاچاخان له شروع څخه تر آخره پورې د یوه متحد او سیکولر هند آرزو لرله همدغه مقصد د پوره کولو د پاره یې د خدایي خدمتګارانو تحریک منځ ته

ketabton.com - The Digital Library

راوست او ورته یې وویل، چې دا د تحمل او د صداقت وسله ده او د نړۍ هېڅ قوت د دې په ضد د ربدلی نه شي.

په دې تحریک کې د یو لک نه زیات ځوانان شامل شول او هغوی په سره سینه د انګریزانو تر کنټرول لاندې د قواو ظلمونه په ځان زغمل د پاچا خان مشر ورور ډاکټر خان صاحب د دغه تحریک سیاسي مشري کوله.

د ۱۹۳۰ز کال د اپریل په درو بشتمه نېټه پاچا خان د مالګې د سیته اګره په علت د احتجاجونو په دوران کې د پولیسو له خوا ونیول شول د خدایي خدمتګارانو یوه ډله د پېښور په قصه خوانۍ بازار کې راټوله شوه.

انګریزانو خپلو عسکرو ته امر وکړ، چې په ټول شویو خلکو باندې د ماشین ګنو په واسطه ګولۍ وچلوي په هغه ساحه کې دوه نیم سوه بې وسله مظاهره کوونکي کسان له ډېرې بې رحمۍ څخه په ګولیو وویشتل شول. خدایي خدمتګارانو چې د پاچا خان له خوا د عدم تشدد د عکس العمل پرته هغه بې انصافي په ځان وزغمله، پاچا خان په پښتنو باندې غږ وکړ، چې تاسو کور بربادۍ ته لویدلي دي ودرېږئ اودا بیا ودان کړئ او دا یاد ساتي، چې تاسو له کوم نسل سره اړیکې لرئ.

کله چې په ۱۹۳۸ز کال کې پاچا خان، مهاتما ګاندهي له ځان سره اتمانزو خپل کلي او د ایالت نورو ځایونو ته بوتلو، نو ګاندهي جي د خدایي خدمتګارانو له سالارونو سره یوه غونډه وکړه په هغه غونډه کې سالارونو ګاندهي جي ته په یوه تحریري استقبالیه بیان کې وویل، چې مونږ ستاسو څخه مننه کوو، چې تاسو مونږ ته د عدم تشدد یوه داسې وسله راکړې ده، چې له پولادو څخه د جوړ شوو وسلو په نسبت زیاته اغېزناکه ده. هغوی مهاتما ته یقین ورکړو، چې په عدم تشدد کې زمونږ اعتقاد مستقل او بې له شرطه دی او مونږ به تل په دې ټېنګ ولاړ پاتې کېږو.

ګاندهي جي ورته مبارکي وویله او توصیه یې ورته وکړه، چې که هغوی به په دې عقیده عمل وکړي او یو نوی تاریخ به جوړ کړي.

ketabton.com - The Digital Library

ګاندهي جي د خدايي خدمتګارانو د نظم او نسق ډېره ستاينه وکړه ، ويې ويل « ما په خپل ژوند کې داسې خاموشه او منظمې جلسې ډېرې کمې ليدلې دي» دفخر افغان په خپلو تورو کې، د ګاندهي جي دا اميد پيدا شو ، چې ددې درنو او تورزنو پښتنو په ذريعه د خپل ژوندون مقصد حاصل کړي او لکه وايي زما دعا ده ، چې پښتانه دې نه يوازې دا چې هندوستان له آزادي وګټي ، بلکې ددغه آزادۍ په برکت ټولې نړۍ ته د عدم تشدد دا زرين اصول ور معرفي کړي.

ګاندهي جي او پاچا خان د يوه او بل په ملګرتيا د صوبه سرحد د ډېرو نورو ځايونو مسافرت هم وکړ او د بېلا بېلو رايو لرونکو شخصيتونو او له نورو خلکو سره د افکارو تبادله وکړه ګاندهي جي ورته وويل ، چې هغوی دې تل د خپل ملک خدمت ته ملا وتړي.

سرحدي ګاندهي يعنې پاچا خان خان عبدالغفار خان د هند د نيمې قارې د انګليسانو له منګولو څخه د آزادولو د خپلو هڅو په وخت د خلکو په عمومي ويښتيا کې اغېزه ناکه برخه درلوده.

دهغوی تر مشرتابه لاندې خدايي خدمتګارانو ډېر زړه ور کارونه وکړل. د پاچا خان خپل ساده ژوند ، شجاعت ، نه وېرېدنه ، له شان څخه پرهيز ، له کړاونو څخه د تېرېدو چمتوالی داسې صفتونه وو ، چې هغوی په اسانۍ سره خپلو وګړو ته د جدوجهد الهام ورکولی شي.

کله چې په ۱۹۲۱ز کال په فخر افغان باندې محاکمه شوې وه نو هغه د دريو کالو بامشقت جزا لاندې په بندي خانه کې اچول شوی و انګليسانو نشو کولای ، چې پښتانه تر خپل لاس لاندې راولي.

پاچاخان لېوالـه و ، چـې پښـتانه دې تربګنـۍ او دښـمنۍ پرېـږدي او خپـل اختلافات د ټوپک په ځای د خبرو اترو او د ورورولۍ له لياري حل کړي؛ چېرته چې انګليسان د بېلا بېلو قبايلو ترمنځه د نااتفاقۍ په را پيدا کېدو کې بوخت وو ، پاچا خان په جګ آواز اعلان کاوه ، چې پښتانه د يوې ونې د تنې په شان دي او بېلا بېلې قبيلې ددې ښاخونه دي.

ketabton.com - The Digital Library

له دې کبله انګرېزان افغانستان په سیاسي ډول د وېشلو په خپله ناوړه لوبه کې په اداري سویه هم پاتې شول . کله چې پاچا خان بنګال ته لاړ نو انګرېزانو هغوی ونیولو او د عیسویانو یوې غونډې ته د وینا کولو په تور د دوو کالو لپاره په جېل کې واچول شول.

د ۱۹۳۵ ز کال تر قانون لاندې په سرحدي صوبه کې انتخابات وشول په کومو کې چې خدايي خدمتګارانو لوی بریالیتوب خپل لاس ته راوړ و هغوی نوابانو ، خانانو ، خطاب لرونکو ، جاګیردارنو او نورو ته ماتې ورکړه.

په تاریخ کې به دا خبره هېڅکله نه شي هېره ، چې د پاچا خان غوندې یو سپېڅلی مسلمان د پاک زړه انسان ، رېښتونی وطن پالونکی او د الله پاک نیک بنده د خپل ملک پاکستان د سیاستمدارانو له لاسه د دومره ظلمونو په ځان باندې زغملو ته اړ شو ، لیکن د هغوی تر لارښوونې لاندې پښتنو بشرتوب ته یوه نوې معنې ورکړه.

د فخر افغان پاچا خان په شان د بلوچستان لوی مشر خان عبدالصمد خان صاحب هم د هند د نیمې وچې د آزادولو په جدوجهد کې یوه صمیمي او زړه ورزړه پیدا کړې و. بلوڅانو هم د قامي تحریک مخ ته بوتلو په لیاره کې ډېر زحمتونه په غاړه اخېستل او د تاریخ په پاڼو کې یې یو ژور چاپ پرېښود.

لکه څنګه چې خان عبدالغفار خان صاحب د سرحدي ګاندهي په نامه مشهور شو ، هماغه شان خان عبدالصمد خان صاحب د خپلو قربانیو په برکت د بلوڅ ګاندهي په حیث وپېژندلی شو هغوی د پنځویشتو کالو په عمر کې د څو بلوڅو ځلمیانو په ملګرتیا د انجمن وطن په نامه د یوه ګوند ډبره کېښودله ، چې په هغه کې پښتانه او بلوڅ غړې شامل شول. د یوه نه ستړکېدونکې مجاهد په حیث دوی په بلوڅو وګړو کې سیاسي ویښتیا راوستله.

خان عبدالصمد خان صاحب د یوه قام سرپرست مشر په حیث خپل اجتماعي نهضت له هند قامي تحریک سره یو ځای کړو. هغوی په انډین نیشنل کانګرس کې شامل شول. خپل انجمن یې د وطن ګوند په کانګرس پورې مربوط کړ د هند له قام پرستو مشرانو سره یې رابطه ټینګه شوه. کله چې د شمالي هند د یوه انقلابي

ketabton.com - The Digital Library

تنظیم د نوجوان بهارت سبها سره یې له ډېر نږدې نه په تماس کې شو. نو په ۱۹۲۸ او ۲۹ ز کلونو کې ډېر امتیازات یې په برخه شول.

په ۱۹۲۹ ز کال کې د کانګرس د لاهور په غونډه کې خان شهید په بلوچستان کې د امپراتورۍ حکومت د ظالمانو فعالیتونو په اړه وینا وکړه، هغوی په ۱۹۳۰ز کال کې د انګلیسي رژیم له خوا د دوو کالونو په جزا محکوم کړی شول ،لیکن له خوشې کېدو څخه وروسته یې بیا خپل پخواني سیاسي فعالیتونه او قامي تحریکات پېل کړل.

په ۱۹۳۴ز کال کې خان عبدالصمد خان صاحب بیا د درېیو کلونو لپاره په بند کې واچول شو. د دویم لوی جنګ له پېل کېدو څخه وروسته د بلوڅانو سیاسي فعالیتونه زیات شول د ۱۹۴۲ز کال د اګست په میاشت کې خان شهید د درېیو کلونو لپاره په بندي خانه کې واچول شو ، لیکن دجزا پوره کولو وروسته یې بیا په خپل سیاسي کارونو لاس پورې کړ.

د ۱۹۴۶ز کال په پای کې کله چې دا خبره څرګنده شوه، چې بریتانوي حکومت د نیمې وچې د ویستلو لپاره د مسلم لیګ دغوښتنې منلو ته چمتو دی، نو پاچا خان او خان شهید د پټانو او د بلوڅانو د خپلواکۍ لپاره غږ پورته کړو.

د پاکستان د منځ ته راتلو څخه وروسته خان شهید په مېړانه ډول د یوه خپلواک بلوچستان لپاره مبارزې ته دوام ورکړو. هغه د پاکستاني مقاماتو تر امر لاندې ونیول شو ،لیکن ۱۹۵۴ز کال کې خوشې شو. په۱۹۵۸ز کې بیا ونیول شو او لس کاله وروسته آزاد شو.

خان عبدالصمد خان صاحب یو سپېڅلی انسان او سوچه قام پرست مسلمان و ، چې له فرقه دارانه اختلافاتو څخه باندې و هغوی د هند د آزادۍ په هڅو کې یو لوی رول لوبولی و او د دې نیمې وچې ټول خلک د فخر افغان او د خان شهید په قربانیو ویاړي او د زړه له کومې یې احترام کوي. دا د دوی د لاربښوونې نتیجه وه، چې پښتنو او بلوڅانو د هېواد د آزادۍ په لیاره کې دومره قربانۍ ورکړې او په اخره کې امپراتوریان له نیمې وچې څخه د خپل ټغر راټولو ته اړ شول.

ketabton.com - The Digital Library

۲-۵-۱۴- دډېرې مودې راهیسې افغانستان دمنځنۍ اسیا یوه مهمه برخه ګڼل کېده:

دادلویدیځ لـه خوا پـه هنـد بانـدې د یرغلونـو او بریدلویـه لاره وه او همدغې سیمې په واسطه به مذهب منځنۍ اسیا او چین ته خپرېدو. پـه جغرافیایي او تـاریخي توګـه افغانسـتان د اسیا د څرخ پـه حیث پېژندل کېده. ددغې لرغونې خاوري ډراماتیکه کیسه ډېره لویه ده خو ددغه ډرام ببلا بېلې منظرې د شلمې پېړۍ پـه سـتېج بانـدې نـه یـوازې دلچسپې بلکـې سـپېڅلې او حېرانـوونکې ښـکارېدې. لـه نولسـمې پېـړۍ څخـه د شـلمې پېـړۍ تـر لومړیـو لسـیزو پـورې افغانستان د لویې لوبې، یوه بې کسه او بشپړه برخه پاتې شوې وه په کومې کې چې بریتانیا او سوویت یونین په حقیقي توګه رقیبان او حریفان وو.

افغانستان د فرنګیانو پـه ضد پـه دریـیم جنګ کې د بري پـه موندلو د خپلې آزادۍ ناوې وګټله. لـه هغې راهیسې د افغـان مشـرانو سیاست د هېـواد د یـوې طرفي په ماتولو او په اقتصادي او اجتماعي ودې مرکوز پاتې شو.

افغانستان تل له ملګرو ملتونو سره مرسته، د غیر منسلک تحریک طرفداري او د استعمار او د نـړدې تـوپېر مخالفت کړی دی افغانستان د بې وسلې کولو د اصولو له حمایت کوونکو هېوادونو څخه دی او دا پـه بین المللي، اقتصادي، همکارۍ او له سولې سره په ګډه ژوند اعتقاد لرونکی دی. ددې خبرې پـه پېژندلو چې د ببلا ببلو هېوادونو ترمنځه زیاتره جګړې پـه اقتصادي علتونـو کېږي، افغانسـتان لـه ټولـو ممکنـو منابعو څخـه د دوستانه اقتصادي مرستې د ترلاسه کولو هڅې کړې دي. لیکن دغه هېواد هېڅکله له مرستې سره تړلي کوم داسې شرطونه نه دي منلي، چې د هغه په عزت النفسۍ تجاوز وکړي او یا ددې د نیکو سیاسي اصولو سره تضاد ولري.

لـه سـوویت یـونین سـره د نـږدیـوالي لـه کبلـه افغانسـتان پـه طبیعـي ډول د ازبکستان او د تاجکستان غونـدې د منځنـۍ اسـیا لـه هېوادونـو سـره نـږدې مناسبات درلودل. لیکن هېڅ د یوه او د بل هېواد په کورنیو چارو او یا پـه قـامي کلتور کې هېڅ مداخلت نه کاوه. له دې سره سره سترو افغان مشرانو د هند، جاپان

ketabton.com - The Digital Library

او نیپال په شان د ختیځې او سویلي اسیا له هېوادونو سره د ډېرنږدې مناسبات را پیدا کړل.

د غیر منسلکو هېوادونو سره د دوو اړخیزې او درې اړخیزې همکارۍ په اساس په سلا مشورو او په ورکړه راکړه پېل اوو پالل شو.

زما په یاد دي، چې فقید پاچا محمد ظاهر شاه د ۱۹۲۹ز کال په اپریل کې د جاپان په رسمي مسافرت او درې میاشتې وروسته د جاپاني انجینرانو یوه ډله د هربروډ د پروژې د مطالعې په غرض افغانستان ته راغله او په دې پروژه کې یې له افغانستان سره مرستې پېل کړې.

د یوه اسلامي هېواد په حیث افغانستان له نورو اسلامي مملکتونو سره له نږدې همکاري کړې ده او یو وخت یې په فرانسه باندې زور اچولی و ، چې هغه دی الجیریا ، مراکو او تیونیسیا ته خپلواکي ورکړي. لیکن تر او سه پورې د پښتونستان د مسالې حال نه دی مونډل شوی او د ډیورنډ د کرښې لانجه هماغسې په ځای پاتې ده.

د یو ځولسیزو د ناکرارۍ سربېره افغانستان اوس د منځنۍ اسیا ، سویلي اسیا او د لوید یځې اسیایي سیمې ترمنځه د یوه ځمکني پل په حیث له خپل قدرت څخه د استفادې کولو توان ځانته پیدا کړي. په ستراتیژیکه توګه په دې مهم هېواد کې سوله او سوکالي به ورته نوي اقتصادي مواقع برابرې کړي. دا کار د افغانستان په اوږو د ډېر مسولیتونه هم اچوي، چې هغه دې داسې پالیسۍ او اداري میکانیزم منځ ته راوړل دي، چې د هغه له مخې خپلو صلاحیتونو په واسطه مشخصې سیمه ییزې پروژې سرته ورسوي. افغانستان دې ته چمتو دی، چې د خپل مرکزیت ګټې له خپلو ګاونډیانو سره شریکې کړي. د افغانستان د قامي ودې ستراتیژۍ دا خبره په ښه شان سره جوتوي، چې سیمه ییز اقتصادي تعاون د افغانستان د حکومت لومړی هدف دی.

د سیمه ییزې همکارۍ په اړه د سویلي اسیا د اتحادیې د څوکۍ د مشرانو په څوارلسمه غونډه کې د افغانستان ولسمشر ښاغلي حامد کرزي په ډاګه وویل: ، چې « نور د افغانستان سیاسي او اقتصادي جلاتوب نه دی په کار ددې په ځای د

ketabton.com - The Digital Library

سیمه ییز اقتصادي او سیاسي استحکام په خاطر د زیاتې اقتصادي همکارۍ اړتیا ده».

په همدې ډول د بهرنیو چارو وزیر ډاکټر سپنتا د سارک د وزیرانو د کونسل په غونډه کې وویل ،چې« افغانستان د خپلو ګاونډیو هېوادونو سره د ترانسپورت په شبکو، د انرژۍ په وسایلو او د خلکو او د افکارو په ازادانه تګ او راتګ کې ژوره دلچسپي لري».

داسې ډېر بین المللي اعلانونه شوي دي، چې په واسطه یې د منځنۍ، سویلي او لویدیځې اسیایي سیمو ترمنځه، د اقتصادي همکارۍ او د یووالي لپاره د افغانستان ارزښت منل شوی. په دغو کې د ۲۰۰۲ ز کال د ښه ګاونډیتوب د مناسباتو اعلان، د ۲۰۰۳ ز کال د دوبۍ اعلان، دهمدغه کال د برلن لوظنامې، د ۲۰۰۴ ز کال د بشکیک کنفرانس، د ۲۰۰۵ ز کال د کابل کنفرانس او د ۲۰۰۶ ز کال د ډیلي کنفرانس هم شامل دي.

د ۲۰۰۵ ز کال په دسمبر کې په کابل کې د سیمه ییزې اقتصادي همکارۍ په باب یوه کامیابه غونډه شوې وه او د ۲۰۰۶ ز کال د نوامبر په میاشت کې همدا شان په نوي ډیلي کې یو کنفرانس جوړ شوی و. د پاکستان د حکومت له خوا د یوه بل سیمه ییز کنفرانس په اسلام اباد کې دکولو پیشنهاد د افغانستان د حکومت له خوا ومنل شو. د نوي ډیلي په کنفرانس کې د دریمې غونډې لپاره په منل شوو مودو کې دکانونو، صحت، د کارګرانو او د انساني وسایلو او په وچو سیمو کې د تجارت او ترانزیت مودې هم شاملې وې.

دافغانستان دبهرنیو چارو د وزارت له خوا له ګاونډیو هېوادونو سره سیمه ییزې همکارۍ ته زیاتې اداري ګټې د ورکولو په غرض یوه کمېټه تاسیس کړی شوه، د کومې په غونډه کې چې د سیمه ییزو هېوادو سفیرانو او نورو نماینده ګانو د جي ۸ هېوادونو او د اسیا د ودې د بانک، عالمي بانک، دملګرو ملتو انکشافي بانک او د اغا خان د ودې د انجمن د نماینده ګانو له خوا ګډون شوی و. افغانستان لګیا دی د دوه اړخیزو او ډېر اړخیزو تجارتي او اقتصادي تړونونو تر مخې له خپلو ډېرو ګاونډیو هېوادونو سره اړیکې ساتي.

ketabton.com - The Digital Library

افغانستان د اقتصادي همکارۍ د انجمن یو فعال غړی دی او د دغه انجمن د هدفونو د ترلاسه کولو لپاره په شدت سره په کار کولو بوخت دی. څو اقتصادي وده جاري وساتلی شي او د خلکو د ژوند معیارونه اوچت کړی شي.

د ۲۰۰۷ز کال د اپریل په میاشت کې د سارک په څوارلسمه غونډه کې، افغانستان د اتم غړي په حیث ومنل شو. له دې ګران هېواد څخه هیله کېږي ،چې دا به د دغې ادارې په تخنیکي کمېټو او د کار په ډلو کې خپله ونډه اخلي. ځکه چې هر چاته معلومه ده سارک په کرهنې، کلیوالي ودې، صحت، نفوسو، د ښځو او د ماشومانو ښېګړې، چاپېریال، ساینس او تکنالوجي، ترانسپورټ او د انساني انکشاف په معاملو کې ډېره فعاله برخه لري. د افغانستان د سارک د غړیتوب په برکت د سویلي اسیا او د منځنۍ اسیا د سیمو ترمنځه د یوه نوي حرکت قوت را پیدا شوی دی.

افغانستان د شنګهای د همکارۍ د انجمن په تماس ډلې کې هم شرکت لري دا په دې انجمن کې هم د یوې مهمې برخې هیله لري. دا هېواد د منځنۍ اسیا د سیمه ییز اقتصادي تعاون غړیتوب لري. دا د منځني او د سویلي اسیا د ترانسپورټ او د تجارت د فورم غړی هم دی.د دغو په واسطه افغانستان د زیاتې سیمه ییزې همکارۍ سره اړه لرونکو پروژو او فعالیتونو باندې خپل پام مرکوز وي.

افغانستان لېواله دی، چې د تجارت په اړه ښه موقع منځ ته راوړي، د سیمه ییزو د اورګاډو او د سړکونو په شبکو کې شرکت ومومي د سیمه ییزو د انرژۍ په بازارونو کې د یوه مهم انډیوال حیثیت ولري، د مخدره شیانو تجارت له منځه وباسي او د طلایي عصر د ودې مقصدونه ترلاسه کړي.

سارک په ۱۹۸۵ز کال کې تاسیس شوی و ،چې ورکې بنګله دیش،بوټان، هند، مالدیوز، نېپال، پاکستان او سریلانکا شامل وو.

د ۲۰۰۵ز کال په نوامبر کې د سارک د سترو مشرانو په ډهاکه کې شوې غونډه کې افغانستان هم په دې کې شامل کړی شو. دا ټول کار د هند د لومړي وزیر ډاکټر منموهن سنګهـ په هڅو وشو او د پاکستان په شمول نورو ټولو اوه غړیو د دې

ketabton.com - The Digital Library

پیشنهاد تایید وکړو. ځینې هېوادونه دا فکر لري، چې افغانستان یوازې د منځنۍ اسیا برخه ده.

لیکن یو شمېر هېوادونه افغانستان د سویلي اسیا برخه ګڼي ځکه چې دا هېواد په تاریخي، کلتوري او جغرافیایي ډګرونو کې له سویلي اسیا سره تړښنګې اړیکې لري چین، جاپان، سویلي کوریا ، ایران، امریکا او یورپین یونین ته ددې انجمن د مشاهدینو حیثیت ورکړ شوی دی.

ځینې سیاسي مفکرین دا حس کوي ،چې په تاریخي تجزیه دا ور معلومېږي، چې هند او پاکستان دواړه له افغانستان سره د ملګرتیا مناسبات غواړي ددې علت دادی ،چې افغانستان په منځنۍ اسیا پورې تړلی هېواد دی ،چې هغه سیمه په طبیعي منابعو غني ده حقیقت دادی ،چې د سارک د یوه غړي په توګه افغانستان ته د ودې د پانګې یوه برخه ترلاسه کوي. په ځینو ساحو کې دا فکر چې د امریکا حکومت ددې لپاره د افغانستان د سارک د غړیتوب لپوالتیا درلوده، چې د دغه جنګ ځپلي هېواد ته په یوه اداري چوکاټ کې ځای ورکړ شي ،لږ څه خوشي ښکاري.

یوه خبره داده ،چې هند او پاکستان دواړه دا هیله لري ،چې افغانستان به ورته له منځنۍ اسیا څخه د انرژۍ د ترلاسه کولو لپاره د ترانزیت اسانتیاوې ورکړي .بله دا چې د شلو کلونو د جنګ له کبله د تباهۍ په نتیجه کې افغانستان چې له ترهګرۍ سره په مجادله کې کوم رول لوبولی دی، په سویلي اسیا کې د مصالحت او د امن د ور په ځای کولو لپاره ددغه هېواد له ګډون څخه غیر هېڅ امکان نشته.

که د سویلي اسیا مملکتونه د همکارۍ په خپلو هڅو کې بریالي شي، نوښایي چې سارک به د یورپین یونین (اروپایي) او د اسیا غونډې انجمنونو په نسبت هم د نفوسو په توګه تر ټولو نه لوی وي او که دا سې وي نو په دې سیمه کې به د همکارۍ نوي ورونه پرانزي، کوم چې دا هېوادونه زیات اقتصادي، سیاسي، او پوځي ځواک ته هم ورسوي دا به په دغو هېوادو پورې اړه لري، چې دوی تر کومه حده پورې پرمختګ خوښ کړي.

ketabton.com - The Digital Library

د سارک یو خصوصیت دادی، چې په دې کې په دوه اړخیزه معاملو غور نشي کېدای؛ لیکن په څنګ لاره د دغو په لړ کې خبرې اترې کېدای شي.
په دې انجمن کې جمهوریتونه، ولسي حکومتونه او پاچاهي شامل دي. د دغو هېوادنو نفوس د نړۍ پنځمه برخه کېږي د دنیا نیم نادار خلک په دې سیمه کې او سېږي ایران او چین دواړه د سارک د غړیتوب لپاره لېوالتیا ښکاره کړې ده. چین او جاپان او س د شاهدینو په حیث شامل کړی شوي دي.
هند او پاکستان چې د سارک د انجمن لوی غړي دي او د دوی ترمنځه د اوږدې مودې راهیسې اختلافات دوام لري، نو له همدې کبله سیمه ییزه سوداګري همکاري د اروپایي یونین او د اسپان په مقابل کې کمه ده دا خبره د لومړي وزیر ډاکټر منموهن سنګهـ له خوا وکړی شوه. ښایي چې په سارک د افغانستان په ګډون په وچه کې دغه ګران هېواد ته لاس رسېدنه اسانه شي او د تجارت ستونزې به یې لرې شي.
د سارک د سترو مشرانو کالنۍ غونډه د ۲۰۰۷ز کال د اپریل په دریمه نېټه په لوی ډیلي کې پېل شوه. په کومه کې چې د افغانستان ولسمشر ښاغلي حامد کرزي هم ګډون کړی و. د بهرنیو چارو وزیر ښاغلي سپنتا د اپریل په دویمه دوزیرانو غونډې ته خطاب وکړ او وویل: چې افغانستان به په هېواد کې د ننه له خارج څخه پانګې غواړي، دغه هېواد به د سویلي او د منځنۍ اسیا د هېوادونو ترمنځه د تجارت لپاره لاره برابروي او تر ټولو نه مهمه خبره داده، چې افغانستان د سارک له غړیو هېوادونو څخه د ترهګرۍ په ضد په ساحو کې د شمولیت هیله لري.
ډېر خلک اعتراف کوي، چې سارک به افغانستان ته ګټور ثابت شي او دا به سیمه ییز استحکام کې خپله ونډه ترسره کړي. افغانستان کولای شي، چې د ترهګرو د پاکستان له سیمې څخه د ورننوتلو په اړه د سارک د غړیو هېوادونو څخه مرسته وغواړي.
افغانستان مخکې د اقتصادي همکارۍ د انجمن او د اسلامي هېوادونو د انجمن غړی و. لیکن سارک یوه داسې موسسه ده، چې د افغانستان له سرحداتو سره نږدې پراته هېوادونه ددې غړیتوب لري. دا هېواد له پاکستان سره

ketabton.com - The Digital Library

۲۴۳۰کیلو متره ګډه سرحدي پوله لري او د چین او ایران غوندې هېوادونه هم د افغانستان په سرحد کې پراته دي، چې د سارک مشاهدین دي.

د نړیوال بانک له خوا سپارښتنه شوې ده ،چې په پېل کې د انرژۍ د تجارت لپاره دوه ځایونه وټاکل شي: «لومړی د هغې سیمې لویدیځه خوا چې په کې افغانستان ، پاکستان او شمال لویدیځه خوا ته هند شامل دي دا سیمه به د منځنۍ او له لویدیځې اسیا څخه انرژي اخلي د انرژۍ د تجارت بل ځای د دې سیمې ښي خوا ته وي، چې په هند ، نېپال، بوټان، بنګله دیش او سریلانکا شامله ده. په دغو کې به د هند انرژي د وارداتو لوی اړخ وي».

په افغانستان کې د طبیعي ګازو سل بیلیون مکعب مترو ته نږدې ذخېرې لري او س مهال دا هېواد اټکلاً شل میلیونه مکعب متره ګاز په کال کې پیدا کوي او دا ټول به د هېواد دننه استهلاک کېږي.

د سارک په اوسنۍ ستره غونډه کې د ترانسپورت ښه سیستم تضمین کړی شوی دی. د اسیاسي ودې د بانک له خوا د ترانسپورت له بېلا بېلو سیستمونو څخه جوړ د یوه بشپړ سیستم په اړه مطالعه مکمله شوې ده. په دې کې به افغانستان هم شامل کړی شي.

د سارک د بېلا بېلو حکومتونو څخه جمله د ترانسپورت په اړه ډله موظفه ده ،چې سیمه ییزې پروژې وپېژني او داسې لوظنامې تیاري کړي د کومو هدف چې بالاخره سویلي اسیا له منځنۍ سره ونښلوي له لویدیځې اسیا سره د ترانسپورت په واسطه نښنول وي.

هند له مخکې څخه د ډېلارام او د زرنج ترمنځه له دوو سوو کیلو متره څخه زیات اوږد سړک جوړ کړی دی.

د یوه او د بل هېواد د سړکونو د جوړېدو په واسطه به سیمه ییز تجارت پر مخ روان شي.

د سارک د غړیو هېوادو له خوا یوه داسې لوظنامه لاسلیک شوې ده، د کومې تر مخې چې به د تجارت یوه آزاده ساحه منځ ته راوستلی شي او هلته په ټولو شیانو باندې هېڅ ګمرک نه وي.

ketabton.com - The Digital Library

تردي لوظنامې لاندې به تر ۲۰۱۲ز کال پورې ګمرک کم کړی شي، لیکن د افغانستان، نیپال، بوټان او مالدیف غوندې هېوادونو ته به د ګمرک د کم کولو لپاره درې کاله نور وخت ورکړی شي.

ددې معاهدې تر لاندې افغانستان به د منطقې یوه پراخ بازار ته ځان ورسولی شي، چې په کې به د تجارت ترجیحي مواقعې برابري وي.دا وخت د افغانستان زیاته تجارتي انډیوالي له امریکا ، هند او پاکستان سره ده د تجارت لپاره مهم شیان تازه او وچې مېوې، غالۍ، وړۍ، مالوچ، پوست، وړین پوست او قیمتي او نیمه قیمتي غمي دي.

داسې ویل کېږي ،چې په نړۍ کې تر ټولو نه زیات اپین (افیون) په افغانستان کې تیارېږي، له کومو موادو څخه چې هیروین (Heroin) جوړېږي.اروپا په سلو کې له اتیاوو څخه تر نوي برخو پورې له افغانستان څخه وړل کېږي.

په دې اړه د ملګرو ملتو د مخدره شیانو او د جرایمو په اړه دا هم ویل کېږي ،چې اداري له خوا ویل شوي دي ،چې د طالبانو په وخت کې څومره اپین تیارېدل، د هغه څخه ۳۳ زیات اپین اوس تیارېږي.

په سارک کې د افغانستان له شاملېدو سره به ددغه هېواد حکومت ته د بغاوت په ضد د نورو غړیو هېوادو مرسته ترلاسه شي ځکه چې د مخدره شیانو له تجارت څخه پانګې د ترهګرو عناصرو لاس ته ورځي.

د سارک غړو هېوادو یو لړ لوظنامې لاسلیک کړي دي ،چې د ترهګرۍ، د مخدره شیانو د تجارت، د ښځو او د ماشومانو د راوړلو وړلو له فعالیتونو سره مجادله وکړی شي دوی د ترهګرۍ لپاره د پانګو د مخنیولو او د هغو د چقولو په اړه یو اضافي پروتوکول هم امضا کړی دی.

داسې دستاویزونه له غړیو هېوادو سره مرسته کوي، چې هغوی یو شان اصولونه خپل کړي، مثبت قوانین جوړ کړي او یو او بل ته معلومات وړاندې کوي .د سارک د یوې قوې د جوړولو پیشنهاد هم تر غور لاندې دی.

لیکن دا د یادوړ خبره ده ،چې سارک تراوسه پورې دومره پرمختګ نه دی کړی څومره چې ورڅخه هیله کېده له بده مرغه د هند او پاکستان ترمنځه

ketabton.com - The Digital Library

اختلافات د مخکې په شان موجود دي ،بلکې دا د دهشت ګردۍ له کبله لا هم زيات شوي دي.

بله خبره داده، چې د پاکستان حکومت هند ته لاره نه ورکوي ،چې افغانستان د انساني خواخوږۍ په اساس د مرستې شيان راولېږي. د ډېرو کلونو راهيسې پاکستان، دهند او افغانستان ترمنځه په وچه د تجارت لاره بنده کړې ده او هند اړ دی، چې د مرستې شيان يا خو په هوايي لاره او يا د ايران په لاره افغانستان ته ورسوي.

ليکن دا چې بېلا بېلو هېوادونه يو ځای په کېښناستو د يوه او بل سره خبرې کولو ته چمتو دي، د ډاډ وړ خبره ده ،چې د سارک په واسطه خپل منځنۍ اعتماد زياتېدای شي سيمه ييز اداري منځ ته راوستل کېدای شي، اساسي چوکاټونه تيار کېدای شي او له انکشافي موسسو سره په ګډه کار کېدای شي د اشيان او د اروپايي يونين غونډې اداري له سارک سره د تعاون لېواله ده که په سويلي اسيا کې د خلکو ترمنځ تماسونه او په تجارت کې اسانتياوې زياتې شي نو يو نيم بليون نفوس ګټې ترې اخېستلی شي او ټوله نړۍ ددې نه استفاده کولای شي.

د لرغونو تاريخي زمانو راهيسې افغانستان د سويلي اسيا د سلامتيا لپاره ډېر اهميت لري په نولسمه پېړۍ کې تر بريتانيوي پاليسۍ لاندې د افغانستان حيثيت د هندي نيمې قارې کې د بفرستېټ يعنې د يوه بې طرفه هېواد په توګه ومنل شو. ليکن کله چې په ۱۹۷۸ز کال د ثور انقلاب راغی او پاچاهي ختمه شوه ،نو يو نوی بحران پېل شو. ددې اغېزه په پاکستان باندې ډېره زياته شوه ،ځکه چې په لوی شمېر کې د بې کوره شوي کسانو بهير په پاکستان پلو روان شو د روسي عسکرو د راننوتلو له کبله او د مهاجرينو د حرکت په علت په پاکستان کې ډېر فشار را پيدا شو.

په هماغه وخت کې د امريکا په سترګو کې د پاکستان ستراتيژيک اهميت ډېر زيات شو ،ځکه چې پاکستان د شوروي مداخلې په ضد د آزادۍ لپاره جنګېدونکو افغانانو ته وسلې او نوره مرسته ورکړه. په دې کار کې پاکستان ته د

ketabton.com - The Digital Library

امریکا سیاسي، مالي، او عسکري ملاتړ ترلاسه شو. کله چې په دسمبر ۱۹۷۹ز کال کې شوروي سلطه بشپړه شوه نو پاکستان د جنګ د لومړي صف هېواد شو.

ددې په نتیجه کې امریکا له خوا هغه بندیزونه چې د سایې منګتن د ترمیم د خلاف ورزي له کبله لګول شوي وو ژر لرې کړی شول. د افغانانو له خوا په مجادله کې د اسلام مهم رول و، په مجاهدینو کې زیات شمېر د پښتنو و یوې خوا پاکستان له امریکا سره عسکري او ستراتیژیک تړون درلود او له بلې خوا هغه هېواد له جنګېدونکو کسانو سره مذهبي او نږدې اړیکې لرلې.

په دغه علتونو پاکستان د مقاومت په تحریک کې اخته شو د پاکستان د پټې اژانس آی ایس آی له خوا مجاهدینو ته د رقمونو او د وسلو په برابرولو کې مهم رول ولوباوه.

د پاکستان ستر مشر په پنځو کلونو کې د امریکا له حکومت څخه تقریباً دڅلور بلیونو ډالرو اقتصادي او عسکري مرسته ترلاسه کړه، بیا چې کله طالبان منځ ته راغلل، هغوی زیاتره په پاکستان کې د افغانانو پناه ګیرانو اولادونه وو، چې په مدرسو کې یې روزنه او ښوونه وشوه.

اوس په پاکستان کې د هغه هېواد د حکومت او ترهګرو ترمنځه شخړې روانې دي د پاکستان له سیمې څخه ترهګر سویلي او خیتځ افغانستان ته په ورننوتلو امنیت ته خطر رسوي. د امریکا او د ناټو د غړیو هېوادونو عسکر په افغانستان کې موجود دي او د هغوی او د مبارزینو ترمنځه د تېرو شپږو کلونو راهیسې یو نه ختمېدونکی جنګ روان دی.

دا وضعیت یو شان د ټولې سویلي اسیا سیمې دامن او سولې لپاره خطر دی امریکا تر اوسه پورې د افغانستان او پاکستان په سیمو کې د خپلو هدفونو په پوره کولو کې پاتې ده هغه پاکستان ته د راتلونکو پنځو کلونو لپاره هر کال د یو نیم بلیون ډالرو د ورکولو لوظ کړی دی. د پاکستان له خوا له امریکا څخه وسلې هم پېرودلی شي.

ددې کال د مارچ په میاشت کې په ماسکو کې د افغانستان په اړه د شنګهای دهمکارۍ د انجمن یوه ځانګړې غونډه وشوه، چې په کې د دغه انجمن شپږ واړه

ketabton.com - The Digital Library

غړي حاضر وو. د څلورو مشاهدو هېوادونو نماینده ګان چې له هند ، ایران، پاکستان او منګولیا څخه جمله وو ،هم په دې غونډه کې ګډون وکړ. په دې کې د هند استازي غوښتنه وکړه، چې باید افغانستان ته د شنګهای د همکارۍ د انجمن غړیتوب ورکړی شي ،هغه وویل:چې د سارک او د شنګهای د همکارۍ د انجمن د غړیتوب په وسیله به افغانستان د دې منطقې له هېوادونو سره خپلې اړیکې بیا ن کړي او د قدرت خاوند به شي.

هندي استازي وویل، چې افغانستان به ۲۰۰۷ز کال کې په سارک کې شامل شوی و ، لیکن تر او سه پورې د غه هېواد د شنګهای د همکارۍ د انجمن نه غړی دی او نه مشاهد.

څلور ورځې وروسته د مارچ په یود ېرشمه نېټه د افغانستان په اړه د ملګرو ملتونو له خوا هند کې هم یوه غونډه شوې وه.

اوس به هند په راتلونکې میاشت یعنې په اګست کې د افغانستان په انتخاباتو کې ورسره مرسته وکړي.د افغانستان د مامورینو یوې ډلې په نوي دیلي کې د هند له انتخاباتي کمیسیون سره لیدنې کتنې کړې دي.

د سویلي اسیا د هېوادو د یوه او بل سره د اړیکو د لا هم ټېنګولو په غرض هند د ملګرو ملتو د تعلیمي، ساینسي او کلتوري موسسې یونسکو ته پیشنهاد کړی دی ،چې په ډیلي کې دې د سولې، ودې او د جګړو د حل کولو د مطالعاتو لپاره د علي درجې یو پوهنتون جوړ کړی شي. دا به د امن او د سولې پوهنتون وي، چې د ټولې سویلي اسیا عالمانو او پلټونکو ته د استفادې وړ وي.

په دې زمان کې په سویلي اسیا کې د کرارۍ او امن ضرورت دی. د پاکستان او افغانستان ترمنځه او د دغو هېوادو دننه د ترهګرۍ د فعالیتونو د مخې نیولو حاجت دی. په هند کې په یو څو ځایونو کې اخ و ډب په لیدو کې راځي.

په نیپال، سریلانکا او بنګله دیش کې تشدد او ځاني تلفات شوي دي تر ټولو نه اول امن او سوله په کار ده، د میلیونو خلکو د ژوند د معیار د اوچتولو مساله د هر چا پام غواړي باید د ودې او انکشاف په لاره کې د ستونزو د لرې کولو لپاره د ټولو هېوادونو سیاستمداران او مفکرین په ګډه بډې ووهي او د خپل منځي

ketabton.com - The Digital Library

تفاهم لپاره کار وکړي. باید په افغانستان کې بله میاشت کېدونکي انتخابات د زړه ور افغان ملت د پوهې او یوالي مثال وګرځي.

۲-۵-۱۵- دهنداوافغانستان ترمنځ اوسني مناسبات :

د هند او افغانستان ترمنځه دوستانه اړیکې د پخوانیو زمانو راهیسې را رواني دي. ددې عنعنې د دوام په لړ کې ددغه کال یعنې د ۲۰۱۱ز کال په اکتوبر میاشت کې د هند لومړي وزیر ډاکټر منموهن سنګهـ او د افغانستان د ولس مشر ښاغلي حامد کرزي ترمنځه په نوي ډیلي کې یوه لوظنامه لاسلیک شوې ده. دا لوظنامه د دواړو هېوادونو په منځ کې د ستراتیژیک انډیوالۍ په اړه لومړۍ هڅه ده.

له نورو مهمو خبرو څخه پرته به هند د جنګ ځپلي افغانستان د حفاظتي قواوو د تربیې، د مجهز کولو او د هغوی د ظرفیت او صلاحیت په زیاتونو کې مرسته وکړي. ددواړو هېوادونو ترمنځه دا لوظنامه هم وشوه، چې هند به په افغانستان کې د نفتو او د معدني موادو په انکشاف کې هم ورسره همکاري وکړي.

ډاکټر منموهن سنګهـ وویل: چې هند او افغانستان دواړه دې ته موقف دي، چې په هر صورت او بڼه کې له ترهګرۍ سره مجادله وکړي شي. د افغانستان ولس ډېر کړاونه او مصیبتونه زغملي دي او باید هغوی بې له بهرني مداخلت، جبر او تهدید څخه خپل سرنوشت ټاکلو ته پریښودی شي. په تېرو وختونو کې هند د افغانستان د ملي قواو یو شو منصبداران روزلي دي. لیکن هند هېڅکله د افغانستان په حفاظتي عملیاتو کې برخه نه ده اخیستې.

هند به د افغانستان له خوا د تجارت لپاره د مواد ولپاره په لټولو کې مرسته وکړي دغه هېواد به په افغانستان کې د هایډرو کاربن او د معدنیاتو په لټولو کې هم کومک کوي، ددغې لوظنامې متن په څلورو ژبو اجرا شوی دی او دا ژبې هندي، پښتو، دري او انګلیسي دي.

ketabton.com - The Digital Library

دوارو خواوو دا لوظ کړی دی، چې د تجارت او د پانګې لګولو لپاره به یو داسې چاپېریال منځ ته راولي، چې د محصولونو د تهیه کولو په اړه د کار طریقه اسانه شي.

د تجارت د شیانو د الوتکو په واسطه د وړلو راوړلو عمل به پیل شي او په پور د مال د برابرولو او د بیمې اسانتیاوې هم په ځای کړی شي.

ډاکټر منموهن سنګهه او ښاغلي حامد کرزي دا خبره سپینه کړه، چې دغه تړون به د هېڅ یوه هېواد او د هېواد کومې ډلې په ضد نه وي.

د ستراتیژیک اندیوالۍ تړون به یو داسې بنیادي چوکاټ منځ ته راوړي، چې په سیاسي او حفاظتي ډګرونو کې همکاري تضمین شي، اقتصادي همکاري به لاهم تقویه شي د پوهنې، اقتصاد، ټولنې، کلتور او د ظرفیت په زیاتولو کې به د خلکو په سویه هم تعاون زیات شي.

د هند له خوا دوه زره او څلور سوه افغانانو متعلمینو ته سکالرشیپونه ورکړل شوي دي. یو شمېر زیات افغانان زده کوونکي به اوس د انجینرانو، ډاکټرانو او ښوونکو په حیث سندونه ترلاسه کوي. د ښاغلي کرزي په وینا دا حقیقي ستراتیژیک اندیوالي ده، نه چې د حفاظتي قواو د تربیې او د مجهز کولو په اړه لوظنامه تر ټولو نه مهمه خبره داده، چې هند له افغانستان سره دوو بلیونو ډالرو مرسته کړې ده، چې د بېلا بېلو بنیادي کارونو لپاره به مصرف شي.

دا د حیرانۍ خبره ده، چې د هند او د افغانستان ترمنځه اندیوالۍ پاکستان اندیښمن کړی دی. یوه پاکستاني منصبدار څرګنده کړې ده، چې هند خپلو افغان دوستانو ته رقمونه ویشي او همداسې کار د روسیې او د ایران له خوا هم کېږي.

د خبرونو تر مخې هند د یوه پلان په جوړولو کې بوخت دی، چې په ایران کې د چابهار د بندرګاه او وږد د اورګاډو یو لاین جوړ کړي. د چابهار بندر د هندي مرستې تر تعمیر لاندې دی دا ځای د پاکستان له ګوادر بندرګاه څخه یوازې ۷۲ کیلومتره لرې دی، چې د چین په کومک لګیا دی جوړېږي. کله چې دا پروژه پای ته ورسېږي نو هند او افغانستان به په ستراتیژیکي ډول یو او بل سره ترلاسه کړي او د هغه انحصار به پر پاکستان کم شي.

ketabton.com - The Digital Library

هندي شرکتونه به په افغانستان کې معدنيات و سپړلی شي، چې ارزښت يې د يوه زر او د درې زرو بليون ډالرو په منځ کې ددې اندازه ده له دې نه هند او افغانستان دواړو ته به ګټه ورسېږي، کله چې د سړک او د اورګاډو او د بندر پروژه مکمله شي نو د هند او افغانستان ترمنځه همکاري منځنۍ اسيا ته د غزيدو امکان هم دی. حاجي ګک چې د باميانو په ايالت کې له کابل څخه ۱۳۰کيلومتره لرې پروت دی، په افغانستان کې تر ټولو نه زيات د اوسپنې د لرونکو موادو ذخيرې لري ددغو د سپړلو لپاره څوارلس هندي شرکتونه صلاحيت لري، په کومو کې چې د هند ستيل اتهارټي لمېټډ هم شامل دی.

دوه سوه او پنځلس کيلومتره اوږد د ډېلارام او زرنج سړک له مخکې څخه افغانستان ته سپارل شوی دی، چې په جنګ ځپلي هېواد کې د هند د انکشافي کارولو يو با ارزښته سمبول دی. په دې موقع هندي وزير ښاغلي پرنب مکرجي ويلي وو، چې هېڅوک نه شي کولای چې زمونږ دواړو هېوادو په همکارۍ کې کوم خنډ واچوي په همدغه موقع ښاغلي حامد کرزي ويلي وو، چې د ۲۰۰ کروړو روپو په مصرف مکمله شوې پروژه دهغو خلکو دپاره پيغام دی، چې د هند او افغانستان ترمنځه د همکارۍ بندول غواړي. ښاغلي کرزي وويل: چې زموږ تعاون به بيخې قطع نه شي.

طالبان ددې پروژې پر ضد وو او هغوی په تعميري کارګرانو ډېر بريدونه کړي دي. شپږ هنديان او ۱۲۹ افغانان په هغو بريدو کې په حق رسيدلي وو.

د ښاغلي مکرجي په وينا د هند له خوا په افغانستان دننه په ښارونو کې ۵۸کيلومتره نور سړکونه هم جوړ کړی شوي دي. اوس هند کولای شي، چې افغانستان ته د ايران په لاره مال او سامان ورسوي. ددې اهميت دا دی، چې پاکستان افغانستان ته له هند څخه مال رسولو لپاره اجازه نه ورکوله ښاغلي مکرجي وويل چې د ډېلارام زرنج سړک په جوړولو کې کومو کسانو د شهادت جام وڅښلو، د هغوی د ځانونو قربانۍ بېځايه نه دي تللي د هغو قربانيو په واسطه د هند او افغانستان ترمنځه د دوستۍ بنسټ لا هم ټېنګ شوی دی او دا به په راتلونکي کې زموږ د پارلمان ترمنځ د تعاون لپاره يو الهام وي.

ketabton.com - The Digital Library

د هند له خوا په کابل کې د افغانستان د ماڼۍ د جوړولو کار روان دی او ډېر ژر به تکمیل ته ورسېږي. په هرات کې د سلمه د بند د بریښنا پروژه هم د هند له خوا جوړېږي. هند د افغانستان د پولیسو ماموړینو، دیپلوماتو او غیر نظامي کسانو ته هم ښوونه او روزنه ورکړېده. د هند له خوا د صحت، پوهنې، رسنی، وسایل، بریښنا او د تیلي مخابراتو په ډګرونو کې یې هم له افغانانو سره مرسته کړې ده. د هند او افغانستان ترمنځه تجارت ورځ تر بلې زیاتېږي. په دې کې شک نشته، چې پاکستان د افغانستان په استهلاکي بازارونو کې له هند سره د سیالۍ لپاره لېواله دی هغه هېواد د هند له خوا د ایران د بندرګاه چابهار استعمال ته هم د ناخوښۍ په احساس ګوري. هغه د چابهار او د خپل بندرګاه ګوادر ترمنځه د رقابت نظریه هم لري، چې د چین په مرسته جوړ شوی دی.

د هند او افغانستان ترمنځه تجارت ورځ تر بلې زیاتیږي. په دې کې شک نشته چې پاکستان د افغانستان په استهلاکي بازارنو کې له هند سره د سیالۍ لپاره لېواله دی. هغه هېواد د هند له خوا د ایران د بندرګاه چابهار استعمال ته د ناخوښۍ په احساس ګوري. هغه د چابهار او د خپل بندرګاه ګوادر چین په مرسته جوړ شوی دی.

لیکن هند له دې نظریې سره اتفاق نه لري ځکه چې د هند مقصد یوازې د افغانستان ښېګڼه او خوشحالي ده او دا هم چې اوس له دې هېواد څخه دوست هېواد افغانستان ته د مال د لېږلو کار مقابلتاً اسان شوی دی.

په کابل کې د هند په سفارت خانې باندې دوه زبردستې حملې شوي دي، د کومو لپاره طالباني دهشت ګران او آی ایس ای مسؤل ګرځېدلې دي او هند چې له ډېرې لیوالتیا سره له افغانستان سره اقتصادي او کلتوري مرسته کوي د هغې له مخې نیولو لپاره یې دغه ناوړه کار کړی و. لیکن له یوې خوا هندي کارګران د ترهګرانو فعالیتونه په ځان زغملي او له بلې خوا د هند حکومت او خلک له افغانستان سره له زیات څخه زیات خپلو مناسباتو د ټینګولو لېواله دي او غواړي، چې افغانستان زر تر زره په اقتصادي ډول په ځان ویسا شي او په نړۍ کې یې د مخکې په شان د یوه آزاد، خپلواک او خوشحال هېواد په توګه ژوند وکړي.

ketabton.com - The Digital Library

ښاغلي حامد کرزي د هنداو افغانستان په اقتصادي او فرهنګي اړيکو په اړه د پاکستان اعتراضونه رد کړي دي او ويلي يې دي ،چې افغانستان به له هند سره خپل دوستانه روابط ټېنګ ساتي او څوک حق نه لري ،چې د افغانستان په کارونو کې لاس ووهي. ځکه چې افغانستان يو ټولواک هېواد دی او خپل مفاد يې په ښه شان سره پېژني. د ښاغلي کرزي په وينا افغانستان به له هند سره دديې لپاره خپل مناسبات ټېنګ ساتي ،چې دا خبره د افغانستان په ګټه ده هند په هر کال کې د يوه زرو نه زياتو متعلمينو ته سکالرشيپونه ورکوي، چې پنځه سوه د ليسانس لرونکو لپاره او پنځه سوه د مسلکي روزنې لپاره دي.په تېرو کلونو کې په زرګونه متعلمين عالمان ګرځېدلي دي او بېرته افغانستان ته په راتلو د ژوند په بېلا بېلو ساحو کې يې ګټور خدمتونه کړي دي.

د اقتصاديا تو متخصصين وايي ،چې دديې خبرې په برکت چې هند او افغانستان طبيعي ملګري دي، د افغانستان د مصنوعاتو لپاره هند يو ډېر لوی او پراخ بازار دی او دا د افغانستان اقتصادي وده تضمينوي او هند به تل د افغانانو ورونو لپاره به د تخنيکي پوهې اود ټکنالوژي کې يوه لويه وسيله ثابتېږي. تل دې وي د هند او افغانستان ملګرتيا او ورورولي.

۲-۵-۱۲- دهنداوافغانستان مناسبات په يوويشمه پېړۍ کې:

هند او افغانستان له پېړيو پېړيو راهيسې سره ډېر نږدې او خواږه مناسبات لري. دوی په تاريخي ډګر کې د يوه او بل سره ډېر نږديوالی درلود ، په کلتوري او اقتصادي برخو کې يې هم سره ډېره همکاري کړې ده.

ليکن په موجوده عصر کې دغه دواړه هېوادونه له هغو ستونزو سره مخامخ شول، چې په طبيعي او عملي ډول هم دوی ګډه لاره اختيار کړې ده ،چې له ترهګرۍ سره مجادله وکړي له بده مرغه په ۱۹۹۹ز کال کې کله چې د انډين ايرلاينز يوه غير پوځي الوتکه د پاکستان ترهګرانو له خوا د تښتولو په نيت، په قندهار کې کوزه کړی شوې وه، نو هغه وخت د طالبانو د حکومت له امله ډېر

ketabton.com - The Digital Library

مشکلات منځ ته راغلي وو، لیکن په ۲۰۰۱ز کال کې کله چې د طالبانو رژیم له منځه لاړو نو د هند او افغانستان ترمنځه د مناسباتو یو تازه او مستریح باد وچلېده او دا وضعیت لا تر اوسه پورې دوام لري د طالبانو د حکومت له منځه تللو څخه پس هند د افغانستان له جمهوري حکومت سره دیپلوماتیکي مناسبات په ځای کړل.

هند د افغانستان د بیاودانۍ په هځو کې په فعاله توګه شریک شو د هند له خوا د زرنج او ډېلارام ترمنځه یو اوږد سړک جوړ کړی شو، چې د ۲۰۰۹ز کال په جنوري کې د هند د معاصر خارجه وزیر ښاغلي پرنب مکرجي له لاسه پرانېستل شو.

دا سړک د ایران له سرحد سره افغانستان ته ډېر نږدې دی، ځکه چې پاکستان د هند له خوا د دوست هېواد ته د انساني مرستې د سامان د لېږدلو اجازه نه ورکوي نو دا سړک به زمونږ دواړو هېوادونو ترمنځه د تجارت په ډګر کې تر ډېره حده پورې ګټه ور ثابتېږي.

د هند له خوا په کابل کې د افغانستان د پارلمان د نوې ودانۍ د جوړولو کار په ګړندی توګه روان دی، چې په روان کال کې د دې تکمیل ته د رسېدو لوی امکان دی. دا به د دواړو هېوادونو ترمنځه د دیموکراسۍ په مقدسي لارې د چلېدو یوه نښه وي، چې دواړه هېوادونه پرې اعتقاد لري. هند لګیا دی، چې په هرات کې د سلمه د بند یوه پرژوه جوړه کړي.

د هند له خوا د افغاني وروڼو او خویندو د اسانتیاو او د مرستې لپاره په جلال آباد، قندهار، هرات او مزارشریف کې قونسلګرۍ پرانېستل شوې، چې پاکستان پرې بېځایه ډول اعتراض کوي.

دا عجیبه ښکاري، چې زمونږ دواړو هېوادونو ګډه ګاوندي هېواد پاکستان زمونږ ملګرتوب او نږدوالی په صمیمي توګه نه زغمي لیکن زمونږ دواړو هېوادونو رهبران د خپلې دوستۍ او د همکارۍ د اړیکو د لا ټېنګولو کار کوي.

له بده مرغه پاکستان لګیا دی، چې افغان طالبانو او پاکستاني طالبانو ته د تروریزم د فعالیتونو لپاره تقویه ورکوي، له دې سره سره د پاکستان عسکرو او د

ketabton.com - The Digital Library

استخباراتو د موسسې آی ایس آی له خوا د القاعده، لشکر طیبه او جیش محمد غوندې ترهګرو موسسو ته هر ډول مرسته او ډاډګېرنه ورکول کېږي. څو ورځې مخکې د پاکستان ایبټ آباد یوه مهم ښار کې د امریکایي جانبازو له خوا د القاعده د ستر مشر اسامه بن لادن وژنه ددې خبرې ثبوت دی، چې پاکستاني مقامات د تروریستي او له تخریب موسسو سره مرسته او پرې نګهباني کوي.

د ۲۰۰۸ز کال جولای کې په کابل کې د هند په سفارت باندې فدایانو یوه قاتلانه برید وکړو ،چې په کې د دوو هندي لویو ماموړینو په شمول دوه څلوېښت تنه مړه شول او یو نیم سل نور ټپیان شول د افغانستان ستر مشر اعتراف وکړو ، چې ددې برید تر شاه د پاکستان د ای ایس آی لاس دی که څه هم پاکستاني مقاماتو د خپل هېواد د استخباراتي ادارې له شمولیت څخه انکار وکړ، لیکن حقیقت هر غیر جانبدار سړي ته څرګند دی. همدا شان په هندیانو باندې دوه نورې حملې وشوې، چې په هغو کې ډېر زیان وشو او افغاني مشرانو له هند سره خواخوږي څرګنده کړه.

پاکستان د هند او افغانستان ترمنځه د خپلوۍ له زیاتېدو څخه ډېر خپه ښکاري پاکستاني ماموړینو په شدت سره امریکا او د افغانستان د ملي مشر ښاغلي کرزي ته ویلي دي، چې اسلام اباد دا حس کوي ،چې په افغانستان کې د هند شتون به د پاکستان لپاره تهدید وي.

افغانستان او امریکا دواړو د پاکستان دغه دریځ مسترد کړی دی. د طالبانو د رژیم په پای کې د افغانستان په انکشاف کې د هند له خوا کوم رول لوبول شوی دی، ښاغلي کرزي د هغه ستاینه کړې ده او ویلي یې دي، چې هند دافغانستان د ودې لپاره ۱۰۳بلین امریکایي ډالر کوم رقم چې خرڅ کړي دي هغه د بېلا بېلو مهمو پروژو لپاره دي. له دغو پروژو څخه پرته هند هر کال افغان متعلمینو ته یو زر سیکالرشیپونه ورکوي. ۵- سکالرشیپونه له لیسانسه څخه باندې د لوړو مطالعاتو لپاره دي او ۵۰۰ مسلکي تربیتي لپاره دي. په دې لحاظ په تېرو یو څو کالو کې د زرګونو په شمېره کې افغان ځلمیان وطن ته په راستنیدو په بېلا بېلو ډګرونو کې په خدمتونو لګیا دي.

ketabton.com - The Digital Library

افغانستان اوس د سارک اتم غړی دی، دا غړیتوب د هند په پېل او کوښښونو په نتیجه کې ورکړل شوي دي. د سارک د آیین له مخې ددې موسسې په غونډو کې دوه اړخیزې مسالې پورته نشي کېدای. که دا نه وای نو افغانستان په خامخا د پاکستان د لاسوهنې معامله به یې د سارک په غونډو کې وړاندې کړآوای. د تروریزم مساله تر ټولو نه مهمه ده او دا بین المللي پام غواړي.

د پاکستان له سیمو څخه تخریب کاران او شرر انګیز عناصر په افغانستان او هند کې د تشدد کارونه کوي. ددې برعکس هند د افغان ملکي مامورینو، دپیلوماتانو او د پولیسو غړیو ته تریبه ورکوي، چې افغانستان په خپل ځان ویسا شي.

هند په افغانستان کې د بریښنا، د نفتو او طبیعي ګازو په انکشاف کې هم مرسته کوي.

د هند او افغانستان ترمنځه د کلیوالي پرمختګ معارف او د دواړو هېوادونو د معیارو د ټاکلو د ادارو قراردادونه لاسلیک کړای شوي دي.

ددواړو هېوادونو د دوه اړخیز کاروبار ته د ودې د ورکولو په اړه هم یوه لوظنامه لاسلیک کړې شوې ده.

په دغه زمان کې د څلور زرو نه زیات هندي کارګران او د سلامیتا غړي په افغانستان کې د راحت او د بیا ودانۍ په بېلا بېلو پروژو کې په کارونو کې بوخت دي. هند د ایران د چابهار د بندرګاه په پروژه کې د پانګې لګولو په اړه دا فکر لري، چې دا هېواد به د خپل ملګري هېواد افغانستان ته د شیانو د صادراتو په معامله کې اسانتیا حاصله کړي دا ځکه، چې پاکستان هند نه پرېږدي، چې خپل حاصلات او د مرستې شیان افغانستان ته صادر کړي.

په نړۍ کې ډېرو منورینو او مفکرینو دا فکر څرګند کړی دی، چې پاکستان، په افغانستان کې د ستراتیژیکي ژوروالي د حاصلولو لېواله دی، چې هغه هېواد د هند په ضد عسکري ګټه ترلاسه کړي.

ketabton.com - The Digital Library

ځینو امریکایي منورینو د پاکستان ددې لېوالتیا په صریحو ویناګانو کې تایید کړی دی، ځکه چې پاکستان د افغانستان خاوره د خپلو تنګو آرزوګانو د پوره کولو لپاره استعمال کول غواړي او نښه یې یوازې هند دی.

امریکایي قواوو د پاکستان د مشهور ښار ایبټ آباد کې د ترهګرانو لوی مشر اسامه بن لادن وژلی دی، کېدای شي ،چې پاکستاني استخباراتي اداره ای ،ایس، ای، وسله دارې قواوې او نورې مشتددې ادارې د افغانستان له مقاماتو سره د دښمنۍ دریغ اختیار کړي ،ځکه چې امریکایي هیلیکوپټرې په جلال آباد کې کوزې او له کوم ځای څخه چې هغو ایبټ آباد ته پرواز کړی و.

اوس ددې تخمین لګول ډېر مشکل دي، چې ایا د امریکا حکومت او ناټو به د جولای په میاشت کې خپلې قواوې د افغانستان خاورې ته بیا ور وغواړي که دغو قواو د افغانستان له خاورې څخه په وتلو پیل وکړ، نو په هند باندې به له افغانستان سره د مرستې مسولیت یا وظیفه پریوځي .لیکن هند به دا بیخي غوره ونه ګڼي، چې په دغه مهمه سیمه کې به په نظامي توګه خپل ځان اخته کړي.

هند غواړي ،چې له افغانستان سره سره پاکستان هم پرمختګ وکړي او د خپلو خلکو د ناداری او داقتصادي مشکلاتو د کلونو یاد لرې کولو لپاره بډې ووهي .لیکن ددې لپاره ضروري ده، چې پاکستاني عسکري قواوې په دې سیمه کې امن او سولې ته ضررونه رسوي، چې تشدد مخه ونیسي او د خپلو ګاونډیانو ته د سولې په اساس خپل کار کولو ته پرېږدي او د بې ګناه خلکو د وینو له تویولو څخه لاس واخلي حقیقي امن به په هغه صورت کې ممکن وي.

۲-۵-۱۷- په هندکې دافغانانوتاریخي آثار:

په هند کې د افغانانو تاریخي آثار د هند د کلتوري میراث یوه با ارزښته او شتمنه برخه ده. په ډیلي کې مشهور قطب مینار د پاچا قطب الدین له خوا جوړ کړی شوی و. له ده څخه مخکې محمد غوري د ډیلي په مهرولي کې قوة الاسلام نومي جومات ودان کړی و. دا دواړه قیمتي آثار نن هم د نړیوالو خلکو لپاره زړه

ketabton.com - The Digital Library

رابښکونکي دي. د سلطان شمس الدین الشمش په وفات هغه په قوة الاسلام جومات کې ښخ کړی شو. دده په حکومتي دوره کې د حوض خاص، حوض شمسي او د نورو ځایونو ګرد چاپېره لوی لوی باغونه او تفریح ځایونه جوړ کړی شول. کله چې له سلطان ناصر الدین څخه وروسته غیاث الدین بلبن پر تخت کېښناست، هغه د بستي نظام الدین تر څنګه په کلا کې یو سور محل جوړ کړ، چې خلکو به دا ځای د غیاث پور په نامه یاداوه.

د غلجایي کورنۍ پاچا سلطان علاوالدین غلجي د سیري په نامه یو لوی ښار ودان کړ، چې د دغه ښار د ورانو او نړېدلو کنډرونو آثار اوس هم لیدل کېږي. له هغه سره نږدې اوس د کلتوري پروګرامونو لپاره یو لوی تالار جوړ کړ، چې سیري یې د پام وړ او لافاني ګرځولی دی.

دغه پاچا د مسجد قوة الاسلام علایي دروازه هم جوړه کړه. دده د جومات په لمر پرېواته خوا کې خپل محل هم ودان کړ. حوض خاص د دغه پاچا تاریخي یادګار دی، چې اوس یې د تورستانو لپاره د یوه ډېر په زړه پورې ځای په حیث وده موندلې ده او هلته ډېر پرمختګونه کېږي.

د جهان پناه په نامه ښار پاچا محمد تخلق ودان کړی و او چراغ ډیلي، مسجد بېګم پور او نورې ودانۍ هم د هغه ډیلي تاریخي یادګارونه دي.

د فیروز شاه تخلق له خوا د فیروز آباد په نامه یو ښار ودان کړی شو، چې په تاریخ کې پنځم ډیلي ګڼل کېږي. دا ښار د زاړه ډیلي له باړه هندو راو څخه تر نوي ډیلي پورې غزېدلی دی. د باړه هندو راو په قدم شریف کې د فیروز شاه تخلق د زوی شهزاده فتح خان مقبره هم پرته ده.

د افغانانو له خوا ودان شوي ښارونه او د هغو آثار زموږ د واړو هېوادونو نږدې مناسباتو عکاسي کوي. د قطب مینار په لومړي منزل د قران کریم آیتونه کښل شوي دي. سلطان بهلول لودي دا مینار ترمیم کړه دده په هر منزل ډول ډول نقشونه جوړ کړی شوي دي.

له مهرولي سره نږدې د سلطان ناصر الدین محمود بن شمس الدین الشمش قبر دی. د سلطان غیاث الدین شانداره مقبره چې اوس ویرانه شوې ده، له مهرولي

ketabton.com - The Digital Library

سره نږدې ده.د زمردپور په کلي کې چې اوس د نوي ډيلي برخه ګرځېدلې ده. له ډېرو او چونې څخه جوړ پنځه برجونه دي. دا د غوري پښتنو د عصر دي او په دغو برجونو کې ډېر قبرونه هم شته.

دزمردپور په څنګ کې د لنګرخان پښتون مقبره ده او دا هم د غوري پښتنو يادګار دی.له تخلق کلا څخه نږدې هزارستون نومي ودانۍ پرته ده، چې سلطان محمد تخلق جوړه کړې وه .د شاعر بدر چهاچهي په وينا دا يو ډېر ښکلي او نفيس عمارت و.

د حضرت نظام الدين اوليا مقبره سلطان محمد تخلق ودانه کړې وه، چې په افغاني طرز جوړه شوې ده.

د شيخ نصير الدين محمود روشن چراغ دهلوي په زيارت باندې د سلطان فيروز شاه تخلق ډېره عقيده وه. ده د دغه يادګار ګنبد هم ودان کړ.د ډيلي د پير روشن له زيارت سره نږدې ست پلی نومي يو ځای دی، چې په اصل کې د فيروز شاه تخلق د ښکار ځای و.

ست پلي ته نږدې له کړکۍ جومات دی. په پخوانيو وختونو کې دلته د کړکۍ په نامه يو کلی و، چې نن هم موجود دی. په دې اساس دغه جومات د دغه کلي په نوم مشهور شوی دی دريو اړخونو ته يې درې دروازې دي، په دې جومات کې په نهو ځايونو نهه برجونه جوړ شوي دي او د هر برج لاندې څلور څلور ستنې لګول شوي دي. په دې جومات کې نورې ډېرې ستنې هم شته. په ۱۸۵۷ز کال کې د انګليسي امپراتوريانو په ضد د هند د آزادۍ په لومړي جنګ کې ډېر خلک په دې جومات کې راټول شوي وو. تر ډېرو وختونو پورې دلته خلکو به اورونه بلول او پخلي به يې په کې کول.

دفيروز آباد په ښارکې فيروز شاه د مسافرود هستوګنې لپاره يو سل وشل سرايونه ودان کړي وو ،دغه پاچا ۲۹ کاله پاچاهي وکړه دادې ښار جامي جومات او دهغه مينار ډېر شهرت درلود.

فيروز شاه تخلق د اشوکا مينار له کوم ځای څخه راوړو او د فيروز آباد په کلا کې يې ښخ کړو او د مينار زرين نوم يې ورباندې کېښود.

ketabton.com - The Digital Library

په باړه هندو راو کې د شهزاده فتح خان په قبر باندې يوه ډبره پرته ده، چې ورباندې د رسول اکرم (صلی الله علیه وسلم) د مبارک قدم نخښه ده.
دا ډبره د بغداد د خلیفې له خوا سلطان فیروز شاه ته د سوغات په توګه لېږل شوې وه په دې زیارت کې د هند د قومي شاعر حضرت شیخ محمد ابراهیم ذوق زیارت هم دی.
د فیروز شاه وزیر فیروز خان جهان د ترکمان دروازې او د سیتارام بازار په منځ کې یو عظیم الشان جومات جوړ کړی دی. د دې ښکلي جومات په اړه نظر دی، چې د زلزلې او برق او تالندې غوندې افات هم دې ودانۍ ته زیان نه شي رسولی د وزیر خان جهان له خوا ډېر نور جوماتونه لکه: څنګه چې د کالو سرای مسجد بېګم پور مسجد، د چوبرجي مسجد او نور هم ودان کړی شوي دي.
دلودي پښتنو آثار او هم په ښه صورت کې موجود دي، د سلطان سکندر لودي مقبره ډېره شانداره ده. د دې مقبرې تر څنګه د لودي کهول نور نامتو اشخاص هم ښخ دي.
دا ځای د نوي ډیلي د لودي باغ په حیث یادېږي او ډېر خلک هلته د ورځني سیل لپاره ځي. د شېر شاه سوري د مغل پاچا همایون له خوا شروع کړی شوه کلا سرته ورسېده دې کلا ته خلک زړه کلا وایي د دې کلا فصیلونه سلیم شاه سوري په چونه پاخه جوړ کړل په دې کلا کې شېر شاه سوري بې ساري ودانۍ جوړې کړي. وروسته له دې د کلا په صحن کې یوه ځاه وکېندلی شوه له زړې کلا څخه یو میل لرې ،د عیسی خان سوري کلی دی، چې هلته د عیسي خان سوري زیارت او جوماتونه دي.
د شېر شاه سوري د پنځو کلونو په حکومت کې د ده د پاخه او باشعوره تدبیر او عدالت په برکت داسې کارونه سرته ورسول شول، چې په تاریخ کې یې مثال نه موندل کېږي. د ده سیاسي شعور او اداري صلاحیت بې ساری دی.
شېر شاه سوري د اسیا له ډېرو پوهو پاچاهانو څخه ګڼل کېږي. د ده د پښتونوالۍ خویونه او د انسانیت لوړ خصلتونه د ډېرې ستاینې وړ دي.

ketabton.com - The Digital Library

د شېرشاه د عدالت او انتظام نښې نښانې لا تر اوسه په دې خاوره کې موندل کېږي .هغه يو ډېر عادل، مدبر او منتظم پاچا و. هغه د بزګرانو د حالت ښه کولو ته ډېره توجه لرله هغه نهايت متين او منصف پاچا و ، شېر شاه له بنګاله تر اباسيند پورې لوی سړک وويست د سړک په غاړو يې هر ځای مسافرخانې جوړې کړې د پوستې او ډاک انتظام يې برابر کړو باغونه، شفاخانې او مکتوبونه يې جوړ کړل.

د شېرشاه سوري تر وفات وروسته هغه د بهار د ايالت په ساسرام کې دده د پلار قبر ته نږدې خاورو ته وسپارل شو او هلته يوه ښکلې مقبره جوړه کړای شوه.

دده د قبر ګنبدې يو ډول مخصوص عظمت لري دده د مرګ وروسته دده کشر زوی جلال خان پر تخت کېښناست او د سليم شاه لقب يې غوره کړ. هغه اته کاله حکومت وکړو د ډيلي سليم ګړه کلا دده له يادګارونو څخه ده. له مړينې وروسته هغه هم په ساسرام کې ښخ کړای شو.

په هند کې د افغانانو له خوا جوړ کړی شوي ډېر زيات جوماتونه، کلاګانې، زيارتونه، مقبرې، باغونه، سړکونه، څاه ګانې او سرايونه موجود دي.

داد هند فرهنګ او کلتور ته د افغانانو پايدار سوغاتونه او يادګارونه دي په هره يوه مانۍ د افغانانو د فن او هنر چاپ پروت دی .هغو د ګډ ميراث په بڼه ای کولو کې شتمنه برخه اچولې ده. په تاريخي ډول دا دوه قومونه له يوه او بل سره ډېر نږدې شوي دي.

له دې څخه په واضح ډول معلومېږي، چې د دومره نږدو اړيکو او روابطو په برکت د هنديانو او افغانانو ترمنځه ډېره راکړه ورکړه وشوه او د يوه او بل په ثقافت او ژوندانه باندې ژورې اغېزې وشوې.

هنديان او افغانان ډېر انسان دوست او سوله خوښوونکي خلک دي. دوی د چا په کارونو کې لاس نه وهي او په خپلو چارو کې د چا مداخلت نه مني له دې کبله دا دواړه ملتونه له يوه او بل سره دومره نږدې دي، چې د هند حکومت او خلک په دې هېواد کې د افغانانو د آثارو په دقت سره ساتنه کوي د دواړو ملتونو ترمنځه به د ملګرتيا احساسات تل ژوندي وي.(۷)

ketabton.com - The Digital Library

دادښاغلي بتره هغه ليکنې وې ،چې چاپ شوي نه وې اوما په دې څپرکي کې ذکرکړې.لکه څرنګه چې دالیکنې سیاسي، کلتوري، تاریخي اوادبي وي ،نوله دې لیکنوڅخه داسې ښکاري، چې دا شخص په هره برخه کې پوره معلومات لري اوپوازینی خبره چې په کې جوته شوه دا ده ،چې دا لیکوال له افغانستان پښتو او پښتوژبې سره ډېره مینه لري اوهره لیکنه یې دافغانستان پښتنوپه اړه ده اوپه افغانستان باندې یومین سړی دی اوددې همدامینه اولیوالتیاده،چې پښتوژبه یې زده کړې ده اوکاریې ورباندې کړی دی اونورهم غواړي چې په دې برخه کې لیکنې اوڅېړنې وکړي.

ketabton.com - The Digital Library

۳- دليکوال کلتوري څېړه

ښاغلی منوهر سنګهه بتره يو کلتوري، سياسي، فرهنګي ،اجتماعي او ادبي شخصيت دي. نوموړی شخصيت هغه څوک دی، چې په هره برخه کې يې کار کړی دی او له دې سره سره ژورناليستي کارونه يې هم کړي دي.

ددې ټولو کارونو تر څنګ يې د زده کړې په خاطر نورو هېوادونو ته يې سفرونه هم کړي دي. دنوموړي د سفرنو يوازينی علت دا دی، چې دی خپل معلومات ډېر کړي او په تاريخي اوفرهنګي برخوکې څېړنه وکړي ترڅو کولی شي په دې برخه کې ګټوراو دعلم او پوهې نه ډک آثار وليکي او ټولنې ته يې وړاندې کړي.

نو ددې خبرو پر اساس او تاکيد د ښاغلي بتره ځينو کارونو او سفرونو ته سر ور څرګندوو ، چې په دې برخه يې کړې دي.

۳-۱- بتره په افغانستان کې :

ښاغلي منوهر سنګهه بتره څو ځلې افغانستان ته راغلی دی او علمي سفرونه يې کړي دي.بتره نه يوازې دا چې د پښتو زده کړې لپاره افغانستان ته راغلی دی او پښتو ژبه يې دلته زده کړې ده، بلکې په کنفرانسونو ، سيمينارونو اونورو علمي بحثونو کې يې هم ګډون کړی دی.

ښاغلی بتره په ۱۹۲۳ز کال کې کابل ته راغی اود ادبياتو په پوهنځي کې يې دپښتو ژبې په زده کړه پيل هم وکړ. د يوه کال زده کړې او هستوګنې وروسته بېرته ډيلي ته وګرځېد او د آل انډيا راډيو د پښتو څانګې د مشر په حيث يې وظيفه اشغال کړه.

ښاغلی بتره د خپلې هستوګنې په وخت کې د افغانستان بېلا بېلو تاريخي ځايونو ته تللی او نږدې نه يې هغه کتلې دي.(۱۲:۴۴-۴۵)

په همدې ډول تل افغانستان ته رابلل شوی دی او يا په خپله راغلی دی ځکه چې دی له افغانستان سره ډېره مينه لري او تل غواړي، چې په علمي او کلتوري مجلسونوکې ګډون وکړي.

ketabton.com - The Digital Library

بتره په ۱۹۹۰ز کال په مارچ کې کابل ته راغلی او د خان شهید عبدالصمد خان اڅکزي په سیمینار کې ګډون وکړو.(۱۹: ۲۰۷)

نو موړي په همدې ډول زیاترو کنفرانسونو او غونډو کې ګډون کړی دی او مقالې یې هم په کې لوستلې دي. دغه تکړه لیکوال او ژباړن په ډېرې لیوالتیا سره په هر سیمینار کې ونډه اخېستې ده او په ډېرې لیوالتیا سره یې خپلې لیکنې په کې لوستې دي. د قدرور شخصیت د پښتو ملي مبارز او د سویلي پښتونخوا د پښتنو د ستر مشر اروانباد خان عبدالصمد خان اڅکزي د زوکړې اتیایمه کلیزه د ۱۳۶۸ل کال د حوت (کب) د میاشتې په وروستیو شپو ورځو کې د یوه بین المللي سیمینار په ترڅ کې ونمانځل شوه.

په دې سیمینار کې د هېواد د بېلا بېلو فرهنګي موسسو پوهانو، لیکوالو او فرهنګي شخصیتونو ګډون کړی و. له دې سربېره د هندوستان، پاکستان او پښتو او پښتونخوا ځینې پوهان او سیاسي ملي شخصیتونه هم دې سیمینار ته راغلي وو.

په دې علمي سیمینار کې ښاغلي بترا هم ونډه اخېستې وه او یوه علمي مقاله یې په کې ولوستله.

په همدې ډول د اروانباد خان عبدالصمد خان اڅکزي په دوو نورو سیمینارونو کې یې هم برخه اخېستې ده، چې یو په ۱۳۸۲ل یا ۲۰۰۷ز کال کې او بل په ۱۳۹۰ز کال کې جوړ شوي وو. په دې سیمینارونو کې ښاغلي منوهرسنګهـ بتره هم ګډون کړی و او دغه درې واړه سیمینارونه د افغانستان د علومو اکاډمۍ د سیمه ییزو مطالعاتو مرکز له خوا جوړ شوي وو او بتره صیب په ځانګړې ډول راغوښتل شوی و.

نو په دې ډول بتره دوروستي ځل لپاره په ۱۳۹۰ز کال کې راغلی و او په دې علمي سیمینار کې یې په ډېره مینه برخه اخېستې ده.

ketabton.com - The Digital Library

۳-۲- بتره په آل انډيا راډيو کې:

لکه څرنګه چې په تېرو موضوعاتو او سرليکونو کې وويل شول، چې ښاغلی منوهر سنګهـ بتره د هند په آل انډيا راډيو کې کار کړی او هلته د مشر په حيث تېر شوی دی.

نوموړي شخصيت په دې راډيو کې د پښتو ژبې او پښتنو لپاره ډېر کار په کې کړی دی او تل يې هڅه کړې ده، چې نوي نوي علمي، ښوونيز او تفريحي پروګرامونه په پښتو ژبه جوړ کړي تر څو د دې لارې پښتو ژبه پياوړې شي او په نړيواله کچه خپل شهرت ترلاسه کړي.

نو په دې اساس اوس دې ته راځو، چې دغه لوړ شخصيت په دې راډيو کې کومې کومې چارې کړې دي او په دې راډيو کې څومره پرمختګ په پښتو ژبه او ادبياتو کې راغلی دی. پرته له دې، چې ښاغلی بتره په آل انډيا راډيو کې نطاق و بلکې ژباړه يې هم کړې دي.

بتره له ۱۹۵۰ز کال وروسته د آل انډيا راډيو ډيلي په څانګو کې د مامور په حيث وګومارل شو. په ۱۹۶۳ز کال کابل ته د پښتو د زده کړې لپاره راغی، په يوه کال کې يې دلته پښتو ژبه زده کړه او تردې حده يې زده کړه، چې په کابل کې يې د خپل لومړني يو کلن اقامت په دوران کې له انګريزي او هندي ژبو له آثارو څخه په پښتو ژبه ترجمې کولې او پښتو آثار يې په انګريزي ژباړل.

کله چې بتره ډيلي ته ورغی، خپلو هڅو ته يې د پښتو ژبې او ادب په برخه کې دوام ورکړ. په دې ترڅ کې دې آل انډيا راډيو ډيلي کې د پښتو څانګې مشر شو.

پښتو څانګې دده د مشرۍ په دوران کې ډېره ترقي وکړه او ډېر اوريدونکي يې پيدا کړل او ښه مطالب په کې ايجاد شول.

بتره د دې څانګې لپاره هم د ځينو پښتنو شاعرانو او د افغان او هند د روابطو په خصوص د قدر وړ مقالې وکښلې، چې اوس هم د راډيو په ارشيف کې دده به خط موجودې دي.

بتره د پښتو څانګې له سوپر وايزرۍ، د راډيو سټېشن دايرکټرۍ او د راډيو مرستيالۍ ته هم ورسېد او بيا متقاعد شو(۱۹: ۲۰۶)

ketabton.com - The Digital Library

نو په دې ډول د راډيو له خوا يې هم پښتو ژبې ته خدمت کړی دی او خپله مينه يې ښودلې ده او د همدې راډيو له خوا يې د هندوستان خلکو ته پښتو اورولې ده او د خلکو پام يې پښتو ژبې ته اړولی دی.
که چيرته فکروکړونو دده په شان به ډېرنور خبرونکي اوليکوني هم پيدا شي ،چې دې قيمتي ژبې ته يې کارکړی وي اوپه ښلا ښلولاروېې پراختيا وربښلې وي.

۳-۳- بتره، پښتو او پښتانه :

منوهر سنگهه بتره چې په پښتو مين سړی دی، له ځوانۍ نه نيولې ترنن ورځې پورې يې پښتو ته خدمت کړی دی او کوېي او تل غواړي ،چې پښتوژبې ته نوي خبرنې وکړي اونوي اختراعات په کې راولي اوملا يې ټېنگه ورته تړلې ده.
نوموړي پښتو ژبې ته ډېر کار کړی دی او خپلې اړيکې يې ورسره ساتلې دي.
کله چې بتره په ۱۹۹۰زکال کې کابل ته د خان شهيد عبدالصمد خان اڅکزي سيمينار ته راغلی و نو ده په يوه مصاحبه کې د پښتو ژبې په اړه يې داسې څه ويلي وو، چې په لاندې ډول دي:
پښتو ډېره غني ژبه ده، مونږ ځکه ورته شتمنه وايو، چې پاخه متلونه، قوي متنونه او د يوه پاخه کلتوري ټولنې ښکنې او زيات مميزات په دې ژبه کې ځای لري.
د خپلې همدې عقيدې له مخې ده خپل ژوند د پښتو او پښتنو معرفي ته وقف کړی دی؛ په پښتو ژبه خواږه اشعار وايي، چې په اشعارو کې يې يو خاص توحيد او د سکهه په مذهب روحاني پلوشې خپلې وزرې غوړوي.
دی آزاد او مقيد پښتو اشعار وايي خپل پښتو خواږه اشعار يې اورولي دي او نثر يې هم خوږ او کله ناکله د شعر درشل ته هم قدمونه ږدي.
دده د يو شعر دوه بيتونه دا دي:

زه هم رباب يم زه هم شهباز يم
شرنگی مې واوره قصه پرداز يم
څوک په نړۍ کې زما منتظر دي
زه په خلا کې د درد آواز يم (۱۸: ۵-۲)

ketabton.com - The Digital Library

په دې برخه کې زه د ښاغلي زړور د هغې لیکنې څو کرښې را اخلم، چې له منوهر سنګهه بتره سره یې مخامخ کتلي او خبرې یې کړې دي. بتره صیب پښتو ډېره ستایلي او له خبرو څخه یې څرګند ېږي، چې له پښتو ژبې سره ډېره مینه لري، نو له هغه ځایه یې پیلوم چې زړور خونې ته ورځي او ورسره مخامخ کېږي او خبرې پیلوي.

ورمې خلاص کړ او ورننوتلم ګورم، چې دی ناست دی او د خوشحال خان خټک د رباعیاتو کتاب یې په لاس کې دی. ځان مې ورته وروپېژانده ډېرخوشحاله شوم. ما د واره ترې پوښتنه وکړه، چې بتره صیب لکه چې د خوشحال خان خټک بابا له اشعارو سره ډېره مینه لري که څنګه ؟

دی په فکر کې شو، چې څنګه ترې ما دومره ژر داسې په زړه پورې پوښتنه وکړه نو ویې ویل، چې هو ! زه د خوشحال خان خټک بابا له اشعارو سره ډېره مینه لرم او تل یې لولم او لوستلو نه یې خوند اخلم ده وویل: چې ما د خوشحال خان خټک ځینې اشعار په انګلیسي ژبه اړولې دي.

له ښاغلي بتره نه ما وغوښتل، چې د خوشحال خان د رباعیاتو نه کومه خوښه کړې رباعي ولولي ، ده د کتاب پاڼې واړولې را رواړولې او دا ښکلې رباعي یې خوښه کړه او ویې لوسته.

فکر مې وکړ ،چې دا انسانان دي
ځینې فرښتې دي ځینې شیطانان دي
ځینې سړي دي په خوی خصلت کې
ځینې بې شکه لکه دران دي

یوه بله رباعي یې هم خوښه کړه او ویې لوسته:

که عقل ورک شي له دې جهانه
هېڅ پاتې نشي زما جانه
هېڅ څوک به نه وایي چې نادان یم
هر یو به ښه ګڼي ځان له لقمانه

ketabton.com - The Digital Library

له ښاغلي بتره سره زماله خبرو اترو څخه دا څرګنده شوه، چې دی په رښتیا سره د پښتو ژبې او ادب سره خورا مینه او علاقه لري، ده پښتو ژبه د ځان لپاره د یوه خارجي ژبې په حیث زده کړې ده.

ښاغلي بتره په پښتو ژبه ځینې اشعار لیکلي دي او د ژوند شګوار او رنګین اړخونه ډېر خوښوي او په خصوصي ډول د پښتنو دوستي، مینه او مېلمه پالنه ستايي.

ښاغلی بتره پخواني شاعران خوشحال بابا، رحمان بابا او حمید بابا ډېر خوښوي او له نورو شاعرانو سره هم ډېره مینه لري، که څوک ورته د پښتو کوم شاعر یا لیکونکی وروپېژني نو دی پرې ډېر خوشحاله کېږي.(۱۳: ۶۹-۷۰)

د منوهرسنګهـ بتره له دې خبرو او مرکو څخه دا سې څرګندېږي، چې نوموړی هغه هندوستانی دی ،چې بې له شک او تردید څخه له پښتوژبې او پښتنو سره خورا ډېره مینه لري او تل غواړي چې له پښتنو او پښتوژبې سره اړیکه ولري او له دې کبله افغانستان ته هروخت علمي او تحقیقي سفرونه لري .دا په خپله یو غټ ثبوت دی د بتره د مینې له پښتو او پښتنو سره.نو له دې څخه ښکاري چې دهندوستان ټول خلک له افغانستان سره ډېره مینه لري او غواړي چې ښه مناسبات ورسره ولري.

ketabton.com - The Digital Library

پایله

دغه اثر چې (د منوهر سنګهـ بتره فرهنګي څېړه) تر نامه لاندې ليکل شوی دی د ماسترۍ تيزس دی او په دريو (۳) څپرکو کې بشپړ شوی دی.

ددې تيزس په لومړي څپرکي کې په هندوستان کې د پښتو ادبياتو په معاصره دوره باندې بحث شوی دی، يعنې په دې دوره کې پښتو ته څومره کار شوی او څومره پرمختګ يې کړی دی.

بل دا چې په مطبوعاتو، رسنيو، آثارو، ديپارتمنتونو کې څومره پښتو شتون لري او کوم آثار په پښتو ژبه ليکل شوي او ژباړل شوي دي. دا ټول موضوعات په دې څپرکي کې راغلي دي.

له دې څخه چې تېر شو بله موضوع د بتره ژوند دی په دې کې راغلي دي، چې بترا په ۱۹۲۷ز کال کې په راولپنډۍ کې زيږېدلی دی او په ۱۹۴۷ز کال کې د هند د نيمې وچې قارې د وېش پرمهال هندوستان ته تللی دی او نوموړي په ۱۹۲۳ز کال کې په کابل پوهنتون کې د پښتو ژبې زده کړه پيل کړه او وروسته له هغې يې په پښتو ژبه آثار، ليکنې او ژباړې وليکلې او چاپ ته يې هم وړاندې کړې او په همدې څپرکي کې مې دده چاپ شوي او ناچاپ ليکنې راوړي دي.

دده ځينې چاپ شوي مقالې چې ما راوړي دادي: (خان عبدالصمد خان اڅکزی، د خان عبدالصمد خان اڅکزي د وفات د څلويښتم تلين په مناسبت، دامير کروړ ويارنه د اباسين سپيدې او داسې نور) آثار شته چې چاپ شوي دي.

په همدې ډول ناچاپ آثار هم لري لکه: (د هند آزادۍ په جدوجهد کې د پښتنو او بلوڅانو برخه، د شلمې پېړۍ د پښتو عظيم شاعر ګل پاچا الفت، د هند او افغانستان ترمنځه لرغونې مناسبت) او داسې نور ناچاپ آثار او ليکنې لري.

په بل څپرکي کې دده د هغو کارونو ياد آوري شوې ده، چې افغانستان کې يې کړي دي، په آل انډيا راډيو کې يې دندې او مشري کړې ده.

پښتنو ته يې څومره کار کړی دی، دا ټول هغه موضوعات دي، چې په دې اثر يا تيزس کې راغلي دي.

ketabton.com - The Digital Library

ددې تيزس دليکلو او څېړلو په وخت کې مې ډېرې نورې موندنې په فکر کې راغلې.

= پر ته له منوهر سنګهـ بتره څخه مې د هندوستان د ځينو نورو ليکوالانو نومونه هم واورېدل ، چې پښتو ژبې ته يې خدمت کړی او بايد د هغوی پر ژوند هم څېړنې او ليکنې وشي.

= دا هم جوته شوه ، چې منوهر سنګهـ بتره نه يوازې په پښتو ژبه ليکنې کړې دي ،بلکې په هندي ، پنجابي ، انګليسي او هسپانوي ژبو يې هم ډېر څه ليکلي دي.

= د منوهر سنګهـ بتره له ژوند څخه پر ته دده له دندو ، کارونو ،له چاپ او ناچاپو آثارو سره يې آشنا شوو.

= دا هم څرګنده شوه ، چې بتره پرته له تاريخي ليکنو څخه سياسي ،فرهنګي او ادبي ليکنې هم لري او ددې ترڅنګ يې ژباړې هم کړې دي.

= دده له ليکنو څخه دا هم ښکاره شوه ، چې سره ډېره پردې چې د ليکنو ژبه يې ډېره ښه او سوچه ده ، بلکې ځينې نيمګړتياوې هم لري ، چې د انګليسي او اردو ژبې تراغېزې لاندې ده.

= نه يوازې دا چې نوموړي په رسمي سيمينارونو او کنفرانسونو کې ګډون کړی دی ، بلکې په نورو راډيويي او تلويزيوني خپرونو او مرکو يې هم ګډون کړی.

ketabton.com - The Digital Library

مناقشه

په دې برخه کې هڅه کوو، ټولو هغو انګېرنو او پوښتنو ته لنډ ځواب وو ایو، چې د تیزس د دفاع پر مهال د ناستو غړو په ذهنونو کې پیدا کیږي. ښایي د بېرودوستانو ته دا پوښتنه پیدا شي، چې په خپله افغانستان کې د بېرپیاوړي او تکړه لیکوالان، څېړونکي او پوهان شته او بیا په هندوستان کې هم نور داسې پوهان موجود دي، چې پښتوژبې لپاره یې د بېرکارونه او لیکنې کړې دي. نو ولې یوازې په منوهر سنګهـ بتره باندې دا اثرلیکل شوی دی او ددې اثرارزښت په څه کې دی؟ څه لامل شول، چې نوموړي په پښتوژبه آثار او لیکنې ولیکلې. دا اثرکومې نیمګړتیاوې او ښیګڼې لري او دژبې په لحاظ څه ډول دی؟

١- په هندوستان کې د بېرونامتو هندوستانیانو پښتوژبې ته کارکړی دی. نو ولې یوازې د منوهر سنګهـ بترهپه ژوند او آثارو دا اثرولیکل شو؟

ځواب: لکه څرنګه چې ټولو افغانانو او هندیانو ته دا څرګنده ده، چې افغانستان او هندوستان په تاریخي لحاظ د بېرلرغونی او پخوانی تاریخ لري. دا دواړه هېوادونه د هند د نیمې وچې ترویش او هغې نه وروسته ترنن ورځې پورې د بېرکوچېدلي دي او دیوه او بل په هېوادونو کې سره میشت شوي دي او له همدې امله د بېروڅېړونکو په پښتوژبه کارکړی دی او لیکنې یې کړې دي، چې په دې برخه کې ښاغلي هېوادمل صیب هم د بېرڅه کړي او اروا ښاد پوهاند عبدالشکور رشاد او داسې نورو پوهانو نومونه اخېستلی شو. دا په کاردي، چې دهرناپښتانه هندوستاني پرژوند باندې، چې پښتو ته یې کارکړی دی څېړنه وشي.
ددې اثرارزښت هم په دې کې دی، چې ټول پوهاند او نورپښتانه په دې پوه شي، چې پرته له افغانانو څخه بهرنیانو هم پښتوژبې ته خدمت کړی، مقالې او آثاریې لیکلي دي او ټولنې ته وړاندې کړي دي. زه دا وایم، چې باید په ټولو بهرنیانو که

ketabton.com - The Digital Library

هندوستانی دی او که د بل کوم هېواد دي ، چې پښتو ژبې ته يې کار کړی وي بايد څېړنه ورباندې وشي او د دوی پر ژوند باندې آثار وليکل شي.

۲ – د دې اثر د ليکلو موخه او ارزښت په څه کې دی او ولې دا اثر په يوه بهرنۍ باندې ليکل شوی دی؟

ځواب: موخه او ارزښت يې دا دی ، چې يو خوله بهرنيو پوهانو سره آشنا کېږو او له دې خبر يږو ، چې پښتو ژبه دا سې يوه پر مختللې او پياوړې ژبه ده ، چې پر ته له افغانانو څخه هنديان او نور بهرنيان هم مينه ورسره لري او هڅه کوي ، چې زده يې کړي ، آثار ورباندې وليکي او نور ژورناليستي کارونه ورباندې وکړي ، تر څو پر مختللې شي او د نړيوالو ژبو په قطار کې ودريږي.

بل اړين ارزښت يې دا دی ، چې هنديان او افغانان د ځينو تاريخي ، فرهنګي او سياسي عواملو له امله يوه او بل هېواد ته کډه شوي دي. په همدې کډه شويو کورنيو کې شاعران ، ليکوالان او څېړونکي تير شوي دي او هر يوه اشعار ، ليکنې او څېړنې کړي دي نو ځکه مو دا اثر وليکلو تر څو د دغه ليکوال له ژوند او آثارو څخه خبر شو او ويې پېژنو ، چې نوموړی څومره آثار لري.

پښتانه بايد په دې خبر وي ، چې د نړۍ په کوم ځای کې د پښتو ژبې کوم خواخوږی ليکوال د پښتو ژبې لپاره خدمت کوي. د هغوی د ژوند ، آثار او ادبي هڅو په اړه بايد معلومات ولري. د دغو ليکوالو د هڅو ، ادبي خدمتونو درناوی او احترام بايد وشي او بهرميشتي نا افغاني پښتو ليکوالان و هڅيږي او د ې ژبې ته د خدمت نورې آسانتياوې او چانسونه برابر شي او د همدې ارزښتونو پر بنسټ دا تيزس د منوهر سنګهـ بتره فرهنګي څېړه باندې بشپړ شوی دی.

۳ – ولې منوهر سنګهـ بتره ادبي ، فرهنګي او هنري ليکنې کړي دي؟

ځواب: د دې ټولو علت دا دی ، چې نوموړي کله چې پښتو ژبه په کابل پوهنتون کې زده کړه او وروسته له هغې يې په آل انديا راډيو کې دنده پيدا کړه نو همدې دندې له کبله د ده مينه له پښتو ژبې سره زياته شوه او ورو ورو يې په پښتو ژبه ليکنې او ژباړې پيل کړې او په هره برخه کې ده ليکنې کړي دي او خوراډېر معلومات يې لاسته راوړي دي.

ketabton.com - The Digital Library

۴ – منوهرسنګهـ بتره په کوموبرخوکې آثاراوليکنې کړي دي ؟

ځواب: منوهرسنګهـ بتره په ادبي ،فرهنګي ،سياسي اوتاريخي برخوکې ليکنې اوآثارليسکلې دي او پرته له دې په انګليسي،هسپانوي ،عربي اواردوژبوهم ليکنې لري.همدارنګه نوموړي له پښتونه انګليسي ته هم ژباړې کړي دي،لکه:داباسين سپېدې کتاب چې دښاغلي سليمان لايق اثردی اوبتره په انګليسي ژباړلی دی.بل داميرکروړوياړنه ده،چې په انګليسي ژبه يې ژباړلې ده اودپښتونومي مجله کې چاپ شوې ده.په همدې ډول نورې ډېرې ليکنې لري ،چې ټولې په همدې اثرکې ذکرشوي دي.

۵ – دمنوهرسنګهـ بتره آثاردژبې له پلوه څه ښېګڼې اوڅه نيمګړتياوې لري؟

ځواب: دمنوهرسنګهـ بتره دليکنواوآثارو ارزښت اوښېګڼه په دې کې ده،چې له يوې خوا دپښتوژبې ادبي پانګه ده بايد خوندي وساتل شي.بل داچې ديوه هندي له خوا ليکل شوی اثردی،چې داپه خپله داجوتوي،چې پښتوژبه له هېوادڅخه بهرهم ډېرمينه وال لري اوداپه خپله دپښتوژبې لوی پرمختګ دی.

بل دا چې هغه موضوعات په کې څېړل شوي دي ،چې دهند اوافغانستان په اړه وي اوزياتره يې هغه ليکنې دي ،چې ددوی په اړيکوراڅرخيږي اودافغانستان ليکوالان اوشاعران په کې يادشوي دي.

ketabton.com - The Digital Library

نتیجه ګیري

«دمنوهرسنګهـ بتـره فرهنګـي ځبـره»ترنامـه لانـدې هغـه اثردی،چـې دبتـره پرژوند ،دندو ،آثارواولیکنوباندې بشپړ شوی دی.دااثرچې دماسترۍ دکورس تیزس دی په درو ۳ څپرکوکې لیکل شوی دی په دې اثرکې دمنوهرسنګهـ بتره ټول ژوندزده کړې اوآثارپه کې څرګند شوي دي.دهرڅپرکي پـه سرکې داصلي موضوع پـه اړه یولنډغوندې معلومـات وړاندې شـوي دي اووروسـتـه بیـا اصـلي موضـوع راغلې ده.

= دموضوع په شالید (پسمنظر) کې دهغوآثاروپیژندنه راغلې ده ،چې پـه دې اثرکې دموضوع پـه اړه ګټه ترې اخیستل شوې ده.دڅېړنې پـه پایله کې داجوتـه شـوه،چې مخکـې لـه دې پـه دې نـوم کـوم بـل بشـپړاثرنه دی لیکـل شـوی،چې دمنوهرسنګهـ بتره ټول ژوند اوآثارپه کې راغلي وي،داد نوموړي پـه اړه یومکمـل اثردی. په علمي منظمه اواکاډیمیکه توګه لیکل شوی دی.

= دمنوهرسنګهـ بتره دپیژندنې په ترځ کې دابنکاره شوه،چې بتره په اصل کې دراولپنډۍ دی ،خودهند دنیمې وچې دویش په وخت کې هند ته تللی دی.
ترلسانس پورې په اسلام آباد کې و ،لیکن نورتحصیل یې په هندوستان کې بشپړ کړي دي.همدارنګه پـه آل انډیا راډیوکې هم دمشرپه حیث یې دنده ترسره کړې اواوس مهال په جواهرلال نهروپوهنتون کې هم درس ورکوي.

= منوهرسنګهـ بتره دآثاروپه برخه کې داڅرګنده شوه،چې بتره چاپ اوناچاپ آثـارلري اوپرتـه لـه پښتـوپه نوروژبو ،لکـه:اردو ،انګلیسي،هسـپانوي اوعربـي ژبوهم لیکنې لري.دبیلګې پـه توګـه ،لکـه:داباسین سپیدې ،تش،پـه افغانسـتـان کـې کړکیچ،بزکشـي،په سـویلي آسـیاکې دافغانسـتـان نوعیت،پــه هنـدکې دافغانانوتاریخي آثاراوداسې نوررونومونه اخیستی شو.

= دمنوهرسنګهـ بتـره دادبـي اوهنـري لیکنـودڅېړنې پـه برخـه کـې داجوتـه شوه،چې ددې لیکنوترڅنګ تحقیقي لیکنې اوژباړې هم لري.

ketabton.com - The Digital Library

= د منو هر سنګهـ بتره د ليکنو د کره کتنې په ترڅ کې د اڅرګنده شوه، چې د نوموړي آثار د پښتو ژبې له معياري ليکدود سره لږ تو پير لري، چې ځينې کلمې نا سمې ليکل شوي ، يعنې په معياري ليکدود نه دي ليکل شوي.

= د اتيزس په پښتو ادب کې د موضوع په اړه له پخوانيو ترسره شويو آثارو سره بشپړ توپير لري، يعنې په بشپړ ډول نوښت او نوی والی لري.

د منو هر سنګهـ بتره ژوند ، ادبي او تاريخي هڅې يې په منظم ډول د يوه اثر په توګه له نورو معتبرو مأخذونو څخه اخيستي دي او د يوې علمي او څېړنيزو اصولو په پام کې نيولو سره يې څېړنې بشپړ کړې دي.

ketabton.com - The Digital Library

وړاندیزونه

«د منوهر سنګهـ بتـره فرهنګـي څیـره» ترنامـه لانـدې د دې تیـزس د لیکلـو او بشپړولو په بهیر کې زه له ډیرو پیښو، فکرونو او ستونزو سره مخامخ شوم او ډېرې ستونزې مې د دې تیزس په څیړنو کې ولیدې نـو اوس زه غـواړم، چې یو څو دانې له تاسو سره شریکې کړم.

۱- بایـد د ټولو بهرنیو هېوادونو لیکوالان او پوهـان چـې پښـتوژبې تـه یـې کارکړی او آثاریې لیکلي دي. زموږ د لیکوالانو او څیړنکولـه خوا راټول او دیوه اثرپـه توګه چاپ شي.

۲- هر څیړونکـی چـې د دې ډول پوهانو پرژونـد او آثارولیکنې کوي. پرتـه لـه دې، چې دا اثرپه توګه چاپ کیږي باید په انټرنیټي سایټونو کې هم واچول شي، ځکه ځینې داسې کسان شته، چې کتاب ته لاس رسی نه لري نو هغوی کـولی شي، چې دانټرنیټ له خوایې لاسته راوړي او یا ځینې دي، چې د کتـاب لـه لوري یـې لاسته راوړی شي.

۳- زما بله هیله داده، چې د غه تیزس که چیرته غـواړی، چې ټولو مینه والوتـه ورسیږي نو که چیرته د علوموا کاډمی له خوا چاپ شي. ډېربه ښه وي ځکه ټولو مینه والو ته به ورسیږي.

۴- بل دا چې بایـد د ښاغلي منوهر سنګهـ بتـره پـه اړه د علمـي موسسـو لـه خوا یو ځانګړی سیمینار جوړ کړی شي. ځکه نوموړي شخص پـه پښـتوژبه پـه هـره برخـه کې لکه: سیاسي، فرهنګي، تاریخي او ادبي کې کار کړی دی.

ketabton.com - The Digital Library

اخځلیکونه

۱- بتره-منوهرسنګهـ .(۱۳۸۷ل).دننګ اوفرهنګ اتل،کابل،دافغانستان دعلومواکاډمی ، دسیمه ییزومطالعاتومرکز،اسددانش مطبعه.

۲-بتره-منوهرسنګهـ.(۱۳۹۱ل).دپوهې اوخپلواکۍلاروی،دافغانستان دعلوموااکاډمی، دسیمه ییزومطالعاتومرکز،اسددانش مطبعه .

۳-بتره-منوهرسنګهـ.(۱۳۷۰ل).خان شهيدياد ، کابل، دسرحداتو چارو وزارت دنشراتواوفرهنګي چارورياست،دولتي مطبعه.

۴-بتره –منوهرسنګهـ.(۲۰۰۹ ز).پـه افغانستان کې کړکيچ،هندوستان ،پنجابي ټريبيون ورځپاڼه .

۵-بتره- منوهرسنګهـ .(۱۹۹۲ز). لـه کافرستان څخـه ترنورستان پورې،هندوستان،لوی زمانه ورځپاڼه.

۶- بتره،منوهرسنګهـ يادښتونه.

۷-بتره-منوهر سنګهـ،ناچاپ آثار.

ketabton.com - The Digital Library

۸- بینــوا -عبــد الروف.(۱۹۲۳ز).یــویتیم ماشــوم،ژباړن- منوهرسنګهــ بتره،هندوستان، LMES ورځپاڼه.

۹- حبیبـي – عبـد الحی.(۱۹۲۴ز). Amir Kror ،ژبـاړن- منوهرسنګهــ بتره،کابل، افغانستان مجله،لومړۍ ګڼه،دولتي مطبعه.

۱۰- دآل انډیاراډیوبهرنۍ څانګه.

۱۱- دبتره رالیږل شوی ایمېل ماته.

۱۲- رحـــیم-عبـــد الرحیم.(۱۳۵۳ل).پـــه خـــارج کښـــې پښتوخپرونکي،کابل،پښتو ټولنه.

۱۳-زړور.(۱۳۵۲ل).منوهرسنګهــ بتره،کابــل«مجلــه»،دویمــه ګڼه،کابل،دافغانستان علوموا کاډمي،دولتي مطبعه.

۱۴- ظهورالــدین– ډاکتــر.(۱۳۴۳ل).پیرروښــان بایزیدانصــاري،ژباړن- منوهرسنګهـ بتره،کابل مجله،پرله پسې ګڼې۱-۲، کابل – پښتوټولنه.

۱۵- نامعلوم اثر.

۱۶- نامعلوم اثر.

۱۷- نیــازی –رفیــع الله.(۱۳۹۱ل). پښــتوژبې تــه دروشــن لال ملهــوتره خدمتونه،(دماسترۍ تیزس)،ناچاپ اثر.

۱۸-هند لید- مجله –(۲۰۱۲م).نوی ډیلي- پنځه ویشتمه دوره-۱۲ګڼه.

ketabton.com - The Digital Library

۱۹-هېوادمـــــل-زلمـــــی.(۱۳۷۳ل). پـــــه هنـــــد کې د پښـــــتوژبې اوادبیاتودایجاداوودې پړاوونه،دویم چاپ،لاهور-شرکت پرنټېګ پریس.

۲۰- Manohar Sing Batra, The Dawn over Abasin,Printedby by.M\S.Printograph,Karol Bagh, New Delhi-۲۰۱۱,۱۴۹ peg]

ketabton.com - The Digital Library

پېلیزه

زه د ماستری د کورس په لومړي ټولګي کې وم، چې د تيزس د موضوع په فکر کې شوم او غوښتل مې ،چې يوه نوې ،ځېړنيزه او ګټوره موضوع باندې ځېړنه وکړم. نو همدا وه، چې د څو خوښې کړو موضوعګانو وروسته زلمي هېواد مل همدا موضوع (د منوهر سنګهـ بتره فرهنګي ځېړه) راته خوښه کړه.

کله مې چې د دې موضوع سرليک وليد ،نو ډېر مې خوښ شو ،ځکه چې هم ځېړنيزو، هم نوی او تر اوسه پورې چا ور باندې کار هم نه وکړی.نو همدا وه، چې ما ژر ژر د دې موضوع سرليک او لړليک د کابل پوهنتون علمي بورډ ته وا ستول.

څرنګه، چې دا موضوع نوې او ځېړنيزه وه او هم بل چا ورباندې کار نه وکړی.د غونډې وروسته د بورډ غړيو ،استازو او استادانو له خوا ومنل شوه.ځکه دوی ته هم ډېره په زړه پورې او نوې وه.

وروسته له منلو څخه مې د ځينو ستونزو او د موادو د کمبود له امله مې ونشو کولی، چې دا موضوع ژر پوره کړم ،نو داده اوس مې د خدای په فضل او د هېواد مل په ملتيا او د نورو همکارانو او استادانو په مرسته وشول کولی ،چې دا موضوع بشپړه کړم.

د دې تيزس په بشپړېدو کې هېواد مل، عبدالغفورلېوال، رفيع الله نيازي او نورو ډېرو استادانو او دوستانو مرسته راسره کړې ده. همدارنګه په خپله د بتره مرسته هم نه هيرېدونکې ده او له نوموړي سره په اړيکه کې هم ما خپل معلومات

ketabton.com - The Digital Library

لاسته راوړي دي. همدارازددې موضوع دڅېړلوپه وخت کې ډېروکتابخانوته هم تللې يم.

که څه هم زه بايدددې موضوع دموادواوڅېړنې لپاره يوځل دهندوستان هېواد ته تللې واى اوپه خپله مې له بتره سره ليدنه کتنه کړې واى اوهغه مهم تاريخي ځايونه چې دبتره په ليکنوکې يادشوي دي ليدلې واى؛ليکن دنه امکان له مخې مې ونشوکولى، چې هندوستان ته سفروکړم.خوبيا مې هم ددوستانوله برکته وشوکولى ،چې له هندوستان هېوادڅخه خپل موادترلاسه کړم اوتيزس مې بشپړ کړم.

نو زه له دغو قدروړښاغلو ،دوستانو اواستادانوڅخه ډېره ډېره زياته مننه کوم ،چې په دې برخه کې يې له خپل وسه پورې له دې بنده سره مرسته کړې ده اود دوى له برکته مې خپل تيزس ته دپاى ټکى اېښى دى اوهيله لرم ،چې تاسولوستونکوته دلوستلووړوي اوګټه ترې واخلى.

په درنښت

مينا مسعوده (نيکيار)

ketabton.com - The Digital Library

لنډیز

«د منوهرسنګهـ بتره فرهنګي څیره»ترنامــه لانــدې د تیـزس د ااثر، چـې یو ټولنیز، تـاریخي او څیړنیزاثـر دی. پـه درو ۳ څپرکو یا فصلـو نوکې بشـپړ شـوی دی.دا اثرلـه یـوې اوږدې څیړنـې څخـه وروسـته مکمـل شـو او هرڅپرکی یـې بیلـه موضوع لري.

په لومړي سرکې پیلیزه ده، په پیلیزه کې راغلې دي، چې د ماسترۍ د کورس په پیـل کې هرزده کوونکی بایـد تیزس ولیکي.دا موضـوع دلارښود استاد په مرسـته لیکل کیږي او د پوهنتون د بورډ د ډلې له خوا منل کیږي.

نوددې خبرې پربنسټ ماهم دا موضوع دزلمي هېوادمـل په مرسته او همکـاری بشپړه کړه او دمواد وپه راټولولو مې پیل وکړ.ددې اثرزیاتره مواد په خپله هېوادمل اورفیع اله نیازي په مرسته مې لاسته رواړي دي.

وروسـته لـه دې مـې پـه اصـلي موضـوع پیـل کـړی دی او ورپسـې دموضـوع شالیددی، په شالیدکې هغه کتابونه اولیکنې چې د منوهرسنګهـ بتره دژوند په اړه معلومـات پـه کـې راغلـې دي، معرفـي شـوي دي، لکـه:پـه هنـدکـې د پښـتوژبې او ادبیاتو دایجاداوودې پړاوونه، دا باسین سپیدې، منوهر سنګهـ بتره او داسې نورونومونه اخېستلی شو.

منوهرسنګهـ بتره دهنددنوي دیلي اوسېدونکی دی او پـه اصـل کـې پـه ۱۹۲۷ز کـال کـې پـه راولپنډۍ کـې زېږېدلی دی او پـه ۱۹۴۷ زکـال کـې دنیمـې وچـې قـارې دویش په وخت کې له پاکستان څخه هند ته ولاړاوترنن ورځې پورې پـه نـوي دیلـي کـې ژوندکوي.

ketabton.com - The Digital Library

ترلسانسه پورې په راولپنډۍ کې واوماستري يې له پنجاب څخه اخېستې ده.ښاغلي بتره په ۱۹۲۳ زکال کې کابل ته راغی او د کابل پوهنتون د ادبياتو په پوهنځۍ کې د پښتو ژبې زده کړه يې پيل کړه.د يوه کال د زده کړې نه وروسته بېرته ډيلي ته لاړ او هلته د آل انډيا راډيو د مشر په توګه مقررشو.

نوموړی له (جي،ان ناندا) سره په ګډه د Resurgent Wide ترنامه لاندې يو کتاب ليکلی دی او همدارنګه(انګليسي ته د پښتو شعرونوژباړه) به يې د برژرد کتاب په بڼه راووځي.د دې کتابونو ترڅنګ نورې ليکنې هم لري ،لکه: پيرروښان بايزيد انصاري ، د امير کروړ وياړنه، بزکشي، تش، د هنديانو او د پښتنو ترمنځه يووالی ،دفخرافغان خان عبدالغفارخان په ياداووياړکې،دهند او فن او کلتور په ارتقا کې د پښتنو برخه،دهند د آزادۍ په جداوجهد کې د پښتو او د بلوڅانو برخه او د اسې نور چاپ او ناچاپ آثارلري.

د منوهرسنګهـ بتره په ليکنو کې ادبي،تاريخي،فرهنګي ،سياسي اوژباړې موجودې دي او د ژبني اړخ له مخې هم ځينې نيمګړتياوې لري خو ډېرې نه دي.

داچې منوهرسنګهـ بتره له ټولو پښتنو ليکوالانو او څېړونکو سره مينه درلوده او غوښتل يې ،چې ټولې ادبي څېرې په ټولو معنا وسره وپيژني،ده خپله څېړنه او تحقيق پربښپړ بنسودل او تل يې هڅه کړې ده ،چې ددوی په اړه خپل معلومات بشپړ او پوره کړي.مقالې او آثارورباندې وليکي او ټولنې ته يې وړاندې کړي .ترڅو وګړي يوه ګټوره استفاده ترې واخلي.

ketabton.com - The Digital Library

مننه او کور ودانی

د افغانستان ملي تحریک له هېواد پال او فرهنګپال شخصیت ښاغلي (عرب شاه چمتو) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د دې اثر چاپ ته يې اوږه ورکړه. ملي تحریک ویاړي چې د علمي اثارو د چاپ لړۍ يې پیل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. موږ له ټولو درنو هېوادوالو څخه په خورا درنښت هیله کوو چې په خپل معنوي او مادي وس د کتابونو د چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.

یو ځل بیا د دې اثر له لیکوالې او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه کوو چې د دې اثر د لیکلو او چاپولو جوګه شول.

په فرهنګي مینه

د افغانستان ملي تحریک

ketabton.com - The Digital Library

د(منوهر سنګ بتره) فرهنګي څېره

مینا مسعوده نیکیار

۱۳۹۴ لمریز کال

د افغانستان ملي تحریک
www.melitahrik.com

د خپرونو لړ: ۷۳

Thank you for reading

Find more e-books and articles on Ketabton - your multilingual digital library.

www.ketabton.com

Ketabton - Pashto, Farsi, Arabic & English